
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

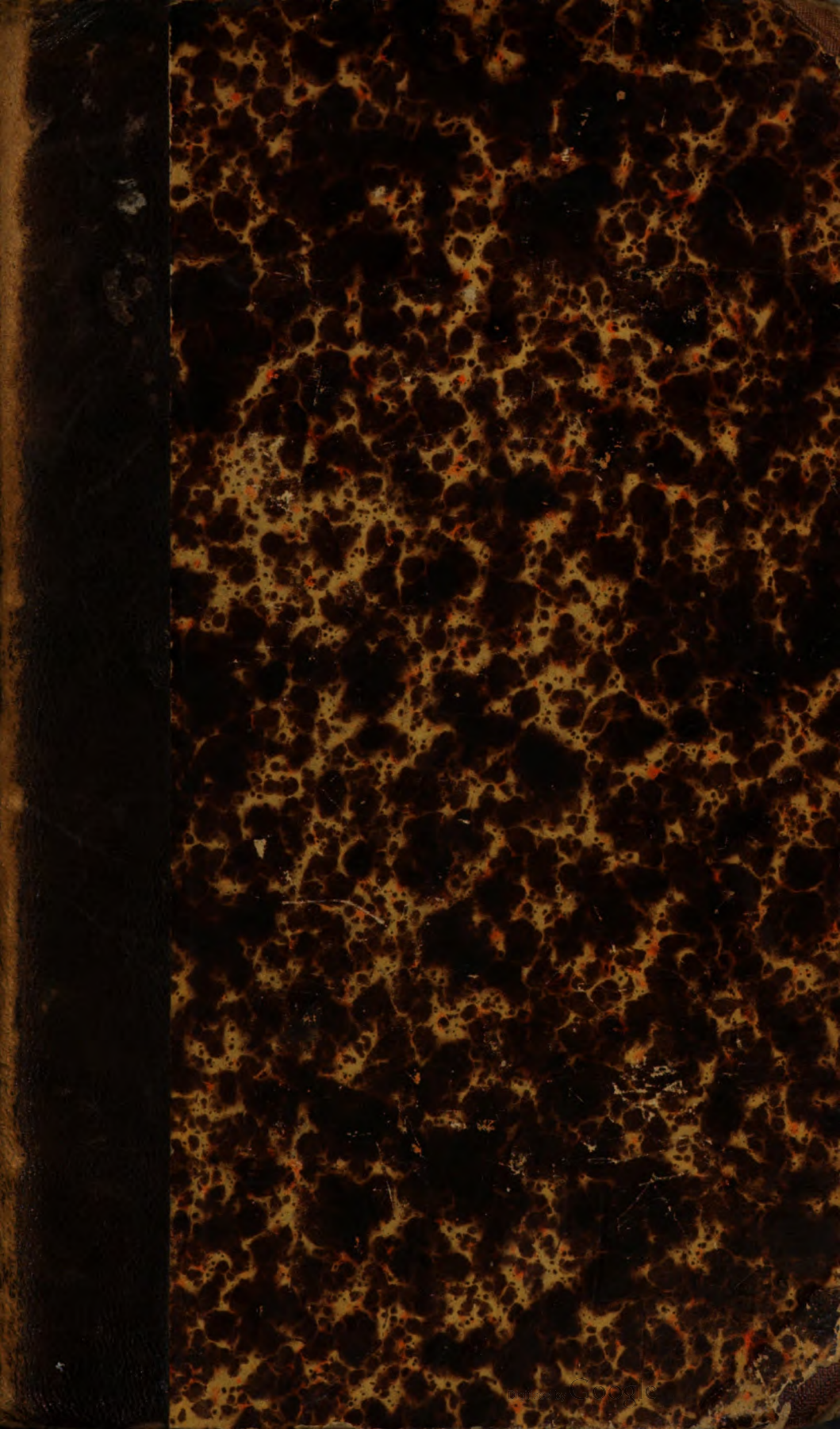
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

~~662 C 26~~

9221
S 9

KONINKLIJKE
BIBLIOTHEEK

—
LEGAAT
MR. C. BAKE
'S-GRAVENHAGE

No. 361011

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0638 5105

BLOEMLEZING

UIT

MIDDELNEDERLANDSCHE DICHTERS,

BIJEEENVERZAMELD

DOOR

D^r. E. VERWIJS,

Archivaris-Bibliothecaris der Provincie Friesland.

ZUTFEN,

W. J. THIEME & Cie.

EERSTE DEEL.

D I E R E N S A G E.

R I D D E R P O È Z I E.

BLOEMLEZING

UIT

MIDDELNEDERLANDSCHE DICHTERS,

BIJEEVERZAMELD

DOOR

D^r. EELCO VERWIJS.

TWEEDE VERMEERDERDE UITGAVE.

**EERSTE DEEL.
DIERENSAGE.
RIDDERPOËZIE.**

**ZUTFEN,
W. J. THIEME & Co.**

V O O R B E R I C H T.

Bij deze tweede uitgave van het eerste Deel der Middelnederlandsche Bloemlezing heb ik slechts een enkel woordje te voegen. Een tweede druk was noodig, en ik moest blijven binnen de perken, welke ik mij in de eerste uitgave had gesteld. De paginatuur moest, zoo mogelijk, onveranderd blijven, ook met het oog op de Woordenlijst, en het was mij dus niet wel mogelijk die veranderingen aan te brengen, welke ik wenschelijk zou geacht hebben, ware ik geheel vrij geweest. Intusschen kon ik door het bekorten van een der stukken plaats inruimen voor het na 1858 aan het licht gekomen en uitgegeven ROELANDSLIED, waarvan eene proeve niet mocht ontbreken. Aan het einde kon ik een stuk van den PARTHONOPEUS mededeelen, van welks talrijke fragmenten thans de uitgave van den Hoogleeraar BORMANS voor ons ligt.

In de Aanteekeningen meende ik rekenschap te moeten geven van het nog al aanzienlijk getal tekst-

*verbeteringen , deels door anderen , deels door mij
zelven gemaakt , terwijl ik de bruikbaarheid dezer
uitgave heb zoeken te vermeerderen door een toe-
voegsel op de Woordenlijst te geven , voor de stuk-
ken die in de eerste ontbreken.*

LEIDEN, 6 Januari 1873.

I N H O U D.

	blz.
DIERENSAGE	1
REINAERT	»
COPPE'S UITVAART, I, vs. 283—465	»
REINAERTS BIECHT, I, vs. 1429—1755	6
RIDDERPOEZIE	15
Sagenkring van Karel den Groote	»
VAN CAERLE ENDE VAN ELEGASTE	»
DE STRAF VAN EGGHERICS VERRAAD, vs. 1049—1410.	»
ROMAN DER LORREINEN	25
JUDITHS ONTMOETING MET HARE VERWANTEN, I, vs.	
1161—1325	»
YOENS VLUCHT MET HELENE, II, vs. 1773—2076.	30
RENOUT VAN MONTALBAEN	38
YWES ONTZET, II, vs. 871—1173	»
ROELANDSLIED	46
ROELANDS DOOD, I, vs. 256—455	47
Sagenkring van Arthur	52
X LANCELOT	»
GINEVRA'S WANHOOP, II, vs. 11173—11517	53
LANCELOT TE CORBENYC, II, vs. 14783—15250	62
LANCELOTS DANSWOEDE, II, vs. 18136—18614	74
LANCELOTS GESPREK MET GINEVRA, II, vs.	
21340—21485	86
GALAÄD WINT HET GRAAL, III, vs. 10033—10824.	89

	blz.
WALEWEIN	110
WALEWEIN EN YSABELE, vs. 7835—8428	»
FERGUUT	125
FERGUUT EN GALIENE, vs. 1141—1535	126
Klassieke Sagenkring	136
HISTORIE VAN TROYEN	»
HECTORS GRAMSCAP, vs. 2246—2630	137
ROMAN VAN ALEXANDER	147
DE VAL VAN TYRUS, B. III, vs. 597—676.	»
DE INTOCHT IN BABYLON, B. V, vs. 913—1059	149
HET DROOMGEZICHT VAN ALEXANDER, B. IV, vs. 1395—1550	153
VROUW NATURE VAART TER HELOM TEGEN ALEXAN- DER SAMEN TE ZWEREN, B. X, vs. 1—316	157
Romans tot geen der drie Sa en- kringen behorende	165
FLORIS EN BLANCEFLOER	»
FLORIS VINDT BLANCEFLOER WEDER, vs. 2782—3384.	166
PARTHONOPEUS EN MELIOR	182
PARTHONOPEUS IN HET TOOVERKASTEEL VAN MELIOR, vs. 536—703	»
AANTEKENINGEN	188
WOORDENLIJST, TOEVOEG- SEL	199

DIERENSAGE.

REINAERT.

GERVINUS, Gesch. der deutschen Dichtung, 4^e Ausg.

I, 133—154.

Dr. JONCKBLOET, Gesch. der Nnl. Dichtkunst, I, 130—173.

• Gesch. der Ned. Letterk. I, 162—178.

• Van den Vos Reinaerde.

De diersage oorspronkelijk in Vlaanderen en Artois ontstaan, was in de Middeleeuwen onder bijna alle volken van Europa bekend en geliefd.

Reeds in de X^{de} eeuw vindt men de *Ecbasis Captivi*, in de XI^{de} den *Luparius*, in de XII^{de} den *Isengrimus* en *Reinardus Vulpes*, welke laatste vooral vermeld verdienen te worden, alle in Middellatijnsche verzen gedicht. In het begin der XIII^{de} eeuw werd door Pierre de Saint-Cloud een Fransch gedicht vervaardigd, waarin de avonturen van *Renart* werden behandeld. Een vervolg op die *Aventures* is *Le P'aid* (het geding) getiteld, en hieraan ontleende de Vlaamsche dichter de stof voor zijn *Reinaert*. De dichter was zekere „Willem, die van Madoc maecte,” d. i. de dichter van den *Madoc* (thans verloren en geheel onbekend), die zijne uitstekende omwerking van den Franschen tekst waarschijnlijk omstreeks 1250 vervaardigde. Het tweede boek is van lateren oorsprong en van een anderen dichter, en staat in schoonheid verre bij het eerste gedeelte achter.

COPPE'S UITVAART.

B. I, vs. 283—465.

Koning Nobel houdt hof op eenen Pinksterdag, en daarheen stroomden alle dieren, behalve Reinaert, die om zijne vele wanbedrijven zich niet durfde vertoonen. Isengrim de wolf, Cortois de hond en Panzer de bever brengen allen aanklachten tegen hem in. Alleen Tibert de kater en Grimbert de das wagen hem te verontschuldigen, terwijl de laatste, toen alle dieren Reinaert's dood eischen, verzekert dat deze thans als kluizenaar een vroom en heilig leven leidt.

- Doe Grimberty stont in deser tale,
 Saghen si van berghe te dale
 Canticleer comen ghevaren,
 Ende brochte up ere bare
 5 Ene dode hinne, hiet Coppe,
 Dier Reinaert hadde bi den croppe
 llooft ende hals afghebeten.
 Dit moeste nu die coninc weten.
 Cantecleer quam vore gaende,
 10 Sine vederen sere slaende.
 In wedersiden van der bare
 Ghinc ene hane wide mare:
 Die een hiet Cantaert,
 Daer wilen na gheheten waert
 15 Vrouwe Alenten goede hane;
 Die ander hiet, na minen wane,
 Die goede hane Craiant,
 Die schoonste diemen vant
 Tusschen Portaengen ende Polanen.
 20 Elkerlijc van desen hanen
 Droech een bernende stallecht,
 Dat lanc was ende recht.
 Daer waren Coppen broeders twee,
 Die riepen owi ende wee.
 25 Om haerre suster Coppen doot
 Dreven si claghe ende jamer groot.
 Pinte ende Sproete droeghen die bare:
 Hem was te moede harde sware
 Van der suster, die si hadden verloren.
 30 Men mocht harde verre horen
 Haerre tweer caerminghe.
 Dus sijn si comen int ghedinghe.
 Cantecleer spranc in den rinc,
 Ende seide: »Here coninc,
 35 Dor God ende dor ghenade,
 Nu ontfarmet miere scade,
 Die mi Reinaert heeft ghedaen,
 Ende minen kindren, die hier staen
 Sere tharen onwille.
 40 Ten ingane van Aprille,

- Doe die winter was vergaen ,
 Ende men sach die bloemen staen
 Over al die velde groene ,
 Doe was ic fier ende coene
 45 Van minen groten geslachte :
 Ic hadde jongher sonen achte ,
 Ende jongher dochtren sevene ,
 Dien wel luste te levne ,
 Die mi Rode die vroede
 50 Hadde brocht tenen broede.
 Si waren alle vet ende starc ,
 Ende ghinghen in een scone parc ,
 Dat was beloken in enen mure ;
 Hier binnen stoet ene scure ,
 55 Daer vele honde toe horden.
 Dat si menich dier fel scorden ,
 Dies waren mine kindre onversaert.
 Dit benijdde dus Reinaert ,
 Dat sire waren so vaste binnen ,
 60 Dat hire negheen ne conste ghewinnen.
 Want Reinaert , die felle ghebure ,
 Hoe dicke ghinc hi om die mure
 Ende leide ons sine laghen !
 Alsene dan die honde saghen ,
 65 Liepen si na met haerre cracht.
 Ene warf wart hi uptie gracht
 Bi aventure daer belopen ,
 Dat ic hem sach een deel becopen
 Sine diefte ende sinen roof ,
 70 Dat hem die pelse sere stoof.
 Nochtan quam hi bi barate
 Dane , dattene God verwate !
 Doe waerwi sijns langhe quijs.
 Sint quam hi als een hermit ,
 75 Die moordadeghe dief ,
 Ende brochte mi seghele ende brief
 Te lesene , here coninc ,
 Daer u seghele ane hinc.
 Doe ic die letteren lesen began ,
 80 Dachte mi ghescreven daer an ,

- Dat ghi haddet coninclike
 Over al uwen rike
 Allen dieren gheboden vrede,
 Ende ooc allen voghelen mede.
- 85 Ooc brochte hi ander niemare,
 Ende seide, dat hi ware
 Een begheven clusenare,
 Ende hadde ghedoghet, twaren,
 Vor sine sonden meneghe pine;
- 90 Hi toochde mi palster ende slavine,
 Die hi brochte van der Elmare ¹⁾,
 Daer onder ene scerpe hare.
 Doe sprac hi: »Here Cantecleer,
 Nu moghedi wel vorwaertmeer
- 95 Van mi sonder hoede leven:
 Ic hebbe bi der stole vergheven ²⁾
 Al vleesc ende vleeschsmout.
 Ic bem vortmeer so out,
 Ic moet miere siele telen.
- 100 Gode willic u bevelen!
 Ic ga daer ic hebbe te doene:
 Ic hebbe middach ende noene
 Ende prime te segghene van den daghe.”
 Doe nam hi neven ere haghe
- 105 Sinen wech, ende tien ghescede
 Ghinc hi lesen sinen crede.
 Ic wart blide ende onvervaert,
 Ende ghinc te minen kindren waert,
 Ende was so wel al sonder hoede,
- 110 Dat ic ghinc met minen broede
 Sonder sorghe al buten mure.
 Daer gheviel mi quade avonture;
 Want Reinaert, die felle' saghe,
 Was ghecroopen dor die haghe
- 115 Ende hadde die porte ondergaen:
 Doe waert miere kindre saen

¹⁾ Eene proostdij, op de grenzen van Vlaanderen en Zeeland gelegen, in 1144 gesticht.

²⁾ Aldus te lezen in plaats van *scole*. Zie *Taalg* 9, 198 vlgg.

- Een ghepronden uten ghetale,
 Dat leide Reinaert in sine male.
 Mesval mi doe nakede :
- 120 Want sint dat hise smakede
 In sinen ghiereghen mont,
 Ne conste ons wachtre nochte hont
 No bewachten, no bescaermen.
 Here, des laet u ontfaermen !
- 125 Reinaert leide sine laghe
 Beide bi nachte ende bi daghe,
 Ende roofde emmer mine kindre.
 So vele es tghetal nu mindre,
 Dant ghewone was te sine,
- 130 Dat die XV kindre mine
 Sijn ghedeghen al tote viere,
 So suver heeftse die onghiere
 Reinaert in sinen mont verslonden.
 Noch ghistren wart hem metten honden
- 135 Ontjaghet Coppe, die hinne mare,
 Die hier legghet up deser bare.
 Dit claghic u met groten sere:
 Ontfaermt u mijns, wel soete here!"
- Die coninc sprac : «Grimbaert,
- 140 U oom, die clusenare waert,
 Hi hevet ghedaen so goede carine,
 Levic een jaer, het sal hem scinen!
 Nu hort hier, Cantecleer,
 Wat sal der talen meer ?
- 145 U dochter legghet alhier verslegen :
 (God moet haerre siele pleghen!)
 Wine moghense niet langer houden,
 (God moeder af ghewouden !)
 Ende sullen onse vigilien singhen;
- 150 Daerna sullen wise bringhen,
 Den lichame, ter eerden met ere.
 Dan sullen wi met desen heren
 Ons beraden ende bespreken,
 Hoe wi ons best ghewreken
- 155 An Reinaerde van deser mort."
 Doe hi ghesprac dese wort,

- Beval hi jonghen ende ouden ,
 Dat si vigilien singhen soudē.
 Dat hi gheboot was sciēre ghedaen.
- 160 Doe mochten horen aneslaen
 Ende beghinnen , harde ho ,
 Dat *placebo Domino* ,
 Ende die verse die daer toe horden.
 Ic seide ooc , in waren worden ,
- 165 Neware het ware ons te lanc ,
 Wie daer der siele vers sanc ,
 Ende wie die sielelesse las.
 Doe die vigilie ghehent was ,
 Doe leidemen Coppē in dat graf ,
- 170 Dat bi engiene ghemaket was ,
 Onder die linde in een gras ,
 Van marberstene , die slecht was.
 Die letteren , die men daer ane sach ,
 Ane den sarc , die daer up lach ,
- 175 Deden ane tgraf bekinnen ,
 Wie daer lach begraven binnen.
 Dus spraken die boecstave
 An den sarc upten grave :
 »Hier leghet Coppe begraven ,
- 180 Die so wale conste scraven ,
 Die die vos Reinaert verbeet ,
 Ende haren gheslachte was te wroet.”

REINAERTS BIECHT.

B. I, vs. 1429—1755.

Reinaert, na eerst door Bruin den beer, en daarop door Tibert aan het hof gedaagd te zijn, doet beide onverrichter zake en gruwelijk mishandeld terugkeeren, en wordt eindelijk naar rechtsgebruik ten derdenmale door Grimbert ingedaagd, die als broeders zoon van Reinaert voor dezen bij den vertoornden koning had gesproken Grimbert vertrekt naar Maupertuus, Reinaerts hol, en overreedt dezen met hem naar 's konings hof te vertrekken.

Ai! hoe droeve bleef vrouwe Hermeline,
 Ende hare clene welpekine

- Doe Reinaert sciet uut Maupertuus,
 Ende hi hof liet ende huus
- 5 Aldus omberaden staen!
 Nu horet, wat hi heeft ghedaen.
 Teerst dat hi quam an der heiden,
 Hi sprac te Grimbert ende seide:
 »Grimbert, scone wel soete neve,
- 10 Van sorghe suchtic ende beve.
 Lieve neve, ic wille gaen
 (Nu hort mine redene saen)
 Te biechte hier te di:
 Hier nes ander pape bi.
- 15 Hebbic mine biechte ghedaen,
 Hoe so die saken mijn vergaen,
 Mine siele sal te claerre wesen."
 Grimbert antworde na desen:
 »Oom, wildi te biechte gaen,
- 20 So moetti dan verloven saen
 Alle diefte ende allen roof,
 Oft en diet u niet een loof!"
 — »Dat wetic wel," sprac Reinaert,
 »Grimbert, nu hort haerwaert,
- 25 Ende vandet mi gheraden.
 Siet, ic come u te ghenaden
 Van algader miere mesdaet.
 Nu hort, Grimbert, ende verstaet
Confiteor, pater, mater,
- 30 Dat ic den otter ende den cater
 Ende allen dieren hebbe mesdaen
 Daer af willic mi in biechte dwaen.'
 Grimbert sprac: »Oom, walschedi?
 Oft ghi wilt, spreect jeghen mi
- 35 In Dietsche, dat ict mach verstaen."
 Doe sprac Reinaert: »Ic hebbe mesdaen
 Jeghen alle diere, die leven;
 Bidt Gode, dat hijt mi vergheve!
 Ic dede minen oom Brunen
- 40 Al bloedich maken sine crune.
 Tibert dede ic muse vaen,
 Daer ickene sere dede slaen,

- Tes papen , daer hi spranc int strec.
 Ic hebbe ghedaen groot ongherec
 45 Canteceleer ende sinen kindren ,
 Waren si meerre ofte mindre :
 Dicke makedicse hem los.
 Dor recht beclaghet hi den vos.
 Die coninc en es mi niet ontgaen ;
 50 Ic hebbe hem toren ooc ghedaen ,
 Ende mesprijs der coninghinne ,
 Dat si spade sullen verwinnen
 Also vele ere van mi.
 Ooc hebbic , dat segghic di ,
 55 Grimbertye , liede mee bedroghen ,
 Dan ic di soude ghesegghen moghen.
 Ende Isengrijn , dat verstaect ,
 Hiet ic oom , dor baraet.
 Ic maecten monc ter Elnare ,
 60 Daer wi beide begheven waren ,
 Dat wart hem al te sire pine.
 Ic dede hem an die clockelinen
 Binden beide sine voete :
 Dat luden wart hem doe so soete ,
 65 Dat hijt emmer wilde leren.
 Dat verghinc hem tonnere ,
 Want hi luudde so utermaten ,
 Dat alle die ghinghen bi der strate ,
 Ende waren binder Elmare ,
 70 Waenden dat die duvel ware ,
 Ende liepen daer si luden horden.
 Eer hi doe conste in corten worden
 Ghespreken : » Ic wille mi begheven , »
 Hadsi hem na ghenomen tleven.
 75 Sint dedic hem die crone gheven :
 Hem machs ghedinken al sijn leven ,
 Dat wetic wel over waer.
 Ic dede hem bernem af dat haer
 So dat hem die swaerde cramp.
 80 Sint dedic hem meerren scamp
 Upt ijs , daer icken leerde visschen
 Daer hi niene conste ontwisschen :

- Hi ontfincker meneghen slach.
 Sint leiddicken up enen dach
 85 Tote des papen van Amblois.
 In al dat lant van Vermendois
 Sone woonde gheen pape riker.
 Die selve pape hadde enen spiker,
 Daer menich vet bake in lach;
 90 Des haddic dicke goet ghelach.
 Onder dien spiker haddic een gat
 Verholenlike ghemaect: in dat
 Dedic Isengrijn incrupen;
 Daer vant hi rentvleesc in cupen,
 95 Ende baken hanghende vele.
 Daer dedi dor sine kele
 So vele gheliden utermaten,
 Als hi weder uten gate
 Waende keren, uter noot,
 100 Hem was die lede buuc so groot,
 Dat hi beclaghede sijn ghewin.
 Daer hi was comen hongherich in,
 Ne condi sat niet comen uut.
 Ic liep, ic maecte groot gheluut
 105 Int dorp, ende maecte groot gherochte:
 Nu hort, wat ic daer toebrochte.
 Ic liep al daer die pape sat
 Te siere taflen ende at.
 Die pape hadde een cappoen;
 110 Dat was dat alrebeste hoen
 Dat men in al dat lant vant:
 Hi was ghewent al toter hant.
 Dien prandic in minen mont
 Vor die tafle, daer hi stont,
 115 Al daert die pape toesach.
 Doe riep die pape: »Nu vanc! slach!
 Helpe, wie sach dit wonder nie?
 Die vos comt, daer ic toesie,
 Ende rooft mi in mijns selves huus,
 120 So helpe mi sancta spiritus!
 Te wers hem, dat hire quam!»
 Dat tafelmes hi upnam

- Ende stac die tafle, dat soe vlooch
 Verre boven mi harde hooch,
 125 In middewaerde upten vloer.
 Hi vloecte sere ende swoer,
 Ende riep lude: »Slach ende va!"
 Ende ic vore, ende hi na.
 Sijn tafelmes haddi verheven,
 130 Ende brochte mi ghedreven
 Up Isengrijn, daer hi stont.
 Ic hadde dat hoen in minen mont,
 Dat harde groot was ende swaer;
 Dat so moest ic laten daer,
 135 Wast mi leet ofte lief.
 Doe riep die pape: »Ai, here dief,
 Ghi moet den roof laten!"
 Ende ic ghinc miere strate
 Dane, daer ic wesen woude.
 140 Alsoe die pape upheffen soude
 Dat hoen, sach hi Isengrine.
 Doe naecte hem ene grote pine;
 Hi warpene int oghe metten messe.
 Den pape volgheden si sesse,
 145 Die alle met groten staven quamen:
 Ende als si Isengrijn vernamen,
 Doe maecten si een groot gheluut,
 Ende die ghebure quamen uut,
 Ende maecten grote niemare
 150 Manlic andren, dat daer ware
 In spapen spiker een wulf ghevaen,
 Die hem selven hadde ghedaen
 Bi den buke in dat gat.
 Als die ghebure ghevreischten dat,
 155 Liepen si dat wonder bescouwen.
 Aldaer wart Isengrijn teblouwen,
 So dat hem ghinc al uten spele;
 Want hi ontfinker harde vele
 Grote slaghe ende grote worpe.
 160 Daer quamen die kindre van den dorpe,
 Ende verbonden hem die oghen:
 Het stont hem so, hi moest ghedoghen.

- So sere sloechsi ende staken ,
 Dat sine uten gate traken ,
 165 (Doe ghedoghedhi vele onghevals)
 Ende bonden hem an sinen hals
 Enen steen , ende lieten gaen ,
 Ende lietene dien honden saen ,
 Diene ghinghen bassen ende jaghen.
 170 Ooc diende men hem met groten slaghen
 So langhe , dat hi ghelove was.
 Doe viel hi neder up dat gras
 Oft hi ware al steendoot.
 Doe was dier kindre bliscap groot.
 175 Ghindre was grote niemare.
 Si leidene up ene bare ,
 Ende droeghene met groten ghehuke
 Over stene ende over struke.
 Buten dorpe in ene gracht
 180 Bleef hi ligghende al dien nacht :
 Inne weet hoe hi dane voer.
 Sint verwarvic , dat hi mi swoer
 Sine hulde een jaer al omtrent.
 Dat dede hi up sulc convent ,
 185 Dat icken soude maken hoenre sat.
 Doe leiddicken in ene stat ,
 Daer ic hem dede te verstande ,
 Datter hinnen ende een hane
 In een groot huus an ere strate
 190 Up enen haenbalke saten.
 Recht ere valdore bi ,
 Daer dedic Isengrijn bi mi
 Up dat huus clemmen boven.
 Ic seide , ic wilde hem gheloven ,
 195 Wildi crupen in die valdore ,
 Dat hire soude vinden vore
 Van vetten hoenren sijn ghevoech.
 Ter valdore ghinc hi ende loech ,
 Ende croop daer in met vare ,
 200 Ende began tasten harentare.
 Hi taste , ende als hi niet en vant ,
 Sprac hi : »Neve , hets hier bewant

- Te sorghe : ic ne vinder niet.”
 Ic sprac : »Oom , wats ghesiet ,
 205 Cruupter een lettelt bet in :
 Men moet wel pinen omme ghewin ;
 Ic hebse wech diere saten vore.”
 Dus so liet hi hem verdoren ,
 Dat hi die hoenre te verre sochte.
- 210 Ic sach , dat icken honen mochte ,
 Ende hoonden so , dat hi voer
 Vant dac boven upten vloer ,
 Ende gaf enen groten val ,
 Dat si ontspronghen overal ,
- 215 Die daer in den huse sliepen.
 Die bi den viere laghen , si riepen
 Dat ware in huus , sine wisten wat ,
 Ghevallen dor dat viwergat.
 Si worden up , ende ontstaken lecht.
- 220 Doe sine daer saghen , echt
 Wart hi ghewont toter doot.
 Ic hebben brocht in menegher noot ,
 Meer dan ic ghesegghen mochte.
 Nochtan , al dat ic nie ghewrochte
- 225 Jeghen hem , so ne roeke ic niet
 So sere , als dat ic verriet
 Vrouwe Hersinde , sijn scone wijf ,
 Die hi liever dan sijns selfs lijf
 Hadde : God moet mi vergeven !
- 230 Haer dedic , dat mi liever bleven
 Ware te doene , dant es ghedaen.”
 Grimbert sprac : »Oft ghi wilt gaen
 Claerlike te biechte tote mi ,
 Ende sijn van uwen sonden vri ,
- 235 So suldi spreken ombedect.
 In weet , werwaert ghi dit trect :
 »Ic hebbe jeghen sijn wijf mesdaen.”
 Oom , dat en can ic niet verstaen ,
 Waer ghi dese tale keert.”
- 240 Reinaert sprac : »Neve Grimbeert ,
 Ware dat hoofschede groot
 Oft ic hadde gheseit al bloot :

- Ic hebbe gheslapen bi miere moien ?
 Ghi sijt mijn maech , u souts vernoen ,
 245 Seidic eneghe dorperheit.
 Grimbert , nu hebbic gheseit
 Al dat mi mach ghedinken nu :
 Geeft mi aflaet , biddic u ,
 Ende settet mi dat u dinct goet.”
 250 Grimbert was wijs ende vroet :
 Hi brac een rijs van ere haghe ,
 Ende gaffer hem mede XL slaghe
 Over alle sine mesdade.
 Daerna , in gherechten rade ,
 255 Riet hi hem goet te wesene ,
 Te wakene ende te lesene ,
 Te vastene ende te vierne ,
 Ende te weghe waert te stierne
 Die hi buten weghe saghe ;
 260 Ende hi vort alle sine daghe
 Bescedenlike soude ghaneren.
 Hierna so dedi hem versweren
 Beide roven ende stelen.
 Nu moet hi siere siele telen ,
 265 Reinaert , bi Grimberts rado ,
 Ende ghinc te hove , up ghenade.
 Nu es die biechte ghedaen.
 Die heren hebben den wech bestaen
 Tote des conincs hove waert.
 270 Nu was buter rechter vaert ,
 Die si te gane hadden begonnen ,
 Een prioreit van swarten nonnen ,
 Daer meneghe gans ende menich hoen ,
 Meneghe hinne , menich cappoen ,
 275 Plaghen te wedene buten mure.
 Dit wiste die felle creature ,
 Die onghetrouwe Reinaert ,
 Ende sprac : »Te ghenen hove waert
 So leghet onse rechte strate.”
 280 Met dusdanen barate
 Leidde hi Grimbert bi der scure ,
 Daer die hoenre buten mure

Ghinghen weden harentare.

Der hoenre wart Reinaert gheware :

285 Sine oghen begonsten omme te gane.

Buten den andren ghinc een hane ,

Die harde vet was ende jonc :

Daerna gaf Reinaert enen spronc ,

So dat dien hane die plume stoven.

290 Grimbert sprac : »Ghi dinct mi doven ,

Onsalich man , wat wildi doen ?

Wildi noch om een hoen

In alle die grote sonden slaen ,

Daer ghi te biechte af sijt ghegaen ?

295 Dat moet u wel sere rouwen !"

Reinaert sprac : »Bi rechter trouwe ,

Ic hads vergheten , lieve neve ;

Bit Gode , dat hijt mi vergheve.

Het ne ghesciet mi nemmermeer."

300 Doe daden si enen wederkeer

Over ene smale brugghe.

Hoe dicke sach Reinaert achter rugghe

Weder , daer die hoenre ghinghen !

Hine conste hem niet bedwinghen ,

305 Hine moeste siere seden pleghen :

Hadde men hem thooft afgheslegghen ,

Het ware ten hoenren waert ghevloghen ,

Also verre alst hadde ghemoghen.

Grimbert sach dit ghelaet

310 Ende seide : »Onreine vraet ,

Dat u dat oghe so onmegaet !"

Reinaert antworde : »Ghi doet quaet ,

Dat ghi mine herte so verdoort ¹⁾ ,

Ende mine bede dus verstoort :

315 Laet mi doch lesen een pater nooster ,

Der hoenre sielen van den clooster

Ende den gansen te ghenade ,

Die ic dicke hebbe verraden ,

Die ic desen helegghen nonnen

320 Met miere list hebbe afgewonnen."

¹⁾ Misschien te lezen : *becoort*.

Grimbert balch , newaer Reinaert
 Hadde emmer doghen achterwaert ,
 Tes si quamen ter rechter strate.
 Doe began hem droeve ghelaten ,
 325 Ende harde sere beefde Reinaert ,
 Dat si keerden te hove waert ,
 Daer hi waende sere mesraken.

R I D D E R P O Ë Z I E.

GERVINUS, Gesch. der deutschen Dicht. I, 154—166.

Dr. JONCKBLOET, Gesch. der Mnl. Dichtk. I, 217—248.

„ Gesch. der Ned. Letterk. I, 121—143.

Sagenkring van Karel den Groote.

Van CAERLE ende van ELEGASTE.

Dr. JONCKBLOET, Gesch. der Mnl. Dichtk. I, 264—280.

„ Gesch. der Ned. Letterk. I, 143—144.

„ Beatrijs en Carel ende Elegast.

ALBERDINGK THIJM, Karolingische Verhalen, 27—60.

Dit gedicht, lang voor een oorspronkelijk Nederlandach werk ge-
 honden, is evenals de meeste Karelromans aan eene Fransche *chanson*
de geste ontleend, die tot nog toe onbekend is, doch omtrent welks
 bestaan geen twijfel is (zie Dr. Jonckbloet, *C. en El.* Inl. 157
 vlgg.; *Taal- en Letterb.* 1,258 vlgg.). Ons gedicht werd waarschijn-
 lijk in Brabant tusschen 1225 en 1250 vertaald. Men vindt het
 niet alleen vermeld in den *Lekenspiegel*, van 1326, maar reeds in
 de *Heemskinderen*, welke roman tusschen 1240 en 1280 in het
 Dietsch werd overgezet.

DE STRAF VAN EGGHERICS VERRAAD.

vs. 1049—1410.

Karel wordt op zekeren nacht door een engel ngespoord te gaan
 stelen, en begeeft zich na lang aarzelen op weg. Hij ontmoet eenen

swarten ridder, dien hij bestrijdt en overwint, en hoort dat deze de van het hof verbannen ridder Elegast is. Karel geeft zich voor zekeren Adelbrecht uit, en beide trekken naar den burg van Eggheric van Egghermonde, Karels schoonbroeder, om te stelen. De aan Karel trouw gebleven Elegast dringt in Eggherics slaapkamer door, hoort aldaar hoe Eggheric zijne vrouw deelgenoot maakt van een moordaanslag tegen Karel gesmeed, en ontdekt buiten gekomen dit plan aan zijnen onbekenden medegezel, waarop zij scheiden.

Metteser talen dat si scieden.

Elegast voer te sinen lieden,

Daer hise liet in den dan,

Ende Carel die edel man

5 Voer tInghelen in sijn casteel.

Sijn herte was sonder riveel,

Datten die gheen wilde verraden,

Die hem soude staen in s'aden,

Soudet recht na rechte gaen.

10 Noch stont die poorte ontdaen

Ende sine liede sliepen alle.

Hi bant sijn ors opten stalle

Ende ghinc ter cameren daer hi lach,

Eert iemen horde ofte sach.

15 Doe hi sijn wapen hadde afghedaen,

So was die wachter ghestaen

Ter hogher tinnen ende blies den dach,

Diemen scone verbaren sach.

Doe wart in wake menich man,

20 Dien God den slaep sende an,

Doe die coninc stelen voer:

Dat was hem een scone boer.

Doe sende Carel die coninc

Enen sinen camerlinc

25 Om sinen verholen raet,

Ende seide hoet met hem staet,

Dat hi wiste wel te voren,

Dat sine doot ware ghesworen

Van Eggheric van Egghermonde,

30 Die comen sal in corter stonde

Met al der macht van den lande,

Om hem te doene alsulke scande,

- Als te nemene sijn leven ;
 Dat si hem goeden raet gheven ,
 35 Dat hi behoude sine ere
 Ende daertoe haren gherechten here.
 Doe seide die hertoghe van Bayvier :
 »Laetse comen , si vinden ons hier :
 Het sal den menighen costen tleven.
 40 Ic sal ons goeden raet gheven :
 Hier es menich sterc Fransoys
 Uut Vrancrike ende Baloys ,
 Menich ridder , menich seriant ,
 Die met u quamen hier int lant :
 45 Si sullen hem wapenen altemale
 Ende trecken in die hoghe sale ;
 Ende ghi selve , heer coninc ,
 Sult ghewapent staen in den rinc.
 Die u daer slaen wil of deren ,
 50 Wi sullen hem wel van u weren.
 Tbloet sal hem lopen ten sporen ,
 Ende Eggheric als te voren.”
 Dese raet doctem goet.
 Si wapenden hem metter spoet ,
 55 Alle die daer toe dochten
Ende wapine draghen mochten ,
 Beide clein ende groot.
 Si duchten swaren wederstoot :
 Eggheric was van groter macht ,
 60 Ende alle die hadden cracht ,
 Weder ende vort opten Rijn ,
 Wouden in siere hulpe sijn.
 Men dede ter porten sestich man ,
 Ghewapent ende halsberch an.
 65 Doe Eggherics liede quamen ghevaren
 In sconincs hove met haren scaren ,
 Ontdede men die poorte wide
 Ende lietse alle doreliden.
 Doe si quamen in dat hof ,
 70 Dede men haer cleder of ,
 Ende men vant naest haren live
 Witte halsberghe , scarpe cnive.

- Die ondaet was openbaer.
 Men leitse ghevanghen daer
- 75 Altemet dat si quamen ,
 Tot dat mense hadde bi namen.
 Eggheric quam ghevaren
 Al metter lester scaren ,
 Daer alle die mort ane stoet.
- 80 Doe hi ghebeet was te voet ,
 Ende waende gaen in die sale ,
 Sloot men die poorte te male.
 Men vincken als men dander dede.
 Men vant ghewapent sine lede
- 85 Bat dan iemen die daer was.
 Men leidene vort in dat palas
 Vor den coninc sinen here :
 Des moechti hem wel scamen sere.
 Die coninc leide hem vele te voren ,
- 90 Maer hine wouder niet af horen ,
 Hi loghende der ondaet :
 »Heer coninc , hebt beteren raet !
 Dadi mi lachter onverdient ,
 Ghi hat verloren menighen vrient.
- 95 Ghi en waert ooc niet so coene ,
 No negheen uwer baroene ,
 Diet mi op dorste staden ,
 Dat ic u hadde verraden.
 Waer daer iemen dies begaerde ,
- 100 Ic daet hem loghenen metten swaerde
 Of metten orde van minen spere.
 Nu come vort dies beghere !"
 Also die coninc dit verstoet ,
 Was hi blide in sinen moet ,
- 105 Ende sende om Elegaste
 Boden na boden vaste ,
 Daer hi was in den woude ,
 Dat hi quame harde houde ,
 Ende vergaf hem alle mesdaet.
- 110 Indien dat hi den camp bestaet
 Teghen Eggherike ,
 Hi souden maken rike.

- Die boden en letten niet,
Sine deden dat die coninc hiet.
- 115 Si voeren tot dien stonden,
Daer si Elegast vonden
Dat hem die coninc beval
Seiden si Elegaste al,
Die sere verblide van den worde.
- 120 Als hi die niemare horde,
Liet hi ligghen sijn ghereide
Sonder enich langher beiden,
Dat hi Egghericke stal;
Daertoe hiet hi ende beval,
- 125 Men soudene te Caerle leiden,
Hi woude Eggherics lachter breiden.
Hi swoer bi siere kerstenhede,
Waer hem God sculdich ene bede,
Hi en begheerde ander goet,
- 130 Dan hi den camp vechten moet
Over sinen gherechten here,
Ende hem behouden sine ere.
Si voeren wech metter spoet.
Doe Elegast die ridder goet
- 135 Quam in des conincs sale,
(Nu moochdi horen sine tale)
Seidi: "God hoede dit ghesinde,
Den coninc ende dat ic hier vinde;
Maer Eggheric en groetic niet.
- 140 God, die hem cruceen liet
Om onsen wille, ende al vermach,
Late mi sien op desen dach,
Ende Maria die maghet soete,
Dat men te winde hanghen moete
- 145 Eggheric van Egghermonde.
Mochte God doen sonde,
So heeft hi sonde ghedaen,
Dat hi der galghen es ontgaen,
Omdat hi swoer mijns heren doot
- 150 Sonder bedwanc ofte noot."
Als dit Elegast hadde ghesproken,
Eggheric hadt gherne ghewroken,

- Maer hi en hats die macht niet;
 Daer was menich die hem liet.
- 155 Die coninc antworde daer of:
 »Sijt willecome in mijn hof!
 Nu manic u bi alle dien
 Dies goet man soude plien,
 Dat ghi secht ende brenct vort
- 160 Die ondaet ende die mort
 Van Eggheric, dien ghi hier siet:
 Dat en laet dor niemen niet,
 Ghi en secht waer ende niet el,
 Hoe die aventure ghevel.”
- 165 Elegast seide: »Gherne,
 Mi en staets niet tontberne.
 Ic ben des seker wel te voren,
 Dat Eggheric heeft u doot ghesworen.
 Ic horet hem segghen daer hi lach,
- 170 Ende gaf sinen wive enen slach,
 Daer sijt dorste anden,
 Dat haer tbloet ten tanden,
 Ter nase ende ten monde uutbrac.
 Si rechte haer op ende stac
- 175 Haer aenscijn over tbeddeboom.
 Ic was daer ende nams goom,
 Ende croper liselike toe.
 In minen rechtren hantscoe
 Ontfinc ic tbloet van der vrouwen.”
- 180 Doe liet hijt den coninc scouwen
 Ende hem allen diet wilden sien.
 »Dorste Eggheric loghenen van dien,
 Ic dade hem lien der ondaet,
 Eer die sonne ondergaet,
- 185 Onder ons tween tere werven ¹⁾,
 Ofte ic sal mijns lives derven.”
 Eggheric antworde na dien:
 »Die lachter en mach mi niet gheskien,
 En soude ooc niemen wesen lief,

¹⁾ Deze tot goed verstand van den samenhang onmisbare regels (vs. 185—203) zijn door Dr. Jonckbloet uit den Karl Meinet in den tekst ingelascht.

- 190 Dat ic jeghen enen verbannen dief
 Minen hals soude aventuren.
 Hi soude bet kempen jeghen gheburen
 Dan hi jeghen mi soude.”
 Elegast antworde houde :
- 195 »Jane ben ic hertoghe alse ghi sijt ?
 Al was ic verbannen eene tijt,
 Ende mi die coninc mijn goet nam ,
 Omdat hi te miwaert was gram ,
 Verraets ende mort stont ic ave.
- 200 Ic hebbe ghenomen grote have
 Den riken lieden van haren goede :
 Dat dede mi noot ende armoede.
 Maer om dat ghi een morder sijt ,
 Ghine moghet ontsegghen camp no strijt
- 205 Ter werelt neghenen man ,
 Dies u wille staden an.”
 Die coninc antworde daernaer :
 »Bie miere wet, ghi secht waer !
 Soudicken voeren na recht ,
- 210 Ic daden slepen enen cnecht
 Ende hanghen bider kele.”
 Doe ghinct Eggheric uten spele ,
 Ende pensde in sinen moet ,
 Na dat hem ghescepen stoet :
- 215 »Beter es camp dan hals ontween.”
 Int hof en was man negheen ,
 Die spreken dorste te siere vromen.
 Dus wart daer die camp ghenomen.
 Een lettelt na der noene
- 220 Die coninc ontbout sinen baroenen ,
 Dat si ghewapent te velde waren ;
 Hi en wilde scamps niet ontbaren.
 Hi hiet dat crijt ghereiden ,
 Ende bat Gode , dat hi moeste sceiden
- 225 Den camp ende tghevechte
 Na redene ende na rechte.
 Hi trooste Elegaste wel ,
 Ende seide : verghinghe wel dat spel ,
 Ende behilti sijn leven ,

- 230 Hi souden sine suster gheven,
 Die Eggheric hadde te voren,
 Die sine doot hadde ghesworen.
 Men sloech corden op dat velt,
 Daer menich man ghewapent helt.
- 235 Een lettelt vor vespertijt
 Elegast quam ierst int crijt,
 Om datti aenleggher was.
 Hi bete neder in dat gras
 Ende viel in onienghebede:
- 240 »God, dor goedertierenhede,
 Ic come u heden te ghenaden
 Van alle minen mesdaden,
 Die mi ter werelt ie ghevel:
 Ic kinne mine mesdaet wel.
- 245 Ootmoedich God, diet al vermach,
 En wrect niet op desen dach
 Aen mi mine sonden.
 Dor u heilighe vijf wonden,
 Die ghi ontfinct dor ons mesdaet,
- 250 Hebt heden mijns raet,
 So dat ic niet en sterve,
 No in den campe en bederve.
 Eist dat mi die sonden niet en slaen,
 So wane ic wel van hier ontgaen.
- 255 Volmaect God, dor uwe doghet
 Ic biddu, dat ghi mi verhoghet;
 Ende Maria, soete vrouwe,
 Ic wil u dienen met rechter trouwen,
 Ende nemmermeer vortan
- 260 En werdic rover no scaecman
 In wildernissen ende in wouden,
 Mach ic hier mijn lijf behouden.”
 Doe hi ende zijn ghebede,
 Seinde hi alle sine lede:
- 265 Scone met siere rechter hant
 Seinde hi zijn ridders ghewant,
 Ende tors, dat vor hem stoet;
 Ende bat Gode dor ootmoet,
 Dat hem draghen moeste met aren

- 270 Ende uten campe laten keren.
 Met dat hi die tale seide,
 Sat hi op in sijn ghereide,
 (Nu naket tenen groten stride)
 Ende hinc den scilt ter luchter side,
- 275 Ende nam in die hant dat spere.
 Ende Eggheric quam met groten ghære
 Ten crite waert, ghewapent wel,
 Die sere was int herte fel.
 Hi en seinde hem no en dede
- 280 Te Gode waert neghene bede.
 Hi sloech met sporen vaste
 Ende reet op Elegaste,
 Ende Elegast op hem weder,
 Die Eggheric stac dor tleder
- 285 Van der curien met ghewelt,
 Datti neder vel opt velt
 Van den orse op derde.
 Eggheric vinc ten swerde,
 Dat hi trac uter sceide,
- 290 Ende seide: »Nu sal ic u beide
 Doden, u ende u paert,
 En si dat ghi ter vaert
 Nederbeet optie moude:
 So mach u ors tlijf behouden.
- 295 Hets so sterc ende so groot,
 Het waer scade, sloeghiet doot:
 Die menighe sout beclaghen.
 Ne moghedi u lijf ontdraghen,
 So behoudi u paert.”
- 300 Elegast sprac ter vaert:
 »En ware dat ghi te voet sijt,
 Ic soude corten desen strijt.
 En wille u niet te voete slaen;
 Ic wille prijs ane u begaen,
- 305 Al souts mi sijn te wors.
 Nu sit weder op u ors:
 Laet ons vechten ridderwise.
 Ic hebbe liever dat men mi prise,
 Dan ic u sloeghe met scampe,

310 Al soudic bliven in den campe.”

Dat was den coninc Caerle leet,
Dat Elegast so langhe meet,
Ende hi Egghericke spaert.
Eggheric vinc sijn ors ter vaert.

315 Doe Elegast die tale seide,

Sat hi op in sijn ghereide.

Doe verhief daer een strijt

Tote langhe na vespertijt.

En quam niemen daer hi sach

320 So fellen strijt op enen dach.

Haer slaghe waren onghiere ¹⁾,

Haer heline bernden ghelijc den viere

Van den vonken diere uuvloghen.

Si waren beide hertoghen

325 Die daer vochten den camp;

Al gheviel Elegaste die scamp,

Dat hi sijn lant hadde verloren,

Hi bleef hertoghe alse te voren.

Doe seide die coninc van Vrancrike:

330 „God, also ghewaerlike

Alse ghi hier moghende sijt,

So moeti corten desen strijt

Ende dit ghevechte

Na redene ende na rechte.”

335 Elegast hadde een swaert,

Het was sijns ghewichts waert

Van ghemalen goude roet,

Elcken man te siere noot:

Die coninc haddet hem ghegheven.

340 Elegast hi hevet verheven,

Ende sloech enen slach so sere,

Bi der hulpen van onsen Here

Ende dor sconincs Carels bede,

Die hi over Elegast dede,

345 So dat hi Egghericke rovede

Die meeste helt van den hovede,

¹⁾ Vs. 321—328 zijn door Dr J. naar den Karl Meinet in den tekst gelascht.

- Ende vel doot uten ghereide.
 Dit sach die coninc ende seide :
 »Ghewarich God , ghi sijt hier boven ,
 350 Met rechte maghic u wel loven ,
 Die mi so menighe ere doet.
 Die u dienen si sijn vroet.
 Ghi moghet helpen ende beraden
 Die ane u soeken ghenade.”
 355 Nu willic corten dese dinc.
 Men sleepte Eggheric ende hinc ,
 Ende alle die verraders mede :
 Daer en halp scat no bede.
 Elegast bleef in der eren ,
 360 Dies dancti Gode onsen Here.
 Die coninc gaf hem Eggherics wijf.
 Si waren tsamen al haer lijf.

ROMAN DER LORREINEN.

- Dr. JONCKBLOET , Gesch. der Mnl. Dichtk. II , 3—79.
 » » » Gesch. der Ned. Letterk. I , 159—162.
 » » » Roman der Lorreinen.

De gruwelijke bloedveete tusschen het geslacht der hertogen van Lotharingen en Bordeaux , welke gedurende verschillende geslachten voortwoedde , is het onderwerp van een der vroegste voortbrengselen der epische Muze in Frankrijk , de *Chanson des Lorrains*. Dit gedicht werd ook op onzen bodem overgeplant , doch is in slechts enkele groote fragmenten tot ons gekomen.

De vertaling is omstreeks uit de helft der XIIIde eeuw , voor 1250

JUDITHS ONTMOETING MET HARE VERWANTEN.

I , vs. 1161—1325.

Koning Yoen , een der Lorreinen , heeft eene dochter Judith , welke bestemd is tot bruid van Lodewijk , den zoon van Karel den

Groote, en zich thans aan het hof van Koning Otte van Keulen, een der Bordeloozen, bevindt. Gelloen, de bekende verrader uit het geslacht van Bordeaux, voor deze verbintenis bevreesd, zet Otte tegen Yoen op, beweegt hem de schoone Judith in een bordeel te plaatsen, en alzoo haar schitterend huwelijk te beletten. Een dapper ridder evenwel, Jan van Metz genaamd, die veel aan Judiths geslacht verplicht was, besluit hare eer te redden, ontvoert haar uit het bordeel, en brengt haar naar Aken. Garijn, Judiths oom, en Ritsart, haar broeder, door Jan van Metz van het gebeurde verwittigd, trekken daarop naar Aken om de geredde te ontmoeten en verder in veiligheid te brengen. Zij worden er door den „borchgrave Ogier” ontvangen, die ze tot de jonkvrouwe geleidt.

- In die camere gincsi na das,
 Daer die scone maegt in was
 Metter goeder borchgravinnen.
 Ende teerst dat sire quamen binnen
- 5 Entie maegt den broeder sach,
 Ontploec haer herte als die dach,
 Enten oem beide mede.
 Met wenende ogen si seide:
 »Oem, willecome so moeti
- 10 Wesen bede Gode ende mi,
 Want mi grote lelijcheide
 Otte ende Gelloen beide
 Hebben gedaen na harer macht.
 Maer, danc so hebbe die Gods cracht,
- 15 Ic bens met eren hen ontgaen,
 Dat een ridder heeft gedaen,
 Die geheten es her Jan van Mes,
 Die te minen vader waert nu es,
 Ende sal hem vertellen al
- 20 Mijn leet ende mijn ongeval,
 Entie versmadenesse groet,
 Die mi die coninc Otte boet.”
- Garijn seide: »Nichte, laet varen!
 Het wert noch vergouden twaren,
- 25 Op dats ons onse Here an,
 Die alle dinc wel voegen can.
 Wi sijn, nichte, comen om u.
 Gi moet met ons varen nu
 Te Parijs, tuwen vader,

- 30 Enten keyser, die beide gader
 Na u beiden daer in die stat."
 Die maecht seide: »Ic doe al dat."
 Men gereide daer tien tide
 Diere wagene ende gesmide,
- 35 Daer si henen porden mede.
 Die borchgravinne van der stede
 Voer met hare vriendelike,
 Ende menege andre vrouwe rike,
 Alse wel selker maegt betam.
- 40 Dus voer die maegt loefsam
 Met scoenre menechte te Parijs waert.
 Nu hort van sher Jans vaert
 Van Mes, die den coninc Yoene
 Wqude seggen van dien doene,
- 45 Dat Gelloen ende Otte mede
 Sirer scoenrer dochter dede.
 Soe lange soe reet mijn her Jan,
 Dat hi te Parijs quam an;
 Entie keyser en was niet
- 50 Te Parijs noch comen iet,
 Maer men liet hem verstaen,
 Dat hi comen soude saen.
 Daer bleef die getrouwe here,
 Maer hi wart onlustech sere
- 55 Ende bleef liggende harde cranc.
 Doch so staref hi eer iet lanc,
 Dat hi niet en sprac Yoene,
 Ende men groef den ridder coene
 Te sent Pauwels, God weet,
- 60 Wies kerke dat in Greven steet,
 Scone ende eerlike,
 Alse wel betam selken like;
 Want het was een goet man,
 Daer vele trouwen was an.
- 65 Nu latic bliven van desen here,
 Die es tontfirmene sere,
 God moete sijns genadech sijn!
 Ende segge van den keyser sijn
 Ende van den andren daer toe,

- 70 Die te Parijs quamen doe.
 Banderside quam Garijn,
 Ende daer mede die nichte sijn,
 Die niet scoender wesen conde.
 Die liede seiden met enen monde,
- 75 Dat nie quam in Vrankerike
 Coninginne die haer gelike
 Van scoenheden groet oecht clene.
 Lodewijc sach die maget rene,
 Die hem behagede harde wale:
- 80 Si vercierde al ene zale;
 Ende teerst dat si den keyser sach
 Ontboet si heme goeden dach,
 Ende haren vader den coninc mede,
 Gelijc dat si hen allen dede.
- 85 Met wenenden ogen so seit si:
 »Edele heren, verstaet mi
 Ende ontferme u der onnere,
 Die mi Otte dede die here.
 Bi des quaets Gelloens rade
- 90 Ijndi mi te doene scade
 Ende scande mede groet.
 Danc hebbe God, dat niet besloet,
 Dat niemant dan God selve dede,
 Die daer rechte wachte mede!
- 95 Here, Gelloen quam van Bordeas,
 Daer hi ute verdreven was,
 Met erer slavine al te voet
 Tote Coelne der stat goet,
 Daer hi den coninc Otten vant,
- 100 Dien hi vertelde al te hant,
 Hoe hier ene brulocht gemaect si
 Tusscen den jongen keyser ende mi,
 Dat hi harde gerne brake,
 Op dat hi mochte in enege sake.
- 105 Doe berieden si hen daer,
 Dat si mi togen daer naer
 Ten bordele in die stat,
 Ende daden gebieden dat,
 Datter quame wie dat woude,

- 110 Want hi bi mi liggen soude.
 Edel here, weat vor waer,
 Dat ic onlange stont daer,
 Dat een ridder, een goet man,
 Ende hiet van Mes mijn her Jan,
 115 Ende seide dat hi sijn goet algader
 Wan ane minen oudervader,
 Entaer omme so woude hi
 Aventuren dore mi
 Beide goet, lijf ende lede,
 120 Om mi te lossene mede;
 Ende ontfoerde mi na dat
 Tote Aken in die stat,
 Daer ic in uwe zale
 Van den borchgrave ontfaen was wale.
 125 Ende Otte quam daer naer
 Ende beleide ons in Aken daer;
 Maer in weet hoe hi sciet,
 Ende ons met paise bliven liet.
 Dit clagic u, her keyser, here,
 130 Ende minen vader harde sere,
 Ende nemmermeer en nemic man,
 In sire gewroken an."
 Die keyser seide: »Scone, laet varen!
 Het wert wel gewroken twaren;
 135 Ende daer omme en laet niet dat.
 Ic sal u wreken vele bat
 Dan gi selve sout visieren.
 Mi dunct wel in allen manieren,
 Dat hijt dede in mijn despijt,
 140 Synt dat gi so langen tijt
 Hebt geweest in sine macht,
 Ende nu eerst toe es bracht,
 Alse gi sout minen sone trouwen.
 Magic leven, het sal hem rouwen.
 145 Hier omme en laet die brulocht niet,
 Al en eest te voren niet gesciet."
 Die maegt wert vertroest hier bi,
 Ende seide: »Ic sal gerne dat gi
 Begert doen, lieve here,

- 150 Al dert mi mine scande sere."
 Na dese tale quam ingegaen
 Die biscop van Riemen saen,
 Die vrome man her Tulpijn,
 Ende hadde dat mesgewade sijn
 155 In die capelle doen dragen saen,
 Want hi woude doe messe doen gaen;
 Ende also die goede man
 Hadde sijn ornament an,
 Brachtenen geleit die maegt daer.
 160 Ende het leidense, weet vorwaer,
 Twe coninge stout ende fier,
 Gondebant ende Ogier.
 Daer trouwetse Lodewike,
 Ende bleef coninginne rike.

YOENS VLUCHT MET HELENE.

II, vs. 1773 --2076.

Otte, „die coninc van den Rinc“, wordt door den verrader Gel-
 loen opgezet, die hem met eede verzekert, dat zijne gade Helena
 hem ontrouw is en Yoen bemint, ten einde hij zich aldus op zijnen
 neef en doodvijand Yoen zou wreken. Otte besluit daarop, niettegen-
 staande Helena hare onschuld betuigt, ze te Berine in Noorwegen
 strengelijk te doen bewaken, waardoor Yoen troosteloos wordt en
 naar Berine trekt.

- Dor God, gi heren, nu verstaet
 Ene ontfaermelike daet:
 Yoen die coninc, die gewesen
 Heeft oyt van ridderscape utegelesen,
 5 Die es nu in sinen sinne
 Al versoft ane die minne,
 Diene maecte dicken erre.
 In sine stat van Gardeterre
 So lachi lange al puur stillo,
 10 Alsoe die hadde sinen onwille;
 Ende om die minne pensedi sero:
 Hi en pensde om veede noch om ere
 Dan hoe hi hebben mochte allene
 Die scone coninginne Helene.

- 15 Wat rouwen het heme gaf
 En dorste hire vermanen af;
 Maer vorwaer so wetet dat,
 Dat al dat gout enten scat,
 Dat hi yegerinc mochte gewinnen,
 20 Dede hi bringen in die stat binnen.
 Ic wane, na dat die jeeste wale
 Hout, en hadde tenen male
 So vele scats, in waerre dinc,
 Cresus die rike coninc,
 25 Die die rijeste van scatte was,
 Daer men noit ave las,
 Also vergadert heeft Yoen.
 Ritsarde dede hi varen doen
 Tsirer suster in Vrankerike,
 30 Ende van daer haestelike
 In Gasscoengen, ende besage
 Hoet daer stoede ende lage.
 Dit dede Yoen oppenbare,
 Om dat hi woude dat Ritsart ware
 35 Uten lande sirer verde,
 Ende hi doen mochte dat hi begerde.
 Ritsart bereide sine vaert
 Om te vaerne tsirer suster waert.
 Ane den vader nam hi orlof
 40 Ende es henen gesceden of,
 Dien daer na en sach
 Noch en vernam over menegen dach.
 Nu es Ritsart wech gesceden:
 Onse Here die moeten geleden!
 45 Ende Yoen die coninc
 Riep Olline, in waerre dinc,
 Sinen bode, die hem die mare
 Brachte dat gevangen ware
 Die coninginne te Berine,
 50 Daer hi omme dogede pine.
 Nouwe vragedi hem te rado
 Wat hi alre best dade:
 Hi moeste die coninginne sien,
 Watter na mochte gescien.

- 55 Ollijn seide: »Twaren, here,
So moetijt aventuren sere."
Yoon seide: »In rouke wat
Ic aventure om dat;
Indien dat icse met ogen sie
- 60 En roekic oec wat gescie."
Ollijn seide: »Dat sal gescien."
Heimelike pordi mettien,
Ende dede in sijn lant verstaen,
Dat hi moeste, sonder waen,
- 65 Ene bedevaert hemelike doen,
Daer hi ridder no garsoen
Mede woude dan hen twee:
Ander geselschap woudi geen.
Dus es geport hemelike
- 70 Met Olline die coninc rike.
Te Berine es hi comen
Ende heeft die vrouwe vernomen
Hoge liggende op den stene,
Utesiende terer veenster allene.
- 75 Yoen den coninc diese sach
Sloech op therte een swaer slach,
Ende viel neder in ommacht
In een praieel bi der borchgracht.
Die coninginne sagen vallen
- 80 Ende nedersigen met allen.
Si en wiste niet wat den man was,
Die daer nederseech in tgras.
Ollijn, die in dit vergier
Metten coninc was allene hier,
- 85 Sach die coninginne allene,
Ende seide: »Vrouwe rene,
Bid vor den here mijn,
Die leget uten gereke sijn."
— »Lieve vrient, dat willic doen.
- 90 Ende wat es hem, lieve garsoen?"
Ollijn doe weder seide:
»Twaren, vrouwe, sine nuloepheide."
— »Dat beter hem God," seide die vrouwe,
»Mi dunct gi hebter omme rouwe."

- 95 Mettesen es Yoen becomen
 Ende heeft noch die vrouwe vernomen.
 Doe seide ten coninc Olijn :
 »Here, bid gerer vrouwen sijn ,
 Dat si bidde onsen Here,
- 100 Dat hi u troeste ute uwen sere.”
 Die coninc seide : »Dat willic doen.”
 Doe riep opwert die coninc Yoen
 Ende seide : »Dor Gode , lieve vrouwe ,
 Bid God dat hi mi si getrouwe.”
- 105 Ende eer dat wart ute was
 Viel hi weder, geloeft mi das ,
 In onmacht, als hi te voren dede.
 Maer het verkenden hier mede
 Die scone vrouwe , die coninginne ,
- 110 Die meestresse was van sinen sinne ;
 Maer si en wiste wat anegaen.
 Enen brief ghinc si scriven saert ,
 Daer si inne sette dat ,
 Dat hi bleve daer ter stat :
- 115 Si sal savonts comen daer
 Wat datter af come naer.
 In den brief werpse enen steen ,
 Dies hi vele te swaerre sceen,
 Ende riep ane den bode :
- 120 »Neemt dit gelt, dat ic dor Gode
 U lieden geve hier ter stede ,
 Ende quiter uwe herberge mede.”
 Doe warp si neder die lettre daer
 Metten stene die was swaer ,
- 125 Ende Olijn esser omme gegaen ,
 Ende tonetse sinen here saen ,
 Diese ondede ende las ,
 Dies hi harde blide was
 Ende seide , dat hi daer bliven soude
- 130 Ende niet laten dor dat coude.
 Dit was op enen jaersavont ,
 Dat die coninc namecont
 In dit vergier hier was comen.
 Die coninginne , die vernomen

- 135 Heeft dat die coninc Yoen was,
 Seide thare joncfrouwe, gelooft das :
 »Twaren, joncfrouwe, gi weet wale,
 Dat die liede altemale
 Tavont hebben feeste ende spel,
- 140 Dat ic oec name wel :
 Woudi entie cnapen mede,
 Die mi hoeden in dese stede,
 Met mi tavont eten comen,
 So worde mi doch ene stonde benomen,
- 145 Want mi die tijt dunct lanc,
 Dat ic hier ligge ane minen danc.
 Ic bidde u roept die cnapen hier boven,
 Besiet of sijt willen loven,
 Ende laet ons tavont hebben joie
- 150 Ende bliscap te minen vernoye."
 Die joncfrouwe seide: »Wat wildi?
 Si en dadens niet, geloves mi."
 Helene seide: »Doch vrages hen.
 In machs emmer niet hebben men
- 155 Dan sijt wederseggen doch,
 So en darfics hen niet bidden noch."
 Die joncfrouwe seide: »Gi en dorft u,
 Vrouwe, nemmer moeyen nu,
 Si en dadens niet, noch ic mede:
- 160 Gi verlieset uwe bede."
 Helene die scone coninginne
 Wert harde droeve in haren sinne.
 Dat si den coninc niet en sal
 Spreken, dien si boven al
- 165 Mint, entien si daer weet
 In den bogaert in selc leet.
 Haer vernoy so claget si
 Harde sere, geloves mi.
 In groter droefheid ende in rouwe
- 170 Was al dien avont die vrouwe,
 Ende pensde dat si niet verdient
 Hadde dat men haer was onvrient;
 Maer wouts haer geven God die stade,
 Si sout hem weder lonen met quade.

- 175 Si hadde Gode tote noch ontsien ,
 Maer nu soudse laten gescien
 Wat haer herte riede hare ,
 Ende daer si gereet toe ware.
 Slapen so es si gegaen ,
- 180 Ende so sijn die andre saen.
 Toter middernacht lach si ;
 Doe stontse op, geloves mi ,
 Want minne vercoenetse sere.
 Om dat si Yoene den here
- 185 Wiste neder in dien bogaert ,
 Waer si gerne dare waert ,
 Ende wilt aventuren al
 Datter haer na comen sal ;
 Want nemmermer en heefse wille
- 190 Weder te keerne , lude ocht stille ,
 Te Otten weder den coninc ,
 Sint si heme nu ontginc.
 Hort coenheit groet van der minnen
 Ende van der scoender coninginnen ,
- 195 Ende hoe si aventuren sal
 Hare ere ende hare welvaert al.
 Hemelike es si opgestaen ,
 Ende es in sconinx camere gegaen ,
 Daer si vant een scone swaert ,
- 200 Dat Otte hadde harde waert ,
 Want sijns vader hadde gewesen.
 Dat swert nam si mettesen ,
 Ende es vort gegaen te hant
 Daer si harer joncferen vant ,
- 205 Die so sliep harde vaste
 Ende luttel wiste van desen gaste.
 Tswert toech die vrouwe uut
 Sonder te makene geluut ,
 Ende staect dor dat herte der magt.
- 210 Die coninginne , diet al wagt ,
 Sochte die slotle tes sise vant ,
 Ende ontsloet vort metter hant
 Die dore van den wendelstene ,
 Ende ginc vort neder allene

- 215 Tote daer die eerste cnape lach.
 Die mane sceen oft ware dach ,
 Want het vrees een deel sere.
 Die vrouwe , die noch siele no ere
 En spaerde , es metten swerde saen
- 220 Tote daer die cnape lach gegaen ,
 Ende verhief enen slach so groet ,
 Dat avevoer dat hoet.
 Die slotle heefsi genomen
 Ende esser mede ter dore comen ,
- 225 Ende ontsloetse haestelike.
 Doe ginc vort die vrouwe rike
 Daer die ander cnape lach.
 Dien gaf si oec enen slach ,
 Dat si hem storte ende halsenoc mede
- 230 Al dorsloech tenen snede.
 Twe paer slotle vantse daer :
 Die ene gingen openbaer
 Ter zalen waert daer si
 Niet en woude , geloves mi ,
- 235 Entie andre horden ter dore ,
 Daer ene brugge vore
 Stont , die ten prayele ginc ,
 Daer haers beide die coninc.
 Die dore ontsloet si doe
- 240 Ende ginc ten prayele toe ,
 Daer si vant den coninc Yoene
 Doe vragede daer die coninc coene ,
 Wie si ware die quame daer.
 Die coningin seide oppenbaer :
- 245 »Ic ben die coningin Helene ,
 Die comen ben ute gonen stene
 Allene tote u hier ,
 U besien , here coninc fier ;
 Ende oec alsoe , dat verstaet ,
- 250 Comter mi af goet oft quaet ,
 Dat ic nemmermeer en kere
 Ane Otte minen here.”
 Doe die coninc dat verstoet
 Wart hi blide in sinen moet ,

- 55 Ende seide : »Willecome , vrouwe !
 Nu es gemindert mine rouwe
 Ende gemindert mijn verdriet.
 Wine mogen hier langer bliven niet ,
 Wi moeten uten lande varen.
- 260 Ende weet oec wale , twaren ,
 Dat ic oec al geheellike
 Laten wille mijn conincrike ,
 Ende wille met u varen wege ;
 — God die moet ons geven sege ! —
- 265 Want bleven wi in den lande ,
 Men soude ons spreken selke scande ,
 Beide vriende ende mage ,
 Dat wi souden tenegen dage
 Sceden , vrouwe , al waert ons leet.
- 270 Ic hebbe tonsen boef gereet
 Den scoensten scat , die noit man sach ,
 Die ons niet avegaen en mach.
 Wi selen in heidinessen varen ,
 Entaer wonenda bliven twaren ,
- 275 Daer men van ons nemmermere
 En verneme." — »Lieve here ,"
 Seide die vrouwe , »nu doet alsoe ,
 Dat ic altoes blive vroe ,
 Ende gi mine , sonder begeven :
- 280 Ic wille u bliven al mijn leven ,
 Ende al uwen wille doen."
 — »God lone u , vrouwe ," seide Yoen.
 Te menegen tijt so es geseit ,
 Dat es verloren aerbeit
- 285 Dat men vrouwen te nouwe wacht.
 Noit hadde dese vrouwe geacht
 Te mesdoene teneger stede ,
 Noch selve Yoen die coninc mede ,
 Die wile dat si hare entare
- 290 Spreken mochte oppenbare ,
 Ende men hen dies niet verboet.
 Maer sint dat men die vrouwe sloet
 Ende benam hare vriheit ,
 Ende soeken moeste hemelijcheit ,

- 295 Heeft si selke dinc gedaen ,
 Die si node soude bestaen.
 Hen drien heeft si nu doet ,
 Daer si om gaf cleine no groet.
 Oec heeft si hare lude ende stille
 300 Al gegeven tes conincs wille.
 Dit wan Otte ane sijn bedwanc.
 Dat hi der vrouwen maeste te lanc.

RENOU VAN MONTALBAEN.

- Dr. JONCKBLOET, *Gesch. der Mnl. Dichtk.* II, 330—362.
 » » » *Gesch. der Ned. Letterk.* I, 207—209.
 ALBERDINGK THIJM, *Karolingische Verhalen*, 63—292.
 HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Horae Belgicae*, V.

Van dit gedicht, dat de geschiedenis der Vier Heemskinderen behandelt en van den jongsten en beroemdsten zijnen naam heeft ontvangen, zijn slechts fragmenten tot ons gekomen; doch de volledige inhoud is nauwkeurig bekend uit het beroemde en veelgeliefde volksboek, door den Heer Alberdingk Thijm op uitstekende wijze opnieuw voor ieder toegankelijk gemaakt. Hoewel de sage bij ons inheemsch en zeer oud was, is het gedicht in den vorm, waarin wij het bezitten, uit het Fransch naar de bewerking van Huon de Villeneuve vertaald, en wel omstreeks 1240—1280. Het gedicht is dus reeds uit het tijdperk van verval der ridderpoëzie.

YWES ONTZET.

II, vs. 871—1173.

Ywe, de koning van Dordogne, Reinouts schoonvader, had dezen aan Karel, den bloedvijand van Haymijns geslacht verraden; doch Reinout wordt verlost door zijnen oom Malagijs, die de kunst van negromantie verstond, en zwoer Ywe te doen hangen. Deze vlucht in doodsangst voor zijnen schoonzoon en wordt monnik te Beaurepaer. Aan Karels hof dacht men dat Ywe de rol van verrader ook jegens den koning had gespeeld, en Reinout door zijne tuschenkomst was ontzet, waarop Roelant zwoer Ywe te zullen straffen met den dood, en de meeste genooten zich bij hem voegden, toen hij met zijne mannen optrok.

Doe swoer Roelant vele saen,
 Hi soude Ywe varen vaen;

- Constine vinden in enich lant,
 Ili soudene hanghen doen tehant.
- 5 Doe sprac Naymes te Roelande:
 »Ic vare met u in elken lande
 Met twaelfhondert miere man,
 Die beste die noit heelt ghewan.”
 Doe sprac Oghier van Denemerken:
- 10 »Met stouten riddren ende met sterken
 So willic u te hulpen staen:
 Met achthondert riddren saen
 So sal ic u volghen waer ghi vaert,
 Die alle sijn wel bewaert.”
- 15 Doe sprac Olivier dat coene diet:
 »Roelant, in begheve u niet,
 Ic moet emmer met u riden
 Ende wesen neven uwer siden.”
 Doe sprac die hertoghe van Lioen:
- 20 »Ic vare met u, bi sente Simoen!
 Met sevenhondert miere baroene,
 Die alle stout sijn ende coene.”
 Doe sprac Diederijc van Ardan:
 »Ic vare met u, bi sente Jan!
- 25 Ic ende vijfhondert miere man,
 Daer grote doghet leghet an.”
 Wat holpe dat ict u maecte lanc?
 Die twaelf ghenote sonder wanc
 Van Vrancrike seiden dat
- 30 Aldaer op der selver stat,
 Si willen alle met Roelant varen
 In Gasconien sonder sparen,
 Ende daer stichten roof ende brant,
 Ende bernen sconincs Ywes lant,
- 35 [Ende hanghen bi siere kelen saen 1),]
 Waer dat sine moghen bevaen.
 Aldus ghereden si hare vaert
 Ende voeren te Gasconien waert,
 Ende alsi quamen int lant,

1) Deze regel ontbreekt in het Hs. en is aldus door mij ingevuld.
 Vergelijk vs. 66.

- 40 Stichten si bede roof ende brant,
 Ende vragheden omme niemare,
 Ende waer die coninc Ywe ware.
 Dat volc antworde ghemenelike:
 »Hi heeft opghegheven sijn rike;
- 45 Te Beverepaer es hi begheven,
 Daer wil hi wesen al sijn leven."
 Doe swoeren die ghenote daer,
 Si soudene halen te Beverepaer,
 Ende aldus sulsi varen
- 50 Beverepaer besitten tewaren:
 Dat doet ons distorie weten.
 Den clooster heeft Roelant beseten,
 Ende met Roelant ghemenelike
 Die twaelf ghenote van Vrancrike.
- 55 Alse Ywe die monec dat sach,
 Dat Roelant vor den clooster lach,
 Ontboot Ywe vele houde
 Sinen swaghelinc Renoude
 Bi enen bode sonder blame,
- 60 Dat hi hem te hulpen quame
 Jeghen Roelant den coenen degghen:
 Beverepaer haddi belegghen,
 Ende die twaelf ghenote van Vrancrike,
 Si hadden ghesworen ghemenelike,
- 65 Dat sine souden vangghen
 Ende bi siere kelen hangghen,
 Ende bat hem dies onmoedelike
 Dor onsen Here van hemelrike,
 Dat hi hem holpe uter noot,
- 70 Bi den Here die hem gheboot!
 Jeghen Roelant den heelt wel ghedaen.
 Hi wildem gheven ghevaen,
 So dat men hem in corter stonde
 Die tonghe snede uten monde
- 75 Ende utestake bede sijn oghen:
 Hi wilt gherne ghedogghen,
 Ende dat hem Renout, die heelt vercoren 1),

1) Bij Hoffmann: *Roelant*; om den zin noodzakelyk aldus te veranderen.

- Af dade sniden bede sijn oren
 Ende af dade slaen sinen rechten voet.
- 80 Dit ontboot Ywe, des sijt vroet,
 Dat men hem die herte utesnede,
 Daer hi verranesse mede dede.
 Hi hadde wel verdient die doot,
 Des hi Renout sonder noot
- 85 [Bi verranesse wilde doen vaen.]
 Doe voer die bode vele saen
 Te Renout van Montalbaen,
 Ende heeft den heelt ghemeit
 Die sake al uut ende uut gheseit,
- 90 Also alsem was gheladen.
 Doe antworde Renout bi staden:
 »Mine roec, hets mi lief,
 Latene hanghen den vulen dief,”
 Als Clarisse dat verstoet,
- 95 Wert soe droeve in haren moet;
 Haer outste kint heeft si ghenomen
 Bi der hant ende es comen
 Vor Renout met ghenint.
 Wel saen cussese dat kint
- 100 Vor Renoude den wigant.
 Daer na sprac soe te hant:
 »Adelaert,” seit soe, »sone mijn,
 Desen lachter daer wi in sijn,
 Dese scande ende dit seer
- 105 Ne verwinnen wi nemmermeer,
 Want men sal segghen sonder waen,
 Dat u oudervader was verdaen:
 Des suldi u, bi onsen Here!
 Hier na scamen harde sere,
- 110 Als mens u verwiten sal,
 Waer ghi comt overal.”
 Daer die vrouwe dese tale sprac,
 Die trane haer uten oghen brac,
 Ende weende utermaten sere
- 115 Vor Renoude haren here.
 Als Renout die riddre goet
 Wenen sach die vrouwe goet,

- Ende hare hande tegader slaen,
Doe jamerde hem vele saen.
- 120 Adelaert sijn scone kint,
Dat hi met al siere herten mint,
Ghevinc hi in sine arme beide.
Daer na sprac hi ende seide:
»Vrouwe, laet staen u mesbaren.
- 125 Te Beverepaer sal ic varen,
Also helpe mi sente Jan!
Te sorcoersene den valschen man
Met minen volke ghemenelike
Jeghen die ghenote van Vrancrike,
- 130 Ende mach ickene levende ghevaen,
Ic bringhene te Montalbaen,
Bi den Here die mi gheboot,
Of ic bliver omme doot.”
Die vrouwe was edele ende goet
- 135 Ende neech den grave op sinen voet,
Ende dankes hem onnoedelike.
Doe riep Renout hastelike
Te wapene al sine baroene.
Doe wapendem menich heelt coene;
- 140 Twaelf riddren te waren
Wapenden hem sonder sparen;
Hare orse sullen si bescriiden
Ende met Renout haren here riden
Ten clooster waert op die moude.
- 145 Ende als quamen buten woude,
Sprac Renout te hem: »Nu doet wale
Ende hoort een lettelt mine tale.
Ghi moet hier bliven, ic sal varen
Te Beverepaer sonder sparen,
- 150 Ende bidde Roelant minen neve,
Dat hi mi Ywe ghevanghen gheve.
Wil hine mi gheven met ghemake,
Ic nemene op alsulke sake,
Dat ic Ywen te Montalbaen
- 155 In minen carker houde ghevaen.
Ende berade hem so we,
Hine verraet mi nemmerme.

- Ende wil hine mi ooc gheven niet,"
 Sprac Renout dat coene diet,
 160 »Met vrienſcapen ende met minnen,
 So ſal ict u doen bekinnen;
 Ende alsic blaſe minen horen,
 Volghet mi dapperlike met ſporen."
 Doe antwoerden die baroene:
 165 »Dit ne ſtaet ons niet te doene:
 Wi kennen die Vranſoïſe wel,
 Si ſijn overdadich ende fel.
 Wat ſo ons daer na gheſchiet,
 Allene vaerdire niet.
 170 Het ſal met u varen Ritsaert
 Ende u biriden Adelaert."
 Doe ſprac Renout: »Nemmer niet,
 Dan wille God niet dat gheſchiet!
 Ic ſal allene varen riden
 175 Te Beverepaer ſonder bidon."
 Doe nopte Renout met ghewoude
 Sijn ors metten ſporen van goude,
 Ende reet vaſte ten clooſter waert
 Stoutelike ende onvervaert.
 180 Maer eer hi quam te Beverepaer,
 Seit ons dat liet overwaer,
 Dat Roelant die coene man
 Den clooſter op die moneke wan,
 Ende dat Ywe, ſemmin leven!
 185 Hem Roelande heeft opghegheven,
 Ende Roelant dedele man,
 Also helpe mi ſente Jan!
 Heeft Ywen met enen bande
 Ghebonden bede ſine hande,
 190 Ende dedem al ſonder pine
 Om ſinen hals ene line
 Ende ledene te woude waert,
 Daer hi Ywen metter vaert
 Schiere ſouden nemen tleven,
 195 Wildem God die ſtade gheven.
 Maer doe ſach Roelant die heelt goet
 Renout comen in ſijn ghemoot,

- Ende Renout riep: »Soete neve,
Suldi mi den verradre gheven?
- 200 Ten minen casteel te Montalbaen
Voer ickene dan ghevaen,
Ende berade hem so we,
Ons ne verraet hi nemmermee.”
Roelant antworde saen:
- 205 »Renout, dese tale laet staen!
Also gheve mi God pardoen,
Ic sal den dief hanghen doen,
Dat segghic u, bi siere kele.”
Renout sprac: »Dat ware te vele:
- 210 Hets miere kinder oudervader,
Si soudens hem scamen algader.
Maer, Roelant, wildine mi gheven,
Ic houdene ghevaen al sijn leven
In minen carkerstene,
- 215 Bi den Here van Nasarene!
Daerne man nemmerme ne siet.”
Doe sprac Roelant dat coene diet:
»Renout, wats u gheschiet?
Al dat ghi bit es al om niet.
- 220 Vliet varinc van minen oghen!
Inne caent langher niet ghedoghen,
In moet Ywe den wigant
An desen boom hanghen tehant:
Dat segghic u ende doe verstaen.”
- 225 Renout antworde saen:
Ghine sult niet, her Roelant!
Ic hebbe Florberghe in mijn hant,
Daer ic eer met soude vechten
Ende Ywen minen sweer verrechten,
- 230 Also helpe mi sente Simoen!
Eer ickene liete aldus verdoen.”
Doe sprac Roelant die heelt vri:
»Aergher puterkint, wiltu di
Al noch jeghen mi hier setten?
- 235 Werpt over den reep sonder letten
Ende hantene hier an dese ranke,
Wien dat si lief ofte tondanke.”

- Renout antworde: »Bi sente Jan!
 Inne vinde heden so coenen man,
 240 Die minen sweer sal hanghen,
 Ten sal hem te scanden verganghen.”
 Roelant antworde mettien:
 »Bi miere wet, dat sal ic sien!”
 Doe bete Roelant gheverde
 245 Van [sinen] orse op die erde.
 Den reep werp hi omme saen
 Ende wilde Ywen hanghen gaen.
 Als dat Renout sach,
 Dat hi Roelant niene mach
 250 Verbidden, hine wilde tehand
 Ywe hanghen in sijn lant,
 Sloech hi met sporen Bejaerde
 Ende vinc haestelike ten swaerde.
 Den reep trac die grave Roelant,
 255 Renout ontrackene tehand.
 Ywe viel neder op die erde.
 Doe grepene donververde
 Renout ende leidene saen
 Vor hem, dat doe ic u verstaen,
 260 Ende spranc met hasten op Bejarde
 Ende vloere mede siere varde.
 Als dat sach die grave Roelant,
 Spranc hi op sijn ors tehand
 Ende volghede den heelt vercoren.
 265 Hi hats in sijn herte toren,
 Dattem Renout die jonghelinc
 Ghenomen hadde den coninc.
 Daer omme riep die degghen stout:
 »Ghi sijt verradre, her Renout.”
 270 Doe antwerdi hem tehand:
 »Inne ben niet, Roelant.”
 — »Ghi sijt bi Gode! dat willic nu
 Altehand proeven op u.”
 Doe sprac Renout sonder scamp:
 275 »Onghedeelt ware dese camp,
 Want bi Gode van Nasarene
 Inne ben hier maer allene,

- Ende ghi sijt hier met riddren vele ,
 Het mochte mi gaen uten spele.
- 280 Wilden si mi algader slaen ,
 Hoe mochtic metten live ontgaen ?
 Maer , alse helpes mi sente Amant !
 Dordi mijns ontbiden tehand
 So langhe wile op desen dach ,
- 285 Dat ic hier tot u comen mach ,
 Alse behoude mi God in eren ,
 Ghewapent sal ic wederkeren
 Ende daertoc al Ywes man."
 — »Ja ic," sprac Roelant , »bi sente Jan !
- 290 Wildi mi doen des sekerhede ,
 Ghi sult mi vinden hier ter stede."
 — »Ja ic," sprac die jonghelinc.
 Doe setti neder den coninc ,
 Ende keerde weder met ¹⁾ Bejarde
- 295 Tote Roelant op die warde.
 Alsus sal Renout , semmin leven !
 Roelant sine trouwe gheven ,
 Dat hi cortelike keren sal ,
 Hem ne lette God ende gheval ,
- 300 Ende vechten jeghen hem daer
 Enen camp overwaer.
 Aldus sal Roelant met eren
 Ten ghenoten wederkeren.

ROELANDSLIED.

Dr. JONCKBLOET , Gesch. der Mnl. Dichtk. I, 249—264.

» » » Gesch. der Ned. Letterk. I, 113, 141-143.

J. H. BORMANS , La chanson de Roncevaux , Fragments
 d'anciennes rédactions Thioises.

Onder de oudste voortbrengselen onzer Mnl. letterkunde behoort
 eene vertaling van de beroemde oudfransche Chanson de Roland ,

1) Hs. te. Verg. vs. 1405:

Dus voer die riddre met Bejarde
 Te Beverepare op die warde.

velke waarschijnlijk tot de XIde eeuw opklimt. Van die vertaling zijn slechts enkele zeer slordige fragmenten, denkkelijk uit de XIIIde eeuw, tot ons gekomen. Doch wij kunnen uit het ons overgeblevene opmaken, dat de Nederlandsche bewerking gevolgd is naar een der oudste Fransche redactiën, en waarschijnlijk niet veel later dan 1200 zal zijn ontstaan. De „dorre toon”, de „ruwe taal”, de „hortende verzen”, de onhandigheid der vertaling wijzen ons op een hoogen ouderdom.

ROELANDS DOOD.

I, vs. 256—455.

Karels leger is bijna geheel door de Sarracenen in het Roncevallerdal verslagen. Slechts weinige dapperen blijven over. Roeland zet den hoorn aan den mond, dat hem de slapen des hoofds barsten. Tot dertig mijlen ver weerklinkt het geluid. Wachtende op hulp uit het „zoete Frankrijk” snelt Roeland met Durendal in den strijd terug. Olivier, zijn trouwe wapenbroeder, valt aan zijne zijde, en Roeland is troosteloos over het verlies van zijnen vriend. Ook Bisschop Turpijn wordt door vier speren gewond. Roeland verzamelt de lijken zijner gevallen vrienden, die door Turpijn gezegend worden; hij omhelst Oliviers lijk en barst in klachten uit.

- »Ay Olivier”, sprac Roelant,
 »Van groter daet waerdi becant,
 Ende goet ridder ende coene,
 Des graven Reiniers sone!
- 5 Ghi hebt Kaerle ghedaen groet eere,
 Ende van menighen lande ghemaect heere.”
 Roelant dreef groot mesbaer
 Om sine ghesellen daer:
- »Mi ware leet soude ic langher leven,
 10 Sint dat ghi allen doot sijt bleven.”
 Van hem selven wert hi onbedacht
 Ende vel neder in ommacht.
 Doe sprac die busscop Tulpijn:
 »God moet u ghenadich sijn!”
- 15 Ende stont op alte hant
 Ende nam den olifant.
 Coude fonteine hier mede reichte,
 Daer hien mede verqueichte.
 Doen richti hem op ter stont.

- 20 Hem beiden was die doot cont ,
 Ende die busscop crancte seere.
 Daer soe sterf die heere.
 Alse doen Roelant ghesach ,
 Dat die busscop doot lach ,
- 25 Claechdine vele seere ,
 Ende bat Gode onsen Heere ,
 Dat hi sijn siele te paradise
 Gheweghe ende ghewise.
 Roelant doen wel bekinde ,
- 30 Dat het naecte tsinen inde :
 Die hersenen liepen hem uten oren ,
 Daer hi den tempel af hadde verloren.
 Durendale hadde hi in sijn hant
 Ende oec den olifant ,
- 35 Ende ghinc doen , alst wilde God ,
 Te Spaengien wert een boghescot.
 Alsoe ghinc hi alleene
 Daer hi vant IIII merbersteene
 Onder twee boemkine ,
- 40 Dat hem wert te groter pine.
 Als hi daer quam ghebrac hem cracht ,
 Ende viel neder in onmacht.
 Dat heeft een Sarrasijn vernomen ,
 Die aldaer alleen was comen ,
- 45 Ende maecten doot ende lach al stille ,
 Om te doene sinen wille.
 Met bloede was hi beslegghen.
 Als Roelant was neder ghelegghen ,
 Stont hi op ter vaert ,
- 50 Ende liep ter stede waert ,
 Ende waende wel te voren
 Tswert hebben ende den horen ,
 Ende waendet in Arabien draghen ,
 Dat mens emmer soude ghewaghen.
- 55 Maer Roelant doen bequam ,
 Ende als hi dien Sarrasijn vernam ,
 Ende hien metten oghen siet :
 »Dune best van minen ghesellen niet”,
 Sprac te hem Roelant ,

- 60 Ende verhief den olifant ;
 Soe seere hien verdroech ,
 Dat hi den ghenen doot sloech ,
 Ende sprac : »Hoe wertstu soe coene ,
 Dattu dit bestonts te doene ,
- 65 Dattu nemen wouts mijn swert ?
 Du best wel der doot wert.
 Dor di hebbe ic minen horen
 Ghescaert in dat wide voren ,
 Soe datter af es ghevallen
- 70 Beide gout ende cristalle.”
 Doen porde Roelant die doot ,
 Die hem dede anxtē groot.
 In sijn hant nam hi Durendale ,
 Dat segghic u met warer tale ,
- 75 Ende sloech driewerf op den steen ,
 Dan es loghene negheen ,
 En scarde no en winde
 Van der hilden toten inde.
 Anderwerf hine verdroech ,
- 80 Ende opten steen daer mede sloech ,
 Datter een groot stuc ghevel ,
 Des moochdi mi ghelooven wel.
 »Ay Durendale ,” sprac Roelant ,
 »Ic wane God maecte di metter hant.
- 85 Du en moghes niet sijn ghebroken ;
 Du hebs Gods viande ghewroken.
 Di en draghe nemmermeer man ,
 Datten yemen vercoenen can.
 Ic bidde Gode dat hy niet en ghehinghe ,
- 90 Dat dit sweert die Kersten dwinghe ,
 Ende dat aen onse side blive :
 Hets ghedaen met minen live.”
 Roelant crancte seere
 Ende riep : »Ghenade lieve Heere !”
- 95 Ende claghede sijn sonden harde ,
 Ende viel neder op die erde.
 Doe leidi onder hem wale
 Beide den horen ende Durendale.
 Hi bad Gode met sueter bede ,

- 100 Dat hi sijn siele ten paradise ghelede.
 God selve sinen inghel sende
 Daer die grave Roelant ende.
 Doen Kaerle in Rontsevale quam,
 Wart hi serich ende gram ;
- 105 Hi vant groot volc verslegghen
 Beide aen heiden ende aen weghen.
 Hem en dochte gheen stede sijn,
 Daer en lach payen noch kerstijn.
 Daer riep Kaerle te hant :
- 110 »Waer sidi, neve Roelant !
 Waer sidi, Tulpijn ende Olivier,
 Sampsoen, Anceus ende Inghelier !
 Waer sijn die XII ghenote ghevaren ?”

- 115 Menich daer in ommacht viel,
 1)
 Die broeder vant den broeder doot,
 Die vader tkint, dats jamer groot.
 Die hertoghe Naymes sprac doe
- 120 Kaerle dapperlic toe :
 »Heere coninc,” seiti, »waren,
 Hier en help kermen noch mesbaren.
 Wi hebben allen veel verloren :
 Laet ons wreken onsen toren.
- 125 Soe wi langher merren,
 Soe onse viande meer ontfennen.
 Ic sie ghestof van haren karinen :
 Wilt God, wi sullen hen doen finen
 Die mort die si hebben ghedaen,
- 130 Eer si ons iet verre ontgaen.”
 Si spraken allen doe :
 »Ay God, help ons daer toe !”
 Die coninc beval Ganeloene
 Die sciltwachte te doene,
- 135 Ende Tibaude, dat hi sal
 Die doden wachten overal,
 Datse wolf noch lyoen
 En ghenaket noch griffoen.

1) Hier schijnt een paar regels te zijn weggevallen.

- Doen dede Kaerle, die Gods vercoren,
 140 Blasen allen sijn horen,
 Ende reden tes si vernamen,
 Dat si bi den vianden quamen.
 Als Kaerle dat ghesach,
 Dat hem ghebreken soude die dach,
 145 Viel hi vele werde
 Neder op die erde,
 Ende bat Gode den goede
 Door sijn oetmoede,
 Dat hi die sonne dede staen,
 150 Dat hi die viande mochte slaen.
 Doen sprac te hem haestelike
 Een inghel van hemelrike:
 »Kaerle, u en sal daeghs niet ghebreken.
 Vaert u haestelijc wreken
 155 Over die u daden toren,
 Want die bloem hebdi verloren.”
 Kaerle en heves niet vergheten,
 Ende es saen opgheseten,
 Ende dancte des onsen Heere
 160 Diepelijc van der eren,
 Die hi hem doen woude,
 Dat hem die dach lenghen soude.
 Die Sarrasine, diet becochten,
 Vloen dat si mochten.
 165 Tot Saragoysen dat sise jagheden,
 Dat hen die tonghe rageden
 Ute haren monde.
 Men sloechse als honde.
 Voor hen vonden si een water diep,
 170 Dat utermaten sere liep;
 Si en vonden scep noch barke:
 Die Sarrasine verdrongen sterke.
 Op Mamet dat si riepen,
 Dat hise hulp uten diepen,
 175 Dies si hadden clein te bet,
 Want si verdrongen altemet.
 Alsoe Kaerle sach te waren,
 Dat si allen verslaghen waren

- Oft verdrongen in die riviere,
 180 Doen keerdi weder sciene,
 Ende dancte onsen Heere
 Diepelike van der eeren,
 Die hi hem hadde ghedaen,
 Dat hi die sonne dede staen.
- 185 Des sprac Kaerle die heere:
 »Hets herberghen tijt tamere,
 Wi en connen te Roncevale
 Nu niet comen wale.
 Onse perden moeten eten gras,
 190 Want si moede sijn ende las:
 Wi moeten hier ontbeiden.
 Doet af die ghereyden,
 Si hebben hongher ende dorst seere.
 Te betene gaf orlof die heere.
- 195 Die moede es van dachvaerde
 Slaept vast op der aerden:
 Alsoe dede Kaerle daer,
 Dat segghic u over waer.
 Daer en dede niemen wachte
- 200 In allen dien nachte,
 Sonder alleen God die goede
 Was der Kersten hoede.

Sagenkring van Arthur.

- GERVINUS, *Gesch. der deutschen Dicht.* I, 247—268.
 D^r. JONCKBLOET, *Gesch. der Mnl. Dichtk.* I, 332—345.
 „ *Gesch. der Ned. Letterk.* I, 81—96.
 SAN-MARTE, *Die Arthur-Sage.*

LANCELOT.

- D^r. JONCKBLOET, *Gesch. der Mnl. Dichtk.* I, 345—400.
 „ *Gesch. der Ned. Letterk.* I, 153—159.
 „ *Roman van Lancelot*, 2 D.

Dit uitgebreide werk, het samenweefsel van verschillende op zich zelf staande overleveringen, werd omstreeks 1160, in Fransch proza, door Wouter Map aan het hof van Hendrik II van Engeland vervaardigd, en kan als een vervolg van de Romans van het Graal

en van Merlijn beschouwd worden, welke uit de pen van Robert de Borron zijn gevloeid. De vertaling in Mnl. verzen bevat de drie laatste boeken van den Lancelot, zoodat men mag besluiten dat het Ha. blijkbaar een tweede deel is, terwijl het eerste waarschijnlijk de twee genoemde romans bevatte, die ook bij ons bekend waren (*Gesch. d. Mnl. Dichtk.* I, 200—201, 391—392). Het Haagsche Ha. werd vervaardigd voor den Heer Lodewijk van Velt-hem, dagteekent uit de helft der XIVe eeuw, en bevat behalve den Lancelot andere Arthur-romans, die er later ingelascht zijn, als den roman van Moriaan, een groot deel van den roman van Percheval van Chrestien de Troies, de Wrake van Ragisel, den Ridder metter Mouwen en den roman van Torec, welke alle jonger dan de Lancelot zijn, en reeds op een verval van kunst wijzen. De vergelijking van de taal van het oorspronkelijke werk met de latere inlapsesels, de meerdere vrijheid in het rijm, de onbekendheid met den Reinaert laten bijna geen twijfel over, dat de Mnl. bewerking niet jonger is dan de eerste helft der XIIIe eeuw.

★
GINEVRA'S WANHOOP.

II, vs. 11173—11517.

Ginevra, Arthurs gemalin, staat in eene misdadige betrekking met Lancelot, die sedert eenigen tijd op avonturen is uitgegaan, en, daar geen zijner gezellen iets van hem heeft vernomen, voor dood wordt gewaand. De koningin vervalt in zware wanhoop en wordt doodsiek. Bohort en Lionel, Lancelots neven, moeten het hof verlaten, de laatste om den verlorene te zoeken, waarop Ginevra ontroostbaar wordt, nu zij ook hunne deelneming moet missen.

- Davonture seget hier ter steden,
 Also die gebrodere waren gesceden,
 Also als gi mocht horen
 In davonture hier te voren,
 5 Van der coninginnen, dat si
 Bleef drove ende tongemake daer bi.
 Daer en was niemen int hof
 Dien si dorste ontdecken waerof
 Dat si peynsede, noch openbaren,
 10 Nadat dese II enwech waren;
 Sine hadde daer binnen bedi
 Genen so lieven vrient, dien si
 Van haren rouwe woude laten kinnen
 Die waerheit ende van haerre minnen;

- 15 Ende moeste dus doegen die smerten
 Ende die rouwe van haerre herten.
 Soude hare die doet comen bi
 Van siecheden, so waende si
 Wel seker sijn van desen ,
- 20 Dat van den rouwe soude wesen.
 Den irsten nacht , nadat gesceden
 Waren die II ridders onder hen beden
 Van der coninginnen , wart si das
 Sieker dan si te voren was.
- 25 Die coninginne lach allene
 In ene camere, sonder dat ene
 Joncfrouwe was met haer daerre ,
 Hiet Helibeel, ende was haer nichte nare.
 Dit was die joncfrouwe dier si woude
- 30 Irst seggen , opdat si woude
 Die dinc ontdecken enichgen wive
 Emmermeer in haren live.
 Daer die coninginne in slape lach
 Dochte hare dat si sach
- 35 Lancelote openbaerlike
 Wel gecleet ende rikelike ,
 Ende hi was so scone tien stonden,
 Datmen sine gelike niet ne hadde vonden;
 Ende na hem quam , dat hare dochte ,
- 40 Die scoenste joncfrouwe die wesen mochte,
 Ende dat hare die coninc dede
 Groete feeste entie coninginne mede.
 Savonts also Lanceloet was gegaen
 In der coninginnen camere , sonder waen,
- 45 Ende hi in der coninginnen bedde lach ,
 Ende die coninginne , als si plach ,
 Bi hem int bedde woude slapen dare ,
 Wart die coninginne geware
 Dattie joncfrouwe int bedde lach
- 50 Bi Lancelote. Als si dat sach
 Liep si Lancelote op sere
 Ende spraecs hem groet onnere.
 Lanceloet bat hare , dat hare dochte ,
 Genaden , ende swoer al dat hi mochte ,

- 55 Dat hi niet en wiste van hare.
 Dat en mochte helpen niet; mare
 Si verboet hem dat hi nemmermere
 In steden daer si es en kere.
 Hi wart tongemake so doe
- 60 Van der avonture, dat hi vloet
 In hemde, in broeke, van dier stede,
 Ende hi voer uut sinen sinne mede.
 Die coninginne wart om die sake
 Herde sere tongemake.
- 65 Als ontspranc was hare so onsochte,
 Dat si cume spreken en mochte.
 Die coninginne sechgende hare
 Ende dreef den meesten rouwe daer nare
 Die in erderike mochte wesen,
- 70 Ende si seide na desen:
 „Ay wel soete minne Lanceloet,
 U scoenheit es noch also groet
 Alse mi dochte dat ic sach,
 Als ic in mineir drome lach.
- 75 Vergave God, wel lieve minne,
 Dat gi nu wart hier inne
 Gesont, ende ic nu ter stonde
 Die joncfrouwe hier liggende vonde,
 Op vorwarde oft ic mi
- 80 Daer af so vererrede, dat ic daer bi
 Mijn hoeft verliesen moeste dan,
 Dat ic niet en woude nochtan
 Om al dat es in erderike.”
 Si mesbarde so drovelike
- 85 Als ocht si hadde gesijn doet
 Al die werelt, ende na dien rouwe groet
 Viel si in sulc gepens, dat si
 Van hare selven quam bedi.
 Mettien so wart geware
- 90 Dat een gebeelde stont vor hare
 In eens gewapens ridders gelike,
 Van houte gewracht subtiellike.
 Si sach op dat beelde tien stonden.
 Ten voeten van haren bedde stonden

- 95 Twee kersen die bernden clare,
 Die groet licht gaven dare.
 Alsi lange hadde gesien
 Dat beelde, dochte hare van dien,
 Dat dat beelde Lanceloet ware;
- 100 Ende si rechte hare op daer nare
 Int bedde ende warp hare himde gerede
 Op haeren rugge ende si ontdede
 Beide hare arme metter vart,
 Ende seide: »Soete lief, coemt hare wart.
- 105 Waer hebbedi so lange gemert nu?
 Coemt harewart, dies biddic u,
 Ende helpt mi van der doet,
 Uter meester pinen, uter meester noet,
 Ende uten meesten rouwe
- 110 Daer noit in quam edele vrouwe
 Doer eens ridders lichame.” Ende alsi
 Sach dat hi niet en dede dar bi
 Om bede, die si dede,
 Sprac si vort ende seide mede:
- 115 »Ay vrient Lanceloet, ic ne sach u
 Noit so fier als gi sijt nu
 Te mi wart; dit ne diet niet, bedi,
 Nu dat gi niet wilt comen te mi,
 Ic sal tote u comen, sonder waen.”
- 120 Mettien es die coninginne opgestaen
 Ende gaet toten beelde als ende als,
 Ende warp hem den arm om den hals
 Ende dreefer mede feeste dare,
 Sulc alst Lanceloet selve ware,
- 125 Ende ontbedde tote deser sake
 Tote dattie joncfrouwe wart in wake,
 Die met hare in die camere was.
 Als die joncfrouwe wart geware das,
 Dattie coninginne dat beelde helt
- 130 Gehelst met so starker gewelt,
 Si spranc op, alse die sorgede das,
 Dattie coninginne in frenesiën was.
 Si liep ten wijnwatre thant,
 Dies si genoech daer binnen vant,

- 135 Ende warp hare in dansichte doe,
 Ende sprac hare dapperlike toe:
 »Vrouwe, siet, hier coemt die coninc.»
 Nu plac die coninginne ere dinc,
 Dat si sere tonsiene plach
- 140 Den coninc waer sine sacht,
 Ende hadde sulken vrese van den worde,
 Alsi van den coninc spreken horde,
 Dat si quam al te haer selven daer,
 Ende ginc op hare bedde liggen daer naer.
- 145 Si wart slapende also siec,
 Dat si vor den dage niet ontwiec,
 Ende si vant hare doe bat gesont
 Dan si hadde geweest vor die stont.
 Si sat een luttel na dien.
- 150 Alsi hevet geeten heeft si versien,
 Dat niemen in die camere was dare
 Dan allene hare nichte met hare.
 Si seide: »Nichte, waendic dat gi
 Ene boetscap sout doen mi,
- 155 Ic soude u sinden gerne;
 Ende mi stonts oec wel tonberne,
 Gine wart vroet ende wel vorsien,
 Want anders ne docti te dien
 Niet, bedi, ne doedijs niet,
- 160 Sone weet ic niemen, wat soes gesciet,
 Dien icker wille sinden dan,
 Het gaet mi so sere ter herten an.”
 Die joncfrouwe antworde der vrouwen:
 »Het en es gene dinc, bi mire trouwen,
- 165 Die ic vermach te done nu,
 Ine salse doen doer u,
 Ende ghine sout gheen wijf vinden,
 Die hare soude onderwinden
 Also wel te deckene uwe saken,
- 170 In dien dat gi mi cont wout maken.
 Ic bem sculdich tallen uren
 Doer u te doene bi naturen,
 Bedi ic bem van uwen geslachte
 Die naeste die gi hebt; ende ic achte

- 175 Van u goet tontfane ende weldaet,
 Opdat ieman te hebbene staet;
 Want alse gi mi sult gebreken,
 Alle andre sullen mi achtersteken.
 Ende mi staet u te diennen wol
- 180 Vele meer dan ieman el,
 Om te hebbene lude ende stille
 Uwen danc ende u goeden wille.”
 Die coninginne sprac: »Vindic di
 Getrouwe in allen saken jegen mi,
- 185 Ic sal di meer goets doen om die dinc
 Dan noit van coninginne ontfinc
 Op enichgen tijt joncfrouwe.”
 Si antworde: »Bi mire trouwe,
 Vrouwe, ic sal u doen van desen
- 190 Also seker als gi wilt wesen,
 Dat ic getrouwelike sal
 In allen stucken u dienen al.”
 Doe begonste een stuc die coninginne
 Te pensene in haren sinne.
- 195 Na den pensene sprac si doe
 Dus haerre nichten toe:
 »Joncfrouwe, gi sult moeten, tuwaren,
 Morgen int lant van Gaule varen,
 Ende gi sult soeken in dat lant
- 200 Enen casteel, die Trebes es genant.
 Daerbi staet ene abedie, als ic weet,
 Die in Walsche Monstyr Roal heet,
 Dats in Dietsche na mijn verstaen
 Coninlike monster, sonder waen.
- 205 Die monster was gesticht, dats waer,
 Om conincs Bans ere daer.
 Die monster steet op enen berch al,
 Ende onder die monster staet een dal,
 Ende daerin een lac Also gi coemt daer
- 210 Gaeter in al sonder vaer,
 Want els niet dan toverien es;
 Ende hebbedi gene herte des,
 Dat gire in gaet, ontbeit totien
 Dat gire ieman ingaen sult sien.

- 215 Ende alse gire ieman ingaen siet
 Volget hem ende en laetes niet;
 Want ne daedijs niet, sonder waen,
 Mijn orbare bleve al ongedaen.
 Ende als gi sult comen daer Lac es,
 220 Gi sult daer vinden, des sijt gewes,
 Scone huse ende salen
 Ende hovesche lieden ende vroet van talen.
 Vraeghet dan om die vrouwe daer
 Van daer binnen, die heet over waer
 225 Viviane bi rechter namen, ende si
 Heet vrouwe van den Lake daer bi.
 Alse gise siet segt hare daer naer,
 Dat ic u selve sinde daer,
 Ende dat ic hare bidde om Gode des,
 230 Bi der trouwen die si sculdich es
 Den genen dien si heeft gevoet,
 Dien si niet min en mint dan si mi doet,
 Dat si, opdat hare wille si,
 Hier wille comen spreken jegen mi."
 235 Ende si visierde doe hare
 Welc hare wech te vaerne ware.
 Mettien quam die coninc daer inne,
 Ende als hi sach die coninginne
 Opgeseten was hi blide,
 240 Want hi wiste wel tien tide,
 Dat si niet also siec ne was, sonder waen,
 Alse hem was doen verstaen.
 Hi vragede hare wat si daede.
 Si seide: »Wel, bi der Gods genade,
 245 Ic ne bem niet so siec, bedi,
 Als ic gisteren was," seide si,
 »Ic bem verlicht van mire siecheden."
 Hi seide: »Aetdi iet heden?"
 Si seide: »Jay ic, een luttelkijn."
 250 — »Ic woude wel," sprac hi, »mocht sijn,
 Dat gi van den bedde wart gestaen,
 Ende ghi in den zale moest gaen
 Met ridders, ende proven dare
 Ocht gi mocht horen niemare

- 255 Die u mochte vertroesten iet."
 Si seide: »Ic ne gare noch niet,
 Bedi ic bem siec ende swaer."
 Die coninc seide tote hare daer naer:
 »Ic salre danne gaen, bedi
- 260 Het es etentijt." Doe ginc hi,
 Ende men ginc daer eten saen.
 Doe begonsten in die camere gaen
 Tote hare vrouwen ende joncfrouwen,
 Die vergaeten alles rouwen
- 265 Als sise saegen verlicht alsoe,
 Ende maecten grote feeste doe,
 Ende troesten so si best mochten daer af.
 Maer om troest diemen hare gaf,
 Noch om dinc diemen seide hare
- 270 Ne mochten si blide maken hare;
 Want sine wisten niet levende, als haer dochte,
 Daer alle bliscap hare af comen mochte.
 Nochtan was si op dien dach
 Blider dan si te sine plach,
- 275 Ende si dede soeken metter vart
 Een goet ende een dapper part;
 Ende si dede soeken beide
 Breidel, sambuwe ende gereide,
 Die diere waren ende rike
- 280 Ende bereect mede cierlike.
 Des anderdaeges stont op vroe
 Die coninginne ende seide doe
 Ter joncfrouwen: »Hets tijt nu,
 Dat gi wech vart, gereid u."
- 285 Si gereidde hare daer nare,
 Ende die coninginne gaf hare
 Om te ridene bede
 Roc ende mantel mede
 Van roden samite, ende daer bi
- 290 Noch enen mantel, die si
 Tandren tiden, alsi woude
 Ende haer goet dochte, dragen soude.
 Ende si leverde haer enen naen,
 Die alle tongen conste verstaen,

- 295 Ende enen sciltknecht diere gelike
 Om te varne sekerlike.
 »Als gi bi den lake coemt,» seide si,
 »Ne voerse niet met u daer bi,
 Maer laetse te Mostier Royale.»
- 300 Si seide si sout doen wale.
 Die joncfrouwe porrede mettien,
 Ende die coninginne heeft na hare gesien
 Al in een, ende wachte
 Also verre als sise sien machte.
- 305 Ende als sise niet langer mochte sien,
 Noch joncfrouwe noch pert mettien,
 Gebrac hare therte ende si besweec,
 Ende si sat neder al bleec
 Ende weende ende mesbarde so saen,
- 310 Dat si met pinen mochte opstaen.
 Alsi dus weende si vant
 Een vingerlin an hare hant,
 Dat Lanceloet te dragene plach.
 Mettien si opt vingerlijn sach,
- 315 Dat hem die vrouwe van Lac gehinde,
 Doe sine te hove sinde
 Om nuwe ridder sine;
 Ende hare gedachte bi den vingerline
 Om den ghenen diet hare gaf,
- 320 Daer hare vele pinen was comen af.
 Doe custe si dat vingerlijn
 Gelijk ocht helich hadde gesijn.
 Mettien seide die coninginne:
 »Ay Lanceloet, wel lieve minne,
- 325 Nadien dat ic nacht noch dach
 En gene bliscap hebben ne mach
 Bi niemaren die ic hore van u,
 So sal ic mi conforteren nu
 Met desen vingerline, dat gi
- 330 Hadt so wart, ende bedi
 Dat gi so minnet, ne sal ic niet sien,
 Ic ne sal verbliden van dien.
 Ende God onse Here moete geven,
 Dat ic noch so lange moete leven,

- 335 Dat ic u gans ende gesont
 Hebben moete noch teneger stont,
 Mine mochten daerna gene saken
 Gesien, die mi drove mochten maken."
 Die coninginne sprac dese wort
- 340 Tote haer selven, die gi hebt gehort,
 Ende si ginc neder blider van desen
 Dan si te voren hadde gewesen,
 Ende bat Gode dat hi hare
 Horen dede goede niemare,
- 345 Die si begherde te horne sere.

LANCELOT TE CORBENYC.

II, vs. 14783—15250.

Lancelot wordt door eene jonkvrouw gered uit de strikken hem door Morguein, Arthurs zuster, eene befaande tooveres gespannen. en komt eindelijk in het kasteel van Corbenyc, waar zich het Heilige Graal bevond en aanhoudend vreemde wonderen geschieden. Lancelot, oorspronkelijk bestemd om het Graal te winnen en een einde te maken aan de wonderen die het land verdierven, had dit verbeurd door zijne misdadige liefde voor Genevra. daar geen ander dan een maagdelijk ridder dit voorrecht zoude te beurt vallen. Hiertoe was zijn nakomeling bestemd, „de leeuw die uit den luipaard zou voortkomen”, en rein en onbesmet zou blijven. Hoe Lancelot dezen verwekt komt in het volgende verhaal voor.

- Dien nacht was Lanceloet met minnen
 Te gemake gedaen daer binnen,
 Ende ruste alse dies noet hadde doe,
 Ende sliep toter primetijt toe.
- 5 Ende als hi op soude staen
 Men brochte hem nuwe cleder saen.
 Hi horde messe, ende daer naer
 Ginc men sitten eten daer.
 Na den etene nam hi orlof;
- 10 Hine woude niet bliven in dat hof,
 Nochtan bat mens hem sere.
 Alse opgeseten was die here
 Hi nam sinen scilt ende bat daer naer,
 Datmen hem een spere gawe daer;
- 15 Ende men gaft hem in die hant.
 Hi seide toter vrouwen thant:

- »Vrouwe, gedinct u van den gelove,
 Dat gi deedt eer ic hier quam ten hove?"
- Si seide: »Jaet." Doe seide hi:
- 20 »Vrouwe, quijt u danne jegen mi."
 Si daedt gerne, seide si.
 Si dede een part sadelen bedi,
 Ende hiet enen cnape volgen hare.
 Die here vragede daer nare
- 25 Der vrouwen waer si varen soude.
 Si seide dat si leiden woude
 Den here te Cambenoyt toe,
 Want si hadt geloeft also
 Hem te toennen die scoenste dinc,
- 30 Die hi noit gesien hadde nieuwerinc
 Si voer enwech metten here.
 Si hadde hare bewimpelt sere
 Jegen die heyten van der sonnen.
 Si reden als si hadden begonnen,
- 35 So dat si een deel na nonne quamen
 In een dal, daer si vernamen
 Enen wel sittenden casteel.
 Alsire gehinde quamen een deel
 Gemoetten si ene joncfrouwe daer bi,
- 40 Die der joncfrouwen vragede waer si
 Genen ridder leiden soude.
 Si seide: te Cabenoyt, also houde.
 — »So mindine luttel," seide si, bedi
 Si leiddene tere stat, daer hi
- 45 Sonder scande niet sceden ne sal,
 Noch sonder scade, hine hebs geval.
 Als sire in quamen seiden die lieden doe
 In den casteel, daer hijt horde toe:
 »Here ridder, die kerre beit na u."
- 50 — »Dat en is dirste niet nu,"
 Sprac Lanceloet doe al stillekijn,
 »Dat icker op hebbe gesijn."
 Si reden dien meesten tor bet naer,
 Dien Lanceloet sere besach daer:
- 55 Het was die scoenste, als hem dochte,
 Die in enich lant wesen mochte.

- Hi horde bi hem ropen tien tide
 Een wijf, dochte hem, in die rechte side.
 Hi reet derwart, ende hi vant
 60 Die selve joncfrouwe te hant,
 Die Waleweine op enen tijt ontvacht,
 Daer hi toe dede al sine macht,
 Uut ere cupe te done, ende si
 Riep: »Helpe, Sinte Marie! ende wie
 65 Sal mi helpen uut deser noet?»
 Als si sach dat quam Lanceloet
 So riep si op hem sere:
 »Helpt mi hier uut, lieve here,
 Ic verberne al.» Hi nam thant
 70 Die joncfrouwe bi der hant,
 Ende hiefse uut metter vart,
 Dat hem niet te pinen ne wart.
 Si viel hem te voeten doe,
 Ende si custe sinen scoe,
 75 Ende seide: »Lieve here, die tijt
 Moete sijn gebenedijt,
 Dat gi wart geboren, bedi
 Gi hebt uter meester noet geholpen mi,
 Daer noit enich wijf in was.»
 80 Alsmen wiste die waerheit das,
 Doe begonste vervullen die zale
 Van vrouwen ende joncfrouwen altemale
 Van ridders ende van porters mede,
 Die alle quamen tier stede,
 85 Die wouden die joncfrouwe besien;
 Ende si leidense na dien
 In ene capelle, daer si sere
 Alle dankeden onsen Here.
 Si leiden Lancelote daer naer
 90 In een kerchof onder den tor daer,
 Ende togeden hem ene tombe tien stonden,
 Daer lettren ane gescreven stonden.
 Dit es datter was gescreven:
 »Dese tombe wart niet opgeheven
 95 Eer die lupart hant daer an sal slaen,
 Daer die groete liebart uut sal gaen:

- Hi salse opheffen lichtelike ,
 Ende die grote liebart sal sekerlike
 An sconincs dochter gewonnen wesen,
 100 Daer men int Walsce af mach lesen ,
 Datmen noemt coninc
Del tere foreine , in waerre dinc."
 Lanceloet ne was niet vroet das
 Wattie lettren meinden als hi las.
 105 Die ghene seiden , die daer waren bi :
 »Dat sisi , here , alse wanewi ,
 Daer die lettren af spreken entrouwen ;
 Want wi weten wel bi der joncfrouwen ,
 Die gi dilevereert hebt nu ter tijt ,
 110 Dat gi die beste ridder sijt
 Diemen nu vint , ende sonder genoet."
 — »Wat wildi dat ic doe?" sprac Lanceloet ,
 »Ic saelt gerne doen," seide hi.
 Si seiden : »Wi willen , here , dat gi
 115 Dese tombe opheft ende siet
 Wat daer onder es , ende lates niet."
 Hi hiefse op doe , ende hi vant
 Daer een vreselic serpent thant ,
 Ende dat wreetste dat hi vordien
 120 Noit te voren hadde gesien.
 Alst sach dat vor hem was Lanceloet ,
 Het warp vier uut doe so groet ,
 Ende verbernede daer ter stede
 Sinen wapenroc ende sinen halsberch mede.
 125 Het warp hem uten putte daer naer
 In midden van den kerchove daer ,
 So dattie bome begonsten sciene
 Verbernen van den heyten viere.
 Die daer binnen waren vloen
 130 Ende clommen ten venstren om dat doen.
 Lanceloet decte hem metter vart
 Metten scilde ende ginc derwart ,
 Also die engene avonture doe
 Hem en ontsach die hem quam toe.
 135 Ende dat serpent warp uut thant
 Gevenijnt vier , so dattie brant

- Sinen scilt buten al verbrande ;
 Ende Lanceloet staet so sere thande
 Metter glavyen in sine borst ,
- 140 Dat si den serpente ginc sonder vorst
 Doer den lichame, ende dat hout mede ;
 Ende het sloech op derde tier stede
 Metten vlogelen slage groet ,
 Alse dat was gewont ter doet.
- 145 Daer ra hi hem sulc enen slach gaf ,
 Dat hem dat hoeft vloech af.
 Die ridders quamen toe daer naer
 Om Lancelote te helpene daer.
 Alsi saegen dat serpent was doet
- 150 Si toenden hem doe bliscap groet.
 Daer quamen doe binnen en trouwen
 Ridders , vrouwen ende joncfrouwen ,
 Ende deden hem grote feeste.
 Si riepen alle minste ende meeste ,
- 155 Dat hi wel moeste comen wesen ,
 Ende leidene int paleys na desen.
 Binnen dien quam daer, sonder waen ,
 Een ridder met vele ridders gegaen ,
 Ende hi was die scoenste man
- 160 Die Lanceloet gesien hadde vor dan.
 Alse die van binnen worden geware,
 Dattie coninc gegaen quam dare,
 Si stonden op ende seiden na dien :
 »Here, hier mogedi den coninc sien.”
- 165 Lanceloet stont op met desen
 Ende hietene wellescome wesen.
 Die coninc groettene weder doe
 Ende helsedene sere toe.
 Hi seide : »Wi hebben u begart lanc :
- 170 Nu hebben wi u , God danc !
 Wi hadden uwer coemste grote noet ;
 Onse lant es verwoest al bloet :
 Die arme lieden hebben verloren al
 Hare lantwinninge groet ende smal ,
- 175 Ende het ware wel tijt nu mere
 Dat hem ware , wilt onse Here ,

- Hare verlies verset van haren goede,
 Dies si nu in dese aermoede
 Grote breke hadden menich jaer."
- 180 Si gingen beide sitten daer.
 Doe vragede hem die coninc das,
 Hoe hi hiete ende wie hi was.
 — »Ic bem Lanceloet," antworde hi.
 Doe seide die coninc: »Segt mi,
 185 Lieve vrient, was u vader dan
 Die coninc Ban, die goede man,
 Die van rouwen starf?" Doe seidi: »Ja hi."
 Die coninc seide: »So bem ic seker daerbi,
 Dat bi u, ochte bi dinge,
 190 Die van u sal comen sonderlinge,
 Sal dit lant dilevereert wesen
 Van den vremden avonturen na desen,
 Die hier bi dage ende bi nachte gescien,
 Also wi alle dage moegen sien."
- 195 Mettien quam ene oude vrouwe daer,
 Die wel sceen hebben C jaer,
 Ende sprac den coninc in nauwen rade,
 Ende vrageden wat men best daede
 Metten riddre die daer was doe,
 200 Die hem God hadde gesint toe.
 — »Ic ne weet," antworde die coninc,
 »Sonder datmen doet ene dinc,
 Dattie ridder hebbe stille
 Mine dochter te sinen wille."
- 205 Si seide: »Hine salre willen niet
 Hebben, gevalt datmense hem biet;
 Want hi mint so over sere
 Des conincs Arturs wijf, lieve here,
 Hine wille gene andre dan hare.
 210 Dus bedarf datmenre toe vare
 So vroedelike, seggic u,
 Dat hijs niet worde geware nu."
 — »Nu doet dan met deser dinc
 Also als u goet dinct", sprac die coninc.
 215 »Laet mi," seit si, »gebruyen daer mede,
 Ic sal wel doen dese besichede."

- Die coninc quam in die zale weder
 Ende sat bi Lancelote neder ,
 Ende hilt jegen hem sprake
- 220 Van enen ende van andren saken.
 Doe vragede Lanceloet den coninc des
 Hoe hi hiete. Hi seide: Pelles,
 Ende dat conincrike horden toe,
 Datmen in Walsche hiet *Tiere foreine* doe.
- 225 Alsi dus sitten ende spreken van dien
 Heeft Lanceloet die duve versien
 Dore ene venstre comen daer in ;
 Dat was die duve, meer no min,
 Die mijn here Walewein daer sach
- 230 In enen tide dat hi daer lach.
 Si droech in haren bec openbaerlike
 Een scone wiroecvat ende rike.
 Ende alsoe dit was so wert die zale
 Daer binnen vervult altemale
- 235 Metten soetsten roke, dat hem dochte,
 Dat enich man gepensen mochte ;
 Ende alle die daer waren swegen vort,
 Dat daer niemen en sprac een wort,
 Maer elc knielde alsoe hi vernam
- 240 Dattie duve daer binnen quam.
 Si keerde in ene camere doe.
 Doe sprongen die seriante toe
 Ende decten die taffe haestelike.
 Si saten daer alle gemeenlike
- 245 Datter nieman toe sprac een wort,
 Ende men riep daer nieman om eten vort.
 Dies wonderde Lancelote sere,
 Maer hi dede no min no mere
 Alsoe hi den andren sach doen daer.
- 250 Maer hi sat vor den coninc daer naer,
 Ende hi sachse wesen al
 In bedingen, groet ende smal.
 Daer quam uter cameran na dien
 Ene joncfrouwe, die hadde wel besien
- 255 Mijn here Walewein alsoe hi daer was.
 Si was so scone, alsiet las,

- Ende so hebbelijc daer bi,
 Dat Lanceloet doe seide dat hi
 Noch soe scone wijf sacht negene
 260 Sonder sire vrouwen allene,
 Ende seide dat si hem wel seide waer,
 Die ghene diene brachte daer.
 Ili sach dat si gedraegen brochte
 Een vat, dat hem wesen dochte
 265 Talre rijeste dat hi vor dien
 Noit te voren hadde gesien.
 Ende Lancelote dochte das,
 Dat in keelcs wise gemaect was,
 So dat hem wel daerbi dochte
 270 Dat helege dinc wel wesen mochte.
 Hi leide sine hande doe bede
 Te gadere ende neech oec mede.
 Ende also die joncfrouwe in den rinc
 Vor alle die tafelen ginc,
 275 Elc, tirst dat hi sach dat,
 Knielde vor dat helichge vat,
 Ende Lanceloet hi dede also.
 Die tafelen worden vervult doe
 Van goeder ende van riker spisen,
 280 Diemen niet mach volprisen,
 Ende dat paleys wert vervolt tier ure
 Met alsoe soeter roeke aldore,
 Ocht alle die specien waren daer,
 Diemen vonde verre ende naer.
 285 Alsoe die joncfrouwe hadde gegaen
 Ene waerf omme si keerde saen
 In die camere daer si ute ginc.
 Doe sprac tote Lancelote die coninc:
 »Ic hadde om u groete sorge nu,
 290 Dattie gracie ons Heren ane u
 Gefalgiert soude hebben, als si dede
 An Waleweine ter selver stede."
 Lanceloet seide: »Het en bedarf niet,
 Dat onse Here, diet al siet,
 295 Ende so goedertiere es, dat hi
 Op sinen sondare altoes gram si."

- Na etene die coninc vragede
 Lancelote hoe hem behagede
 Van den vate dat die joncfrouwe brochte.
- 300 Lanceloet seide, dat hem dochte
 Dat hi noit en hadde vordien
 Also scone joncfrouwe gesien :
 »Van vrouwen ne seggie niet,» sprac Lanceloet.
 Doe pensede die coninc al bloet
- 305 Om die dinc die hem was gedaen
 Van der coninginnen Genevren verstaen.
 Mettien tote Abrisane ginc,
 Sire dochter meestersen, die coninc,
 Ende seide hoe hem al bloet
- 310 Van sire dochter antworde Lanceloet.
 — »Here, ic wist wel,» seide si saen :
 »Ontbeit, ic salne spreken gaen.»
 Si ginc tote hem ende vrageden daer nare,
 Och hi wiste enichge niemare
- 315 Van Arthur den coninc; ende hi seide
 Dat hire af wiste die waerheide.
 — »Here,» seit si, »ic ne wille u
 Om die coninginne niet vraegen nu,
 Bedi ic sachse hets onlanc »
- 320 Also hise nomen horde hi verspranc
 Van bliscapen, ende seide nadien :
 »Waer hebbedise dan gesien?»
 — »Ic sachse,» seget si, »sonder gilen,
 Henen omtrent II milen
- 325 Tere stat daer si te nacht liggen sal.»
 Hi seide: »Gi speelt met mi al.»
 Si seide: »Ic en doe, entrouwen,
 Ende om u nimme; wildise scouwen
 Ic salse u tonen, volgt mi.»
- 330 — »Ic salt gerne doen,» seide hi.
 Si ginc toten coninc saen
 Ende seide hem hoe si hadde gedaen.
 »Doet uwer dochter opsitten ter vaert
 Ende doetse voren ter Quassen waert,
- 335 Dats den naesten casteel dien gi
 Iewerinc hebt hier bi,

- Ende doetse daer te bedde gaen
 In een scoen rijc bedde saen ;
 Ende wi sullen comen daer naer ,
 340 Ic ende Lanceloete daer ,
 Ende ic sal hem gewagen des ,
 Dat dat die coninginne es ;
 Ende ic sal hem dranc drinken geven ,
 Als hine heeft beseven
 345 In sine herssene, hi sal
 Dan doen minen wille al.
 In desen manieren sal van dien
 Onse begerte moegen gescien."
 Die coninc sindese enwech daer nare ,
 350 Ende wel XX ridders met hare.
 Men dede die zale wardelike
 Berechten , herde rikelike ;
 Ende daerna , alst donker nacht was ,
 Quam Lanceloet daer , als ict las ,
 355 Ende Brissame leidene thant
 In die camere daer si die ridders vant ,
 Diene hieten wellescome wesen ,
 Ende ontwapendene na desen.
 Die vrouwe beval ere joncfrouwen ,
 360 Diere si daer toe woude betrouwen ,
 Alsi heyschen soude drinken ,
 Dat si den dranc soude scinken ,
 Dien si hadde daertoe gemaect ,
 In enen cop wel geraect ,
 365 Ende dat si Lancelote daer ave
 Ende niemen els drinken ne gave.
 Alse Lanceloet ontwapent was ,
 Hi hadde dorst ende vragede das ,
 Waer sijn vrouwe was die coninginne.
 370 Si was te hare camere inne ,
 Antworde hem doe Brissane ,
 »Ende si slaept al nu , ic wane."
 Lanceloet heyschede den wijn doe.
 Die joncfrouwe die was geleert daer toe
 375 Scincte hem van den dranken daer ,
 Alst hare bevolen was. Hi was claer

- Alse fonteine in seine,
 Gevaruwet gelijc den wine.
 Hi hadde dorst, ende die vrouwe beval
 380 Dat hi den nap uutdronke al:
 »Het sal u goet doen, sekerlike,
 Gine dronct in langen desgelike.”
 Hi nam den nap ende dranc so sere,
 Dat hine uutdranc ende heyschts mere.
 385 Men brochts hem meer, ende hi dranc,
 Ende hi verwandelde eer iet lanc,
 Ende hi vragede daer nare
 Waer sijn vrouwe die coninginne ware.
 Si sach op hem ende wert geware das,
 390 Dat hi een deel verwandelt was,
 Want hine wiste niet doe
 Waer hi was, ende waende toe
 Hebben geweest te Kameloet:
 Aldus was verdoelt Lanceloet;
 395 Ende hem dochte doe oppenbaer,
 Dat hi doe sprac jegen die vrouwe daer,
 Die met sire vrouwen al den dach,
 Die coninginne, te sine plach.
 Brissane sagene ende haer dochte,
 400 Datmenne wel bedriegen mochte.
 Si seide: »Here, na desen
 Mijn vrouwe mach wel in slape wesen,
 Waeromme ne gaedi tot haere niet?”
 Hi seide: »Omdat si mi niet ontbiet
 405 Sone willicker niet gaen.
 Ontbode si mi ic ginger saen.”
 Die vrouwe seide daer nare:
 »Gi sulter sciene af horen niemare.”
 Si ginc diere gelike daer binnen
 410 Ocht si sprake der coninginnen,
 Ende si quam weder ende seide: »Nu
 Gaet, here, mijn vrouwe ontbiedt u.”
 Hi ontcleedde hem ende ontscoyde hem ter vart
 Ende ghinc thant te bedde wart,
 415 Ende lach op tbedde bi der joncfrouwen daer,
 Alse die wel waende overwaer,

- Dat sijn vrouwe ware , die coninginne ,
 Ende si , die in haeren sinne
 Els negene dinc begerde dan si
 420 Den .genen mochte hebben haer bi ,
 Daer al ridderscap bi verlicht was ,
 Si was herde blide das ,
 Ende ontfigene blidelike.
 Ende hi was blide diesgelike ,
 425 Dat hi blide te sine plach
 Als hi bi sire vrouwen lach.
 Dus waren te gadere gelegen daer
 Die beste ridder , dat es claer ,
 Ende die scoenste die mochte wesen ,
 430 Ende die scoenste joncfrouwe tote desen
 Ende van den meesten geslachte toe ,
 Diemen iewerinc hadde vonden doe ;
 Maer die meininge van hen beden
 Waeren herde verre versceden ;
 435 Want sine doet om sine scoenhede ,
 Noch om lost van vleessche mede ,
 Maer om vrocht tontfane ,
 Daer al tlant soude winnen ane
 Ende al tlant soude comen mede
 440 Weder in sine irste scoenhede ,
 Dat verwildert ende verwoest was herde
 Bi den droven slage van enen swerde ,
 Alsmen sal horen wale
 In die queste van den Grale.
 445 Ende Lanceloet begarde hare
 In andre maniere , dats openbare ;
 Want hine beguretse niet
 Om hare scoenhede , diet wel besciet ,
 Maer om dat hi waende das ,
 450 Dat sijn vrouwe die coninginne was.
 Ende bi diere vergaderinge , sonder waen ,
 Wart daer sulke vrocht ontfaen.
 Om dat suverheit daer wert besmet
 Was den lande daer over geset ,
 455 Dat bi diere vrocht onder die liede
 Vele soets ende goetheiden gesciede

In menichgen lande, dat wale
 Verclaert distorie van den Grale,
 Ende seget datmen daer doe wan
 460 Galaadde den goeden man,
 Den besten riddre die wesen mochte,
 Ende die ten inde brochte,
 Na der historien tale,
 Davonturen van den Grale,
 465 Die in dat vreselike sitten sat
 Van der tafelronde, bedi in dat
 Ne sat noit ridder sonder hi,
 Hine moeste sterven ocht messcieden daer bi.

LANCELOTS DANSWOEDE.

II, vs. 18136—18614.

Lancelot komt bij een bosch, aan welks ingang een kluizenaar hem waarschuwt, daar niemand die er zich binnen waagt het kan verlaten. Zonder zich aan deze vermaning te storen, trekt hij verder, en ontwaart weldra eene vlakte, waarin een prachtige ivoren zetel stond en waar een aantal ridders en vrouwen zich met dansen vermaakten. Lancelot, tot heden slechts bezielde voor strijd en ridderdaden, wordt door dezelfde danswoede aange tast, en mengt zich niettegenstaande de vermaningen van zijnen schildknaap onder de dansende menigte.

Daventure seget, als die knape sciet
 Van Lancelote, ende hine liet
 In den dans, dat hi wech reet
 Ende haesten te ridene gereet,
 5 Omdat hi lange hadde gemert.
 Hi voer wech sere verert
 Ende drove, omdat hem dochte
 Dat Lanceloet daer wel bliven mochte
 Dansende al sijn leven lanc.
 10 Dar dansode Lanceloet ende sanc
 Alsoe dandre deden doe:
 Dat duerde toter vesportijt toe:
 Ende als men eten soude gaen
 Quam ene joncfrouwe tot hem saen,
 15 Die hem seide: »Here, ic segt u,
 Gi moet sitten in desen setel mi,

- Ende wi selen setten, des geloeft,
 Dese guldine crone op u hoeft.*
 Hi seide dat hi niet ene bone
- 20 En michte op eten no op crone,
 Noch dat hi gerde ander saken
 Dan dansen ende blide te maken.
 — »Gi moet hier sitten,» seide si,
 »Wi selen weten oft wi daer bi
- 25 Telivereert selen wesen bi u.
 Ende telivererdi ons niet nu,
 So blijfdi met ons nu ten tiden;
 Ende wi moten hier ontbiden
 Tote dattie gene hier comen sal,
- 30 Die ons loessen sal van al
 Der sotheit daer wi nu in zijn.»
 Hi seide: »Hets wel die wille mijn:
 Ic salder op sitten dies gijt wilt also.»
 Hi ginc opten setel sitten doe,
- 35 Ende si sette hem die crone op thoeft,
 Ende si seide: »Here, des geloeft,
 Dat gi seker moget wesen des,
 Dat uwes vader crone op u hoeft es.»
 Hi sach opwerd, ende hi sach vallen
- 40 Van den torre neder met allen
 Ene ymage, die gemaect was rike,
 Rechte na eens conincs gelike,
 Ende viel soe sere, dat si
 Te sticken brac; ende daer bi
- 45 Falgierde die toverie daer.
 Si quamen alle weder daer naer
 In haren sin, daer si vor desen
 Lange ute hadden gewesen.
 Also Lanceloet ward geware das,
- 50 Dat op sijn hoeft ene crone was,
 Warp hise van sinen hoofde neder
 Ende ginc van den setele sitten weder,
 Daer hi tien tiden niet sitten mochte,
 Bi redenen, also hem dochte,
- 55 Om dat teken was van coninge.
 Ridders ende vrouwen gemenelinge

- Ende joncfrouwen helsdene sere,
 Ende daden hem feeste, ende seiden: »Here,
 Die ure dat gi hier comen sijt
- 60 Mote sijn gebenedijt!
 Want gi hebt ons geworpen daer mede
 Uter meester sothede,
 Daer enege liede in quamen noit ere;
 Ende wine waren utcomen nembermere,
- 65 En haddu God niet gesint hiere.”
 Si leidene opten torre sciere,
 Daer si deden comen knapen,
 Ende dadene haestelijc ontwapen.
 Doe quam daer een jonc ridder vort,
- 70 Ende sprac tot Lancelote dese wort:
 »Ic seide dat in allen maniren
 Dese toverie niet soude falgiren
 Vor dat gi quaemt te deser stede,
 Ende hets wel beproefde dinc mede,
- 75 Dat gi een die beste riddere sijt
 Die nu in die werelt es te derre tijt,
 Ende die alre scoenste man;
 Ende u sijn sculdich te minnen vort an
 Die gene die hier binnen sijn, here;
- 80 Want sine waren nembermere
 Teliverert sonder bi u.”
 Lanceloet sprac: »Here, segt mi nu,
 Waerbi dese aventure gevel;
 Want alle die gene, weetmen wel,
- 85 Die in desen dans quamen, dat si
 Haren sin verloren daer bi
 Ende al hare bedachtecheden,
 Ende van henen niet mochte sceden.”
 — »Here, dat sal ic u seggen wel,”
- 90 Sprac die gode man: »het gevel
 Alse die coninc Artur dede feeste
 Van sinen huwelike, dattie meeste
 Van sinen lande ende sine barone
 Quamen om hem manscap te done;
- 95 Ende na dattie bruilocht was leden
 U vader quam dor dit foreest gereden.

- Daer vant hi VI joncfrouwen doe,
 Die dansten ende songen toe
 Van der coninginne Jeneveren neuen sanc,
- 100 Die neuwe gemaect was onlanc.
 In die middelt van den dansse stont
 Een setel, daer op sat tier stont
 Die scoenste joncfrouwe bi gelike,
 Die mochte sijn in ertrike:
- 105 Conincs dochter soe was si,
 Ende coninginne daer bi.
 Die coninc Ban was doe een out man:
 In sijn geselschap was nochtan
 En geen so heblijc ridder als hi;
- 110 Ende hi bleef houdende daer bi,
 Ende besach den dans tien tiden.
 Ende daer hilt bi sire siden
 Een sijn neve, een clerc wel geraect,
 Ende van leden wel gemaect,
- 115 Wel hebbende ende edel man,
 Ende wel singende; nochtan
 En haddi noit gemint bi minnen,
 Ende was man die in allen sinnen
 Meest conste nigromantien
- 120 Ende alle manire van toverien.
 Die coninc besach die joncfrouwen wel,
 Die daer dansten ende maecten spel.
 Die clerc was een jonc man,
 Ende sach sere der joncfrouwen an,
- 125 Die opten setel sat, ende hem dochte,
 Dat hi sijn geluc wel prisen mochte,
 Die joie mochte hebben met hare;
 Ende hi seide vord daer nare,
 Hine gecrege joie nembermere,
- 130 Hine hadde hare minne ere;
 Maer hine wiste wie oft hoe
 Hire wel mochte comen toe.
 Alsoe die coninc lange hadde gesien
 Genen dans, hi seide nadien:
- 135 »Het stonde wel, bi mire trouwe,
 In desen dans, dat elke joncfrouwe

- Enen riddere hadde an die hant."
 Ende hi dede beten te hant
 Ses ridders van den sinen ter stede,
 140 Ende deetse an den dans gaen mede.
 Dus hadde elke joncfrouwe daer
 Enen riddere al oppenbaer.
 Ende als die joncfrouwe die in den setel sat
 Dat geselschap sach, si seide nadat,
 145 Dattor goder tijt geboren ware
 Die altoes hebben mochte daer nare
 Alsulc geselschap, dans ende spel.
 Die clerc verstont haer tale wel,
 Ende seide: »Wildi, joncfrouwe,
 150 Gi selet al hebben, bi mire trouwe,
 Enen scoenren dans dan dese es,
 In sulker maniren, des sijt gewes,
 Dattie dans soude tallen uren
 Alst scone weder ware geduren,
 155 Somer ende winter daer bi."
 — »En trouwen, dat woudic," seitsi,
 »Ende ic soude doen dat willen soude
 Die gene, diere toe hulpen woude,
 Bedie mi donct dat gelijc desen
 160 En mochte en gene dinc wesen."
 Hi seide: »Wildi geloven dat gi
 El niemane minnen sult dan mi
 Binnen minen live, lude oft stille,
 Ic sal hier af doen uwen wille.
 165 Ic sal u seggen hoet sal sijn nu:
 Die gene die gi hier siet, seggie u,
 Salic doen dansen als gi siet
 Al haer leven, ende selen niet
 Modere werden van dansene embertoe;
 170 Ende si selen dansen alsoe
 Den winter ende den somer al,
 Alst scone weder wesen sal;
 Ende en sal hen in haren moet
 Niet meer vernoen dant nu doet;
 175 Ende alle die comen selen daer binnen,
 Opdat si gemint hebben of minnen,

- Selen met hen bliven also seire,
 Ende dansen in sulker manire,
 Ende niet pensen om ander saken
 180 Dan om dansen ende feeste maken;
 Ende dit sal geduren, sonder sage,
 Toten avonde alle dage,
 Ende dan selen si in genen torre gaen
 Om eten ende om resten, sonder waen,
 185 Ende licgen alle nachte daer binnen;
 Maer engene liede, sonder die minnen
 Oft gemint hebben ongelogen,
 Selen niet met hen bliven mogen;
 Want onder liede die joie driven
 190 En mogen gene liede bliven,
 Sine hebben joie; ende nieman^v mach
 Grote joie hebben heden den dach,
 Hine hebbe gemint of hine minne.
 Ende den dans, daer si sijn inne,
 195 Sal geduren tonsen liven,
 Ende sal niet faelgieren no bliven
 Vor die tijt datter toe comen sal
 Die beste riddere van der werelt al,
 Ende die scoenste: tot dien dage
 200 Sal die dans falgiren sonder sage
 In sulker maniren dat hi begint.
 Bedie ic wille dat gijt kint,
 Die dans sal beginnen bi u,
 Die de scoenste joncfrouwe sijt nu
 205 Van ertrike, dat donket mi;
 Ende hi sal falgiren daer bi,
 Alsoe die scoenste riddere van der werelt al
 Hier binnen sal comen; ende hi sal
 Aldus bi scoenheit begin ontfacen,
 210 Ende bi scoenheit sal hi tegaen."
 Alsoe die joncfrouwe dat verstant,
 Si hilt vor logene tier stont,
 Ende waende in allen maniren,
 Dat hi daer af soude falgiren;
 215 Ende geloefde hem omt gone
 Algader sinen wille te doene.

- Hi berecte die ridders saen,
 Die an den dans waren gegaen
 Bi sire toverien alsoe,
 220 Dat si danen niet wouden sceden doe;
 Entie joncfrouwen sekerlike
 Berecti dies gelike.
 Als die coninc Ban werd geware das,
 Dat hen dansen soe in ernst was,
 225 Hi seide dat hi, alse hem dochte,
 Sijn crone bat niet bestaden mochte
 Dan te gevene doe, sekerlike,
 Den besten ridder van ertrike;
 Ende lietse hier tsinen behoef alsoe.
 230 Die coninc Ban voer wech doe,
 Ende die clerc bleef metter joncfrouwen
 Blide ende ontladen van allen rouwen,
 Ende hadde al sinen wille daer of,
 Alsi hem hadde gedaen gelof.
 235 Die van den lande quamen besien
 Dit wonder, alsi horden van dien.
 Doe quamen sulke van den lieden,
 Die van henen nine scieden,
 Soe dat icker op enen dach
 240 Wel hondert ende viftech sach.
 Die dans gedurde daer naer
 In deser maniren wel XIII jaer,
 So datter joncfrouwen vernoide dat,
 Ende si haren lieve bat,
 245 Dat hi die toverie brake.
 Hi sprac: »In mach in gere sake
 Vor die tijt comt, diere geset es toe."
 — »Ic bidde u dan," seit si doe,
 »Dat gi ons maect enich ander spel,
 250 Daer wi ons mogen alsoe wel
 Alse met dansene mergen mettien,
 Ende sulc, dat alle diet sien
 Te wondere daer op mogen scouwen."
 Hi gaf antwerde der joncfrouwen:
 255 Na dien dat sijs bat, hi sout doen wel.
 Doe maecti een rike scaecspel,

- Van goude, van selvere gemaect,
 Dat noit minsce soe wel geraect
 En maecte van enegen stene;
 260 Datmen scaebert hiet int gemene,
 Dat was wel dusent marct werd.
 Ende als hi van venden was bewerd,
 Hi bracht der joncfrouwen na dien,
 Ende bat dat sijt soude besien,
 265 Ende si waren alsoe geset,
 Alsmen daer soude spelen met.
 Ende seide hare dat si name
 Die side die haer best bequame;
 Want si moester spelen mede.
 270 Die joncfrouwe seide tier stede:
 »Jegen wien daer spelen nu?
 En sal niet wesen jegen u;
 Want gine connes niet jegen mi."
 — »Speelt beste dat gi cont," sprac hi,
 275 »Want gine sult dit spel
 Nembermeer connen spelen soe wel,
 Gine sult in den hoec sijn gemat."
 Tirst dat si verstont dat,
 Si trac ene vinde vort alse houde
 280 Om te wetene wat wesen soude..
 Dar spranc ene vinde vor thant,
 Datter nieman toe ne dede hant;
 Ende als des wart geware,
 Dat tspel spelde jegen hare
 285 Sonder ander helpe, si pijnde sere
 Subtilike te speelne vort mere,
 Alse die gerne weten woude
 Wat inden daer af comen soude,
 Want si conste alsoe vele
 290 Ende meer dan ieman van dien spele;
 Mar sine conste soe wel niet dat,
 Sine was in dien hoec gemat.
 Ende alsijt hadde besien wel,
 Si seide dat wel gemaect was tspel;
 295 Ende si vragede oft alle,
 Diere comen soude bi gevalle,

- Derre gelijc gemat souden wesen.
 Die clerc antwerde te desen :
 » Neent niet , bedie hir comen sal
- 300 Een riddere gratiens boven al ;
 Ende begeert ende gemint , die soe vele
 Connen sal van scaecspele
 Ende van andren spele , dat sine gelike
 Niet en sal sijn in eertrike
- 305 Van subthijheden ; ende bi desen
 Sal dit spel ende ander gemat wesen
 Diere mede spelen gemene ,
 Sonder die riddere allene ;
 Ende die macht van desen sal
- 310 Geduren des ridders leven al ,
 Ende te sire doet , in alre manieren ,
 Salt bi hem selven falgieren.”
 Aldus brochte die clerc dien dans vort ,
 Als gi hebt gesien ende gehort ,
- 315 Ende hi sal bi der comste van u
 Inde nemen , des hopic nu.
 Ende alse si hare lange ende vele
 Gemercht hadde mettien scaecspele ,
 Starf si ende die clerc mede ,
- 320 Ende dandre bleven tesar stede ,
 Darsi nembermeer ute ne waren comen ,
 Mar dat gi hen quaemt hir te vromen ,
 Darsi sijn verloest mede
 Van harre groter sothede.
- 325 Ende ne haddi niet meer goets gedaen
 Binnen uwen live , sonder waen ,
 Soe soude u in alre wisen
 Bi rechte al die werelt prisien ,
 Bi dire eren , die wi u sien gescien.”
- 330 Lanceloet seide : » Nu inotic sien
 Die aventure van den scaecspele ,
 Dar`gi af spreect soe vele.”
 Men bracht hem , ende hi besacht wel ,
 Dat scakier ende dat scaecspel ,
- 335 Bedie si waren sere rike
 Ende gewracht subthillike ;

- Ende hi sette te poente bede
 Die guldine ende die selverine mede ,
 Alsi te rechte souden wesen ;
 340 Ende hi trac vorwart na desen
 Int begin die selverine vinne ,
 Die bi der coninginnen stont ; met sinne.
 Ende alsi getrèct hadde alsoe ,
 Die vinde an dander side quam vort doo ;
 345 Ende te met dat hi vorttrac sijn spel ,
 Sach hi dander spel spelen alsoe wel.
 Alsi hadde gespeelt met vinnen
 Ginc hi met ridders beginnen
 Sijn spel ende met rocken toe ,
 350 Ende speelde soe lange doe ,
 Dat hi met ere vinden tien tide
 Dat spel matte in dander side.
 Die gene die dat hadden gesien
 Hadden groet wonder van dien ,
 355 Ende seiden: »Met rechte es uwe dat spel,
 Want gi hebbet gewonnen wel ,
 Ende wet wel waerlike dat ,
 Nadien dat gi niet en sijt mat
 Met wapinen mere dan mettien sake ,
 360 Dat es u ene sekere sake.”
 Hi antwerde dat hi das
 Utermaten blide doe was.
 Doe begonste minste ende meeste
 Dar binnen spelen ende maken feeste ,
 365 Dat si bi Lancelotè doe
 Waren delivereert alsoe.
 Dien nacht was hi wel ontfæen.
 Sander dages alsi op was gestaen
 Ende gewapent , doe bat hi des
 370 Enen riddere van den lande van Logres
 Ombe ene boetscap te done ,
 Dies herde blide was die gone.
 Hi bat hem dat hi soude varen
 Te Camelot al sonder sparen ,
 375 Ende hi den coninc ende die coninginne
 Van sinentalven grote met sinne ,

- »Ende der coninginnen segget dar nare ,
 Datic dat scaecspel sinde hare.
 Ende teelt hare dat ict wan ,
 380 Entie maniere diere leget an.”
 Hi seide dat hijt gerne doen soude ,
 Ende hi porde alsoe houde ,
 Ende reet soe verre , dat hi quam
 Te Kameloet , dar hi vernam
 385 Die loetsen gerecht tier wile ,
 Die waren lanc ene halve mile ,
 Dar die tornoy soude wesen.
 Hi vor in die stat na desen ,
 Ende vant den coninc te rade
 390 Wat men best mettien tornoie dade ,
 Dar alle die hoge liden gemeinlike
 Selen comen van ertike.
 Die coninginne sat bi siere side
 Rikelike gepareert tien tide.
 395 Die riddere groette tien beginne
 Den coninc entie coninginne
 Van Lanceloets halven. Mettien worde
 Spranc op die coninc alse hijt horde ,
 Ende helsdene sonder sparen ,
 400 Soe blide was hi van der niemaren ,
 Ende vragede hoet met Lancelote stoet. //
 Hi seide : »Ic hope dat hi wel doet ,
 Want hets leden onlange stont
 Dat icken sach gans ende gesont.”
 405 Doe brachti vort dat scaecspel
 In een ziden forel berecht wel ,
 Ende hi seide : »Vrowe , mijn here
 Lanceloet hi groet u sere ,
 Ende sint u dit scaec bi mi
 410 Op selke vorwarde , dat gi
 Noit en sacht des gelike ,
 Gi mocht wel gesien hebben also rike.”
 Die coninginne was sere blide ,
 Ende dede vortbringen tien tide
 415 Dat scaecspel , dat si woude besien.
 Die coninc sater toe mettien

- Entie baroene alsoe wel,
 Ombe te besiene dat scaecspel.
 Doe seiden si gemeinlike,
 420 Sine sagen noit geen soe rike.
 Die riddere sette dat spel na desen
 Alst bi rechte soude wesen,
 Alse oft menre mede spelen woude.
 Hi sprac ten coninc alsoe heude:
 425 »Here, kiest hir binnen wijf oft man,
 Die gi wilt, die best spelen can,
 Hi sal in den hoec wesen
 Gemat, sijt seker van desen.”
 — »Ic sal selve spelen,” sprac die coninc.
 430 Alse die baroene horden die dinc
 Si seiden: »Gine selt, here;
 Laet mire vrowen spelen ere,
 Diere meer af can, dat wi wel kinnen,
 Dan alle die sijn hir binnen.”
 435 Dia conino dede die coninginne
 Spelen, die met al haren sinne
 Hare sette te speelne wel.
 Ende alsi sagen dat scaecspel
 Jegen die coninginne spelen alsoe
 440 Bi hem selven, hen wonders doe.
 Si hildent over toverneye saen,
 Ende alsoe waest, sonder waen.
 Die coninginne pijnde sere
 Ombe wel te speelne in allen kere,
 445 Want vele hoger lude sach opt spel;
 Mar sine const gespelen niet soo wel,
 Sine was in dende in den hoec mat.
 Si logen in die zale om dat:
 Die coninc sceernde oec op hare.
 450 Si vragede den riddere dar nare,
 Oft Lanceloet lettelt ofte vele
 Gespelt hadde mettien spelc.
 Hi antwerde: »Ja hi, vrouwe.”
 — »Nu segt mi bi uwer trouwe,
 455 Was hi gemat?” — »Neen hi, dat wet wel,”
 Sprac die riddere, »want hi wan tspel.”

- »Wat soudic seggen,» sprac die coninc,
 »Van Lancelote? In alre dinc
 Men vint in al eertrike
- 460 Van provechen sijn gelike :
 Van ridderscape noch van scoenheden
 Nes sijns gelike in gere steden.”
 Die coninc seide : »Bi mire trouwe,
 Lanceloet heeft u, vrouwe,
- 465 Ene scone gichte gegeven nu :
 Danckes hem, dat radic u ;
 Want noit riddere ere vrouwen ne gaf
 Scoenre gichte, sijn seker dar af.”
 Die coninc dede geven daer naer
- 470 Den riddere, die dat present brachte daer,
 Goede wapine en een goet part, ^
 Ende ander dinc, dat vele goeds was wart.
 Die coninginne in dander side,
 Die van den presente was blide,
- 475 Dedem soe vele geven,
 Dat hijs te bat hadde al sijn leven.

LANCELOTS GESPREK MET GINEVRA.

II, vs. 21340—21485.

- Het geviel op dien selven dach,
 Daer die coninginne ten vensteren lach,
 Dat Lanceloet bi hare was ende nieman mee
 Ne ware soe na dan si twee,
- 5 Die hare tale mochte verstaen.
 Die coninginne seide tote hem saen :
 »Ay Lancelote, verstondi iet die wort,
 Die Walewein heden brachte vort,
 Dar gi hem horet vertellen
- 10 Daventure van der woester capellen, ~
 Die hi seide dat geen man ne brochte
 Te hoefde, noch dar toe en dochte,
 Eert Gode alsoe bequame,
 Dat dongevallege riddere daer quame,
- 15 Die bi der keytivechede
 Van siere vulre onsuverhede

- Hadde verloren bi dien dingen ,
 Dat hi niet ne mochte te hoefde bringen
 Die aventuren van den Grale ,
- 20 Ende seide vort in sine tale
 Van den selven riddere mede ,
 Datmen hiet tere ander stede
 Der drover coninginnen sone ;
 Wettie iet wie es die gone?"
- 25 — »Nenic, vrowe," antwerde hi.
 Si seide: »Lanceloet, dat sidi,
 Hets mi leet dat gi bi dien eesche
 Ende bi der hitten van uwen vleesche
 Faelgieren moet van dien dingen ,
- 30 Dat gise te hoefde nine moget bringen ,
 Dar alle eertsce vromechede
 Sal moten sijn gepijnt mede.
 Nu mogedi seggen wel dat gi
 Mine minne diere hebt gecocht daer bi ,
- 35 Dat gi hebt verloren dar binnen ,
 Dat gi meer en selt mogen gewinnen ;
 Ende weet wel , dat ic niet min
 Des drover ben in minen sin
 Dan gi sijt , maer mere ;
- 40 Bedie hets grote scade , here ,
 Nadien dat u God hadde gemaect
 Best ende scoenst ende best geraect ,
 Ende gratieus boven alle man ,
 Ende hi hadde u gegeven nochtan
- 45 Selc geluc , dat gi sout hebben wale
 Gesien dat wonder van den Grale.
 Nu hebdi verloren dese dinge
 Bi onser beider vergaderinge.
 Ons ware beter datic hir voren
- 50 Noit en ware worden geboren ,
 Dan aldus vele gods bleven si
 Te done , alst nu es bi mi."
 Hi seide : »Vrowe , gi messeget nu ;
 Ic ne ware niet comen , seggic u ,
- 55 Te also groter hoecheden
 Alsic ben opten dach van heden ,

- Dat mi al bi u es gesciet.
 Ic en hadde bi mi selven therte niet
 Int begin van mire wandelingē
- 60 Te begripene also hoge dinge,
 Dar andre liede niet ombe wachten
 Bi fauten van haren machten;
 Mar dat gi ende uwe grote scoenhede
 Mi bracht in soe groete fierhede,
- 65 Datic gene aventure en vant,
 Ic en brachse te hovede te hant. /
 Ic was al seker, en haddict niet
 Te hoofde bracht, wats ware gesciet,
 Bi vromecheiden, ic ne ware
- 70 Nembermeer te u comen dar nare.
 Ende ic moeste ember," sprac Lanceloet,
 »Tote u comen ofte bliven doet.
 Ende dit was die sake, die dede
 Meest wassen mine vromechede." /
- 75 Si seide: »En rout mi niet, here,
 Dat gi mi mint dus sere,
 Nadien dat gire sijt comen bi
 Te alsoe groter werdecheiden alse gi segt mi;
 Ende mi es leet dat gi hier voren
- 80 Te volbringene hebt verloren
 Die aventuren van den Grale,
 Dar ombe gesticht was, weetmen wale,
 Dat geselschap van der tafelronden."
 Lanceloet seide te dien stonden:
- 85 »Vrowe, gi segt groet wonder nu;
 Ic en ware niet comen, seggic u,
 Ne haddi geweest, dar toe
 Dat ic comen ben, verstaet hoe:
 Ic was arm in minen iersten spronc,
- 90 Ende buten minen lande, ende jonc;
 Ic en hadde niet dese dingen
 Sonder vromecheit te hoofde mogen bringen,
 Dar gi af sprekt, al sonder waen;
 Ende ic en hadder niet toe gedaen,
- 95 Ne haddic niet soe wel met u gewesen."
 Si vrachde hem na desen

- Ombe Morgueine, die suster was
Des conincs Artur, als men las,
Diene hadde gedreget soe.
- 100 Hi telde hare al doe,
Dies si sere tongemake was;
Want si was wel seker das,
Dat sine haette lude no stille
Anders dan ombe haren wille.
- 105 Si seide: »Here, ic radu wel
Dat gi u wacht, want si es herde fel.
Si can soe vele duvelien,
Si soude met harre toverien
Onneren wel dapperlike
- 110 Den besten man van ertrike.
Ic en weet wat anders raden u,
Dan gi nemt dit vingerlin nu,
Ende gijt an uwen vinger draget,
Want het toverie verjaget,
- 115 Ende doetse kinnen al bloet,
Want gi hebbes groten noet.”
Hi nam dat vingerlijn van hare
Ende deet an sinen vinger daer nare.

GALAÄD WINT HET GRAAL.

III, vs. 10033 — 10824.

Galaäd, Lancelots zoon bij Pelles' dochter, wordt op tienjarigen leeftijd naar een klooster gezonden, waar hij vijf jaren verblijft, en gaat daarop naar Arthurs hof om tot ridder te worden geslagen. Daar gekomen neemt hij plaats in den gevreesden zetel aan de Ronde Tafel, waarboven eensklaps een opschrift met zijnen naam te lezen staat, en waarbij meer andere wonderen voorvallen. Galaäd ontvangt een wonderdadig schild en het zwaard van David, en zoo- wel hij als vele andere ridders gaan uit op de queste van het Graal. De meesten, dewijl zij met zonden besmet zijn, vinden geene avonturen; slechts Bohort, Perchevaal en Galaäd hebben allerlei ontmoetingen, en treffen elkander eindelijk na jaren lang omdolen te Corbenyc weder aan.

Hoe Galaät den coninc Mordran vertroeste ende die tomme brac, ende Perchale ende Bohorde vant, ende hoe si dat Grael vonden.

Daventure seget hier ter steden :

Alse Galaät was gescoden

Van Lancelote, dat hi daer nare

Reet menegen dach harentare

5 Daerne leitde die aventure,

Soe dat hi quam tere ure

In die abdie daer Mordram in was,

Die coninc, daermen hier vore af las.

Ende als verstont die niemare,

10 Dattie coninc Mordran ontbeit daer nare

Tote dattie goede riddere soude

Daer comen, hi pensde also houde,

Dat hi tot hem soude gaen.

Des ander dages als op was gestaen

15 Ende messe gehort, hi ginc te hant

Daer hi den coninc Mordramme vant.

Ende also die coninc, die daer lach,

Hem bi den wille van Gode sach,

Die coninc, die lange daer te voren

20 Sine siene hadde verloren,

Ende sine macht van sinen leden,

Rechte hem op daer ter steden,

Als hem Galaät naken began;

Ende hi sprac hem aldus an :

25 »Warechtich riddere ende seriant

Ons Heren, alst es wel becant,

Wies comste ic hier ter steden

Soe lange hebbe nu ontbeden,

Nem mi in dine arme sonder vorst

30 Ende late mi resten op dine borst,

Dat ic in dine arme bede

Van desen armen live secede.

Du best so suver ende maget

Boven al dat wapine draget,

35 Alse der lylien blome, daer bi

Magedom es betekent, bedi

Si wittere es dan andere blomen,

Ende meer dogeden daer af comen.”

Ende also Galaät dat horde

40 Hi ginc sitten metten worde

- Ten bedde daer lach die coninc,
 Dien hi binnen sinen armen bevinc,
 Ende hiltene vor hem, om dat dan
 Hem resten soude die goede man.
- 45 Ende als Mordran die coninc sach,
 Dat hi in Galaäts arme lach,
 Hi seide: »Ic ben te minen wille sere.
 Nu biddic Gode onsen Here
 Dat hi u geselschap doe.»
- 50 Die siele sciet van den lichame soe.
 Alsoe die liede dat hadden verstaen
 Si quamen daertoe alle saen,
 Ende vanden genesen sine wonden,
 Die hi gedragen hadde lange stonden,
- 55 Dat hen groet wonder dochte wesen,
 Ende si grovene na desen.
 Ende Galaät voer wech ende quam
 Int vresselike foreest, ende vernam
 Die fonteine, die te wallen plach,
- 60 Daermen hier vore af lesen mach.
 Ende als hire in stac sine hant
 Verginc die hitten althant,
 Ende was nember heet vortmere;
 Dat was bedie, dat in dien here
- 65 Noit ne was teneger uren
 Enege hitten van luxuren;
 Ende menne heitse vortane niet
 Lanceloets fonteine, mar si hiet
 Galaäts fonteine verd ane.
- 70 Ende hi sciet doe van dane
 Ende quam in ene abdie int lant
 Van Logers, daer hi doe vant
 Die tombe, die bernde soe sere,
 Daer Lanceloet hadde gesijn ere.
- 75 Ende alsoe Galaät daer binnen quam,
 Ende hi dat hol daer vernam,
 Ende die tomme, die bernede soe,
 Hi bat daer enen broder doe,
 Dat hi hem seide wat dat ware.
- 80 Die broeder seide hem daer nare:

- »Hets ene wonderlike aventure,
 Die nembermer te gere ure
 Geen man te hoefde bringen sal,
 Sonder die in ridderscap sal liden al
 85 Die ridders van der tafelronde.”
 Galaät seide te dire stonde:
 »Ic bidde u op grote minne,
 Dat gi mi wilt leiden daer inne,
 Dat ic moge comen daer toe.”
 90 Entie broder leide hem daer doe.
 Alser Galaät toe comen soude,
 Vier ende vlamme verginc also houde
 Van der tommen, dat si nemmere
 En bernede alsi dede ere.
 95 Ende hi hief op die tomme te hant,
 Daer hi enen doden lichame vant.
 Ende also die hitten was vergaen
 Hordi ene stemme seggen saen:
 »Galaät, gi sijt sculdech sere
 100 Gode te dankene, onsen Here,
 Die u sulke gratie heft gegeven,
 Dat gi om u goede leven
 Zielen moget trecken uter hellen,
 Daer si jamberlike in quellen,
 105 Ende senden daer ute in hemelrike,
 Daer te blivene ewelike;
 Bedie ic ben Symon, die was
 Van uwen geslechte, sijt seker das,
 (Daermen hier te voren af las).
 110 Ende oec hebbic, wet wel das,
 In dese hitten gesijn vorwaer
 Driehondert ende LIII jaer,
 Om tongeldene ene sonde,
 Die ic dede terre stonde
 115 Ane Joseppe, diemen wilten hiet
 Van Aromathien. En waerdi niet,
 Ic ware verdoemt ewelike.
 Maer die Here van hemelrike
 Hevet mi versien bi sire genadechede;
 120 Ende om die grote oetmodechede,

Die in u es, so heeft hi mi nu
 Allene om die comste van u,
 Verloest ut mire groter noet,
 Ende geset in bliscpen groet."

125 Den genen, daer dit gedaen was,
 Hadde herde groot wonder das;
 Want daer, noch elre onder liede,
 Noit so groet wonder gesciede.
 Hi dede den lichame daer naer

130 Delven an den meesten outaer,
 Alsmen sculdech te doene was.
 Si waren blide alle das,
 Ende festeerdene doe herde sere,
 Ende daden hem grote ere,

135 Ende si vrachden hem wie hi ware,
 Ende hi seide hen daer af dware.
 Des ander dages nam hi orlof
 Na messe ende ruemde thof.
 Ende hi reet nu hier nu daer

140 In dire maniren wel vijf jaer,
 Eer hi quam, daer ic eer sprac of,
 In des gemangirts conincs hof.
 Perchevael hilt hem oec tier ure
 Geselschap al die vif jaer dure.

145 Si brachten die aventuren, die waren
 Binnen Logers, in vif jaren
 Te hoofde, so datter na die saken
 Lettel te bringene achter gebraken;
 Ende sine worden noit te genen stonden,

150 Hoe vele liede dat si vonden
 Jegen hen, in en gere maniren
 Datmense mochte iet scoffiren.
 Op enen dach quamen si gereden
 Uten foreeste tere steden,

155 Ende gemoetten Bohorde daer naer,
 Die allene quam gereden daer.
 Si waren blide onder hen drien,
 Alse elc anderen hadde gesien.
 Si groettene beide na desen

160 Ende vrachden hem om sijn wesen,

- Ende hi seide henlieden, waren,
 Hine lach op bedde in vif jaren
 Nie vierwerf, no in huse toe
 Daer liede in wonende waren doe.
- 165 Dus waren dese drie gesellen
 Vergadert, daer wi ave tellen,
 Die versceden hadden gewesen;
 Ende reden te gadere na desen,
 Soe dat si ten castele quamen
- 170 Van Corbenyc. Alsi dat vernamen,
 Die gent diere waren binnen,
 Si ontsingense met minnen,
 Ende boven hen allen die coninc,
 Die wel wiste, dat bi deser dinc
- 175 Breken souden die aventuren
 Die in dien casteel waren tier uren,
 Die daer lange hadden gestaen.
 Ende die niemare quam ut saen,
 Al dat hof dore, van den drien;
- 180 Ende si quamense alle besien;
 Ende die coninc Pelles weende soe
 Op Galaäte sinen neve doe:
 Soe daden alle dandere mede
 Die daer waren in die stede,
- 185 Diene sere hadden gemint
 Ende gesien als hi was een kint.
 Tirst dat si ontwapent waren
 Quam te henlieden sonder sparen
 Elyser des conincs Pelles soene,
- 190 Ende hi brachte vor die goene
 Dat gebroken swaerd, daer gi
 Hlier vore af horet lesen mi,
 Daer Joseph mede was gewont
 In sine bene tere stont.
- 195 Als hijt getrect hadde uten scoe,
 Ende hi hem vertelt hadde hoe
 Dat sward wilen tebroken was,
 Behort quam ende provede das
 Ant swaerd, oft hi daertoe dochte
- 200 Dat hijt te gadere bringen mochte;

- Mare en mochte niet geseien.
 Ende Perchevael provede mettien,
 Dient ontfacht te done alsoe,
 Ende hi seide te Galate doe:
- 205 » Van deser aventuren hebwi
 Gefalgirt, here, nu moetti
 Proven wat gire moget doen an;
 Ende falgeerdi daer af, ic wane dan
 Dats geen man cracht ne heeft
- 210 Te hoefde te bringen, die nu leeft.”
 Doe nam Galaat die sticken in die hant
 Ende vergadertse daer te hant
 So wel, dat geen man van dien
 Ware worden geware, diet gesien
- 215 Hadde, dattet min no mere
 Igeren gebroken hadde geweest ere.
 Tirst dat van dien sconen beginne
 Die gesellen worden in inne,
 Si seiden: » Wi selen sekerlike
- 220 Dandere aventuren lichtelike
 Te hoefde bringen wel nadien
 Dat wi van dese hebben gesien.”
 Alsoe die van binnen die aventure
 Van den sweerde sagen aldure
- 225 Te hoefde bracht, si waren das
 Utermaten blide dat alsoe was,
 Ende gaven Bohorde tswaerd daernaer,
 Ende seiden dat wel bestet ware
 Ane Bohorde, omdat hi dan
- 230 Wert riddere was ende goet man. /
 Te vespertide begonde daer
 Dat weder donkeren, dat was claer,
 Ende sere verwandelen daertoo.
 Daer hief een groet wint doe,
- 235 Die in dat palais sloech gereet;
 Ende het ward daer binnen so heet,
 Dattie liede waenden verbernen wel,
 Ende daer selc in onmacht vel
 Van der hitten die si hadden daer.
- 240 Ende si horden ene stemme daernaer,

- Die hen dese word oppenbarde,
 Dat si souden gaen harre varde,
 Die gene die niet sculdech waren
 Te sittene, al sonder sparen,
- 245 Ter tafelen Jhesus Kerst ons heren,
 Daer hi die sine wilde eren;
 »Bedie hi sal bi sire goeden
 Die vriaie ridders saen voeden,
 Die hi waerd heeft talre wise,
- 250 Met sire hemelscher spise.”
 Alsi gehort hadden die tale,
 Si ruemden alle die zale,
 Sonder Pelles die coninc,
 Die goetman was in alre dinc,
- 255 Ende daertoe Elysar zijn soene,
 Ende ene joncfrouwe (die gone
 Was conincs Pelles nichte, ende si
 Was dbeste wijf die was daerbi).
 Dese bleven daer onder hen drien,
- 260 Om dat si wilden besien
 Wat daer soude gescien. Daernaer
 Sagen si comen negen ridders daer,
 Al gewapent, die doe afdaden
 Hare wapine al met staden;
- 365 Ende alsi dat hadden gedaen
 Si negen Galaäte alle saen,
 Ende si seiden tot hem doe: »Here,
 Wi hebben ons gehaest so sere,
 Omdat wi wilden met u
- 370 Ter hoger tafelen eten nu.”
 Ende Galaät antwerde: »Gi sijt
 Harde wel comen nu ter tijt,
 Bedie hets oec lanc leden
 Dat wi quamen hier ter steden.”
- 275 Ende si saten alle neder daer,
 Ende Galaät vrachde hen daernaer
 Van wat lande si waren doe.
 Die ene drie waren daertoe
 Uten lande van Gaule, twaren;
- 280 Dandere seiden doe sonder sparen:

Van Yrlant ; entie andere drie
 Van Denemerken ; dat seiden sie.

- Binnen dien dat si van desen saken
 Onderlinge hier af spraken ,
 285 Hebben si IIII joncfrouwen vernomen
 Daer ute ere cameren comen
 Met enen bedde , daer op lach een man ,
 Die tongereke sceen wesen dan ,
 Ende hadde op sijn hoeft ene crone
 290 Van goude , rike ende scone.
 Si setten in die zale neder
 Dat bedde ende kerden weder.
 Doe hief sijn hoeft op die edelman
 Ende sprac aldus Galaäte an :
 295 » Wel moetti comen sijn , here !
 Ic hebbe u begerd wel sere
 Te siene , ende ic hebbe nu
 Lange hier ontbeit na u
 In selken pinen ende in rouwen ,
 300 Alse gi hier ane mi moget scouwen.
 Nu es die tijt comen , hopic sere ,
 Dat bi den wille van onsen Here
 Mine pine mi lichten sal
 Ende van der werelt sceden al.”
 305 Binnen desen hebben si gehort
 Ene stemme seggen dit wort :
 » Die niet en hebben vor desen
 Gesellen van der questen gewesen
 Gaen harre varde wech , bedi
 310 En es geen recht dat si
 Hier binnen bliven.” Ende om die dinc
 Ginc wech Pelles die coninc ,
 Ende Elysar entie maget mede.
 Ende alsi geruemt hadden die stede
 315 Alle die , sonder die hadden gewesen
 Ter questen , hen dochte na desen ,
 Dat van den hemele quam een man ,
 Die biscops abijt hadde an ,
 Ende in die hant een sceptre droech ,
 320 Ende opt hoeft een mitere dire gnoech.

- Ende III inge brachten dien man
 Op enen setel gedragen dan ,
 Ende daden dien setel staen
 Optie tafle, sonder waen ,
- 325 Daer dat heilige Grael op stont doe.
 Die gene die daer was bracht alsoe
 Hadde staende in sijn vorhoeft
 Letteren, die seiden, des geloeft :
 »Dits Joseph, die dierste biscop was.
- 330 Van den kerstenen, die te Serras
 Biscop wiede onse Here
 Int geestelijk palais wilen ere.”
 Die ridders die hadden gesien
 Die letteren, hen wonderde van dien ;
- 335 Want Josep, daer die letteren af al bloet
 Spraken, was CCC jaer doet.
 Doe seidi tot hen : »En laet u
 Niet wonderen, Gods seriante, nu,
 Al siedi mi heden desen dach ;
- 340 Bedie diere gelike dat ic plach
 Te diennen den heiligen Grale
 Alsic ertsch man was, also wale
 Plegic noch te diennen hem
 Dor al dat ic gesteleec bem.”
- 345 Ende hi dede sine bedinge daer toe.
 Daerna horden si doren ontoen doe
 Van der cameran, ende daer nare
 Soe worden si daer geware,
 Dattie inge, die daer te voren
- 350 Joseph brachten, als gi mocht horen,
 Die twe brachten gedragen daer
 Stallichte al bernende claer,
 Ende die derde ene roede dwale,
 Van samite gewracht wale ;
- 355 Die vierde ene glavie doe,
 Die ember bloetde sere toe,
 Dat van der glavien wech ende weder
 Dropelen bloets vielen neder,
 Die de gene in ene bosse ontfinc,
- 360 Die daer metter glavien ginc.

- Die twe setten die kerssen daernaer
 Op ene selverine tafle daer,
 Entie derde leide die dwale
 Optie tafle neven den Grale,
 365 Ende die vierde hilt die glavie doe
 Neffens den vate embertoe,
 Dat bloet doe in sinen loep
 Nederward daer in doe droep.
 Ende als dat hadden gedaen
- 370 Josep stont op alsoe saen,
 Ende trac die glavie ter stont
 Van den vate datter onder stont,
 Ende decte dat vat metter dwale,
 Die daer bi lach, harde wale.
- 375 Joseph maecte gelike also houde
 Oft hi te sacramente gaen soude
 Van der messe. Ende als hi daer
 En lettelt hadde gelet daernaer,
 Nam hi ene hostie nadat
- 380 Met sinen handen int heilige vat,
 In gelike van brode; ende als hi
 Dat ophief, doen sagen si
 Van den hemele comen tier ure
 Nederward ene figure
- 385 In kins gelike, die hadde doe
 Dat ansichte roet, ende alsoe
 Ontsteken in diere gebare
 Als oft een ontsteken vier ware;
 Ende sloech in dat broet dare,
- 390 Daer si toesagen al oppenbare,
 Dattet hadde die vorme dan
 Van enen geesteliken man.
 Ende alsoe Joseph lange hadde alsoe
 Gehouden, hi leitdet neder doe
- 395 In dat heilige vat alsoe saen.
 Alsoe Josep dit al hadde gedaen,
 Ende datten pape te done ginc an
 Van dat ter messen behort dan,
 Hi ginc tot Galaate tier stont,
- 400 Ende custene ane sinen mont,

- Ende hi hiet hem , dat hi alsoe
 Custe alle sine brodere toe.
 Ende Galaät deed alsoe saen.
 Joseph seide alst was gedaen :
- 405 »Seriante ons Heren , die hebt u
 Gepijnt ende gemoit tot nu
 Om die wondere hier besien ,
 Die ten heiligen vate gescien ,
 Sittet tesser taflen saen ,
- 410 Daer gi selt die hogeste spise ontfaen
 Entie beste , daer oit af aten
 Enige ridders waer si saten ,
 Van uwes sceppers handen. Hierbi
 Mogedi wel seggen dat gi
- 415 Hebt gepijnt om den hogesten loen ,
 Daer oit ombe onder den troen
 Enich riddere pine dede ,
 Oft enich ander man mede.”
- Als Joseph hadde geseit die wort ,
- 420 Daerna verloren sine vort ,
 Sine mochten niet geweten waer.
 Si saten ter taflen daer
 Ende si weenden soe scre , dat
 Hare ansichten worden nat.
- 425 Ende daerna hebben si vernomen
 Uten heiligen vate comen
 Enen man , die bloetde , bede
 An die hande ende an die vate mede ,
 Ende an dien lichame alsoe ,
- 430 Die seide tot dien lieden doe :
 »Gi , die mi getrouwe sijt ,
 Ende goede seriante nu ter tijt ,
 Die na dit eertsce leven
 Vort int geestelike sijt verheven ,
- 435 Gi hebt mi soe lange gesocht nu ,
 Dat ic ne wille mi vort jegen u
 Niet langer decken ; ende bedien
 Moetti mi nu een deel besien
 Ende van minen saken weten.
- 440 Gi sijt nu tere taflen geseten ,

- Daer noit riddere ne at
 Sider datter Joseph toe sat
 Van Aritmathien, die riddere fijn ;
 Maer die riddere, die hier binnen sijn ,
 445 Hebben hier af binnen desen ,
 Alse gi sijt', gevoet gewesen.
 Nu comt vort ende ontfact van mi
 Dat hoge gerechte, dat gi
 Begert hebt soe langen tijt ,
 450 Daer gi so vele om gepijnt sijt."
 Nu nam hi selve dat heilege vat
 Ende quam tote Galaäte nadat ,
 Ende Galaät knielde daer naer
 Ende ontfinc sinen behoudere daer ;
 455 Ende sine gesellen gemeinlike
 Daden alle dies gelike.
 Ende alsi alle hadden ontfact
 Dat hoge gerechte, sonder waen ,
 Ende die gene, van wies handen
 460 Sijf ontfingen, seide te handen
 Tote Galaäte dese tale :
 »Sone, also suver ende also wale
 Gepurgiert alse wel in desen
 Enech ertsche man mach wesen,
 465 Wetstu wat ic hier houde vor di ?"
 — »Nenic, here, gine secget mi,"
 Antwerde Galaät, die seriant.
 -- »Ic houde hier in mine hant
 Die scotele daer God ute at ,
 470 Daer hi met sinen jongeren sat.
 Nu hefstu gesien dattu
 Sere begeres te siene vor nu ;
 Maer dune heves niet, sekerlike,
 Gesien alse oppenbaerlike
 475 Alstuet noch hier na sals sien.
 Ende wetstu waer dat sal gescien ?
 Het sal in die stat van Serras wesen,
 Int geestelike palais, bi desen.
 Derward moestu henen sceden
 480 Ende dat heilege vat geleden ,

- Dat noch tavont rumen sal
 Dat conincrike van Logres al.
 Ic wille dattu die vard bestaes,
 Ende dattu ter riviren gaes :
- 485 Du sals tscip daer vinden gemeert ,
 Daer du wilen in vondes tswert
 Metten vramden ringen , ende du
 Sout Perchevale leiden met u nu ,
 Ende Bohorde mede ; ende bedi
- 490 Dat ic niet ne wille dat gi
 Wech vard al sonder genesen
 Den gemangierden coninc , bi desen
 Willic dat gi van den bloede ontfaet ,
 Dat van der glavien nedergaet ,
- 495 Ende gine daer met bestrijot : hi sal
 Van sire mesquame genesen al.”
 Ende Galaät seide : »Lieve here , twi
 Ne gedogedi niet dat si
 Allegadere daer mede gaen ?”
- 500 Ende hi antwerde hem saen :
 »Ic wille dat gi in die gelike sijt
 Van minen apostelen nu ter tijt ;
 Bedie gelijc dat si saten
 Met mi ter taflen ende aten
- 505 En witten dondersdage , soe suldi
 Sitten ende eten oec met mi
 Ter taflen van den heiligen Grale ,
 Ende gi XII oec bi getale ,
 Die te deser questen behoren ,
- 510 Gelijc dat waren hier te voren
 Twaelf apostelen ; ende ic ben
 Die dertienste met u , alsic was met hen
 Boven al ; ende ic moet wesen
 Met rechte u meester in desen.
- 515 Derre gelike dat ic dede sceden
 Mine apostele , ende in vele steden
 Dede predecken , enter meneger ure ,
 Minen name al die werelt dure ,
 Diere gelike suldi harentare
- 520 Gesprait werden verre ende nare ,

Op ende neder, weder ende vort,
 In 'menech lant, in menege port."
 Ende hi gebindietse doe,
 Ende si verloerne daer alsoe,

525 Datsi daer ne wisten niet

Waer hi voer, alsi van hen sciet,
 Sonder dat hi maecte sine vart,
 Also hen dochte, te hemele ward.

Galaät ginc ter taflen te hant

530 Daer hi die glavie op vant,

Ende nam van den blode daer ter stede,
 Ende bestreker daer doe mede
 Des conincs been daer hi was gewont;
 Ende hi genas daer ter stont,

535 Ende lovede doe onsen Here

Vrindelike ende oec sere,
 Dat hi hadde sine gesunde.
 Ende hi levede daerna lange stonde,
 Maer dat ne was ter werelt niet;

540 Want hi altehant die werelt liet,

Ende ginc in witten religione,
 Ende wart van soe heilegen done,
 Dat God dor hem menege miracle dede,
 Dies ic swige hier ter stede;

545 Maer ic sal u hier vord tellen

Wat doen selen dese gesellen.

*Hoe tGrael gewonnen was, ende hoe Perchevaels suster
 begraven was.*

Dus seget der aventuren craecht,
 Dat recht omtrent middernacht,
 Daer si lagen in haer gebede,

550 Ene stemme horden spreken gerede:

»Mine lieve vrient, al nu
 Gaet van hier, dat hetic u;
 Daer u geleiden wilt daventure
 Derward gereit u nu ter ure."

555 Alsi die stemme hadden gehort

Si antwerden alle dese wort;

- »Vader van hemelrike , here ,
 Gelovet moetstu zijn embermere ,
 Bedi dattu gewerdeges dattu
 560 Over dine vriende ons nomes nu.
 Die pine es niet verloren , die wi
 Menichwerf hebben gedaen dor di.”
 Si ruemden dat palays doe ,
 Ende gingen neder int hof daer toe ,
 565 Ende vonden hare wapine daer ,
 Ende wapenden hem daer naer ,
 Ende saten op hare parde
 Ende voren harre varde.
 Ende alsi buten den castele quamen
 570 Vragede elc oms sanders namen ,
 ‘Soedat si worden geware das ,
 Dat van den drien van Gaule was
 Claudijn , Claudas sone , die een ;
 Ende si vonden van den anderen twee
 575 Dat si waren van groter machte
 Ridders ende van groten geslachte.
 Tirst datsi daer vernamen ,
 Dat si ten scedene daer quamen ,
 Si ondercusten hen alle daer
 580 Alse gebrodere ; ende daer naer
 Seiden die van Gaule wenende sere
 Tote Galaäte : »Wel lieve here ,
 Wine waren noit so blide
 Als wi waren te diere tide ,
 585 Dat wi quamen int geselschap van u
 Ende het soude ons sere rouwen nu
 Dit sceden van u numere ,
 Maer dat alsoe wille onse Here.”
 — »Wi moeten ember sceden nu ;
 590 Hier ombe soe bevelic u
 Den Here van hemelrike ,
 Ende bidde u oec vrindelike ,
 Oft gi comt ins conincs Arturs hof ,
 Ende u gedinct dan daer of ,
 595 Dat gi mi grotet minen vader ,
 Lancelote , ende oec mede allegader

- Die gesellen van der tafelronden.”
 Si antwerden hem tien stonden,
 Si soudē doen sine bede
 600 Oft si quamen tiere stede.
 Si scieden alle also daer,
 Ende elc voer sinen wech daer naer.
 Galaāt ende die sine reden doe
 Soe verre aldus, dat si alsoe
 605 Rechte binnen IIII dagen quamen
 Ter zee; ende si vernamen
 Dat scep, daer tenen stonden
 Tswaerd metten ringen was vonden;
 Ende si vonden letteren daer
 610 Ane dbort gescreven oppenbaer,
 Dat nieman ware so coene,
 Dat hi hem sette tselken doene,
 Dat hi int scip en sette voet,
 Hine ware vast ende goet
 615 Int gelove, dat hi gewaerlike
 Geloesde an den Here van hemelrike.
 Tirst dat si int scep quamen
 Ende si dat bedde vernamen,
 Si worden te hant geware
 620 Der silverinen taflen aldare,
 Daer si waren gesceden of
 In des gemangirs conincs hof;
 Ende si sagen daer op staen
 Dat heilege Grael, sonder waen,
 625 Met enen roeden samite verdeckt,
 Gelijc ere dwalen bereect.
 Alsi sagen dat heilege vat,
 Elkerlijc toende anderen dat,
 Ende dancten onsen Here das,
 630 Ende seiden dat hem wel comen was,
 Dat si waren int geselschap doe
 Van den heilegen Grale alsoe;
 Ende si bevalen hen onsen Here,
 Dat hise vord geleitde mere.
 635 Ende die wint, die stille was ere,
 Ward doe waiende herde sere,

- Ende dede dat scēp met selker vārd
 Udeward zeilen ter grōter zee wārd;
 Ende si voren in die zee alsōe
 640 Lange, dat si niet wisten doe
 Waer si voren. Ende Galaāt plaeh
 Te bedene nacht ende dach,
 Als hi ginc slapen telker stont,
 Ende mede alsoe hi opstont,
 645 Starkelike ende oetmodelike,
 Den groten Hēre van hemelrike,
 Dat hi bi sijnē genade
 Hem gehingede, als hijs bade,
 Dat hine dade sterven dan.
 650 Hi hielt heme soe lange daer an,
 Dat hi op enen tijt horde
 Van ere stemmen dese wōrde:
 »Galaāt, ne temayert u niet!
 Onse Hēre wille dat gesciet
 655 Dattu heme heves geboden;
 Te wat tiden ende te wat steden
 Dattus bids, hēt sal gescien,
 Ende dine ziele sal varen nadien
 Met Gode in hemelrike,
 660 Ende daer bliven ewelike.”
 Die gesellen lagen alsōe
 In die zee daer ember toe,
 Soe dat Perchevael ende Boht
 Te Galaāte spraken dese wōrd:
 665 »Dat bedde dat hier seget nu
 Was gemaect, hēre, dōr u,
 Alsoe die letteren doen kinnen,
 Ende ginc ingeter nōit binnen,
 Ende gi sijt sceldēch, na onse verstaen,
 670 Daer in te liggēte, sonder wāen,
 Bedie die brief seet in begin,
 Dat ginc soude resten in.”
 Ende Galaāt antwerde alsoe hōdde,
 Dat hire dan in resten soude.
 675 Ende hi ginc opt bedde liegen daer,
 Ende sliep te hant daer naer,

- Ende als hi ontwake worden was
 Sach hi te hant die stede van Serras;
 Ende hi horde ene stemme doe,
 680 Die henlieden dus sprac toe:
 »Ons Heren seriante, gaet nu ter tijt
 Uten scep daer gi in sijt,
 Ende nemet onder u drien
 Die selverine tafle, ende na dien
 685 Dragetse onder ulieden vort
 Tote Serras in die port,
 Recht alsi nu es, min no mere,
 Ende en setse niet neder ere
 Vor dat gi ten palaise comen sijt;
 690 Dat men geestelijc heet nu ter tijt,
 Daer God te biscoppe wiede
 Joseppe ende gebindietde,
 Die van Aramathien genant was:"
 Ende alsi hen pijnden das,
 695 Soe werden si althant geware,
 Dat tselve scep quam dare,
 Daer si hadden lange te voren
 In geleit, als gi mocht horen,
 Perchevaels suster, die was doet.
 700 Ende doe seiden si al bloet,
 Dat hen die joncfrouwe seide,
 Vordien dat si starf, waerheide.
 Si namen die tafle daer nare
 Onder hen drien, die was wel sware.
 705 Perchevael ende Bohort drogense voren,
 Ende Galaät, als gi moget horen,
 Droechse achter allene, ende vernam
 In sinen wech aldaer hi quam
 Enen man, die daer met crocken sat
 710 Ende om aelmoessene daer bat
 Om die minne van onsen Here,
 Daer hi af nam sine liefnere.
 Ende Galaät sprac hem dus an:
 »Com, hulp mi dragen, goet man,
 715 Int palais dese tafle nu."
 Hi seide: »Wat soude hulpen u?

- In mochte niet gaen in tien jaren
 Sonder ander mans hulpe , twaren.”
 Galaät sprac : »Dine roke des niet ,
 720 Stant op , du heves geen verdriet.”
 Ende die man stont op tier stont
 Al geganst ende al gesont ,
 Als oft hi noit ere
 En hadde gehad gene dere ,
 725 Ende droech die tafle ter ere side
 Jegen Galaät te dien tide.
 Ende als quamen in die port
 Seidi ten lieden weder ende vort
 Die miracle, die hadde gedaen
 730 Onse Here an hem , sonder waen.
 Als int palais quamen si vonuen
 Dien setel te dien stonden ,
 Die daer hadde gereet onse Here
 Te Josephs behoef wilen ere ,
 735 Om dat hire in sitten soude.
 Daer quamen gelopen also houde
 Die van der port van Serras, bidien
 Dat si dat grote wonder wilden sien
 Van den mangirden crepeling ,
 740 Die gesont was worden newinge.
 Als hadden gedaen onder hen drien
 Dat hen was bevolen van dien ,
 Si kerden ten watere daernaer ,
 Ende gingen in dat scep daer ,
 745 Aldaer si Perchevaels suster in vonden ,
 Ende namense metten bedde ter stonden
 Ende drogense int geestelike
 Palais, daer sise rikelike
 Dolven , alse betamde conincs kint.
 750 Also die coninc van der port sach tgent,
 Die Hestoran hiet bi namen ,
 Dattie drie gesellen daer quamen
 Ende ridders waren , hi quam te hant
 Tot hen liede , ende hi ondervant
 755 Ane hen wanen si waren doe ;
 Ende hi vrachde heenlieden toe

- Wat si daer brachten in die port.
 Optie selverine tafle vort.
 Si seiden doe hem al van dien
 760 Ende van den anderen, onder hen drien,
 Die waerheit al in scoenre tale;
 Ende oec van den heiligen Grale
 Ende van sine macht mede
 Seiden si hem die waerhede.
 765 Also die coninc Hestoran horde
 Deser III goder ridders worde,
 Hi hilt over logene altemale
 Dat si hem seiden van den Grale,
 Also die ongetrouwe was ende fel,
 770 Ende ne gelovede niet wel.
 Omdat sijn geslechte heiden was
 En wildi niet geloven das,
 Dat haer secgen was waerhede,
 Ende hiltse over verraders mede.
 775 Ende hi ontbeide tot dat si
 Alle drie ontwapent waren, bedi
 Dat hise ontsach, ende deetse vaen
 Also haer wapene af hadden godaen,
 Ende in een gevancnesse leggen daer,
 780 Daer si in lagen wel een jaer.
 Maer onse Here, die ter menger stede
 Toget sine genadechede,
 Ende die der gere, als men seget,
 Te vergetene niet en pleget,
 785 Die hem dienen lude ende stille
 Met goeder herten, met goeder wille,
 Hi sinde sinen vrienden soe,
 In die gevanckenesse daer si lagen doe,
 Dat heilige Grael om hen mede
 790 Te vertroestene te dier stede,
 Soedat si van der gratien van dien
 Altoes gevoet waren onder hen drien.
-

W. A. L. E. W. E. I. N.

- Dr. JONCKBLOET, Gesch. der Nid. Dichtk. II, 79—111.
 » » » Gesch. der Ned. Lettark. I, 178—185.
 » » » Roman van Walewein, II Dn.

Dit gedicht, een der uitstekendste voortbrengselen der ridderpoëzie, hebben wij te danken aan twee dichters; Penninc en Pieter Vostaert, van welke de laatste verreweg het kleinste gedeelte heeft bearbeid. Hoewel geene bepaalde bron bekend is, mag men evenwel als zeker aannemen dat het aan een Fransch origineel is ontleend, en hoewel het Leidsche Hs. van het jaar 1350 dagteekent, moet de vertaling ongetwijfeld niet later dan in de eerste jaren der dertiende eeuw gesteld worden.

WALEWEIN EN YSABELE.

vs. 7835—8428.

Op een hofdag van Arthur te Kaerlioen zweeft eensklaps een prachtig schaakbord door de zaal en verdwijnt weder onmiddellijk. Walewein gaat op 's konings bede uit om het te zoeken en komt na vele avonturen aan het hof van koning Wonder, die hem het wonderlijke schaakspel belooft, zoo hij hem het *zwaard met de vreemde ringen* verschaft, dat door koning Amorijs in een onverwinbaren burg wordt bewaard. Na lang dolen komt Walewein op den Ravensteen, waar hij door koning Amorijs vriendelijk wordt onthaald, en van dezen het wonderzwaard ontvangt op voorwaarde dat hij Ysabele, koning Assentijns dochter, voor hem zal winnen. Na vele wonderdadige ontmoetingen geraakt hij eindelijk binnen het kasteel waar Ysabele wordt bewaakt, doch wordt aldaar gevangen genomen en op het zien van de jonkvrouw in liefde voor haar ontstoken. Ook Ysabele ontbrandt in liefde voor hem, en verzoekt haren vader dat hij den gevangen ridder aan haar mocht afstaan, opdat zij aan hem haar moed zoude kunnen koelen. Zij verwijderd zijne bewakers en hoort eene alleenspraak, waarin hij zijne liefde voor haar in roerende jammerklachten uitstort. Hierop doet zij hem 's nachts heimelijk in haar vertrek brengen.

Aldus in deser selver maniere

Keerden uten carkre weder sciene

Die ridders; ende alsi waren buten

Dede die joncfrouwe Ysabele sluten

5 Die camere vaste metter spoet.

Twe camerieren ghetrouwe ende goet

Hadde Ysabele doe met hare,

Die hare stille ende openbare

Heimelike waren tallen saken.

10 Soene wilde ghene droeve herte maken,

Ende al si dat sake dat sijt weten,

Hare dinct soe hevet al leets vergheten,

Na dien dat soe haren lieven amijs

Met hare hevet in hare porprijs.

15 Noch ne was joncfrouwe in erderike,

Die so sere inhartelike

Enen rudder minde ende so sere

Als soe Waleweine dede den here.

Wet wel, dat die scone maghet

20 El en gene dinc en jaghet

Dan te drivene hare jolijt

Metten her Waleweine te deser tijt.

Soe weet hare selven seker daer,

Dat soe mach wesen sonder vaer.

25 Daer der Walewein lach upt pavement

Liep soe tota hem met ghenent;

Ne waer dat hare die scamelhede

Een wedertrecken gaf tier stede,

Soe hadde thant den ridder van prise

30 Ghehelst, ghecust in menegher wise.

Dit hevet soe hare ten selven stonden

Onthouden met pine; maer onbonden

Hevet soe saen den edelen man.

Ende mijn her Walewein, die hem can

35 Wel gheheten, sprac met desen;

»Ay scone joncfrouwe, hoe saelt wesen,

Weder salic sterven ofte leven?

Salic sterven, ic sal u gheven

Mine siele, scone joncfrouwel

40 Neemdi mijn lijf, met soeten rouwe,

Willic sterven in uwen scoot."

Die joncfrouwe sprac: »Ne ghene doot

Ne suldi, here, van mi ontfacen;

Maer mochtic, ic soude ju saen

45 Telivereren van algader

Ute den danghiere mijns vader.

Na dien dat nu ghescepen staet

Wetic ooc wel sulken raet,

- Dat ic wel cortelike sal
- 50 Ju telivereren van allental."
- Die joncfrouwe namene bi der hant
 Ende dedene upstaen thant,
 Ende ledene ten selven tiden
 In ene andere camere daer besiden
- 55 Noit en was in aerderike
 Camere so scone no hare ghelike,
 Ghemaect bi meestrien groot:
 Soe bleete van den goude root,
 Ende scemerde harde menichfoude.
- 60 Meneghe scone historie, oude
 Ende nieuwe, stonden daer ghepinghiert,
 Daer die camere mede was verchiert,
 Van cinopre ende van lasure,
 Van selvre ende van goude pure.
- 65 Die pingheringhe ende dat wonder
 Dat daer ghewrocht was boven ende onder,
 Die ystorie van Troyen ende oec mede
 Twonder dat Alexander dede.
 In can ju ghemaken vroet
- 70 Van al den wondere datter stoet,
 Ende dat men daer al omtrent
 Mochte sien upt pavement.
 Ooc stont daer ghemaect ene duwriere
 Subtjillijc in al sulker maniere,
- 75 Dat niemen ne ware so vroet van sinne,
 [Dat hi des mochte werden in inne]
 Welker neffens dat soe stoede.
 Te groten rampe, niet sere te goede
 Quaemt den meestere diese maecte,
- 80 Want allene up hem becracte
 Tongeval; hort in welker maniere:
 Also houde als hi die duwriere
 Hadde vulbrocht ende twerc volhent,
 Stappans was hem sijn payment
- 85 Ghegeven: ic mach ju segghen hoe:
 Die joncfrouwe dedene doe,
 Ysabele, die goedertiere,
 Stappans werpen in die riviere,

- Daer hi verdranc, ende sijns daer nare
 90 Nemmermeer ne wart niemare.
 Dus ne wiste niemen van der dinc
 Dan die joncfrouwe. Ende die ghinc
 Bi den her Waleweine neder sitten
 Up ene lijt, die met witten
 95 Sidenen cledren was verdoet.
 Daer hevet soe hem vertrect
 Al hare wesen, al haren raet,
 Ende hoe dat daer binnen staet.
 Soe heeft hem die duwarie ghewijst,
 100 Die mijn here Walewein sere prijst,
 Want soe behagedem harde wale.
 Ysabele, die scone smale,
 Ende Walewein, die riddre vri,
 Waren gherne elc andren bi.
 105 Dat grote solaes, die soete vie,
 Dat grote amoers, die melodie,
 Die si onderlinghe dreven
 Wert jou van mi niet bescreven,
 Want ic en caent ghesegghen niet.
 110 Ende of si ooc speelden iet
 Onder hem tween der minne spel,
 Dan canic ju ghesegghen niet wel.
 Heimelike al sonder rouwe
 Es Walewein ende die joncfrouwe:
 115 Si hebben haren wille al gader.
 Ysabele hevet haren vader
 Vergheten ende sinen rouwe groot;
 Soe hadde liever hi ware doot,
 Dan soe den riddre stout, vermeten,
 120 Waleweine, soude vergheten.
 Hare vader, die coninc Assentijn,
 Hi waent wel weten die waerheit sijn,
 Dat Walewein hevet die pine groot,
 Starcke vancnisse, toter doot.
 125 Lettel achte hi dat hi so wale
 Met siere dochter, der scoenre smale,
 Es te ghemake met soeten spele.
 Hi ghelosede dicke ende vele

- Met hoedane doot hine dade bederven ,
 130 Ende met diversen tormenten sterven.
 Der Walewein , also ict eerst seide ,
 Ende Ysenbele hadden beide
 Amors , jolijt ende grote jonste ,
 Dat van haer negheen en conste
 135 Van andren werden sat of moede.
 Thaer selfs behouf heeft soe ene roede ,
 Ysabele , ghepluct ; ic wane
 Soe wertre harde qualike ane ,
 En doe gheluc ende groot gheval ,
 140 Bi reden die ic ju segghen sal.
 Daer was een ridder int hof , die sere
 Poghede om der joncfrouwen onnere.
 Hi hadde bi nachte ende bi daghe
 Verradelike gheleit laghe ,
 145 Ende ghewachte bi suptilen treken
 Al hare segghen , al hare spreken ,
 Dat amors ende die feeste ,
 Die soe dreef met bliden gheeste
 Jeghen den ridder goet van prise.
 150 Walewein , die in alre wise
 Die joncfrouwe minde met herten groot ,
 Hem dinct si sijn uut alre noot.
 Si hadden hare hemelijchede
 Ende hare grote riveel mede ,
 155. Daer toe spel ende soete jolijt.
 Dies hadde die ander groten nijt :
 Hi was wreet , fel ende stuur.
 Met subtilheit haddi in den muur
 Ghemaect een gat , daer hi sach
 160 Die feeste , die te drivene plach
 Mijn here Walewein , die fiere ,
 Jeghen die maghet goedertiere.
 Hi sach hem te menegher stont
 Die joncfrouwe cussen an haren mont ,
 165 Ende helsen na der minne spele.
 Dit was so dicke ende so vele ,
 Dat die felle riddre wreet
 Toten coninc liep ghereet ,

- Daer hine in ene camere vant
 170 Allen. Hi cnielde althant
 Ende seide: »Lieve coninc, here,
 Mijn herte weent van groten sere;
 Ghi sijt verraden jammerlike,
 Ende ghi sult derven cortelike
 175 Juwer werelt ere ende juwer crone.
 Joncfrouwe Ysabele, die scone,
 Heeft ju bi subtylen engiene
 Verraden. Ju staet te ghesciene
 Grote ramp ende swaer verlies.”
 180 Die coninc sprac: »Berecht mi dies;
 Daer of soudic weten gherne.
 Bestaet mi mijn dochter tonterne,
 So waert jeghen nature sere,
 Dade mi een ander goet ende ere.
 185 Maer hoe mochtic gheloven dat?”
 Die ridder sprac: »Here, up een rat
 Doet mi legghen, eest niet waer.
 Nu comt selve tote daer:
 Ic sal ju leden te sulker stede,
 190 Daer ghi selve die waerhede
 Properlike sult bescouwen.”
 Die coninc die antworde: »Met trouwe,
 Daer moeti mi leden saen.”
 Dander sprac: »Here, weten gaen!
 195 Ic salre ju leden, wanic wale.”
 Si ghingen te gader na der tale,
 Die coninc ende die ruddere wreet.
 Sinen heere leedde hi ghereet
 Toter camere daer die ghelieve
 200 In waren, dat ten groten grieve
 Hem beden sal comen in corter ure,
 Sine hebben meer dan aventure.
 Die rudder leetde den coninc mettien
 Bet vort, daer hi mochte dorsien
 205 Die masiere, ende hevet te hant
 Versien den rudder achemant,
 Waleweine, sittende met rivele
 Bi siere dochter der damosele,

- Ende sachse sitten allene twee
 210 Tere scoenre taflen ende nemmee.
 In harde menegerande wise
 Hadsi plaintheit van goeder spise,
 Ende van wine drierande ofte viere,
 Elken ooc na sine maniere.
- 215 Vore die goedertiere so sneet
 Walewein die morssele ghereet.
 Eer die maeltijt was voldaan,
 Ic segghe ju, sonder minen waen,
 Dat siere manlijc andren binnen
- 220 Bi den rade van der minne
 Custen ende helseden hondert waerf.
 Dat van rouwe doe niet en staerf
 Die coninc, hare vader, doe hi dit sach!
 Stillekine seit hi: »O wach,
- 225 Wien sal men betrouwen oft gheloven
 Na dat mi nu wille roven
 Mijns selfs kint mine werelt ere!
 Soe salre omme sterven met groten sere."
 Als een die al es verwoet
- 230 Ghinc hi danen met groter spoet.
 Die riddre volghede hem ter vaert.
 Die coninc ghinc ter salewaert.
 Ridders, serjante, al datter was
 Verstormdi, sijd seker das,
- 235 Ende deetse doen in hare arnasc.
 Meneghe ridder stout ende rasc
 Was daer ghewapent wel.
 Assentijn, die coninc fel,
 Ledetse met hem alle gader
- 240 Daer der aventuren vader
 In die camere was sonder rouwe
 Met Ysenbelen der joncvrouwen.
 Als alle sine liede waren daer,
 Doe sprac die coninc overwaer
- 245 Ende telde hem die baeldadichede,
 Die Ysenbele sijn dochter dede,
 Ende dat soene met valscher hone
 Ontherven wilde van siere crone,

- Ende algaer sijn volc verderven,
 250 Ende verradelike doen sterven.
 Hi vertelde hem dat soe drouch
 Des ridde:s minne, die hem verslouch
 So meneghen crachteghe[n] baroen.
 Sine liede waren om dit doen
 255 Harde gram ter selver ure.
 Ende die coninc die hiet die mure
 Ontwee steken metter vaert.
 Doene was daer langher niet ghespaert,
 Ende sine daden gheen ander waer.
 260 Met hantbomen, groot ende starc,
 Begonsten si hurten ende steken.
 Wel dochte Ysabelen breken
 Hare herte ende scoren mid[s] ontwe,
 Van groten vare hadse so wee.
 265 Doe sprac soe te haren lieve:
 »Wel soete minne, te groten grieve
 Sal onser tweer minne enden.
 Mijn vader comt ende wille ons scenden.
 Wi sijn bespriet ende ghewacht:
 270 Vullike toe, metter jacht
 Vliet in die duwiere met haeste groot,
 Of ghi sijt nu sekerlike doot!
 Ende ic sal hier buten bliven
 Eer mi mijn vader sal ontliven.
 275 Al waert dat ghi ju settet ter were
 En mochte ju helpen myn no mere.”
 — »Lief,” sprac mijn her Walewein,
 »So waric dan een groot vilein,
 Soudic mi selven daer toe gheven
 280 Te vliene daer ghi verlort ju leven.
 Het ware mijn lachter al te groot:
 Eer sal ic bi ju bliven doot.
 Helpt mi wapenen, scone joncfrouwe,
 God sal ons helpen uut desen rouwe
 285 Ende heden sijn onse toeverlaet.
 Ic hope emmer, hoe soet gaet,
 In sal niet sterven sonder were.”
 Minen here Waleweine den here

- Halp die joncfrouwe dan
 290 Dapperlike so soe best can.
 Der Walewein vor allen dinghen
 Claechde sijn swert metten twee ringhen,
 Dat hijt daer niet en hevet.
 Hi bidt der maghet dat soe beghevet
 295 Hare wenen ende hare carmen.
 Mettien bevinc hise in sinen armen :
 Inhertelike, doe ic ju cont ,
 Custe hise an haren roden mont.
 Hi seide : »Lief, set juwen troost
 300 An onsen Here , ende ghelooft
 Dat al ten besten comen sal.”
 Mettien maecten so groot ghescal
 Des coninx liede jeghen die duere ,
 Dat sise met crachte in corter ure
 305 Daden spliten ende frotsieren.
 Si riepen inwart ende crayeren :
 »Waer sidi , ribaud , pautenier ?
 Ghi hebt volgaen , ghi blives hier !”
 Doe staecsi seere dan te voren.
 310 Walewein en liet hem niet verdoren :
 Vore die duere ghinc hi staen
 Metten bloten swerde , ende sal ontfaien
 Die gaste diere willen liden.
 Daer hebben si ten selven tiden
 315 Die duere ghesteken in clenen sticken.
 Walewein en can niet ghemicken
 Hoe hi sijn lijf sal ondraghen ;
 Met harde vruchteliken slaghen
 Onthaelde hi die vorderste daer ,
 320 Die liden waenden sonder vaer.
 Drie ridders starc ende fier
 Heeft hi doot gheslegghen hier ,
 Elken met enen slaghe groot.
 Duere die bitterheit van der doot
 325 Crijsten si daer si gaven den gheest.
 Al sulc ghescal , al sulc tempeest ,
 Als mijn her Walewein daer maecte
 Ne horde nieman : dien hi gheraecte

Die moeste die bitter doot smaken.

330 Men horder menich spere craken
Up Waleweine, den rudder fijn.
Die coninc selve, Assentijn,
Riep up sijn volc: »Wat doedi, dieve!
(Noit en dadi mi noch lieve.)

335 Laetti ju enen rudder verwinnen?
Ghi moetes andersens beghinnen
Suldine vaen, versaghede ketive!
Jouwe blode herte, flau als wive,
Ne laet ju ghene prouaetse toghen;
340 Ghine cont die slaghe niet ghedogen."

Die coninc was fier ende sere fel,
Ghewapent utermaten wel.

Ten here Waleweine waert
Maecti hem, ende hevet sijn swaert

345 Ghetrect, dat scaerp was ende breet.
Hi haeste hem ende slouch ghereet
Up Waleweine met beden handen.
Wel waendine al toten tanden
Hebben gheslegghen; hi miste dies.

350 Der Walewein, die en gheen verlies
Nontsach, no ghene aventure,
Slouch daer weder ter selver ure
Up den coninc Assentine.
Die diere stene entie fine

355 Uten helme spronghen ghemene;
Ende van der druust mochte up sine bene
Die coninc langher niet ghestaen,
Dat hi viel ter aerden saen,
Verdovet van den slagghen so sere,

360 Dat hi was al uten kere:
Hine horde no en sprac ooc niet,
No en wiste wat hem was ghesciet.
Als dit sine liede versagghen
Begoten sine sere clagghen.

365 Si seiden: »Dits jammerlike dinc,
Es aldus doot die coninc."
Daer scoter harde vele toe,
Die den coninc droegghen doe

Uter porssen achterwaert.

- 370 Si waren om sijn lijf vervaert.
 Si daden hem of den helm sniemen.
 Hen soude ju ghesegghen niemen
 Hoe dat sine alle ende even ghedichte
 Weenden ende warpen hem int ansichte
- 375 Water; ende cort na dien
 Begonste die coninc up hem sien.
 Hi seide: »Ghi heren, sijt onvervaert,
 In hebbe gheen aersch. Haelt mijn swaert,
 Van nieuwes willic up hem striden.
- 380 Gawi toe van allen siden!
 Hine sal niet langhe mogen gheduren,
 Ende hi sal in den sconfelturen
 Doot bliven ofte mat.
 Niemen wese traghe no lat !"
- 385 Met desen so es upgheheven
 Die coninc, ende hem es ghegeven
 Sijn swaert, dat was van groter waerde.
 Wel grammelike hi ghebaerde,
 Ende trac met ghewillegher hant
- 390 Vor Waleweine den wigant
 Wel met twee hondert ridders van prise.
 Dese ghinghen in alre wise
 Up den here Waleweine houwen.
 Daer mochtmen felle bataelge scouwen,
- 395 Ende Waleweine, den deggen goet,
 Ontstaen menich starc ghemoet,
 Menechen slach, meneghen steke.
 Noit vacht man so deggenleke:
 Die vaste scilde, die helme starc
- 400 Dede hi spersen in dat parc,
 Ende dorslouchse in dien stonden.
 Tbloet liep uten verscen wonden
 Ende goyde recht als ene beke.
 Daer riep menich jammerleke:
- 405 »Dese, die ons hier dus scent,
 Es van den duvel hier ghesent,
 Anders so en ghedade hi niet
 Die grote mort die hier ghesciet.

- Het Belsebuc of zijn gheselle,
 410 Ende hi es comen uter helle,
 Om dat hi ons allen wille verderven.
 Haddi moghen versterven
 Hi ware overlanc verslegghen."
 Die coninc Assentijn, die degghen,
 415 Wart gram om dese tale sere,
 Ende seide: »Ketive, grote onnere
 Moeti hebben! Ghi sijd versaghet.
 Haddi ju stoutelike ghewaghet
 Wi hadden den rudder over lanc
 420 Doot oft ghevaen an sinen danc.
 Hi es mensce alse wel als ghi.
 Ic mach wel tote jou segghen: spi!
 Dat ic ju goet ende heerscapie
 Gheve, ghi sijd so blode partie."
 425 Mettien worden die baroene
 Sere bescaemt van desen doene,
 Ende algader dat conroot
 Begonsten met bitterhede groot
 Alle up Waleweine den here
 430 Steken ende slaen, al even sere;
 Ende harden dit so langhe stont,
 Dat si den ridder namecont
 Met crachte velleden ter erden,
 Ende roofdene van sinen swerde,
 435 Ende bundene ende mesvoerdene sere;
 Ende brochten uut haren here,
 Diene wredelike ontfinc,
 Ende die stappans siere dochter vinc.
 Hadsoe ghewilt, die goedertiere,
 440 Soe ware wel ontfloen in die duwiere;
 Maer sidemeer datsoe sach
 Den gonon daer hare troost an lach
 Onder sine vianden ghevaen
 Wilde soe die doot mede ontfaen,
 445 Ende niet langher leven meer.
 Al sulc jammer, al sulc seer,
 Ne was noit ghehort in ghere stede.
 In den karker dat mense dede,

- Die onrein was ende cout ;
 450 Ende Walewein den ridder stout
 Dedemen in enen andren besiden.
 Ic wane noit te ghenen tiden
 So felle vanghenesse was ghevisiert.
 Onsochte was hi daer in ghepiert,
 455 Ende in boyen so sere beslaghen,
 Hen hadde een ors cume ghedreghen.
 Ontfarmelike, met groten rouwe,
 Claghedi sijn lief die joncfrouwe,
 Ende seide: »Lace! wel soete vriendinne,
 460 Soete lief, en was noit minne
 In aerderike so sere verraden
 Alse die onse! Ay God, ghenade!
 Dat men uwen sconen, soeten lechame,
 Die so scone es ende bequame,
 465 Sal jugieren ende verderven!
 Ic wilde dat ic moeste sterven
 Duer ju drie dode allene,
 Ende men ju uten karkerstane
 Dade, ende sculde u quite vort an.
 470 Wie was die dief, die valsce man,
 Die ons versceden ligghen dede?
 Waerdi met mi te deser stede,
 Wi souden bede in dit mesval
 Te bet verdraghen onse ongheval.”
 475 Al hadde der Walewein groten rouwe,
 Vele meeren hadde die joncfrouwe.
 Soe wranc hare hande ende sleet haer haer,
 Menichfout beweende soe daer
 Den hovescen mijn her Waleweine.
 480 Het was daer vul ende sere onreine
 Daer soe sat, dat edel wijf.
 Sere mesmaecte soe hare lijf.
 Assentijn, die felle coninc wrede,
 Hadse ghedreecht dat hise bede
 485 Ontliven soude met groten tormenten:
 Hine liet om al sine rente.
 Elc claghede sere van hem beden,
 Dat si also waren versceden,

- Ende dat si mallinc andren niet
 490 Vertroesten moeste in dat verdriet ;
 Ende andren meer dan hem selven.
 Dene mict dat mense sal delven
 Levende , oft bernen in een vier.
 Dander mict : »Nu werdic hier
 495 Verhangen of up een rat gheleit.”
 Met dusghedaenre sericheit
 Daden si claghe , eert hem ontfacht ,
 Al tote over die middernacht.
 Nu latic hier of die tale ,
 500 Ic salre weder toe keren wale.
 Ghi hebt wel ghehort hier voren
 Hoe Walewein die ridder uutvercoren
 Jeghen den roden ridder vacht ,
 Die der joncfrouwen dede cracht ,
 505 Hoe hise slouch met hertenen riemen :
 No verre no na was daer niemen
 Die hare mochte helpen utan rouwe
 Dan Walewein , die oit ghetrouwe
 Troostre was in allen sere
 510 Allen joncfrouwen. Met scilde , met spere
 Volghede hi over ene riviere
 Den wreden roden ridder sciene ;
 Hoe hine achterhaelde ende bat dies ,
 Dat hi niet en ware so ries
 515 Dat hise sloughe vor sine oghen ,
 Want hine mechts niet ghedoghen.
 Die rode was van groten danghiere ,
 Ende slouch die maghet goedertiere
 Vele te meer ooc al in een.
 520 Doe worden si vechtende onder hen tween,
 So dat mijn her Walewein
 Doot slouch den fellen vilein ;
 Maer hi biechtene ooc eer ,
 Ende muenechdene daerna , dats meer ,
 525 Metter aerde ; ende daer naer
 Nam hi den doden ende voer van daer ,
 Want hi belovet den doden man.
 Ooc groefhine up een kerchhof dan.

- Om dese doghet die Walewein dede
 530 Quam hem grote vrome mede,
 So ic ju sal maken vroet.
 Des doden gheest quam metter spoet
 Tote Waleweine in den karker o:rene,
 Daer hine vant in groten wene.
- 535 Hi sprac tote hem: »Ridder, ne sijt
 Niet vervaert te deser tijt.
 Ic sal ju verlossen wel:
 Ic bem die rode ridder fel,
 Dien ghi versloughet om die ontrouwe,
- 540 Die ic dede der joncfrouwen.
 Omme dat ghi mi daedt ter aerde,
 Ende mi moneghet also ic begaerde,
 So salic jou verlossen van hier.”
 Waleweine den ridder fier
- 545 Wonderde sere van desen saken.
 Hi seide: »Mijn God heeft wel ghewaken!
 Ghi moet varen in Abrahams scoot,
 Dat ghi mijns ghedocht teser moot,
 Ende in deser sware groter pine.”
- 550 Mettien braken sine vingerline.
 Der Walewein wart verloest thant.
 Die dode namen bi der hant
 Ende ledene uten karkerstene
 Tote Ysabelen der joncfrouwen rene
- 555 In den karker, daer sise vonden,
 Claghende sere in dien stonden.
 Die dode verlost die goedertiere:
 Hare vingherline braken sciere.
 Ende Walewein sprac jeghen hare:
- 560 »Scone lief, sijt niet in vare,
 Onse verloy ende onse mesval
 Sal ten besten comen al.
 Wi sijn verloest, wi moghen gaen,
 Wine bliven hier nemmee ghevaen.”
- 565 Die dode leetde die joncfrouwe
 Ende Waleweine uut al sonder rouwe.
 Darne was in ghene stede
 Slot so vast, het en ondede

- So waer so die dode quam.
- 570 Doe leide hi Waleweine daer hi nam
 Sine wapine, die hi daer brochte,
 Want hi el ne ghene ne rochte
 Sonder die sine; si waren so goet.
 Doe leetdi Waleweine metter spoet
- 575 Int stal ende dede hem nemen thant
 Tbeste ors dat hi daer vant.
 Waleweine leide hi voren doe,
 Tote ter uterster porten toe 1)
 Quamen; ende doe sise leden
- 580 Hevet Walewein dat ors bescreden,
 Ende sette vor hem int gherede
 Die joncfrouwe. Dus reden si bede.
 Si reden vaste ende sloeghen met sporen.
 Die dode die was emmer voren.
- 585 Ende alsi quamen ter duwiere,
 Die ghinc onder die riviere,
 Moesti sceden van den paerde,
 Ende liet lopen siere vaerde;
 Want darne mochte gheen ors liden.
- 590 Die dode ghinc ten selven tiden
 Voren in die hagedochte.
 Walewein volghede als hi eerst mochte,
 Ende leetde vor hem bi der hant
 Sijn lief, die joncfrouwe achenant.

F E R G U U T.

Dr. JONCKBLOET, *Gesch. der Mnl. Dichtk.* II; 151—184.

» » » *Gesch. der Ned. Letterk.* I, 186—188.

VISSCHER, *Ferguut*, Ridderroman uit den Fabelkring van de ronde Tafel.

ERNST MARTIN, *Fergus*, Roman von Guillaume le Clerc (s. 41—55, vs. 1475—2026).

Deze roman, welke in het Fransch door Guillaume le Clerc, waarschijnlijk voor Alanus de Galweia († 1233), gedicht werd, is in het Dietsch gedeeltelijk (tot vs. 2592) naar het Fransch origineel vertaald,

1) Zie over de uitlegging van het Cronomen *si* Dr. Jonckbloet, *Mnl. Ep. Vsb.* 93.

en verder, misschien naar eene andere bron, bewerkt. De vrij gebrek-
kige vertaling is waarschijnlijk tusschen 1220 en 1250 vervaardigd.

FERGUUT EN GALIENE.

vs. 1141—1535.

Ferguut, een boerenzoon, wordt op het zien van Arthurs prach-
tigen jachtstoet zoo verrukt, dat hij besluit naar 's konings hof te
gaan, en niettegenstaande de tegenkanting zijner ouders zich op
reis begeeft. Onder weg overwint hij vier roovers, en komt met
de koppen van twee aan zijnen zadelknop aan Arthurs hof, waar
hij tot ridder wordt geslagen en ondanks Keye's bitteren spot on-
vervaard op avontuur uitgaat, om den zwarten reus te bevechten
en den sluier en horen te veroveren.

Ferguet ten coninc orlof nam

Ende ane alle sine man;

Te minen her Gawein es hi comen

Ende heft orlof ane hem genomen.

5 Mijn her Gawein in goeder trouwen

Bevalne sere onser Vrouwen.

Ferguet voer volleke daer of

Ende ruemde sconinx hof.

Ferguet reet met groter vaert,

10 (Van fierheden scheen hi liebaert)

Alden dach toter vespertijt:

Sere vernoide hem die tijt.

Een water dat hi liden soude;

Doe sach hi neven enen woude

15 Enen casteel vast ende groet,

Een groet water daer omme scoet.

Hi quam gereden aen dien casteel,

Die scone was, men hieten Ydel.

Ene lange brugge hi voer hem vant

20 Ende enen ridder, die op sine hant

Hilt enen edelen valke diere,

Ende meide hem op die rivire.

Met hem ginc ene joncfrouwe scone:

Hen was so scone onder den trone;

25 Volmaect hadse die nature;

Noit man sach sulke figure.

Ic wille u seggen die waerheit

Van der joncfrouwen scoenheit:

Hen sal u lieden niet vernoien,

- 30 Die niet wille horen lope met coyen.
 Die joncfrouwe hiet Galiene.
 Die voere al tlant dore van Aliene,
 Hine vonde gene so wel gereit.
 In hare was alle hovesscheit :
- 35 Si mochte te rechte sijn keyserinne.
 Het ware wel recht dat haer die minne
 Een deel in dat herte quame,
 Ende si te minnen vername.
 Waric Venus, die geeft die minne,
- 40 Ic ware al geel in haren sinne;
 Sine mochte niet bet sijn dan in hare.
 Si heeft grauwe ogen ende clare, }
 Brune wintbrauwen gheboget reine,
 Niet te groet, te maten cleine,
- 45 Tforhoeft upheven ende slecht,
 Haer ansichte lanc ende recht,
 Wit alse een snee, te poente roet,
 (Een mochter hem in besien ter noet)
 Die lippen roet, den mont nauwe,
- 50 Vele soeter dan enech dauwe,
 Haer tande clene, wit, nagestaen;
 Haer adem roec als galigaen;
 Over die scouderen was si smal,
 Ende wel gescepen overal;
- 55 Haer aerme lanc, cleine witte hande:
 Scoenre wijf noit man bekende.
 Hens nieman diese volprisen mochte,
 Want natuer al haer gedochte
 Dede ane hare, doe si was geboren,
- 60 Daer si hondert ane verloren.
 Galiene ginc met haren oem,
 Si nam sijns goeden goem.
 Ferguet hi groete seere
 Die joncfrouwe ende dien here,
- 65 Ende bat herberge dien nacht.
 Die goede man was wel bedacht,
 Ende seide: »Vrient, willecome motti sijn,
 Ghi selt wel te ghemake sijn.
 Men sal u wel doen u ghevoech;

- 70 U pert sal onscotens hebben gnoech.”
 Ferguet den here wel verstoet ;
 Doe beitte hi ende maecte hem te voet.
 Galiene vollijc gegreep
 Ende hilt heme sinen stegereep.
- 75 Fergute waest leet in sijn gedochte,
 Want nature noit en wrochte
 Scoenre wijf dan Galienen.
 Sijn wert wijsdem datti altenen
 Vrouwen ende joncfrouwen ere dade ,
- 80 Ende hi volchede sinen rade.
 Die joncfrouwe nam hi bi der hant ,
 Ende si heme weder ; doe quam een seriant
 Ende dede heme sine wapine uut.
 In een bliaut bleef Ferguet
- 85 Al bloet staende van sindale :
 Hi was gescepen herde wale.
 Die joncfrouwe wel sere besach
 Dien ridder , dien si wale mach :
 Wel bequam hare sijn gelaet.
- 90 Die Minne versiet wel ende verstaet ,
 Dat tijt ware datsi in hare quame ,
 Ende si te minnen vername.
 Si sette een scicht in haren boge ,
 Ende scoet der joncfrouwen dore doge
- 95 In therte so diep , en conste verdriven
 Noit meester , het moeste met hare bliven.
 In wil niet , dats mi yemen veronste ,
 Dat ic seide dat Minne conste
 Scichte schieten of quarele.
- 100 Al ware een man in enen castele ,
 Dorewapent met ysere ofte met stale ,
 Si dorescoten met haren strale.
 Die Minne es soe ghetrahiynt ,
 Hare scichtē sijn soe ghafenijnt ,
- 105 Wien si scietet , wijf of man ,
 Dat hijs genesen niet en can.
 Dit scicht die scone binnen heft ,
 Si salt dragen den dach datsi left.
 Galiene sere versucht ,

- 110 Si decket sere, want si vrucht
 Dats haer oem mach werden in inne,
 Datsi ten riddere wert draget minne.
 Enen bonten mantel ter vaert
 Brochtinen hem, ende dede op sijn paert;
- 115 Men hevet gewreven ende geconreit,
 Die crebbe vol evenen vore hem geleit:
 Dors ginc eten sere ende vast.
 Nu peinsde die wert omme sinen gast,
 Ende Ferguet doet dat hi ghert,
- 120 Want sinen orsse niet en deert.
 In die zale sijn si gegaen.
 Galieno was ghevaen
 Met minnen, die sere ontsiet
 Haren oem, maer hine merkes niet.
- 125 Enen pellen gincmen daer spreken,
 Daer si op saten onder hen beden,
 Ferguet ende die joncfrouwe,
 Diene minde met goeder trouwe.
 Sine dorste hem gewagen niet,
- 130 Want si die onnere ontsiet;
 Die riddere hare noit wort en seide:
 Dus satense ende swegen beide,
 Datmen ene grote mile
 Mochte hebben gegaen die wile.
- 135 Si en dorste no hi en conste mede:
 Daer omme die tale bleef tier stede.
 Men hietse dwaen ende gaen eten:
 Si dwoegen ende sijn geseten.
 Men brochte hem spisen gnoech
- 140 Ende van wine haer gevoech.
 Si aten ende men hiet opdoen.
 Doe quam gelopen een garsoen
 Ende dede op dat ammelaken.
 Van wilden dieren ende van draken
- 145 So was die tafle gehouwen;
 Ic wane men in der Dunouwen
 Tafle en vonde so wel gewrocht:
 Diese makede was wel bedocht.
 Men deetse op ende die scragen.

- 150 Die wert ginc Ferguet vragen ,
 Wanen hi quame , wat hi sochte.
 Ferguet seit heme , die niet en rochte
 Te liegene , hoe hi te hove quam ,
 Ende hoe hi sine wapine nam ,
- 155 Ende hoe hem her Keye liep oppe
 In die zale met sinen scoppe.
 Daerna teldt hem te waren ,
 Hoe hi ter roken wilde varen
 Den wimpel halen ende den horen.
- 160 »Comt mi die swarte ridder te voren ,
 Ic segt u wel al sonder faelgie :
 Ic sal hem leveren battaelgie ;
 Magicken verwinnen ende matten ,
 Ic sal zijn hoeft diere scatten.”
- 165 Die goede man wel verstoet ,
 Dat Ferguet hadde stouten moet.
 Het was heme utermaten leet ,
 Dat hi die aventure anegeet ,
 Ende seide : »Lieve jongelinc ,
- 170 Niet lief en hadde u die coninc ,
 Die u sende in dese avonture ,
 Die menegen man es worden sure.
 Nieman en mach danen comen ;
 Die ridder heft menegen tlijf genomen
- 75 So sal hi u , gi selter sterven ,
 Hi sal een hoeft meer moeten kerven
 Ic rade u wel dat gijs onthert ,
 Ende ghi ter roken niet en vaert.
 Laetse den duvel volen gaen !
- 180 Ghi hebt ene sotheit onderstaen.
 Die swarte ridder es so fel ,
 Hi nemt u thoest , dat wetic wel.
 Si hebben hier gesocht den horen ,
 Diere haer leven omme verloren.
- 185 Hens ridder in die werelt gheen ,
 Die name heeft jegen hem twee sleen.”
 Ferguet verstont wel sinen wert ,
 Hi was blide ende onververt ,
 Ende sprac : »Lieve here , en segt nemmeer ,

- 190 Ic en weter ghenen andren keer :
 Groet wint gesit met clenen regene :
 Die hem vervaert berge hem in devene.
 Ic sal der liebardinnen simple
 Den horen nemen ende den wimple.
- 195 Lieve her wert , en raet mi niet ,
 Dat ic minen scilt , die gi siet ,
 Al dus geel te hove drage :
 Men maecte van mi ene sage ,
 Mijn her Key hilt met mi sijn spod.
- 200 Hi hadde recht , also help mi God !
 Mijn lijf omme den horen verdwijnt ."
 Alse die wert hort , dat hi hem pijn
 Om niet , dat hi den ridder bat ,
 Hi sprac : »Vrient , ic en seit niet op dat ,
- 205 Dat u soude wesen quaet.
 Nu doet dat u in therte staet ,
 Ghi sijt in avonturen groet :
 God moet u bringen uter noet ."
 Alsi dus saten ende spraken ,
- 210 So gincmen die bedden maken.
 Een knape quam ende hiet opstaen
 Die heren ende slapen gaen.
 Ferguet stont op , dien sere vaect ;
 Vollec hi hem te bedde maect.
- 215 Doe gingensi allegader slapen.
 Die joncfrouwe lach in vroewaken ,
 Die te Ferragute hadde haer gepeins ;
 Si keerde hare hier ende gheins ,
 Sine wiste wat si seggen mochte ,
- 220 Si verscoet dicke ende versochte :
 »Owi Ferraguet , wel soete amijs ,
 Dat ic nu doge , hoe lettelt wettijs !
 Amijs , wat seggie , sottinne ?
 Ic en sagen noit dan heden hier inne.
- 225 Arger ben ic dan een dief ,
 Dat ic den genen wille hebben lief ,
 Die ic noit en sach meer dan heden ,
 Noch en sprac in eneger steden.
 Morgen so sal hi orlof

- 230 Betide nemen ende rumen thof;
 Dan sal hi nemmer van mi weten,
 Saen sal hi mijns vergeten.
 In weet hoes hem gedinken mochte:
 Dade hi altenen in sijn gedochte,
- 235 Daer hi quame, alle joncfrouwen,
 Het ware heme quaet te minen trouwen.
 Hi vaert tielec wech metten dage,
 Hoe sal hi geweten mine clage!
 Hoe wel dat icken minnen mach,
- 240 Hi sal mi geven den doetslach.
 Wisti dat ic in selken vare
 In allen stonden dore hem ware,
 Hine daade nemmer die dorperheide,
 Dat hi mi sine minne ontseide.
- 245 Seggict hem niet, hine weet nommer,
 Wi seggict hem, ic segge mi commer.
 Waer soudic nemen die gedachte?
 Ic soude onneren mijn geslachte,
 Ic lage mi liever in die doetskiste,
- 250 Dan hijt vap minen monde wiste.
 Wat doe ic dan? Ic sal woch vlien,
 Om enen andren salic spien;
 In willen sien in al mijn leven.
 Mijn vader wille mi emmer geven
- 255 Enen hogen prinche, enen coninc,
 Vele scoenre dan desen jongelinc:
 Ay scoenren, wat hebbic geseit?
 So sconen ware mi onghereit,
 Want nieuwer sijn genoet es.
- 260 Wiste hi doch hoet met mi es,
 Ende icken lachterde so sere,
 Hine minde mi nemmere,
 Want hine mint mi groet no clene.
 Gisteren so sat hi bi mi allene,
- 265 Hine sprac te mi wert noit en twint;
 Dat haddi, haddi mi ghemint.
 Ic wane hijs niet togen en can.
 Wat soudic minnen selken man?
 Morgen vroe, alst sal graken,

- 270 Sal hi hem betide wech maken.
 Hier en blijft niet sine scoenheit :
 Soe sal mi sijn onghereit.
 Sine scoenheit, wat bestaetsi mi,
 Waer omme spreke ic ende twi ,
- 275 Sal icse heme nemen ende sine cracht ?
 Neen ic , bi der goeder nacht ,
 Mi ware leet sine mesquame ,
 Ic gawe heme eer dan ic hem name."
 Dus leit die joncfrouwe in piner ,
- 280 Si versucht sere ende waent verdwinen :
 Die minne dat spel haer leert.
 Menechfout si hare op tbedde keert :
 Dus gelt die minne achter lande
 Den riddere haer saut menegerande ;
- 285 Der joncfrouwen heft sijs oec gegeven ,
 Sine werdes quite in al haer leven.
 Het was hare utermaten leet ,
 Datter Ferguet niet af en weet.
 Si hadde sochter die pine gehouden ,
- 290 Hadde die ridder geweest vergouden :
 Bedi hadsijs te meerren pant.
 In haren rade datsi vant ,
 Datsi van den bedde wille opstaen
 Ende tote Fergute gaen ,
- 295 Die tote hare niet een twint
 En peinst, no weet dat sine mint.
 Si stac ane haer hemde sidijn
 Ende ene pelse hermerijn.
 Stillekine es si gegaen
- 300 Toter cameren ende heftse ondaen.
 Al met ghemake ginc si vort ,
 Haer ware leet haddement gehort.
 Toten bedde dat si quam ,
 Ferguet si slapende vernam.
- 305 Si stont al pensende een lanc stic :
 »Wacharme ,» seitsi , »wat salic
 Ten riddere secgen , alse hi ontwaect ?"
 Wel naer hadsi haer weder gemaect
 Ten bedde , daer si lach te yoren ,

- 310 Maer die minne riet hare in doren ,
 Datsine wecte liselike ,
 Den ridder , ende seide hem hastelike
 Algader hoet met haer stoet ende ware.
 Galiene was in vare ,
- 315 Dat sijt den ridder soude gewagen.
 Die minne gincse weder jagen ,
 Ende riet hare datsi haren moet
 Den riddere ondeckte , ende hoet hare stoet.
 Hen es dorper ne geen , so fine
- 320 Hem en soude ontfarmen haer pine ,
 Die si dogede die joncfrouwe.
 Si wranc haer hande met groten rouwe ,
 Ende si versuchte ende weende sere ,
 • Want het dochte hare grote onnere.
- 325 Op sine herte tintelde hare hant.
 Ferguet ontwakede alte hant ,
 Ende vant knielen Galiene
 Vore hem ende sere wenen.
 Ferguet gegreepse herde saen
- 330 Ende seide : »Joncfrouwe , gi sijt gevaen ,
 Segt mi , wat seekedi hier nu ?"
 Galiene sprac : »Ic come hier tu ,
 Lief , u minne heft mi ghevaen ;
 Gine troest mi , si sal mi verslaen.
- 335 U minne doet mi groten toren ;
 Al mine herte hebbic verloren ,
 Die hier tote u quam gevaren ,
 Waer es soe , lief , wijtse mi , caren ;
 Geef mi mijn herte , soe doedi wel."
- 340 Ferguet sprac : »Houdi u spel ,
 Joncfrouwe ? in sach u herte nie ,
 Sine quam hier niet ; in segt , bedie ,
 Haddicse , ic en gavese u niet :
 Ic en sachse nie ; joncfrouwe , vliet !"
- 345 — »Ay her ridder , en secges nemmeer ,
 Ghi hebt mijn herte , gi doet mi seer ,
 Ghi hebter qualijc omme gesien ,
 Dat gi mi wech hetet vlien ;
 Si es tuwen dijenste lude ende stille ,

350 Ghi moget met mi doen uwen wille.

Ic en werde nemmer blide

Sonder u in enegen tide.

Om u ben ic in groter noet,

Ghi hebt mijn leven ende mijn doet."

355 Al lachende so sprac Ferguet :

»Joncfrouwe, omme ander dinc ben ic uut

Dan omme dusdane saken comen ;

Ene battaelgie hebbic genomen ,

Die ic emmer voldoen moet.

360 Joncfrouwe, gevalse mi goet,

Tote u salic weder keren :

Dan suldi mi te minnen leren.

Mine minne sal u sijn geréet

Ende al dat ic mach doen, God weet,

365 Maer ic bidde dat gi mi verste geft,

Tes mi die ridder gesproken heft,

Dien men heet van der roken zwert,

Hoe sere dat mi te pinen wert ;

Want in weet ghene keyserinne,

370 Dier ic orlovede mine minne,

Vore dat ic hebbe verwonnen

Den ridder, wils mi God onnen."

Alse dit die joncfrouwe versiet,

Hastelike si danen sciet :

375 Op hare bedde es si saen gegaen.

Si was met groten sere bevaen,

Si scaemde hare utermaten sere,

Dat si op minne ten jonchere

Ginc, diese haer ontseit heft :

380 Hare rouwet sere datsi left.

Si hilt hare selven over quaet,

Datsi noit dede die overdaet.

Ene wile seitsoe, si soude haer herten,

Soe soude si comen uter smerten ;

385 Ene ander waerf in haren sinne

Seitsoe, dat haer noit wijf om minne

In haer geslachte tleven nam,

Sine souts niet doen, al was si gram.

Doe seidsoe : »Morgen vroe alst daget,

- 390 Soe willic oec varen ter jaget
 Te minen vader sonder orlof:
 Ic wille der minnen comen of.”
 Binnen dien dat dus gemict
 Die joncfrouwe, quam die dach gescriet
- 395 In die sale: het was claer daer uut.
 Hastelike wart op Ferguet,
 Hi wilde sine wapine anedoen,
 Doe brochse voer hem een garsoen.
 Hi was gewapint ghereet.
- 400 Men brochte sijn ors vor hem geleet;
 Hi spranc vollijc in dat gesmide.
 Sijn ors was utermaten blide.
 Te sinen wert nam hi orlof,
 Ende seide hi wilde rumen thof,
- 405 Ende daer na ane die joncfrouwe,
 Die stont bevaen met groten rouwe.
 Doe ruemdi die jegenode.
 Tors liep wech, en deet niet node.

Klassieke Sagenkring.

HISTORIE VAN TROYEN.

- Dr. JONCKBLOET, *Gesch. der Mnl. Dichtk.* II, 380—398.
 „ „ „ *Gesch. der Ned. Letterk.* I, 259, 275.
 BLOMMAERT, *Oudvlaemsche Gedichten*, Deel I en II.
 Dr. DE VRIES, in den *Taal- en Letterbode*, III, 155—164.
 BENOIT DE SAINTE-MORE et le *Roman de Troie*, par
 JOLY, Paris 1870 (vs. 15161--15535).

De verhalen uit den klassieken Sagenkring, die voornamelijk den Trojaanschen oorlog, de heldenfeiten van Jason en het roemrijke leven van Alexander tot onderwerp hadden, zijn eerst in de dertiende eeuw in de volkstaal behandeld, en waren, hoezeer zij geheel den vorm der ridderpoëzie behielden, eerder eene bepaalde tegenstelling er van, dan de laatste en zwakste voortbrengelen uit den vervaltijd van het ridderepos. Zij zijn de eerste poging om de werkelijkheid te bezingen in helden als Hector en Alexander tegenover den fabelachtigen Arthur en Karel, en alzoo de overgang tot het zuiver didactische tijdperk onzer letterkunde. De *Roman van Troyen* van Benoît de Sainte More werd door Maerlant waarschijnlijk na 1260 geschreven, nadat hij zich reeds door den Alexander, den Merlijn, den Torec en enkele andere werken had bekend gemaakt.

In dese *Historie van Troyen*, waarvan onlangs het volledige Ha. aan het licht is gekomen, wordt niet alleen de Trojaansche Oorlog, maar ook de geschiedenis van Jason en het Gulden Vlies, en zelfs, waar het verhaal van Benoît ophoudt, de tocht van Aeneas naar Italië en de oorsprong van Rome behandeld. Maerlant dichtte dit geheel ten vervolge van het werk van Segher Dierregodgaf, die slechts het *Proyeel van Troyen* en de *Zeven Strijden* had beschreven.

HECTORS GRAMSCHAP.

vs. 2246—2630.

- Och ! wat jammer ende wat rouwen
 Sal men hier saen mogen scouwen,
 Ende hoe swaer een ongheval !
 In weet hoe ict ghesegghen sal.
- 5 Mi wondert dat die van der stat
 Nie alle daer om en bliven mat,
 Om alsoe scadelike sake.
 Droeve sere ende tonghemake
 Waren si tallen tiden voert ;
- 10 Noit en was daerna in die port
 Bliscap, want hoe mochtet wesen ?
 Nu hoert hoet quam te desen,
 Ende hoe die wijch daerna verghinc.
 Nemmermeer en hoerdi dinc
- 15 Soe droeflec onder een ende ander.
 Dat voersproken heeft Cassander
 Moet gheskien in corter tijt.
 Men hielt den vrede sonder nijt ;
 De XXX daghe leden ; binnen desen
- 20 Die ridders die sijn alle genesen.
 Menech man hevet grote joye,
 Dat hi ten vreseliken tornoye
 Des anders daghes wesen sal,
 Daert gheschiede dat ongheval.
- 25 Ter quader tijt was hi bestaen
 Ende gheëndt ende voldael.
 Andromaca hiet her Hectors wijf,
 Die scoenste die doe hadde lijf,
 Soe edel was si ende wel gheboren,
- 30 Van hovescheiden hadde si te voren ;

- Haren man ghetrouwe, ende dat was recht.
 Si hadde vore tgrote ghevecht
 Twee scoene kindre bi her Hectore:
 Landoniaca ic deen noemen hoere,
 35 Te dien tide waest out vijf jaer.
 Darijs segt over waer,
 Dat edelije was ghemaect,
 Blont ende wit ende wel gheraect,
 Ende van andren kindren bloeme.
 40 Nu hoert hoe ic dat ander noeme,
 Also ict in boeken vant:
 Astionaca waest ghenant;
 Het en was maer twee jaer out,
 Doen hem die wile wert onhout.
 45 Hoert wat daer toe was bracht,
 Recht op den selven nacht,
 Doen die vrede inde nam.
 Dleet, dat der vrouwen te voren quam
 Mochte haer des sinnes doen verwerren.
 50 Die gode toeghdent haer van verren,
 Beide bi tekene ende bi droeme:
 Dies nam si herde goede goeme
 Om hare scade, om haren rouwe.
 Des nachts ghedoechde die vrouwe
 55 Pine, jammer ende verdriet;
 Want dies en twifelde haer niet:
 Vaert her Hector uut ter battailien,
 Hi blijft doot sonder faillien,
 Ende hi die plaetse niet en rumet,
 60 Eer hi doot van den orsse tumet.
 Andromaca was seker das,
 Want hare te voren comen was;
 Dies was si utermaten sere
 Verdroevet int herte om haren here,
 65 Ende dat en dochte mi gheen wonder;
 Want si seit hem al besonder:
 »Here,» sprac si, »hoert herwaert:
 Van ere dinc ben ic vervaert
 Soe sere, daer ic ligghe bi u,
 70 Dat mi te moede es al nu

- Als of mijn lijf soude vergaen.
 De gode dedent mi verstaen,
 De dinc, daer ic om ben onblide,
 Dats dat ghi niet en vaert ten stride.
- 75 Sijt seker dies ende onghehoent,
 Die gode hebbent mi vertoent,
 Eest dat ghi heden comt dare,
 Men bringt u doot op ene bare.
 Der gode raet en wille dat niet,
- 80 Dat die dinc aldus gheschiet,
 Ende ghi aldus verliest u leven.
 Selc teken hebben si mi ghegheven,
 Eest dat ghi ute ten wighe rijdt,
 Dat ghi blivet doot in den strijt.
- 85 Na dien dat ic u segghe hier of,
 En vaert niet sonder minen orlof,
 Ende laet u hier af bevroeden.
 Voer alle dinc seldi u hoeden
 Te doene, gheloefdi mi,
- 90 Dat jeghen der gode wille si."
 Her Hector wert erre op hare,
 Want hare woerdt heeft hi ommare
 Ende dat si bringhet voert;
 Heetelike hi haer antwoert:
- 95 »Numeer soe wetic oec dat,
 Ende ghevroet soe lanc soe bat,
 Dat gi clene no groet en vroet.
 Grote stoutheit eest dat ghi doet
 Mi te radene dese sake.
- 100 Waerdi van droeme tonghemake,
 Tellet mi al sonderlinghe:
 Droeme dat sijn bedroghen dinghe,
 Daer en houdic mi niet an.
 Alsoe langhe als ic mach ende can
- 105 Willic mi tallen tiden weren
 Jeghen die ghene, die mi willen deren
 Ende doot hebben mijn gheslachte,
 Daertoe belegghen mi met crachte.
 Waert dat alsoe gheschiede,
- 110 Dat quame onder die felle liede,

- Ocht onder die heren van der stede ,
 Dier ons wel C^m zijn mede ,
 Dat ic ware aldus versaeght
 Omme enen droem , vrouwe , dien ghi saeght ,
 115 Dat ic niet ute en dorste varen :
 Beter waric doot , tewaren !
 Nemmermeer en moghet God ghehingen ,
 Dat ic vervaert si van dien dinghen.
 En sprekes mi niet , dats dat ic mene ,
 120 In does doer u groet no clene.”
 Andromaca weende ende versuchte
 Om die sake die si vruchte ;
 Dat rode blie , dat haer stont wale ,
 Wert swert , bleec ende vale ;
 125 Wel na wert si uten sinne.
 Den coninc gaf si dat inne ,
 Dat hi her Hector binnen houde ,
 Ochte hine levende hebben woude ,
 Ende hi boven alle dinc neme ware ,
 130 Dat hi ten stride niet en vare.
 Priam was hovesch ende goedertieren ,
 Hier af wert hi in vare sciere ;
 Hi en troeste hem niemens dan her Hectors ,
 Dats altemale zijn sorcoers.
 135 Blivet hi , dat weet hi te voren ,
 Si nemens scade ende toren ;
 Dus en der hi hem niet ontbieden
 Te varen uut met andren lieden.
 Hi kint de vrouwe van selken rade ,
 140 Dat men best haren wille dade ,
 Want sijt hem brachte doer doghet ane.
 Parijs nam sine compane ,
 Ende Troylus ende Eneas ,
 Coninc Mennoen ende Pollidamas ,
 145 Ende van Lancolie coninc Eufenus ,
 Coninc Serpedoen ende Clautus ,
 Cupesus die groete ende die sterke ,
 (Jhaphes heeft sine marke)
 Ende Remus ende Altuaus ,
 150 Ephisteeplus ende Adroscus ,

- Coninc Efaus ende Forcaus ,
 Die here was van den Philistinen ,
 Hadde daer oec alle die sine.
 Philemeus die scoene , die vroede ,
 155 Ende andre vele coninghe goede
 Hevet Parijs al ghescaert ,
 Wel beset ende bewaert.
 Die scaren waren lanc gherecht ,
 Ende die orssen wel verdeckt ,
 160 Die banieren wel beset ,
 Die speren staerc , dyser wel ghewet ;
 Van wapenen waren si wel bewaert
 Ende van herten onvervaert.
 Doe gheboet die coninc Priam ,
 165 Want hi was een wel gheraect man ,
 Dat die heren ten selven tiden
 Ghetoghelike uut souden riden ,
 Want die Grieken mochtens hem beroemen ,
 Dat si ten litsen waren comen.
 170 Tierst dat her Hector wist , die milde ,
 Dat sijn vader niet en wilde ,
 Dat hi voere ten tornoye ,
 Hi was in sulcken vernoye ,
 Dat hi die vrouwe Andromaca
 175 Teblouwen hadde herde na.
 Hi swert si hadde sijn hulde verloren ,
 Dat sijt hem brachte te voren.
 Sere dreyghedise utermaten ,
 Ende swert dat hise altoes sal haten ;
 180 Hets wonder dat hise niet en slaet.
 Sine wapen eeyste hi daer hi staet ,
 Die waren gheborghen over side ;
 Dies eyschens was die vrouwe onblide.
 Si gaefse hem ende hi deedse ane.
 185 Andromaca , na minen wane ,
 Was in onmacht ter selver stede ,
 Als hi die wapene anedede ;
 Si maecte groet hantgheslach ,
 Want si ontsach den wreedden dach.
 190 Sere bat si hem dat hi blive

- Ende hem selven niet en ontlive.
 Dicke bat si hem ghenade.
 Als si siet dat hijs niet en dade
 Noch doer roepen, no doer bede,
 195 Noch doer ghene saké mede,
 Dat hi niet laten en woude die vaert,
 Omdat si weent ende mesbaert,
 Al sout haer al dē werelt vromen,
 Dede si alle die vrouwen comen,
 200 Ecuba ende sijn suster mede,
 Die alle drie weenden gherede.
 Alle drie hebben sine besworen,
 Dat hi hare bede wilde horen,
 Ende hi binnen soude bliven :
 205 Hets al om niet dat si bedriven,
 Hi en acht screyden noch spel.
 »Sone,» sprac die moeder, »wet dat wel,
 Dat ghi mi verget algader
 Ende den coninc uwen vader.
 210 Wi maken groet onghedout,
 In weet om wiens ghijt horen wout.
 Lieve kint, wildi ons begheven,
 Hoe selen wi sonder u moghen leven ?
 Wat dode souden wi dan becoren,
 215 Ochte wi u aldus verloren ?
 Hier en es vrouwe die mocht ghedueren,
 Haer en soude haer herte scueren.
 Ai lieve kint, nu doet ende blijf,
 Ende merket doch op dese wijf :
 220 Si screyen alle groet ende clene.”
 Pollexima ende vrouwe Helena
 Wordene bi den clede houden :
 En diedde niet al dat si scouden.
 Wat si baden alle die vrouwen,
 225 Dat was om niet, bi miere trouwen,
 Hine wiste van moede wat doen mere :
 Andromaca die dreyghdi sere.
 Als si siet dat niet en diet,
 Slaet si haer handen ende maect verdriet,
 230 Groet gheween ende groet mesbaer ;

- Si sleet haer scone ghelu haer ,
 Als of si ware des sinnes ane.
 Metter haest soe liep si dane.
 In ene camere ghinc Andromaca
 235 Om haren sone Astionaca ;
 Dien maecte si met tranen warm,
 Si nammen sciene op haren arm ;
 In die sale liep si verwoit
 Daer her Hector sijn cousen scoit ;
 240 Voer hem warpsi sijn kint ende seght :
 »Here, om tkint dat vore u leght,
 Dat cleine es, ende ghi selve wont,
 Soe biddic u, dat ghi mi des ont,
 Dat ghi mine woerd bekint.
 245 Ontfarme u mijns! dit es u kint ;
 Ghine sieghet meer na desen tijt,
 Eest dat ghi vaert in den strijt.
 Ghi stervet in deser rese ;
 Dat kint blijft van u wese.
 250 Verwoet wolf, verdoemt ries,
 En ontfarmt u niet dies,
 Dat ghi soe sere haet u leven?
 Twi seldi soe saen begheven
 Beide mi ende uwer moeder,
 255 Vader, kinder, suster, broeder?
 Twi seldi ons laten verslaen?
 Hoe selen wi sonder u ontgaen?
 O wi, o wi deser aventuren!"
 Mettien soe viel si ter selver uren
 260 In onmacht in die sale neder.
 Helene hiefse saen op weder,
 Die grote rouwe int herte doeghde
 Om hare, als si van buten toeghde.
 Her Hector was die niet en dede
 265 Noch om kint noch om bede,
 Hi en es clene no groet vervaert.
 Mettien bracht men hem sijn paert ;
 Hi wilt uutriden hoe soet gae.
 Mettien spranc op Andromaca,
 270 Si maecte soe groet gherochte,

Datment verre horen mochte;
 Int paleis van Troyen binnen
 Mocht elc hoeren ende bekinnen.
 Si deder weenen vele tranen :

275 »O wi, o wi!" sprac si, »nu gaet ons ane
 Die ure dat wi doot wouden wesen."

Andromaca ghinc wech met desen
 Tot Priamus den coninc rike,
 Slaende haer hande jammerlike.

280 Cume mach si ghespreken van moede,
 Doch riep si alsoe die verwoede:
 »Seght mi, dul man, du duncs mi riesen,
 Du saels noch heden vele verliesen.
 Vaert her Hector buten in den strijt,

285 Hi blijfter doot in corter tijt.
 Ic weet wel dat alsoe moet gaen,
 Die gode dadent mi verstaen;
 Ic hebt vorsien in dier ghebare:
 Comt hi in die Griexsce scare, .

290 Si slaene doot; wat doestu dan?
 Nemmermeer siedi minen man:
 Gaet, houtenne, lieve here mijn.
 Astionaca mijn kint ende tzijn
 Leidic te sinen voeten heden;

295 Sine moeder heves hem ghebeden,
 Pollexima ende vrouwe Helene,
 Maer en diet groet no clene:
 Hi en woude haers willen niet gheweten.
 Recht nu was hi opgheseten,

300 Here, doe ic liep te di.
 Ganc benen ende houten mi;
 Hi heeft mi sere versproken weder."
 Mettien worde viel si neder.

Doe rechtse op die here goet.

305 Priam was stout ende vroet
 Ende sinen viant harde wreet,
 Nadien dat men die waerheit weet;
 Hi en was te licht niet in die tale,
 Maer hovesch ende ghesedech wale.

310 Als hi van hare heeft ghehoert

- Selc mesbaer ende selke woert ,
 Een coude ghinc hem ter herten naer.
 Hi hadde vrese ende groten vaer ,
 Swaer versuchten ginc hem ane ;
- 315 Mettien begonsten hem uut te gane
 Die tranen uut sinen oghen bede ,
 Die droeghde hi met sinen clede.
 Sijn herte dede hem dic messchien.
 Op een paert sat hi mettien ,
- 320 Uut der salen es hi ghereden ,
 Peysende met serecheden.
 Her Hectore ontmoette hi in der straten ,
 Sere vererret utermaten ;
 Van moede hadden sine doen sweten ,
- 325 Die hem baden omme beten.
 Op die Grieken stont hem die moet ;
 Onder sinen stalinen hoet
 Was sijn anschijn roet als een vier ,
 Sijn oghen waren hem soe fier
- 330 Ende soe vreselijc ontsteken.
 Nu hoert hier wonder af spreken :
 Ghelijc den brande waren si roet ;
 Lyoen noch beesten , clene no groet ,
 En es van siene niet soe vreesam ,
- 335 Vor waer gheseit als ict vernam ;
 Hine es soe stout , bi miere trouwen ,
 Diene in die oghen dorste anescouwen ,
 Ja ! die honde van dier stede
 Vloen als sine saghen mede.
- 340 Ghewapent sat hi op Galenteye ,
 Ane sine zide sine espeye ,
 Die wel helme sniden can.
 Bi den breidele namen Priam
 Ende seide : »Ghi blivet hier twaren ,
- 345 In late u heden buten varen.
 Ic bid u , besiet u bet ;
 Bi den goden van onser wet
 Manic u dat ghi te deser tijt
 Niet en vaert in den strijt.
- 350 Ic en wille oec niet dat gheschiede ,

- Dat ghi daedt dat ic u verbiede;
 Hets recht dat ghi doet mijn ghebodt,
 Ghine vaert niet ute, alsoe hulpe mi God,
 Heden meer; — nu hoert wat wenen
- 355 Driven die vrouwen alle ghemene:
 Hoert hoe sere si mesbaren.
 Hem allen ontfermt uus te waren,
 Lieve kint, nu beet gherede.”
 Her Hectore was te moede lede,
- 360 Sinen vader en dar hi niet vergramen,
 Noch hi en dar niet bliven van scamen;
 Onteert waent hi sijn einnermere.
 »Ay hove,” sprac hi, »here, here!
 Ghi en sijt hier op niet wel bepeinst,
- 365 Omdat een dul hevet gheveinst
 Ende vertellet haren droem,
 Ende ghi daeruut nemet goem.
 En varic niet ute, wet over waer,
 Men saelt mi lachteren verre ende naer,
- 370 Dat mi een wijf hier bliven doet.
 Met rechte sout u duncken goet,
 Dat ic den onsen stonde in staden,
 Die noch heden worden verladen.”
 Deser woerden en acht Priam niet,
- 375 Soe vele bat hi hem ende biet,
 Dat hi keerde, al dede hijt niet lichte:
 Maer soe vreselike was sijn ansichte,
 Hi en es soe coene die op hem siet.
 Ontwapennen en wilt hi heme niet
- 380 Sonder van der ventalien allene.
 Priam sende groot ende clene,
 Al dat hi uutsenden mochte;
 Wat manne die te wapenne dochte
 Trac al ute op den velde,
- 385 Opten pleine met ghewelde.
-

ROMAN VAN ALEXANDER.

GERVINUS, Gesch. der deutschen Dicht. I, 211—231.

Dr. JONCKBLOET, Gesch. der Nnl. Dichtk. II, 398—442.

„ „ „ Gesch. der Nederl. Letterk. I, 259—265,
278—280.

SNELLAERT, Alexanders Geesten van Jacob van Maerlant, 2 Dln.

Dit merkwaardig gedicht werd naar de Latijnsche Alexandreis van Gauthier de Chastillon tusschen de jaren 1257 en 1260 door Jacob van Maerlant vertaald, en aan eene jonkvrouwe opgedragen, wier liefde hij hoopte te verwerven en wier naam moet gezocht worden in de beginletters van zes boeken, welke ons dien van *Ghtile* (lees waarschijnlijk *Gotile*) opleveren. De didactische richting van Maerlant is reeds hier merkbaar, daar hij meer beoogt eene levensbeschrijving dan wel een epos te schrijven, en er naar streeft waarheid te leveren, en „wijsheit ende dachcortinghe” te vereenigen.

DE VAL VAN TYRUS.

B. III, vs. 587—676.

Doe sende die coninc boden vort
Tote Tyren in die goede port,
Daer Appollinis in was here
Gheweldich ende met groter ere.
5 Ili ontboet hem, ofte hi woude,
Dat hi hem beraden soude,
Weder hi hem woude ontfæen
So met stride wederstaen.
Onwert hadden si die boden,
10 Bedi daden sise doden.
Dat verhoort te hant Macedo:
Hi was der orlogen wael vro,
Maer sere rouwen hem die liede.
Hi pensde dat si om ghene miede
15 Jeghen hem en mochten versoenen.
Hi liet die port van Cydonen
Ende voert te Tyren wart.
Die porters vant hi onvervaert
Ende gevest met enen mure,
20 Getornet ende begraven ter cure,
Ende menegen man staende ten tinnen.
Blide was hi in sinen sinnen,
Dat hi daer vechten soude zage:

Dies was hi seker alle wege.

25 Hi besach die porte van bi :

Daer stont menich degen vri ,
Wael gewapent na hare maniere ,
Ende menich tor , starc ende diere :
Verhort waren die cantele

30 Jeghen tribuke ende magnele.

Daer stelde men menegen pederiere.
Die van binnen behingen sciene
Die mure met planken ende met scilden ,
Die die worpe wael onthilden.

35 Met slingeren street men vele daer

Ende met bogen , dat es waer.
So langhe vachtmen vor die stede ,
Datmen daer menegen sterven dede ;
Nochtan en mochtmense niet winnen ,

40 So groet were was van binnen ;

Want si daden die were so groet ,
Dat si drie heren sloegen doet.
Die stede stont bi der ze :
Daer dedemen den lieden we

45 Met scepen , daer men mede vacht

Op die porte met groter cracht ;
Ende te lande vachtmen mede
Te perde ende te voete op die stede ;
Ende men brac den muer met crachte

50 Beide bi dage ende bi nachte.

Al dat volc sloech men ter doet ,
Jonc ende out , clene ende groet ,
Ende geenre genaden en woudemen plegen ,
Want si die boden hadden verslegen.

55 Hier om dede die coninc verslaen

Al dat men daer mochte begaen ;
Sonder die in kerken vloen
En woude hi geen quaet doen.
Daer was harde groet gecrac ,

60 Doemen die edel stede ontstac

Onder wint met griexen viere.
Die brant was groet ende ongehiere.
Die vrouwen riepen lude met wene :

- »Het verbrant al, grote ende cleene!»
- 65 Maer Appollinis hi ontghinc
 Doe dat volc al die doet ontfinc.
 Daer was die doet mengerhande:
 Som liepen si in dien brande
 Alsi wouden ontflien den slagen;
- 70 Som si oec dat vier ontsagen
 Ende lieten hem met swerden slaen.
 Die dit oec beide wouden ontgaen
 Si lieten hem vallen in die zee.
 Dus was daer menegen vele wee.
- 75 Som bleven si onder der maisieren:
 Dus waren die dode van manieren.
 Oec wasser veel, in waren dinghen,
 Die hem oec met stricken hinghen.
 Sulke waren oec van dien,
- 80 Die niet altoes en wouden vlien,
 Want het dochte hem wesen schande:
 Si wouden dor die eere van den lande
 Werender hant haer lijf verliesen
 Ende een eerlec inde kiezen.
- 85 Men sloechse doot ende si slogen:
 Dit dochte hem alder beste ghevogen.
 Het dochte mi sijn die schoenste doet,
 Bedi si haddens ere veel groot.
 Aldus was die edel poert
- 90 Tyren algader gestoert.

DE INTOCHT IN BABYLON.

B. V, vs. 913—1059.

- Mochtic getellen ai die feesten,
 Die de hoegsten ende die meesten
 Binnen Babilonien dreven,
 Also alsiet vant bescreven
- 5 Van meester Wouteren Castellion,
 So soudict harde gerne doen.
 Daer was van vreuden groot geluut:

- Men hinc daer die pellen uut
 Ende die rijcheit, die hier te voren
- 10 Menich coninc uutvercoren
 Hadde gewonnen ende gecocht,
 Ende met crachte dar gebrocht.
 Met ghimmen ende met diere ware
 Waren verciert die outare.
- 15 Vor die huse op die pleine
 Stonden beelden, groet ende cleine,
 Alse die liede allegader
 Maecten na haren vāder;
 Som waren si silverijn,
- 20 Som van goude, som yserijn,
 Som van houte, som van metale,
 Gescepen utermaten wale.
 Elc ,nadien dat hi was rike,
 Haddi gemaect sijns vader gelike.
- 25 Daer waren dantse vele geleit:
 Die straten waren alle bespreit
 Met pelne ende met singlatoene,
 Bede scarlaken ende oec groene;
 Ende samijt met goude beslegen
- 30 Brachtmen aldaer gedregen.
 In diere mamerien van Babilone
 Hinc menige guldine crone.
 Die rike porteren van der stede
 Ende die hoge vrouwen mede
- 35 Hadden cleder uitgehangen,
 Daer draken in stonden ende slangen,
 Elkerlijc na sijn maniere:
 Die salamandre, die bi den viere
 Levēt sonder ander spise,
- 40 Die stont daer na hare wise.
 Daer stont oec doerenture
 Van den lybart die aventure,
 Die es wonderlike groet;
 Want die lewinne werpet al doet
- 45 Haer jongen alle drie te gader:
 Dan coemt daertoe die vader
 Ende belecket alle sijn jongen

- Al omme ende om mettier tongen,
 Ende hi geet roepen ende gronieren
- 50 Eiselike na sijn manieren;
 Mettien lude ontfæen si dleven.
 Dit stont in die pelne bescreven.
 Die nature stont daerna
 Van enen serpent, hiet vipra :
- 55 Men vinter nieuwer mee
 Van eenre naturen dan twee.
 Hare nature es dusgedaen,
 Alsi selen genoten gaen
 Dan coemt stappans dat wijf
- 60 Ende ontoet den mont wel rijf,
 Ende die man stict sijn hoet daerinne,
 Ende si bitet hem af van groter minne.
 Aldus blijft daer die man doet :
 Ende si blivet van den twee jongen doet,
- 65 Want alsi geneest, split si ontwe :
 Aldus en blijft maer twe.
 Die pellicaen stont daer bescreven :
 Sine jonge en mogen niet leven,
 Si en hebben thertebloet
- 70 Van der moeder diese broet.
 Daer stont hoe die moeder peckede
 Ende haers selfs herte uuttreckede :
 Dus werden si hare te sure.
 Dit es dies vogels nature.
- 75 Fenix stont daer in dien viere :
 Dat es oec sijn maniere,
 Alse hi te pulver es verbrant,
 Soe wast een ander althant
 Van den ascen diere bleven :
- 80 Dus en mager maer een leven.
 Ander beestan ende ander worme
 Van so wonderlike vorme
 Stonden ghinder angeweven.
 Al en hadde ic el niet bescreven
- 85 Binnen VIII dagen, na minen waen,
 Dan haer nature ende haer gedaen,
 Nochtan en haddic volscreven niet,

- Hierbi eest dat ict achterliet ,
 Ende segge u van den hoghen doen.
- 90 Die diernen ende die garsoen
 Waren gecleet met samite ;
 Daer was menich wempel wite
 Ende menich dulle warmoes dierne ,
 Die ongewoen was te vierne ,
- 95 Vraechdemense hoe si hiete ,
 Si seiden ver Ymme of Margriete.
 Die selve niet en was soe rike ,
 Dat si hare mochte cleeden eerlike ,
 Die hadde geleende cleder an ,
- 100 Was hi wijf , was hi man.
 Al dien wech , dien Alexander
 Quam gereden , ende menech ander ,
 Was geciert met sconen blomen ,
 Die ic niet wel en can genomen.
- 105 Van boven wast met sconen risen
 Al verdeckt in dierre wisen ,
 Dat hem van den sonnenscine
 En mochte comen enege pine.
 Als hi was binnen dier cierheit ,
- 110 Was daer menech cruut gereit ;
 Timiane ende wirooc ,
 Dat utermate wale roec ,
 Staken , mure ende sinamoma ,
 Gargana , casea ende aroma.
- 115 Dat deden si dor sijn ere
 Ende harde vele mere.
 Tygren , loncen ende luparde
 Toende men hem ende lybarde ,
 Endo menege beeste , na minen wane ,
- 120 Die gevoet es in Yrcane.
 Op die huse saten cnapen :
 Vrouwen ghingen ten veinsteren gapen
 Om dien edelen man te siene ,
 Die nie wille en hadde te vliene.
- 125 Die menestrevele quamen daer mede
 Vor dien coninc in die stede
 Ende loofden met haren sanghe.

- Daer was menich trompe langhe,
 Vedelen, harpen ende symphonien,
 130 Cytolen, die wael leren vrien,
 Salterien, orgelen ende stiven.
 Men speelder met swerden ende met cniven.
 Daer was menich astronomijn,
 Die in die sterne conste sien
 135 Wat geschien soude daernaer
 Over menich hondert jaer.
 Noit en was in eertrike
 Man ontfæen so eerlike:
 Noit ontfinc dat volc van Rome
 140 Met so eerliken gome
 Haren keyser Octaviane,
 Die oec Augustus hiet, ic wane;
 Noit en was so wael ontfæen
 Julius, dat es mijn waen,
 145 Doe hi dien hertoge van Swaven
 Scoffierde ende alle sine graven
 Tote Lyons op die Roene.
-

HET DROOMGEZICHT VAN ALEXANDER.

B. IV; vs. 1395—1550.

- Macedo ghinc alse hi woude
 Slapen op een bedde van goude:
 Hine mochte niet gerusten
 In sijn bedde met eenger lusten;
 5 Alse nu pensdi dat hi wilde
 Beide met spere ende met scilde
 Varen jeghen die rechter scare;
 Dan pensde hi dat beter ware
 Aen die slinke side te jagene
 10 Om Daris her te versagene.
 Dus menichfout was sijn gedochte,
 Dat hi niet slapen en mochte.
 Doen Alexander was in sorgen
 Om dien wreden dach van morgen

- 15 Sach hi ene wonderlike dinc ,
 Die grote here , die coninc.
 Hi sach Tyberis die riviere staen ,
 Daer nu Rome es , sonder waen ;
 In een eylant sach hi ene sale ,
- 20 Die Tyberis hadde alte male
 Ommelopen met haren stroem.
 Dit sach hi alse in enen droem.
 Die zale was hoge al toter mane :
 Daer op sat , na minen wane ,
- 25 Die godinne van den zege ,
 Die hi minde alle wege ,
 Victoria was haer name :
 Si dochte hem scone ende bequame.
 Dat huus stoet op vier pylare ,
- 30 Groet ende scone ende oppenbare.
 Die eerste pylaer hiet Wijsheit ,
 Die moet sijn den genen gereit
 Die sege willen , sekerlike ,
 Gewinnen in dit eertrike.
- 35 Gerechteheit was dat ander.
 Die hadde over hem Alexander ,
 Bedi so wan hi altoes sege
 So waer hi quam allewege.
 Die derde dats Gedoechsamhede.
- 40 Dat hadde hi oec in sinen sede ;
 Blidelike ghedoeigde hi dat sure
 Om die goede aventure.
 Die vierde pylaer dat es Cracht.
 Wie hadde noit so grote macht ,
- 45 Dese here , dese man V voeten ,
 Hine dorstene harde wael ghemoeten.
 M doren waren an die zale
 Met dieren stenen harde wale :
 Weelctijt datmen porrede die herre ,
- 50 Mochtment horen harde verre.
 Wat dat bediet moechdi kinnen :
 Alse die liede zege gewinnen
 Spreectmen verre van haren daden ,
 Ende singt daer af in meenger staden.

- 55 Op die sulle sit Gierchede,
 Die es in der geenre sede
 Die strijt ende orloghe bestaen,
 Ende dien zege willen ontfaen.
 Op enen solre in dien paleise
- 60 Sit Victoria mit peise:
 Haer sitten es yvorien al.
 Si gevet mildelike overal
 Met bliden handen als die milde:
 Op haer hoet stoent alsijt wilde
- 65 Een hoedekijn van lauwer bloemen.
 Dus sach hijt al in sinen dromen.
 Ende hare suster saten oec daer,
 Ende songen sere al oppenbaer
 Lof ende prijs ende wereltere,
- 70 Ende sine swegen nimmermere.
 So wie dat hevet prijs ende seghe
 Van hem spreect men allewege.
 Naest haer sat die Mogenthede
 Verweendelike op hare stede;
- 75 Noch heeft si in haer bedwanc
 Alder werelt ommegeanc.
 Ontsienlichede sat daer naer,
 Die den maten doet groten vaer;
 Daerna die vrouwe van allen rechten,
- 80 Die de gene wille lechten,
 Sittet in die vierde stede,
 Ende si hetet Naradechede.
 Goedertierenheit es daer bi:
 Si maect dat conincrike vri,
- 85 Ende si doet bliven gestade
 Ewelike met haren rade.
 Rijcheit es daer bi geseten,
 Die luttel duechden leert weten;
 Si es moeder van allen sonden
- 90 Ende maect werringhe tallen stonden.
 Daer sit die vrouwe van Vreden,
 Die vrede maect in allen steden:
 Si sit op enen setel hoge,
 Ende si es dat ende van orloge.

- 95 Blijtschap sit vor der vrouwen voete,
 Die allewege singet soete,
 Ende Smekinghe ende Wale Onnen
 Singen scone na haer connen
 Voer die vrouwe Victoria
- 100 Liedekine, die hier na
 Nemmermeer en werden verleet
 Also langhe als die werelt steet.
 Dese ystorien die hier staen
 Moete hi hebben, sonder waen,
- 105 In sijn herte allewege,
 So wie die wille winnen zege.
 Dese vrouwe Victoria
 Sach ende sach, verre ende na.
 Cortelije si versach
- 110 Hoe dat Alexander lach
 Ende sorgde om die ere.
 Hare begonste ontfarmen sere:
 Si dachte oec mede dat si wilde,
 Dat hi den zege altoes behilde:
- 115 Bedi ontsach si dattie vrese
 Van der vreesliker rese
 Den edelen vorsten.quetsen mochte,
 Om dat hire vele om dochte.
 Si rumede stappans hare zale,
- 120 Met enen geswerke gedect wale,
 Ende doe ghinc si althant
 Ten huse daer si den Slaep vant.
 Aldus was hare tale algader:
 »Stant op, hoerstuut, lieve vader,
- 125 Vaer daer Alexander leget,
 Dien die sorge so verweget,
 Ende doe hem met dinen lusten
 Al dat vergeten ende rusten.”
 Victoria sprac dese tale,
- 130 Ende si voer weder te haerre zale.
 Cume mochte die Slaep opstaen:
 Hi vloech enwege, sonder waen.
 Soe waer hi bi den sterren vloech.
 (En si dat sake dat hi loech,

- 135 Die geen diet screef in Latijn)
 Si lieten haren ganc al sijn ;
 Ende bleven slapen van der cracht ,
 Die hi hevet met hem bracht.
 Traechlike quam hi gevaren
- 140 In dat Griexe her te waren ;
 Op dies conincs bedde hi seech
 Tusscen hem ende der weech.
 Mettien liet hi die sorgen varen
 Ende sliep soetelije te waren
- 145 Al tote die sonne opstont ,
 Dat hi niet en roerde dan den mont.
 Mettien quamen die baroen
 In dies conincs pauwelioen :
 Si haddens wonder dat haer here
- 150 So vaste sliep ende so sere.
 Hi was gewoen te treckene
 Trage volc ende op te weckene ;
 Nu als die sorgen sijn aldermeest
 Ende beide die heren sijn gevreest ,
- 155 Leget hi ende slaept al sachte
 Ocht hijs een twint niet en achte.
-

VROUW NATURE VAART TER HEL OM TEGEN ALEXANDER

SAMEN TE ZWEREN.

B. X, vs. 1—316.

- Alexander hevet gesproken
 Overdaet , die ongewroken
 Altoes niet en mach wesen ;
 Want hi hem vermat van desen
- 5 Dat hi sal , eest dat hi levet ,
 Dattie Nature verholen hevet
 Sinen boden oppenbaren.
 Oec so seide hi mede te waren ,
 Dat hem ware al eertrike
- 10 Te cleen tenen conincrike

- Hier om was die Nature gram
 Also die overdaet vernam ;
 Si liet alderhande werc ,
 Ende nam op haer een geswerd ,
 15 Si maecte haer ter hellen wart.
 Waer si quam an die vart ,
 Alle dinc waren haer onderdaen :
 Die elemente hebbense ontfien ,
 Elkerlijc , want sise sciep.
- 20 Die locht ierst jegen haer liep
 Ende groetese met soeten winde.
 Tierst datse die erde kinde
 Grote sise mettien bloemen.
 Dat water es mettien visscen comen ,
 25 Ende dat vier metten planeten.
 Alderhande figuren beten
 Ende eren hare sceppersse ,
 Ende bidden dat si niet en perse
 Met honger hare creaturen.
- 30 Dit was die tale van der Naturen :
 »Danc hebt dat ghi mi doet ere.
 Nu en soect min noch mere
 Die dinc die ic hebbe verholen.
 Ic vare enwech ter helscer scoln
- 35 Dor uwen wille ende dor dien minen.
 Dat sal Alexandre scinen ,
 Want het sal sijn hoet becopen.”
 Dit sprac si ende dede open
 Die erde ende ghinc ter hellen.
- 40 Nu hort , ic sal u hier af tellen.
 Si sach verre dure
 Recht onder die helsce mure
 Seven vrouwen ende seven borgen ,
 Die elc man wael mach sorgen.
- 45 Die ene was moeder van den sonden ,
 Vrecheit , die daer was tien stonden ;
 Si hadde dien groten scat.
 Overwaer seggic u dat ,
 Dat si gesmoltens gouts so vele
- 50 Goet in dier vrecker kele ,

- Dat sise daer hevet verladen ,
 Al en conde sise hier niet gesaden.
 Hoverdechede die coninginne
 Sat daerna met haren sinne
 55 In een borch groet end erike ,
 Ende bespotte hare gelike.
 Luxurie , dat es Onsuverhede ,
 Sat daer op hare stede :
 In bernender moder lach si versmort ,
 60 Want si suverheit testort.
 Gulsecheit sat op hare stede
 Ende verterde hare lede ;
 Si liet weder dor den hals gaen
 Dat si te vele hadde in gedaen.
 65 Gramscap sat daer verbolgen :
 Si doet diegene die haer volgen
 In allen tiden sijn verwoet ,
 Want si die liede maect onvroet.
 Gierecheit sat daer allene
 70 Beloken in haren stene ,
 Hare hande onder hare liere ,
 Ende bernende in dien swarten viere.
 Nidecheit ende hare kinder
 Hadden hare zale ghinder.
 75 Verradenisse ende Loesheit ,
 Al en mogen si niet gereit
 Bedecken dier liede weldade ,
 Si verkerense met haren rade.
 Met desen seven hoetvrouwen
 80 Woende mede oec , entrouwen ,
 Ypocrisie , die haer can maken
 Buten goet in allen saken ;
 Ende Smekinghe waser oec mede ,
 Die nu hevet hare stede
 85 Met hogen lieden in die zale ;
 Want si can met scoenre tale
 Hogen lieden doen verstaen
 Saken die quaet sijn gedaen.
 Soe grote cracht hevet die miede
 90 Ende smekinghe onder hoge liede ,

- Dat si bejagen haren wille
 Waer si sijn, lude ende stille.
 Dese sonden hevet besien
 Die Nature, ende mettien
 95 Ghinc si binnen dien helscen muren.
 Daer sach si die sielen geduren
 Int vier dat bernet sonder lecht,
 Elke siele na haer recht.
 Ic segge u, die stat van der hellen,
 100 Nadien dat ons die boeke tellen,
 Si steet in midden in die erde
 Ende bernet altoes even herde,
 Boven inge ende binnen wijt.
 Daer pijnt vier in elken tijt
 105 Selen die hebben mesdaen.
 Al sijn si in één vier bevaen,
 Nochtan hebben sijt niet even groet
 Die pine van der langer doet;
 Want dat vier es so gerecht,
 110 Datten here ende den knecht
 Also met pinen hevet bevaen,
 Nadien dat si hebben mesdaen,
 Some meer, some min.
 Daer sijn oec vele sielen in
 115 Welna al sonder mesquame,
 Sonder dat si van Adame
 Sijn besmet, ende anders niet:
 Dese weten luttel van verdriet.
 Bi redenen proevict u al.
 120 Te somere als berch ende dal
 Es versiert mettier sonnen,
 Men siet hen twee te gader ronnen:
 Die een loopt met cleenre pine,
 Die ander es van der sonnen scine
 125 So verhit dat hi versmacht
 Ende verliest al sine cracht.
 In die middelt van dier vlamme
 So stoet die felle druut, die gramme
 Lucifer Leviathan,
 130 Die bedroech dien eersten man.

- Tierst dat hi die Nature sach,
 Liet hi dat vier daer hi in lach
 Ende ghinc te haerwart.
 Om dat si niet en waer vervaert,
 135 Liet hi sijn duvelike ghedane,
 Ende snelde hem tontfane
 Die grote scoenheit weder,
 Die hi hadde eer hi neder
 Van den hemele was verscroven,
 140 Doe hi ingel was hier boven;
 Ende dor sine hoverdechede
 Was hi geworpen van der stede.
 Doene die Nature sach
 Begonste si haer geclach:
 145 „Vader ende wreker van den sonden,
 Wilen in dier ierster stonden
 Waerstu claer als dier sonnen scijn,
 Maer dor die hoverde dijn
 Soe verloerstu hemelrike.
 150 Ic bidde di om hulpe droeflike!
 Het es recht, du heves loen,
 Want als du verloers dien troen
 Waerstu sonder stede bleven,
 En hadde ic di niet gegeven
 155 Ene sonderlinge stede
 In dese grote demsterhede.
 Ic bringe ene niemare gedragen:
 Alle creaturen claghen
 Over Alexanders overmoet.
 160 Ili dwanc enen coninc goet,
 Coninc Clause van Atracervaen;
 Tracien es hem onderdaen,
 Hi sloech Pausaniase doet,
 Hi brac Teben al was si groet,
 165 Hi dwanc Athenen ende Mothone,
 Hi droech oec Roemsce crone,
 Hi dwanc Luken ende Pise,
 Hi sloech ridders van prise
 Mennoen ende die met hem waren;
 170 Hi dorreet oec, te waren,

- Daris lant , dies hi verstarf,
 Ende verwan dien here drie warf.
 Hi verdreef den here Apolonise
 Ende brac Tyren , die stat van prise ;
 175 Hi wan Egypten ende dorreet
 Libien , dat was so heet ;
 Babylonie heeftene ontfaen ,
 Die Siten sijn hem onderdaen.
 Hi heeft die Israelsce roten
 180 Binnen Caspi besloten.
 Dus heeft hi Asien bevaen,
 Ende Porus es hem onderdaen ;
 Subdraken hevat hi gevelt ,
 Abisari steet in siere gewelt ,
 185 Taxillis es oec sijn man.
 Dat es meer , ende hem en can
 Genogen al dese ere.
 Hi sochte die eylande , dats mere ,
 Die sijn in die Donker See ;
 190 Heeft hi geluc goet vortmee ,
 Hi sal sien wanen Nilus comt ,
 Want hi hem al nu berooint ,
 Dat hi sal winnen dat Paradijs.
 Du en wacheti in alre wijs ,
 195 Hi sal di die helle afwinnen.
 Daertoe wilt hi oec bekinnen
 Die werelt die hier onder es ,
 Ende dwingen die Antipedes.
 Hi wilt die sonne sien west opgaen
 200 Ende oest weder te hove staen.
 Nu wrec ons over dit verlies !
 Wat eren soutstu hebben dies ,
 Of wat lone , of wat prise ,
 Dattu uten Paradise
 205 Adame dreves int drove dal ,
 Of di Alexander winnen sal : ”
 Si waende wechvaren na dese wort.
 Lucifer sprac : » Vrouwe , hort ,
 Ic saels uwen wille doen sonder waen ,
 210 Ende ic en saels niet afstaen ,

Eer ickene hebbe in der hellen
Met anderen sinen gesellen."

Stappans riep hi te rade
In der hellen alle die quade :

215 Op enen plein quamen die keytive,
Daerom lopen rivieren vive.
Die rivieren heten aldus :
Liete ende Avernus ,
Cochitus ende Flegiton

220 Ende die wrede Acheron.
Dese bernen ende stinken.
En mach niemen ghedinken ,
Dat hiere nie sonne sach
Ofte enege dinc die helpen mach.

225 Daer liggen die droeve sielen
Mettien duvelen die vielen ,
Ende dogen hare doot ;
Want dat es haer meeste noet ,
Dat si sterven sonder blijf ,

230 Die hier leiden sondech lijf ,
Ende altoes om sonden werven
Die moeten altoes ghinder sterven.
Si mogen die deemsterheit tasten ,
Die droeve sielen , die altoes vasten.

235 Nu hebben sijt heet ende nu cout ;
Daer es rouwe menechfout ,
Ende hi moet sonder ende sterven
Dien die helle doet bederven.

Doe dat helsce volc versament was ,

240 Die oude viant Sathanas
Wispelde driewarf , ende al die ween
Wart gestilt : daer ne was gene
Die roepen dorste doe hijt horde.
Doe sprac hi der Naturen worde ,

245 Ende hi seide meer daertoe :
»Segt , mine gesellen , hoe
Selen wi gedogen dese overdaet
Van desen man diet al verslaet ,
Ende dien alle dinc ontsien ?

250 Laet men sinen wille gescien ,

- Hi sal al die werelt breken :
 Dats ons al niet ; maer hi sal steken
 Dor die dicke erde een gat ,
 Ende maken tote ons enen pat ;
 255 Daertoe sal hi onse sielen vaen :
 Dus moeten wi hem sijn onderdaen.
 Oec seggen die propheten ,
 Dat Got der werelt heeft verheten
 Menech jaer hier te voren ,
 260 Dat een man soude sijn geboren ,
 Met miraclen ende in weet wie :
 Met sinen houte so sal hi
 Breken onse vaste prisoen ,
 Ende onse sielen daer ute doen.
 265 Nu siet , ghi heren van der doet ,
 Helpt ons geraden terre noet ,
 Die wile datmen ons mach helpen ;
 Laet ons dies mans daet stelpen ,
 Dat hi niet die gene en si
 270 Die die helle sal hebben vri."'
 Cume hadde hi dit geseit ,
 Dat Verradenesse sprac gereit ,
 Die was der Nidecheden dochter :
 »Lucifer , laet wesen sochter
 275 Vorwert meer dine maniere :
 Ic sal di volbringen sciene ,
 Want hets mi ene clene pine.
 Ic hebbe een cracht van venine ,
 Men vint geen van dierre naturen :
 280 En mach in geen vat geduren
 Noch in yser , nochte in stale ,
 Noch in goude , noch in metale ,
 Dan in een coeclauwe allene.
 Dat salnen hem geven gemene
 285 Mettien claren wine gemanc :
 Hi sal sterven eer iet lanc ;
 Want Antipater mijn vrient ,
 Die Alexander heeft gedient ,
 Ende over Grieken es baliu ,
 290 Dien hebbic , dat seggic u ,

- Van der wiegen op geleert ,
 Dat hi van buten enen eert,
 Ende int herte draget hi die mort.
 Nu es hi gedaget vort;
- 295 Omdat hi hevet gerengniert dat lant ,
 Willen die coninc altehant
 Met hem hebben in sijn here ,
 Dat hi sine oude vertere.
 Bi des man hulpen sal ic saen
- 300 Alexandere verslaen.”
 Verradenesse sprac dese tale.
 Dat droeve volc priset wale ,
 Dat die so sciene hadde vonden
 Goeden raet in so corten stonden.
- 305 Stappans voer si uter hellen
 Tote Antipater haren geselle ,
 Die een quaet verradere was ,
 Ende harde sere in sorgen das ,
 Hoe hi behouden sal sine ere
- 310 Jegen dien coninc sinen here.
 Doe riet si der herten sijn
 Te makene dat starc fenijn ,
 Ende doe hijs wael was geleert ,
 Was si saen ter hellen gekeert ;
- 315 Ende si comt dicke ute
 Om te radene dusdane salute.
-

**Romans tot geen der drie Sagen-
 kringen behoorende.**

FLORES EN BLANCEFLOER.

- GERVINUS , *Gesch. der deutschen Dicht.* I, 461—465.
 Dr. JONCKBLOET , *Gesch. der Mnl. Dichtk.* II, 214—249.
 „ „ „ *Geschied. der Nederl. Letterk.* I, 112,
 192—198.
 ALBERDINGK THIJM , *Karolingische Verhalen*, 321—356.
 „ „ „ *Dietsche Warande*, I, 493—512.
 HOFFMANN VON FALLERSLEBEN , *Horae Belgicae*, Pars III.
 ÉDÉLESTAND DU MÉRIL , *Floire et Blanceflor* (Bibl. Elzevirienne).

Onder de gedichten, welke tot geen bepaalden Sagenkring gebracht kunnen worden, behoort ook de roerendste liefdesgeschiedenis van Floris en Blancefloer, het werk van Dipderic van Assenede, sedert 1262 in de oorkonden voorkomende als klerk of secretaris van het stadje van dien naam, welke betrekking hij aan Gravin Margaretha van Vlaanderen te danken had, en, zoo 't schijnt, in 1293 overleden. Waarschijnlijk vertaalde hij omstreeks 1250 uit het Fransch ons gedicht, waarvan in den Alexander reeds melding wordt gemaakt. Deze roman, wijd en zijd in Europa bekend en geliefd, en in bijna alle talen overgezet, is ongetwijfeld van Byzantijnschen oorsprong, zooals uitstekend door Du Ménil in zijne Introduction (LXXXIX—CCV) bewezen is.

FLORIS VINDT BLANCEFLOER WEDER.

vs. 2782—3384.

Een heidensch koning uit Spanje maakt op een zijner strooptochten eene Christenvrouw buit, welke hij aan zijne gemalin schenkt, die weldra eene iunige genegenheid voor haar opvat. Op denzelfden Palmzondag worden beide vrouwen moeder: de koningin baart een zoon, die Floris wordt genoemd; de gevangen vrouw eene dochter, die den naam Blancefloer ontvangt. Beide kinderen groeien samen op, en hoe ouder ze worden des te sterker wordt hun beider liefde. De koning hierover verontrust zendt Floris ter schole. De knaap verkwijnt wegens de scheiding van zijne geliefde, en de koning, vast besloten een einde aan hunnen hartstocht te maken, verkoopt Blancefloer aan Babylonische kooplieden, die haar met zich voeren voor het harem van hunnen Amiraal. Er wordt een prachtig grafsteente voor haar opgericht, ten einde Floris alzoo te bedriegen. Deze komt weder aan het hof, wordt op het hooren der treurmars zoo wanhopig, dat hij zich dooden wil, en laat zich niet dan met veel moeite door zijne moeder hiervan terughouden. Zien de dat niets baat om Floris van zijne liefde te genezen, ontdekken de ouders hem het geheim, waarop hij als koopman vermomd zich op reis begeeft, en na vele wederwaardigheden te Babylon komt. Hij spoort den wachter van den burcht op, waarin Blancefloer is opgesloten, verschalkt hem door eene schaakpartij en koopt hem door geschenken om.

Die portwerder ontfinghen blidelike
 Ende swoer ende seide ghetrouwelike,
 Wat hi hem hiete ende wilde gherenst,
 Hi souder an legghen sinen erenst.
 5 Hi leidene met hem in sinen boghaert
 Ende boot hem sine hande ende wart
 Verholenlike al daer sijn man,

- Des hi berouwenesse daer na ghewan.
 Floris ontfingne ende dede als de vroede;
- 10 Hi hoepte het soudam comen te goede:
 »Vrient," seit hi, »mijn man sidi nu;
 Nu betrouwe ic ende ghelove u
 Als enen minen man, dat ghi mi
 Ghehulpich selt sijn waer soet si.
- 15 Ic sel mi ghetrooten van uwen rade
 Ende setten mijn lijf in uwe ghenade;
 Het doet mi die noot dat ics u lie.
 Hier boven in den tor es mine amie,
 Daer es die scone Blancefloer,
- 20 Die mi oit sident dat ic van haer voer
 In groten sere heeft ghelaten;
 Die mindic so utermaten,
 Dat vernoyde minen vader ende doctem quaet
 Ende mire moeder, ende daden den raet,
- 25 Dat si mi daer omme wart verstolen.
 Nu hebbic om hare varen dolen
 Van Spaengen hareward ende verheeschet,
 Dat icse in den tor hier hebbe ghevreesschet.
 In can gheseggen hoe gherne icse saghe:
- 30 Ic sel doot bliven in derden daghe,
 Of ic selse hebben, soe hoement ghedoe.
 Soete vrient, nu geradet daer toe."
 Doe die portwerder sine reden verstoet:
 »Here," seit hi, »mi hevet verleet u goet,
- 35 Des ben ic te spade worden gheware;
 Ghi hebt ghedaen als die voghellare
 Die scone pipet ende blaset,
 Daer hi die voghelkine mede verdwaset.
 Met liste hebdi mi ghevaen,
- 40 Datic u niet ne can ontgaen.
 Comet te scaden of te vromen,
 Nadien dat dus es comen,
 Salic u gheleistan mine trouwe.
 Ic weet wel dat ghi entie joncfrouwe
- 45 Ende ic daer omme selen sterven;
 Nochtan willic pensen ende werven
 Om helpe ende raet te gheven u,

- Ghi selt ter herberghen varen nu,
 Dat wanic dat best si;
- 50 In derden daghe comt hier weder tot mi,
 Dat sal dierste dach van Meie wesen;
 Ic sal mi bewissen ende doen lesen
 Dierste bloemen die men mach vinden,
 Ende salse onser joncfrouwen senden;
- 55 Dan sel ic soeken selke behendichede,
 Alsic sende blomen, dat icker u mede
 Der joncfrouwen Blancefloor senden sel:
 Hiertoe behoeft ons goet gheval."
 Doe weende Floris ende seide,
- 60 Dat hem de termt entie beide
 Soude dinken utermaten lanc;
 Maer dander, die sonder bedwanc
 Daer om waent vallen in groten noot,
 Het docht hem cort te sire doot.
- 65 Deen hadde bliscap, dander rouwe;
 Te dien dat Floris die joncfrouwe
 Te sinen wille hebbe ghesien,
 Hem en roect wat hem daer na sel gheschien.
 Floris voer te siere herberghen waert,
- 70 Dander bleef in rouwen ende sere vervaert.
 Hi sende boden ende dede soeken
 In bogherde, in woude ende in broeken
 Rosen ende bloemen menigherhande.
 En bleef nerghen in alden lande
- 75 Bloeme negheen diere toe dochte,
 Hi en bewarf dat mense hem brochte,
 No acoleie, no lelie, no rose, no viole
 Corven dedi vollen een grote scole,
 Ende seide dat hise senden soude
- 80 Der joncfrouwen, te verdienen haer houde.
 Nu es comen die Meye dach,
 Daer Floris sin al ane lach,
 Dien hi node soude hebben verseten.
 Hi quam ghecleet als hem was gheheten
- 85 Van een roden bliaude, als hem wel sat.
 Dat was hem gheraden omme dat,
 Dattie bliaut ghelijc was den rosen

- Entie nature minst soude nosen.
 Die portwerder, als hi hadde gheacht,
 90 Een corf, die scone was ende best ghewracht,
 Dede hi draghen in sine camere binnen
 Ende seide: »Floris, seldi ghewinnen
 Die joncfrouwe ende bi liste bejaghen,
 Men soudi metten corve opdraghen.”
- 95 Doe gineter Floris ligghen inne.
 Dier es vele die ie kinne,
 Die nie so starker minnen plaghen.
 Dat si hem hadden laten draghen.
 Die portwerder sette hem een hoet
- 100 Opt hooft van rosen, die hem wel stoet,
 Ende decten met rosen, daer hi lach
 In den corf, datten niemant en sach.
 Twee knapen riep hi te hem doe,
 Die duchtich waren ende goet daertoe:
- 105 »Nemet,” seit hi, »dese rosen ende gaet
 Ten torre ende clemt den hoechsten graet,
 Tes ghi comt ten hoechsten vloere,
 Ende segt mire joncfrouwen Blancefloere,
 Dat icse haer sende; si selre uut lesen
- 110 Selke die haer bequame sal wesen,
 Ende segt haer ghetrouwelike mijn saluut,
 Ende keert te handen weder uut,
 Ende comt haestelike weder te mi.”
 Doe hijt hem hiet doe namen si
- 115 Den corf metten rosen ende begonsten
 Te cliven so si ghevoechlicst consten,
 Van grade te grade, wel bi stade.
 So herde waren si gheladen,
 Dat si vloecten diese loet.
- 120 Si seiden ende peinsden in haren moet,
 Dat si bloemen nie en saghen
 No droeghen die so herde waghen:
 Dat seiden si ende seiden waer.
 Daer clommen si neven den pilaer,
- 125 Tes si quamen opten hoechsten vloer,
 Ende misten der cameran daer Blancefloer
 In woende ende lietense staen

- Ter rechter hant , ende quamen ghegaen
 Ter ander camer, daer woende inne
- 130 Ene joncfrouwe met ghestaden sinne.
 Si haesten ende wilden niet beiden ,
 Ende spraken ter ghere ende seiden :
 »Joncfrouwe Blancefloer , dit prosent
 Hevet u onse here de portwerder ghesent."
- 135 Die joncfrouwe niet en ghewoech
 Dat sijt en waer , maer si loech ,
 Omdat si Blancefloer hoerde nomen
 Ende ere ander gaven die bloemen.
 Si dankes ende setten neder
- 140 Den corf metten rosen ende keerden weder.
 Doe ghinc si ten corve ende nam
 Ene rose die haer best bequam.
 Floris waende dat Blancefloer ware
 Ende spranc uten rosen jeghen hare.
- 145 Die joncfrouwe scrac ende wart ,
 Daer sine sach , so sere vervaert ,
 Dat si vloee ende van hem liep.
 Ende »helpe , helpe!" al vliende riep :
 »Wat bloemen sijn dit , wat comter uut?"
- 150 Si creesch ende maecte een ghelunt ,
 Dat alle die joncfrouwen warden vervaert
 Ende quamen ghelopen thare waert.
 Si vraechden ende vreyscheden om mare,
 Wat haer mesquame ende haer ware.
- 155 Als hi dat hoerde viel hi neder
 Ende decte hem metten bloemen weder.
 Die joncfrouwe was bepeinst sciene ,
 Want si was hovesch ende goedertiere.
 Haer quam ghelopen in haren sinne
- 160 Van Blancefloer haer ghesellinne ,
 Dat si haer dicken clacchde ende ghewoech
 Eens joncheren , des minne si droech ,
 Ende van Spaengen was gheboren.
 Si hadde haer ooc gheseit te voren ,
- 165 Dat hi haer herde ghelijc ware.
 Als sine sach so dochts hare
 Ende ponsede , dat onder dat prosent

- Met liste haer waer Floris ghesent.
 Si antwerde den joncfrouwen die tot haer quam en
 170 Ende dat helpgheroep vernamen.
 Si pensede een list ende loech,
 Dat een viveltre uten bloemen vloech
 Int ansichte mits haren monde,
 Dat si haer niet onthouden conde,
 175 Daer si an haer huut quam ghevaren,
 Si en moeste crijschen ende also ghebaren.
 Doe keerden si weder al te samen,
 Dat si ter cameren niet in quamen.
 Nu moeghdi weten dat herde groot
 180 Die anxt was ende die noot,
 Die Floris hadde, tkint van Spaengen.
 Die joncfrouwe was van Aelmaengen,
 Eens hertoghen dochter ende hiet Claris,
 Ende hadde naest Blancefloer den meesten prijs
 185 Boven alle dander van der zele.
 Si was ooc so wel haer ghespele,
 Dat dene der ander niet en hal
 Si en seide haer dat si wiste al.
 Si dienden te gader den ammirale:
 190 Dene droech twater, dander de dwale
 Elcs daechs in zire kemenade,
 Smerghens vroe ende tsavents spade.
 Haer cameren waren niet verre ghesceden:
 Een dore hadden si onder hem beden,
 195 Daer dene bi totter ander ghinc,
 Als si hadden te spreken enighe dinc.
 Si ghinc wech ende loec haer dore,
 Bedi, of iement lede daer vore,
 Dat hi des joncheren niet en verneme.
 200 Een woort en sprac si niet te heme,
 Si gaet te Blancefloer daer sise vint,
 Die vele peinst om dien si mint,
 Ende dicke versuchte harde onsochte
 Met swaren ghepeinse ende ghedochte,
 205 Met groter claghen ende met droeven sinne.
 »Blancefloer," seit si, »soete minne,
 Wildi ghaen met mi, ic sel u toghen

- Selke bloemen , dat ghi met uwen oghen
 Ne saghet bloeme no rose nie ,
- 210 Die ghi eer sout sien dan die."
 — »Clariss," seit si," soete ghespele,
 Mijns onwillen heb ic so vele,
 Dat mi der bloemen wel staet tonberne;
 Dat ghi te mi comt met uwen scherme,
- 215 Daer seldi mede sonde ghewinnen.
 Die in goeden hopen sijn van minne,
 Hem staet wel te pleghen der blomke
 Om te vergheten der pine;
 Maer mi naect droefheit ende niet el.
- 220 Soete vriendinne, nu weti wel
 Dat ic minen lieve verre bem,
 Hi verre van mi, ic verre van hem.
 Nu es hier dammirael die ooc waent,
 Dat hi mi binnen derre maent
- 225 Sekerlike sal nemen te wive.
 Neen ic, begheve binnen minen live
 Floris dat waer grote mesdaet;
 Ic selre toe soeken selken raet,
 Dat ic mi cortelinge sel verslaen,
- 230 En mag ic hem anders niet ontgaen.
 Wat mag ic doen, ellendich wijf?
 Ic heb liever te verliesen mijn lijf,
 Dan ic Floris levende verliesen soude;
 Die minne quam bi mire soude"
- 235 — »Blancefloer," seit si, »soete ghesellinne,
 Nu manic u dor Floris minne
 Ende dor sinen willen, dat ghi met mi
 Die bloeme comt sien hoe scone si si."
 Ierst dat sise bi hem beswoer
- 240 Stont op die scone Blancefloer
 Ende ginc met hare die bloeme scouwen.
 Floris hevet der joncfrouwen
 Tale ghehoort ende es seker des,
 Dat Blancefloer binnen der camer es.
- 245 Hi rechte hem op ende spranc uut.
 Dat scoenste haer entie witste huut
 So hadde hi dat ic man ghewan;

- Hi hadde een roden bliant an ;
 So edel was al sine ghedane ,
 250 Dat goet was an hem te verstande ,
 Ende ment wel an hem mochte kinnen.
 Amoreus waren sijn oghen binnen ;
 Die hoet die hem was gheset
 Opt hoeft hi stont hem vele bet
 255 Dan ic u gheseggen mach
 Blancefloer kendene alsine sach ,
 Si kinde hem ende hi kinde hare.
 Beide verloren si haer ghebare ,
 Dat si een woort spreken en mochten.
 260 Daerna als si hem bedochten ,
 Al swighende liepen si te samen ,
 Daer si hem metten armen ondernamen :
 Haergelijc and:en an hem dwanc.
 Dat cussen ende dat helsen was so lanc ,
 265 Datmen mochte in de selve wile
 Hebben gheghaen een grote mile.
 Als si hem van den cussen droeghen
 Al swighende si hem onderloeghen ,
 Ende harde minlike si hem ondersaghen.
 270 Doe sprac Claris ende begonde hem vraghen
 Ghestadelike ende wel bi sinne :
 »Blancefloer," seit si, »soete ghesellinne,
 Kindi de bloeme, daer ic om poghede,
 Vele eer icse u toghede?
 275 Mi dinct dat ghise an u draghet.
 Sint ghise alre eerst saghet ,
 So dinct mi dat ghi sijt verhoghet.
 Ic wane dat daer an leghet grote doghet
 An die bloeme; die ene joncfrouwe
 280 So sciene hevet verlost van haren rouwe.
 Een luttel eer wildise niet sien :
 Nu duncti mi bevaen in dien ,
 Dat ghi der ghene en sout sijn hout
 Daer ghise jeghen deilen sout."
 285 — »Deilen," seit si, »en es dit Florijs,
 Mijn soete lief, mijn soete amijs,
 Als ic u dicken hebbe gheseghet ,

- Daer mijn lijf ende mijn doot an legghet ?
 Dit es mijn troost , mijn toeverlaet :
- 290 An heme legghet al mijn raet."
 Doe baden si Clarise beide ,
 Dat si haer minne niet brachte te leide ,
 Ende sise decte ende hale :
 Wort gheseit den ammirale ,
- 295 Si wisten wel si souden sterven
 Entie bliscap van harre minnen derven.
 »Nu weest," sprac Claris, »al onvervaert,
 Ende hebt ghene hoede te mi waert.
 In ben niet so dül van seden ende van sinne,
- 300 Dat ic mine gherechte ghesellinne
 Met enigher valscheit bedrieghen soude.
 Ic sel u doen alsic selve woude ,
 Of ics hadde te doen , datmen mi dade.
 Beide met hulpen ende met rade
- 305 Salic u emmer ghehulpich sijn :
 Onser beider eten ende onsen wijn
 Dat selen wi nutten onder ons drien.
 Ghi selt mi ghetrouwe vinden in dien
 Altoes te vorderne uwen wille ,
- 310 Beide openbare ende stille."
 Als dit was gheseit te hant
 Nam Blancefloer Floris bi der hant ,
 Vrolike ende met bliden sinne ,
 Ende leidene ter cameran daer si woenden inne.
- 315 Een rijclijc culct op haer bedde lach ,
 Daer si op te slapen plach :
 Daer op ghingen si sitten beide ,
 Ende begonsten te spreken van den leide
 Dat hem gheschiet was, ende hoe si hadden ghevaeren,
- 320 Sint dat si ierst ghesceiden waren.
 Floris sprac : »Blancefloer, nu heb ic u vonden.
 Mine bliscap es nu te desen stonden
 So groot , dat ict gheseggen en mach.
 Sint quam die leede dach ,
- 325 Datmen maecte tusschen ons een ghesceet ,
 Hobbe ic ghedoghet menich leet :
 Nu es mi mine pine wel verghanghen.

- In groten sere ende in langhen
 Hebbic gheweest ende in groter noot
 330 Dor uwen wille ende welna doot."
 — »Floris," seit si, »sidi dan dit
 Die weder mi spreek ende neven mi sit?
 Ic sie wel ende kinne dat ghijt sijt,
 Die van mi nam u vader dor nijt
 335 Ende ter Montorie sende ter scole.
 Ic soude u houden harde in dola
 Ende over herde onvroet,
 Gheloofdi dat iet was in minen moet
 Dan rouwe ende seer, nacht ende dach,
 340 Sint dat ic u niet en sach.
 Mi wondert herde in minen sinne,
 Bi welker list ghi sijt comen hier inne:
 Ic waent al bi gokelien es.
 Nu vruchtic ende bem in twifele des,
 345 Dat Floris niet es die bi mi sit.
 Wat seg ic? ic kenne wel, hi es dit.
 Soete vrient, keert u hare te mi."
 So wie sore hadde gheweest bi
 Ende hadde ghesien de bliscap, die de kinder
 350 Met cussen ende helsen hadden ghinder,
 Die bliscap ende dat grote spel,
 Hi waer te rechte sculdich wel
 Te gheloven an den sone Veneris,
 Die rechter ende God van der minne is.
 355 Doe toghede hi hare sijn vingherlijn;
 Die doghet-die lach ant steenekijn,
 Hoe nuttelic ende hoe goet het ware:
 Dat seide hi ende vertellet hare.
 Doe begonste si tellen wat haer was ghesiet
 360 Van dien dat hise liet
 Ende hi haer ter scolen ontvoer,
 Tote diere wilen dat hise bevoer
 In de stat te Babilonien, ende si te samen
 Boven in den hoechsten tor quamen.
 365 Claris was wijs ende van sinne,
 Ende decte harre twier minne,
 Ende was emmer begrepen in dien,

- Datsi gherne hadde ghesien,
 Dat verholen ware bleven
 370 Die minne die de kinder dreven,
 Also van haer selven ware.
 Si ghinc dicke te hem ende hi te hare,
 Ende aten ende dronken al te samen,
 Dats dander joncfrouwen niet vernamen,
 375 Ende hadden te gader haer dachcortinge.
 Die twee ghelieven leden onderlinge
 Die beste werlt ende dat scoenste lijf,
 Dat noit hadde man of wijf.
 Sine gherden te hebben niewet el,
 380 No meerre bliscap, no meerre spel.
 Hadt hem moghen also duren!
 Nient! die goddinne van der aventuren,
 Mijn vrouwe Fortune, benijdse des,
 Ende speelde, als ghewone es,
 385 Haer spel al de werelt bekent.
 Haer wiel loopt al ontrent;
 Dat nu es boven es sciene onder.
 Van haer moechdi horen wonder,
 Van harre naturen, van haren seden.
 390 Als si wel gheweest heeft mede
 Den man, ende hoeften ghebracht so hoghe
 Bi haren wille, bi haren ghedoghe,
 Dat hi hem niet ontsiet van vallen,
 Eer hijs iet weet, es hi met allen
 395 Onder die voete gheworpen neder.
 Datsi den man gheeft dat nemet si weder,
 Dat hine weet hoe hijs ghedervet.
 Menighen prince heeft si ontervet,
 Menighen dwaes maect si here
 400 Ende gheeft hem rijkheit ende groot ere,
 Tellende perde met dieren ghesmiden,
 Ende cleeten men bonten ende met siden,
 Ende maecten here ende rechter int lant.
 Enen biscop maect si van enen truwant,
 405 Ende enen brootbidder van enen clerc:
 Des pleghet si, dusghedaen es haer werc.
 Haer ghichten sijn harde onghestade,

- Harde onghetade sijn al haer dale.
 Si es wandel ende menichfout:
- 410 Hi blijft ghehoont diere hem an hout.
 Nu hadde si desę twee so verheven,
 Datsi vro waren ende hem luste leven
 Ende also te bliven einmermeer.
 Doe werp sise in rouwen ende in zeer
- 415 Uter bliscap, daer sise brachte toe.
 Het gheviel dat Claris eens merghens vroo
 Ontspranc ende wart gheware,
 Dat hoech dach was, ende wart in vare,
 Want sijs toren waende gewinnen.
- 420 Te Blancefloer liep si haer ghesellinne,
 Ende seide, dat hoghe waer opten dach.
 Blancefloer harde vacrech lach
 Ende andwoorde, als sise roepen hoorde:
 »Ic come," seit si; metten woorde
- 425 Bleef si liggende ende sliep.
 Claris haestelic ten condute liep,
 In haer becken si twater ontfinc,
 Ende vaerdelic si neder ghinc
 Voer haren here den ammirale.
- 430 Daer waende si vinden metter dwale
 Blancefloer, die in haer camere lach.
 Also dammirael niet en sach,
 Wonderde hem harde ende vraechde hare,
 Waer Blancefloer merde ende bleven ware:
- 435 Si soude te sinen dienste wesen.
 »Here", sprac Claris, »si heeft ghelesen
 Al desen nacht haer boeckelkijn,
 Om u langhe lijf, dat ghi moet sijn
 Met eren in de werelt vortwert meer,
- 440 Ende si bleef slapende een lettelt eer."
 — »Eist waer?" seit hi. — »Here," seit si, »jaet."
 — »Te waren," seit hi, »dats een edele daet.
 Wel na rechte mach si sijn mijn wijf,
 Die bit om mijn ere ende langhe lijf."
- 445 Dit liet hi also ghewerden doe.
 Het gheviel eens anders merghens vroo,
 Dat Claris ontspranc ende sach,

- Dat hoghe was op den dach ,
 Ende riep Blancefloer ende hietse opstaen.
- 450 Blancefloer hietse om twater ghaen ,
 Si soude voren ghaen metter dwale
 Ende wesen daer eer, ende binnen der tale
 Floris Blancefloer te hem dwanc,
 Ende si hem weder ; daer waest so lanc
- 455 Dat cussen ende dat helsen ghedreven ,
 Dat si beide in slapen bleven ,
 Mont an mont, kin an kinne.
 Binnen dien was Claris haer ghesellinne
 Verdelike ten pilore gheghaen ,
- 460 Ende hadde dat water ontfaen
 In een becken van goude ,
 Ende als si wederkeren soude
 Ende liden der doren , lude si riep :
 »Joncfrouwe , laest u." Blancefloer sliep
- 465 So vaste dat sijs niet en hoorde ,
 Ende gaf haer weder ghene antwoorde.
 Claris waende dat voor haer ghinge ,
 Ende vruchte haer lange merringhe ,
 Ende haeste te meer , dat si quam
- 470 Voer den ammirael, ende doe hi vernam,
 Dat Blancefloer niet quam met hare ,
 Vraechde hi, waer si bleven ware.
 Joncfrouwe Claris ontvruchte seere :
 »Ghenade," seit si, »soete here ,
- 475 Een lettelt eer , doe ic was ophes'taen
 Ende ic om water soude gaen ,
 Riep ic-se , eer ic hare cameren leet.
 Si antwerde ende seide, si waer ghereet ,
 Si soude hier eer sijn dan ic."
- 480 Doe bepeinsde hem dumirael een stic ,
 Het docht hem wonderlike dinc.
 Hi riep te hem sinen camerlinc ;
 Hi sat verbolghen ende sere vererret :
 »Ghanc," seit hi , »sie waer merret
- 485 Blancefloer ende doetse haestelike comen."
 Die ghene en hadde niet vernomen ,
 Dat hi Claris voor sinen here liet staen.

- In Blancefloer camer quam hi gheghaen :
 Daer vant hi so grote claecheit binnen
 490 Van dieren stenen in allen sinnen ;
 Een rijclijc bedde hi versach ,
 Daer Blancefloer bi Florise op lach.
 Als hi haerre twier wert gheware
 Te gader ligghen , hi waende dat ware
 495 Blancefloer ende Claris hare ghespele ;
 Bedi hi en merkets niet vele ,
 Dat hi des jonghelincs in inne waert ,
 Floris en hadde graen no baert.
 Daer ne was in den tor neghene
 500 So scone als hi sonder Blancefloer allene.
 Doe hise sach slapen so soetelike
 Ende hebben behelst so vriendelike ,
 Jammerde hem dat hise soude wecken ,
 Ende beggan te hant achtertrecken.
 505 Hi keerde weder te sinen here.
 Die niemere mesquam hem sere.
 »Here," seit hi, »ghi en saghet nie so grote minne,
 Als Blancefloer ende haer ghesellinne
 Claris bevet , want si slapen te samen.
 510 Dat dochte mi , here , so wel ghetamen ,
 Daer ic voor hem stoet ende sach ,
 Hoe haerghelijc in anders arme lach ,
 Die vrientscap ende die grote minne ,
 Mont an mont , kin an kinne ,
 515 In dorstse wecken no inne woude ,
 Des ic vruchte dat icse pinen soude"
 Claris bevede daer si hoorde dat.
 Danmirael verscoot hem ende versat ,
 Hi wert bleec ende root daer naer.
 520 Hi ontsackf ende hadde groten vaer ,
 Dat iement bi Blancefloer laghe
 Ende verholentlike harre minnen plaghe.
 »Reet," seit hi , »mijn swert ; ic sal gaen scouwen
 Die sameninge van den twee joncfrouwen.
 525 Du heves gheloghen : hier staet Clarijs ,
 Daer du ave seits hoeghedane wijs
 Si in Blancefloer armen leghet."

- Noch seit hi, wat iement segbet,
 Dat iement so coene si, dat hi dorre
 530 Der joncfrouwen ghenaken in den torre.
 Met hem dede hi ghaen sinen camerlinc.
 Hi clam den graet op ende ghinc
 Daer hi die kinder slapende vant.
 Dat swert hilt hi al baer in sijn hant,
 535 Ende ghinc ten bedde ende bleef staen daer vore.
 Men ontsloot die venstren, daer sceen dore
 Die sonne ende maket so licht daer binnen.
 Doe sach hi die kinder met groter minnen
 Ligghen ghehelst, als hem was geseit.
 540 Nie en gheschiede hem meere leit.
 Blancefloer kinde hi als hise sach,
 Maer Florise, die bi haer lach,
 Ne hadde hi nie te voren ghesien.
 Nu moghen wi alle
 545 Also dammirael
 »Here God," seit hi 1)
 Te hem riep hi sinen camerlinc:
 »Ondect," seit hi, »haer borste." Die gene ginc
 Ten bedde ende beghanse ontdekken
 550 Liselike, dat hise niet soude wecken.
 Doe wert hi gheware dat deen was een man.
 So groten toren hi des ghewan,
 Dat hi een woort niet mochte spreken.
 Van torne doctem therte breken
 555 Dat swert verdroech hi ende wilde slaen.
 Mettien ontsprongen si ende saghen staen
 Voer hem den vruchteliken here,
 Met baren swerde, verbolghen sere.
 Van vruchten waenden si bede bederven,
 560 Si en twifelden niet si en souden sterven.
 Doe sach op Floris Blancefloer,
 Een suchten haer van der herten voer,
 Ende begonden te wenen hi ende soe.
 Dammirael stoet erre ende sach al toe.
 565 Si laghen hem ghereit te slane beide.
 Hi sette Florise in talen ende seide:

1) In het Hs. onleesbaar geworden.

- »Wie bestu, ellendich keytijf!
 Ja en seltu nu verliesen dijn lijf!
 Hoo waerstu ie so dul ende soe coene
- 570 Dus groten lachter mi te doene,
 Ende te slapen bi minen lieve?
 Du best comen ghelijc enen dieve,
 Dat saltu met dinen live copen sere.
 Bi al den goden die ic eere
- 575 Ic sel di verslaen ende dine pute.
 Heden sel ghaen u minne ute,
 Die ghi hebt ghedreven nu ende echt.
 Waer dat mijn eere ende mijn recht,
 Dat ic u liete leven? — neent!
- 580 Sint ghi minen tor dus hebt ontrent,
 So moeti sterven, dat weet wale.”
 Doe antworde Floris den ammirale
 Herde oetmoedelike ende weende sere:
 »Genaden,” seit hi, »edel here!
- 585 Dit es ene die mi minnet
 Vor alle die gone die soe kinnet,
 Ende ic hare vor alle die ic kinne.
 Nie wart so ghestadighe minne,
 No so gherechte, no so gheware,
- 590 Als si te mi draghet ende ic te hare”
 Als hi niet langher spreken dorste,
 Bat hi dat hi hem ghave vorste,
 Des si moesten comen voor sine man,
 Ende mense bi vongnesse verdade dan.
- 595 Hi gaf hem vorste ende hietse neder bringen
 Tween serianten, daer hi soude dinghen;
 Maer si moesten hem teersten cleden
 Ende ten vreseliken ordeele ghereden.
-

PARTHONOPEUS EN MELIOR.

GERVINUS, *Gesch. der deutschen Dicht.* I, 470.

Dr. JONCKBLOET, *Gesch. der Nnl. Dichtk.* II, 184—214.

» » » Geschied. der Ned. Letterk. 1, 190—192.

J. H. BORMANS, Ouddietsche fragmenten van den Partho-
nopeus van Bloys.

„Dit allerliefste verhaal,” dat wel niet in zijn geheel tot ons is overgekomen, maar waarvan meer dan 8700 verzen zijn behouden gebleven, maakte blijkens het groot aantal Hss., waarvan de fragmenten bewaard zijn, veel opgang, en verdiende dit ten volle. Het verplaatst ons, evenals de Floris en Blancefloer, in het Oosten, naar het kasteel van Cief-d'Oire aan den Hellespont. Onze roman werd vertaald uit het Fransch, deels naar den *Partonopeus de Blois* van Denys Piramus, die zijn werk waarschijnlijk niet veel later dan 1245 schreef, deels naar een vervolg in alexandrijnen, hetwelk de geschiedenis van den held na zijn huwelijk met Melior bevat. Van de Dietsche bewerking wordt het eerst in den *Alexander* (B. V, 1202; B. VIII, vs. 111) melding gemaakt.

PARTHONOPEUS IN HET TOOVERKASTEEL VAN MELIOR.

vs. 556—703.

Parthonopeus verdwaalt op de jacht en komt na een dag dwalen aan den oever der zee, waar hij een schip vindt. Hij betreedt het met zijn paard, vindt er geen levende ziel op en legt zich te slapen. Het schip gaat onder zeil, en Parthonopeus vindt zich bij zijn ontwaken midden in zee. Na eene voorspoedige reis op het kostbare schip landt hij en komt in eene ware tooverstad, die vol schitterende pracht, maar geheel verlaten was. Van de duizend prachtvolle kasteelen kiest hij het voornaamste uit, en

Daerwaert reet hi sinen draf
 Voor den palayse beetti af,
 Den rikeliken graet hi opclam;
 Ende als hi bin den palayse quam,
 5 In allen siden vant hi ghehecht
 Menich rikelijc stallecht.
 Scone vier vant hier ooc
 Van droghen houte sonder roec,
 Hooghe tafelen ende breede,

- 10 Ende van etene grote ghereede,
 Ende ten tafelen niemen gheseten.
 Gherne haddi een lettelt gheten,
 Ende ghinc hoofscelike hande dwaen
 Ten beckinen daer hise vant staen,
- 15 Die ghegoten' beede waren
 Van finen goude ende van claren.
 Deen goot water, dander ontfinct.
 Van argher coppe men dicke drinct
 Beede van clareite ende van wine,
- 20 Dan uten arghesten beekine.
 Als hi sine hande hadde ghedweghen,
 Brochte men hem die dwale ghedreghen,
 Maer hine sach niet diese droech.
 Teerst dat hi hadde ghedroocht ghenoech,
- 25 Dedi als een edel jonghelinc:
 Ter hoochster tafelen hi sitten ghinc.
 Dat dedi om dat ende in dien,
 Of hem evele soude ghesien
 Eer hi danen mochte gaen,
- 30 Dat hi int hoochste waer bevaen.
 Om dat hi was van hoghen gheslochte,
 Dochtem wel dat hi inet rechte
 Ter hoochster tafelen sitten mochte;
 Temeer hi was altoes in vrochte,
- 35 Dat hem die duvel in sijn ghedochte
 Door scamp dit te voren brochte.
 Parthonopeus was gheseten,
*[Daer hi vant vele rikelijc eten.
 Van den spisen hi gherne at*
- 40 *Dor groten hongher, ende nadat
 Hi hadde genomen sijn ghevoech
 Der spisen, dier es vele ende ghenoech,
 Ende mense weder opdede,]*
 Droech men dander mede
- 45 Van allen tafelen in der zele.
 Der tafelen waren daer so vele,
 Datter CCC ridderen doe
 Met ghemake mochten sitten toe.
 Ende als men hem een gherechte

- 50 Brachte, waest cume neder
 Op die tafle voor hem gheset,
 Dat hise alle sach comen met
 Tallen tafelen diere waren gheloest,
 Nochtan en sach hire here no droest.
- 55 Hine wiste hoet hem toequam
 Ende wie dat voor hem nam.
 Die scalen sach hi scinken,
 Den wijn minderen ende niemen drinken.
 Daer was ghedient wel te love;
- 60 Nie was man tgheenen hove
 Ghedient so hovescelike ende so wel.
 Hine sacher scinken niewer in el
 Ter hoochster tafelen dan in goude,
 In groten coppen menichvoude.
- 65 Alle waren si guldijn, sonder allene
 Sijn cop: hi was van enen stene,
 Die harde goet was ende diere;
 Ili was ghemaect van enen saphiere
 Een lettelt donkerachtich' porprijn.
- 70 Niemene mochte deeren venijn,
 Waert in dranke, waert in ate,
 Die dronke utien dieren vate.
 Die scedel was een recht robijn,
 Hine mochte soonre no beter sijn.
- 75 Aen den steen leghet grote doghet;
 Ten coppe was hi so wel ghevoeghet,
 Dat ic dies ghelooven en can,
 Datten mochte ghevoeghen man,
 Het ne hadde ghedaen der naturen sin.
- 80 Daer sach hi ghemaect groot wonder in
 Die appel was een carbonkel steen,
 Die so claer omtrent hem sceen,
 Ende gaf so groot licht ende so claer,
 Dat men ne dorste bernen daer
- 85 Int palays kersen of vier,
 Sonder door rijckelijcheit ende cier.
 Bi den coppe merkedt dat,
 [*Dat hi ter hoochster tafelen sat.*
Doen dat eten was gheluen,

- 90 *Quamen die beckine omme dwaen*
Ende die dwale daertoe gkereet:]
 So wit ne saghedi noit cleet ;
 Daer aen droghedi sine hande.
 Doe quamen die crude mengherande,
- 95 Noten musscaten, naghelkine,
 Die latuarien vray ende fine.
 Na die crude quam die clareit,
 Dies ghenoech daer was ghereit.
 Die scolaken waren daer opghedaen,
- 100 Entie tafelen sach hi tegaen,
 Ende emmer was hi des in vare,
 Dat het bi den duvel ware.
 Doe ghinc hi sitten bi den viere,
 Daer hem harde vakede sciere,
- 105 Ende peinsde, na dat hem stoet,
 Dat hem ware slapen goet,
 Ende hem een bedde wel behoevede.
 Door al dat hi so seere droevede
 Ende emmer vernoys was in wane,
- 110 Began hi teere cameren te gane.
 Doe sach hi II rikelike stallicht
 Al berrende voor hem opghelicht,
 Die voor hem in de camer ghinghen.
 Ili seinde hem van quaden dinghen,
- 115 Ende volghede in die camer naer.
 Dalre rikelijst bedde vant hi daer,
 Dat ye keiser of grave ghewan.
 Daer es so vele prisens an,
 Dat ic die cleeder dier toe hoorden
- 120 Ne can gheprisen in corten woorden.
 Dat coertoer, die culcte polline,
 Die lijnlakene, die oorcussine,
 Die harde wit waren ende clene,
 Rikeliker en saghedi nie ghene.
- 125 Om tcoertoer een lijste ghinc,
 Die soeter rooc dan enech dinc,
 Ende was van enen diere eblie,
 Ende woont in tlaant van Romonie:
 Zijn vel dat rieket harde soete.

- 130 Haddicx stade ende goede moete,
 Ic souder u af segghen mee.
 Dat dier es witter als die snee,
 Ende es sochte jeghen alle diere;
 Maer den serpenten eest overghiere,
 135 Want het sulke nature heeft,
 [*Dat serpente doet, so waer dat leeft.*
Die pelle was Alexandrine
Van enen salamandre herde fine,
Ende blivet ongescaet van viere;]
 140 Want het hevet selke maniere,
 Dat het neemt sijn aert int vier,
 Dat doen en mach gheen ander dier.
 Voor dat bedde lach een tapijt,
 Beede even lanc ende even wijt,
 145 Nie was ghemaket bet.
 Daer stont een setel up gheset,
 Daer die pickle af waren van goude,
 Scoonre danse iemen wenschen soude;
 Daer up ghinc hi sitten neder.
 150 Doe keerden beede die stallicht weder,
 Deen neven den anderen tsamen,
 Binden palayse danen si quamen.
 Diemeer blevere so vele daer,
 Dat al die camere was so claer,
 155 In dier ghelike of si binnen
 Ontsteken waren in allen sinnen.
 Die camere was van marbre porfiere.
 Hi soude sijn goet clere ende diere,
 Die dat wonder bescriven soude,
 160 Dat met lasure ende met goude
 Ghewracht was ende ghemaect van binnen.
 Niemen mochts sinen wille ghewinnen
 Daer in te blivene dier was in;
 Hine hadde ooc emmer so droeven sin,
 165 Hine soude verhoghen diere in ware,
 So soete waest daer in ende so clare.
 Hi sat neder ende soude afdoen
 Beede cousen ende scoen;
 Maer eer hire toe conste comen,

170 Waren si hem van den voeten ghenomen.

Doe ontleede hi hem daer naer
Ende ghinc ligghen up tbedde, dat daer
Scone stont ghemaect, sonder orlof,
So watter hem sal comen of.

175 Ooc ne was hi so niet vervaert,

Hine trac tcovertoer te hem waert.
Binnen dat hijt trac te sinen oren,
Dat licht, dat daer was te voren
Van den keisen, verloos hi doe,

180 Mer hine conde gheweten hoe,

Want het warter donker inne:
Doe vervaerde hem in sinen sinne.

A A N T E E K E N I N G E N .

— Bl. 4, vs. 96. — *Bi der stole* deed men eene gelofte, d. i. de persoon, die de verbintenis aanging, knielde voor den priester neder, welke hem een der beide uiteinden der stoel op het hoofd legde. De stoel is de breede band, dien de priester om hals en schouders draagt, en het zinnebeeld van onderwerping en gehoorzaamheid. Zie nader hetgeen door Dr. De Vries bij deze emendatie is aangeteekend in den *Taalg.* IX, 198 vlgg., en verg. Hildeg. Gloss. op *Stoel*.

— Bl. 20, vs. 158. — Aldus leest Dr. Jonckbloet in plaats van het onzinnige :

Dies god van sonden plien.

Verg. tot staving der verbetering de volgende uitdrukkingen, *Lanc.* II, 43153 :

Nu manic u bi al dien,

Die ridderscaeps nu plien.

d. i. bij alle ridders, en vs. 43723 :

Bi ridderscape ende bi al dien,

Die nu kerstendoems plien.

Zie *Caerl e. El.* 202.

— Bl. 23, vs. 273. — In de eerste uitgave las ik : *ene grote* stride, welke lezing te recht door Dr. Jonckbloet eene ongrammaticale werd genoemd

— Bl. 23, vs. 298. — In de eerste uitgave: » *Moghedi* u lijf ontdraghen." Dr. Jonckbloet gaf in zijne uitgave de verbetering aan, die hij aan Dr. De Vries te danken had. Verg. t. a. p. 203

— Bl. 34, vs. 144. — Volgens de verbetering van Dr. De Vries, die *stonde* in plaats van het onzinnige *hoede* herstelde. De zin is: »dat zou mij den tijd wat korten, dat zou mij een uurtje afnemen van den dag, die mij zoo lang valt." Zie *Taal- en Letterb.* I, 153.

— Bl. 35, vs. 198. — Ook hier bracht Dr. De Vries verbetering aan door te lezen »*in sconinx*,” in plaats van: »*in ene scone camere*.” Zie *Taal- en Letterb.* I, 154.

— Bl. 36, vs. 227. — In de uitgave der *Lorr.* II, 2001 en in de eerste der *Bl.* leest men:

Daer die *derde* cnape lach,
dat door mij in de ware lezing *ander* is verbeterd. Er waren slechts *twee* knapen, als blijkt uit vs. 215 en vs. 297, waar gezegd wordt:

Hen *drien* heeft si nu doet,
d. i. de joncvrouwe (vs. 207 vlgg.), den eersten cnape (vs. 215 vlgg.) en den tweeden.

— Bl. 40, vs. 70. — »Bi den Here die *mi* gheboot”, gelijk bij Hoffmann en in de eerste uitg. staat, veranderde ik in het door den zin gevorderde: »die *hem* gheboot.”

— Bl. 44, vs. 213. — In de eerste uitg. »al *mijn* leven.” Ywe zou gevangen blijven zoo lang *hij zelf* leefde, tot aan zijn dood; niet gedurende het leven van Renout, die rekende zijn veel ouderen schoonvader te overleven. In vs. 222 lees ik in plaats van *Ic* het ontkennende *In*, d. i. *ic en*.

— Bl. 46, vs. 283–288. — Op deze plaats maakte Dr. De Vries de volgende verbetering, die ik hier gelukkig nog kan invoegen. De laatste regel is bedorven, en blijkens het verband moet er een paar verzen zijn uitgevallen. Hij leest aldus:

Dordi mijns ontbiden tehant
So langhe wile op desen dach,
Dat ic hier tot u comen mach,
Ende ghi u riddre metter spoet
In Vrankerike trecken doet,
Also behoude mi God in eren!
Ghewapent sal ic wederkeren
Ende *daer doen als* Ywes man,

d. i. »Ik zal terugkeeren en handelen als kampioen van Ywe; ik zal dan terugkeeren om Roeland in een tweegevecht te bekampen.” Zie verder *Taal- en Letterb.* IV, 57 vlgg.

— Bl. 54, vs. 51. — Hier herstelde ik de ware lezing in plaats van:

Riep si Lancelote op sere.
Oplopen, met den 3den nv. des persoons, (*iemand*) *heftig aanspreken*, *driftig aanvallen*, is hier het gevorderde woord. Zie *Cass.* 620, *LSp.* Gloss. enz.

— Bl. 56, vs. 134. — In plaats van *Die*, lees ik *Dies*, zooals de zin vordert.

— Bl. 57, vs. 158. — In dit vers schrapte ik het overtollige *niet*, daar de ontkenning in het volgende vers volgt.

— Bl. 58, vs. 192. — Hier werd het door den zin gevorderde *in* bijgevoegd.

— Bl. 62, vs. 344. — Met Dr. Jonckbloet verbeterde ik *blide* in *b'ider*.

— Bl. 63, vs. 36. — »*Dat* si vernamen," veranderde ik in *daer*.

— Bl. 67, vs. 204. — *Mire* veranderd in *Mine*.

— Bl. 72, vs. 408. — *Af* ontbr. bij Dr. Jonckbloet en in de eerste uitgave.

— Bl. 73, vs. 420. — In de eerste uitgave: »Den genen mochten hebben *daer* bi." Dat *haer* door den zin gevorderd wordt behoeft geen betoog.

— Bl. 81, vs. 259 vlgg. — De verbeterde lezing en interpunctie is van Dr. Verdam, die aldus leest in plaats van:

En maecte van enegen stene,

Datmen scaecbert hiet int gemene,

Dat wel dusent marct *was* werd.

Zie *Tekstcritiek van Mnl.-Schrijvers*, 14.

Over de verandering van *beiden* in *venden*, in vs. 262, zie *Bloeml.* IV, 162.

— Bl. 82, vs. 319. — In de eerste uitgave: *Starft*, en in vs. 326: *liven*.

— Bl. 84, vs. 377. — In de eerste uitgave: *seggen*, veranderd in *segget*.

— Bl. 92, vs. 126. — Daar de uitdrukking aldus luidt: »*mi hevet des wonder*," is *hadden* der eerste uitgave veranderd in *hadde*.

— Bl. 95, vs. 216. — »Igeren gebroken *was* ere," met Dr. Jonckbloet verbeterd in *hadde geweest*."

— Bl. 97, vs. 303. — »*Mine pine nu lichten sal*." Voor *nu* staat zeker in 't Hs. *mi*, dat in den tekst is hersteld.

— Bl. 102, vs. 498. — In de eerste uitgave: »*Ne gedogede di*."

— Bl. 108, vs. 736. — *Quam* der eerste uitgave met Dr. Jonckbloet veranderd in *quamen*.

— Bl. 113, vs. 105. — Zie over *vie* de aant. in D. IV, 162.

— Bl. 121, vs. 409. — Lees *Nets* in plaats van *Het*.

— Bl. 122, vs. 456. — De zin eischt *Hen* in plaats van *Het*.

— Bl. 126, vs. 1, 7, 9 enz. — Men verbeterde overal *Ferguet* in *Ferguut*, daar de *uu*, welke aan onze *ui* beantwoordt, nooit in de Hss. niet *ue* wordt geschreven.

— Bl. 127, vs. 43. — Volgens de verbetering van Dr. De Vries in den *Taal- en Letterb.* I, 454, is het in het Hs. en de eerste uitgave voorkomende *gheoget* veranderd in *gheboget*, gewelfd.

— Bl. 128, vs. 76. — Hoe de vertaler soms met zijn origineel heeft omgesprongen, moge blijken uit de vergelijking. De *waard*, die in onzen tekst er zoo wonderlijk bijkomt, is in de Fransche bewerking volkomen op zijne plaats. Zie vs. 1602 vlgg.:

Mais a Fergus forment en poise
 Por cho qu'il li voloit porter
 Grant reverence et honnerer,
 Si com nature li mostroit.
 Qu'autre doctrine n'en avoit
 Fors itant con li ensigna
 Li cambrelens qui l'herberga.

— Bl. 128, vs. 95. — In plaats van *hem* lees ik *en* of *hen*, d. i. het en, als de zint eischt.

— Bl. 128, vs. 100. — Dr. De Vries verbeterde het onzinnige *in drie castele* aldus: in *enen* castele. Verg. Ferg. vs. 1657:

Nus hom, tant soit *en forte tor*.

Zie *Taalg.* IX, 179.

— Bl. 134, vs. 320. — Eene in de spreektaal nog zeer gewone, en in 't Mnl. zeer gebruikelijke constructie: »Er is geen dorper, of, zoo schoon een meisje, hij zou zich ontfemen over haar leed.»

— Bl. 138, vs. 45. — In de eerste uitgave: »Hoert wat daer *doen* was bracht», thans veranderd in: »*toe* was bracht.» — *Toebringen* is hier het rechte woord, en beteekent *tot stand brengen*, bewerken. Zie *LSp.* Gloss.

— Bl. 140, vs. 124. — Het klinkt eenigszins vreemd, dat de roode gelaatskleur *zwart* werd. Doch dit vond de dichter in den *Ihom. de Troie*, vs. 15278:

Si grant duol a et si grant ire,
 Que la color qu'ele ot vermeille
 Teinst et *nerist*.

— Bl. 140, vs. 148. — In het door Blommaert gebruike Hs. leest men :

Jhaphes heeft sine marke.

Het pas ontdekte Hs. heeft, volgens de collatie van Dr. Verdam :

Jagheus heeten syne marcke.

Het is hier oud lood om oud ijzer, daar beide lezingen den vermakelijksten onzin opleveren. Maerlant schijnt den Franschen tekst niet begrepen te hebben, die een zeer goeden zin heeft (t. a. p. vs. 15290):

Et Cuperus, li forz, li granz,

Qui esteit *greindre de jaianz*,

d. i. die grooter dan reuzen was!

— Bl. 143, vs. 238. — In de vorige uitgave: *vermoit*, dat geen zin opleverde. Volgens de collatie van Dr. Verdam heeft ook het Hs. Loë dezelfde lezing, doch hij doet mij de verbetering in *verwoit*, verwoed, aan de hand, welke door den Franschen tekst wordt bevestigd, waar men vs. 15385 leest:

Bien ressemble feme *desvée*,

d. i. eene krankzinnige. Zie Burguy, *Gloss.* 112, waar *se desver*, van lat. *dissipare*, wordt verklaard door: perdre sa raison, s'égarer, enz. — *Verwoit* komt in de *Hist. v. Tr.* nog voor vs. 6890:

Salmen my by dy ontwysen

Die wapen, omdat ic ten stryde

Gherne quam ende by tyde...

So is mijn gheluc te cranc.

Men gefse Ulixes best,

Die der node quam ende lest

Ende hem selven *verwoyt* maecte.

Verder nog vs. 6959:

Nochtant ghy heren, verghave Got

Dat Ulixes weer sot

Ofte van natueren *verwoyt*!

— Bl. 145, vs. 312. — In de eerste uitgave: „Die woerden *ghinghen* hem ter herten naer”. De variant in het Hs. L. geeft hier een veel beteren zin. — Evenzoo is in vs. 335 de lezing *siene* boven *sinne* te verkiezen, en in vs. 348 de tegenwoordige lezing boven die der eerste uitgave:

Manic u te deser tijt,

En si mijn wille dat ghi niet uut en rijt.

— Bl. 147, vs. 17. — In de eerste uitgave veranderde ik geheel onnoodig *voert* in *voer*. Wij hebben hier met eene zeer gebruikelijke ellips te doen.

— Bl. 150, vs. 31. — Dr. De Vries verbeterde het onzinnige *maniere* in *mamerien*, d. i. tempel, het ware woord op deze plaats. Zie *Taal- en Letterb.* I, 54.

— Bl. 151, vs. 76. — Ik veranderde *eens* in *dies*, daar er hier van een bepaalden vogel, den pelikaan, sprake is.

— Bl. 152, vs. 92. — »Daer was menech *wempel wite*.” Bij dezen regel teekent Dr. Snellaert, *Alex.* I, 439, aan: »Daer was *menig loshoofd*. — *Wempel wite*. Kiliaen vertaalt *wite*, *wille*, door *notitia*, *prudentia*, *ingenium*: *wite*, *witigh*, door *sciens*, *prudens*, *peritus*, en noemt ze beide oud. *Wempel wite* is dus letterlijk *wimpelverstand*, d. i. fladderend, bewegelijk, onvast verstand.”

Gualtherus, *Alex.* L. V, vs. 464, heeft hier het volgende:

Servus et ancillae iussi lucescere luxu
 Barbarico, insolitos nequeunt sufferre paratus,
 Immemoresque sui, dum contemplantur amictus,
 Iam se praesumunt servos non esse fateri,
 Hosque, quibus deerat fallax opulentia, iussit
 Inter honoratos fulgere precaria vestia.

Maerlant's navolging is, gelijk men ziet, zeer vrij en draagt eene geheel Nederlandsche kleur. Licht bij het origineel verkrijgt men alzoo niet. Snellaert's verklaring kunnen wij laten voor hetgeen ze is. Ook mijne gissing (D. IV, 163), of misschien *wempel wite* = *witte sluier*, den zin van *eenvoudig vrouwspersoon* zou hebben, is geheel te verwerpen. Dr. De Vries vermoedt, of Maerlant misschien ook *sempel scite* kan hebben geschreven. *Scite* is een verachtelijke scheldnaam evenals *driten sone*, en komt o. a. voor in den *Ferg.* vs. 404:

Ghi scelt mi hoere ende quade *schite*.

— Bl. 154, vs. 47. — In de eerste uitgave: *Drie* doren. De verbetering werd mij door Dr. De Vries aan de hand gedaan, met verwijzing naar de *Alex.* L. IV, vs. 406: »*Mille patet foribus*.” Hoe de bedorven lezing is ontstaan, ligt voor de hand. Maerlant schreef *M*, d. i. *dusent*, en een later afschrijver verwarde dit met het bijna gelijke *III* (ii) en (iii), terwijl een derde het getal in letters schreef en bij ongeluk *drie* in plaats van *dusent* zette.

— Bl. 155, vs. 91. — Ook hier vestigde Dr. De Vries mijne aandacht er op, dat *reden* in *vreden* moest worden veranderd. Bij Gualth. L. IV, vs. 425: »finis Concordia belli."

— Bl. 156, vs. 110. — In de eerste uitgave: *Waer* dat A. lach. Het Hs. heeft *Wee*, d. i. *hoe*.

— Bl. 158, vs. 34. — In de eerste uitgave: *Nu* vare. De verbetering is van Dr. De Vries, en overeenkomstig Gualth. L. X, vs. 26: »Ad Styga *descendo*." In vs. 49 is het vnw. *si* ingevoegd, dat in de eerste uitgave ontbrak. — In vs. 44 verbeterde men nog *Die* in *Dier*.

— Bl. 159, vs. 77. — In de eerste uitgave verkeerdelijk met het Hs. *mesdade*. Zie Gualth. L. X, vs. 45:

Proditioque doli comes et detractio macri

Filia livoris, quae cum *bene facta* negare

Non possit, quocumque modo pervertere tentat,

Et minuit laudes quas non abscondere fas est.

De verbetering is van de hand van mijn vriend De Vries.

— Bl. 161, vs. 163. — In de eerste uitgave het nietsbeteekenende *Pansamase*. Ook in vs. 165 is een naam verhaspeld, en wel *Mothone* of *Methone* in *Marone*, die in den *Sp.* I^o, 41, 1, tot *Macedone* verknoeid is. Vinc. geeft de verbetering in *Mothone* aan. Zie t. a. p. Aant. 4).

— Bl. 162, vs. 195. — In de eerste uitgave: *di helle*, in plaats van *di die helle*.

— Bl. 163, vs. 210. — In de eerste uitgave:

Nochtan sal hijs niet afstaen.

De verbeterde lezing is naar het Amsterd. fragment.

— Bl. 164, vs. 258. — Reeds in de vorige uitgave werd *vergeten* van het Hs. veranderd in het door den zin gevorderde *verhelen*.

— Bl. 166, vs. 1 vlgg. — De verschillende afwijkingen van den tekst met dien der eerste uitgave zijn ontstaan door de vergelijking met de fragmenten in de Diet-sche Warande medegedeeld, welke een ouderen en zuiverder tekst bevatten. De voornaamste zullen wij later even aanstippen, terwijl wij de minder belangrijke stilzwijgend voorbijgaan. De vergelijking der fragmenten met onzen tekst loopt over de volgende verzen: vs. 1—46, vs. 385—440, vs. 553—598.

— Bl. 169, vs. 94. — In de eerste uitgave *souden*.

— Bl. 169, vs. 112. — In de eerste uitgave:

Ende keert te handen te [mi] weder uut.

Te mi (in het Hs. enkel *te*) is een inlapsel van den afschrijver. — In vs. 122 ontbreekt in het Hs. *so*, dat voor het zinsverband noodig is.

— Bl. 169, vs. 126. — Het Hs. heeft duidelijk *trjsten*, dat reeds in de eerste uitgave in *misten* was veranderd. Verg. *Floire et Bl.* vs. 2062:

Mais a la chambre *failli* ont.

— Bl. 170, vs. 136. — In de eerste uitgave: Dat sijt waer. Het ontkenkende *en* moet noodzakelijk ingevoegd worden. — In vs. 138 lees ik, in plaats van het vroegere *gave*, *gaven*.

— Bl. 170, vs. 144. — In de eerste uitg. met het Hs.: Ende *sprac*, waar de zin noodwendig *spranc* eischt. Verg. *Fl. et Bl.* vs. 2073:

Por la joie qu'ot sus *sailli*.

Reeds in de eerste uitgave veranderde ik in vs. 145: *sprac* van het Hs. in *scrac*.

— Bl. 171, vs. 173. — In de eerste uitgave: Int ansichte *met* haren monde. Mijn vriend De Vries deed mij de verbetering aan de hand van *met* in *mits*, d. i. *midden op*, *vlak voor*. Verg. *Fl. et Bl.* vs. 2094:

Des eles feri mon menton.

In vs. 175 veranderde ik *Dat*, zooals ook 't Hs. heeft, in *Daer*.

— Bl. 172, vs. 222. — In de eerste uitgave volgens 't Hs.: Hi *verret*,^{*} thans veranderd in *verre*. Er is geen reden om aan een ww. *verren* te denken, terwijl de drie-voudige herhaling van *verre* oneindig krachtiger is.

— Bl. 172, vs. 234. — In de vorige uitgave: »Die minne quam van *mi* bi mire sceude.» Van *mi* is geheel overtollig en een inlapsel van den afschrijver. — Na dit vs. ontbreekt waarschijnlijk een paar regels, blijkens het origineel, vs. 2141—42:

Cele l'ot, grant pitiés l'en prent,

Dont reparole doucement.

Deze verzen kunnen ongeveer aldus geluid hebben:

Doe sise hoerde wart si saen

Van groter barmherticheit bevaen.

— Bl. 173, vs. 271. — In de eerste uitgave las ik *Ghesondelike*, dat geen zin oplevert. Het Hs. heeft: *Ghe... delike*, waaruit Hoffmann *ghenadelike* maakte. Dr. De Vries

doet mij de verbetering *ghestadelike* aan de hand, d. i. bedaard, kalm. Verg. vs. 2604:

Ende antwoord hem *ghestadelike*,

en vs. 3909:

Ghestadelike quamen si ende met sinne.

Verg. Oudemans, *Bijdr.* II, 597.

— Bl. 173, vs. 283. — In dit vers moet noodzakelijk het ontkennende *en* worden gevoegd, dat in de eerste uitgave ontbreekt. Verg. *Fl. et Bl.* vs. 2175:

Orains ne la voliez véoir,
Or n'avez nul si cher avoir.
Moult esteroit *vostre anemie*
Qui vous en feroit departie.

— Bl. 174, vs. 307. — Met Dr. De Vries verander ik *eten* in *nuten*, daar *eten* wel niet op *wijn* betrekking kan hebben.

— Bl. 174, vs. 323. — In de eerste uitg.: »So groot, dat ict *gheseggen niet* en mach." *Niet* is zeker een inlapse van den afschrijver, die een groote neiging verraaft om de verzen te verlengen. Zoo zal in vs. 319 wel een invoegsel zijn: »*Dat hem ghesciel was*," en de regel aldus moeten worden gelezen:

Ende hoe si hadden ghevaren.

— Bl. 176, vs. 400. — Met de variant veranderde ik *bliscap* in *rijcheit*.

— Bl. 176, vs. 404. — In de eerste uitgave:

Enen biscop maect si enen truwant,
Enen brootbidder maect si van enen clerc.

De verbetering is aan den tekst der fragmenten ontleend.

— Bl. 177, vs. 418. — *Ende vervaerde hare*, beter volgens de fragmenten: *ende wart in vare*.

— Bl. 177, vs. 422. — Voor den onzin van het Hs. *vaerech sach*, biedt het fragment de uitstekende lezing *vacrech lach*.

— Bl. 177, vs. 428. — In het Hs. *vervaerdelic*, terwijl het fragment *vervarlike* heeft. De ware lezing zal wel *vaerdelic* zijn: verg. vs. 459.

— Bl. 179, vs. 518. — In de eerste uitgave *versciel*, blijkens *versat* in *verscoot* te veranderen.

— Bl. 180, vs. 528—30. — Het is niet onwaarschijnlijk dat hier een paar rijmregels tusschen vs. 528—29 ontbreekt. Ook vs. 528 zal wel bedorven zijn, terwijl in vs. 530, in

plaats van *Enigher*, zooals 't Hs. heeft, wel *Der* zal moeten gelezen worden, gelijk Dr. De Vries verbeterd. In den Franschen tekst luidt de plaats aldus, vs. 2355 vlgg.:

Ne set que face ne que die,
Ne croit que nus osast s'amie
Amer, tant fust de haut parage:
Par (?) un petit que il n'enrage.

De dichter schreef misschien iets dergelijks:

Hine weet wat hi doet oft seghet;
Verbolghen was hi in sinen sin,
Ende hine ghelovet meer no min,
Dat iement so coene si, dat hi dorre
Der joncfrouwen ghenaken in den torre.

— Bl. 180, vs. 544 vlgg. — Deze verzen zijn in het Hs. gedeeltelijk onleesbaar, terwijl hier ook juist eene leemte in de fragmenten is. De ontbrekende verzen luiden aldus in het oorspronkelijke (vs. 2377 vlgg.):

Floires o s'amie gisoit:
En son vis nul samblant n'avoit
Qu'il fust hom; car a son menton
N'avoit ne barbe ne grenon:
Fors Blanceflor n'avoit tant bele
En la tor nule damoisele.
Li amirals ne l'connut mie:
Griement le point la jalousie;
Teus est amors et teus sa teche,
Cou dont se crient tour jors s'en eche.

Het is niet onwaarschijnlijk dat in onzen tekst eenige verzen zijn weggevallen.

— Bl. 180, vs. 548. — In de eerste uitgave: „Ondect”, seit hi, „haer *bedde*”, zooals ook zeer duidelijk in het Hs. staat. Doch niet het *bed*, maar de kinderen of hunne lichaamsdeelen moeten ontdekt worden. Waarschijnlijk schreef de dichter *borste*, gelijk de Fransche tekst, vs. 2387 vlgg., heeft:

Au chambrelenc dist: „Les *poitrines*
Me descoevrez des deus meschines:
Lor mameles primes verrons,
Et puis si les esveillerons.

Of is misschien met nog geringer verandering te lezen: haer *bede*?

— Bl. 183, vs. 38--43. — De in het fragment ont-

brekende verzen zijn door mij bij gissing naar het Fransch,
vs. 992 vlgg., hersteld:

Il a trové moult beaus mangiers :
Si en mangue volentiers :
Il mangue à moult grant vigor ,
La fains i met bone savor ;
Et quant d'un mès a auques pris ,
Cil est ostés et autres mis.

— Bl. 184, vs. 88—91. — De in het fragment ontbrekende en bij gissing herstellde verzen luiden in het origineel, vs. 1035 vlgg., aldus:

Et par le coupe li est vis ,
Qu'il est moult ricement assis.
Or puet mangier séurement ;
Car n'i a point d'encroutement ,
Car nus hom de mangier n'encroute
Qui de la coupe boive goute.
Quant li mès laissent à venir ,
Et li bacin viennent servir ,
Qui l'aigue versent et recuellent ,
Et font samblant que bien le vuellent ,
La blance toaille i est preste , cet.

— Bl. 186, vs. 136—139. — In den *Part.* vs. 1077—1082, luiden de door mij herstellde verzen aldus:

A toute rien est debonaire ,
Fors qu'à serpens siut moult mal faire:
Serpens ocit , de ce se pest ;
Jà n'ert si grans qu'ele nel plect.
Li covertors vint d'Alixandre :
Si est dedens de salemandre ,
Qui hors de feu ne seit garir ,
Ne fus ne puet son poil bruir.

WOORDENLIJST.

Toevoegsel.

Aert, znw. m., *geaardheid, natuur*. Sijn — nemen, I, 186, 141, *zijne natuur hebben, volgens zijne geaardheid leven*.

Aet, znw. m., I, 184, 71, *eten, spijs, voedsel*.

Afbeten, znw. onz., I, 182, 2, *afstijgen*, van paard of wagen.

Alexandrijn, bnw., I, 186, 137, *Alexandrjnsch, van Alexandrië*. Vooral van eene kostbare purperen stof, aldaar vervaardigd.

Altemet, bijw., I, 51, 176, *langzamerhand, gaandeweg*.

Appel, znw. m., I, 184, 81, *knop op den deksel van een beker*.

Arch, bnw., I, 183, 18, 20, *slecht, gemeen*.

Barké, znw. vr., I, 51, 171, *boot*.

Behoeven, zw. ww., I, 185, 107, *noodig zijn*.

Becomen, st. onreg. ww., I, 48, 55, *tot zich zelf komen*.

Becopen, zw. onreg. ww., I, 51, 163, *ontgelden*.

Berren, zw. ww., I, 185, 112, *branden*.

Beslaen, st. onreg. ww., deelw. beslegghen, I, 48, 47, *bevekt, aan alle kanten bedekt*.

Bet, bijw., *beter*. Te — hebben, met den 2^{den} nv. der zaak, I, 51, 175, *beter aan iets toe zijn, bij iets wimen*.

Beten, zw. ww., I, 52, 194, *afstijgen*.

Bevaen, onreg. st. ww., deelw. bevaen (in), I, 183, 30, *begrepen in iets, op iets uit*.

Bin, voorz., I, 182, 4, *binnen*.

Binnen dat, voegw., I, 187, 177, *terwijl dat*.

Boghescot, znw. onz., I, 48, 36, *boogshot, afstand van een boogshot*.

Brenghen, zw. onreg. ww., *brenghen*; — te voren, I, 183, 36, *berokkenen*.

Cier, znw. m., I, 184, 86, *pracht, pronk*.

Dachvaert, -vaerde, znw. vr., I, 52, 195, eigenlijk *dagreis*, doch van een leger voor *krijgstocht van éenen dag, gevecht*.

Derven, zw. onreg. ww., dorste, I, 184, 84, *behoeven*.

Diemeer, voegw., I, 186, 153, *echter, evenwel*.

Diepelike, bijw., I, 52, 182, *uit den grond des harten*.

Dier, bnw., I, 186, 158, *uitstekend*.

Doot, bnw., *dood*. Hem — maken, I, 48, 45, *zich dood houden*.

Draf, znw. m., *draf*. Sinen — riden, I, 182, 1, *op een draf zijn weg voortzetten*.

Droest, znw. m., I, 184, 54, *tafelmeester, opperhofmeester*.

Dwaen, st. onreg. ww., ghedweghen, I, 183, 13, 21, *wasschen*.

Dwale, znw. vr., I, 183, 22, *handdoek*.

Eblie, znw. m., I, 185, 127, *naam van een pelsdier*.

Bij Bormans leest men: van eenen *dieren eblie*. Waarschijnlijk is de naam bedorven, en hoort de *n*, die wellicht onduidelijk is geschreven, bij *eblie*. Misschien stond in den oorspronkelijken tekst, niet *neblie*, maar *zeblie*, eene verbastering van *sabellus, zebellus, zebella*, sabeldier. De Fransche tekst (*Partonopeus*, Ed. Crapelet, I, 37) geeft geen licht:

Bien est orlés li covertors

De peaux de *bex* entor es ors.

Wat *peaux de bex* zijn weten ons de Fransche uitleggers evenmin te verklaren.

Finen, zw. ww., I, 50, 128, *boeten, betalen*, van ofr. *finer*, mlat. *finare* (Du Cange III, 299a; Burguy, *Gloss.* 164).

Fonteine, znw. vr., I, 47, 17, *bronwater*. Zie Oudemans, *Bijdr.* II, 317.

Ghebreken, st. ww., I, 48, 41; 51, 144, 153, *ontbreken, te kort komen*.

Ghehingen, zw. ww., I, 49, 89, *toelaten, toestaan*.

Gheprisen, zw. ww., I, 185, 120, *prijzen, loven*.

Ghereede, znw. vr., I, 182, 10, *toebereiding, voorraad*.

Ghereyde, znw. onz., I, 52, 192, *paardentuig, zadel*.

Ghesien, st. onreg. ww., I, 51, 143, *zien*.

Ghestof, znw. onz., I, 50, 127, *gestuif, stofdwarreling*.

Ghevallen, st. ww., ghevel, I, 49, 81, *vallen*.

Ghevoeghen, zw. ww., I, 184, 76, 78, *samenvoegen, vastmaken.*

Gheweghen, zw. ww., I, 48, 28, *geleiden, doen gaan.*
Zie Oudemans, *Bijdr.* II, 655.

Ghewisen, zw. ww., I, 48, 28, *heenwijzen, den weg wijzen.*

Graet, znw. m., I, 182, 3, *trap.*

Griffoen, znw. m., I, 50, 138, *griffoen, grijpvogel.*

Hechten, zw. ww., I, 182, 5, *vasthechten, vastmaken.*

Hilde, znw. vr., I, 49, 78, *greep, gevest van een zwaard.* De gewone vorm is *hilt*, eng. *hilt*. Zie Woordenlijst, Oudemans, *Bijdr.* III, 118.

Hoofscelike, bijw., I, 183, 13, *welgemanierd, gelijk een hoofschene ridder betaamt.*

In dien, bijw., I, 183, 27, *daarom, om die reden.*

Karine, znw. vr., I, 50, 127, *kar, wagen.* Zie *Taal- en Letterb.* IV, 93.

Clareit, znw. m., I, 183, 19; 185, 97, *bleekroode wijn getrokken op specerijen en met honig vermengd.* Zie *Alex.* II, 309; Oudemans, *Bijdr.* III, 399.

Cleen, cleyn, bnw. en bijw.; bnw., I, 185, 123, *sijn* (van stof). Verg. *Parth.* 2859:

Ende hemden *clene* ende wit.

en ald. 3322:

Die halsberch was van witten maillen,
Van *clenen* ghewerke scone ende goet.

Verg. Oudemans, *Bijdr.* III, 303, waar evenwel de verklaring van *zuiver, schoon*, min juist is. — Bijw. I, 51, 175, *weinig.*

Clerc, znw. m., I, 186, 158, *geleerde.*

Cont, bnw., *bekend*; enen — *sijn*, I, 48, 20, *op iets voorbereid zijn.*

Cop, znw. m., I, 183, 18; 184, 64, 76, 87, *beker.*

Cousen, znw. vr., gewoonlijk in 't mv., I, 186, 168, *broek, fr. chausses.* Zie Oudemans, *Bijdr.* III, 517.

Covertuer, znw. onz., I, 185, 121, 125; 187, 176, *deken, dekkleed.* Zie Oudemans, *Bijdr.* III, 521.

Crancken, zw. ww., I, 48, 21; 49, 93, *krachteloos worden, in krachten afnemen.*

Cruut, znw. onz., I, 185, 94, 97, *toekruid, specerijen*, die op het nagerecht werden gebruikt. Verg. *Hor. Belg.* III, 419; Van Wijn, *Huisz. Lev.* 99, en zie *Ferg.* 859, *Wal.* 10281.

- Culcte, znw. vr., I, 185, 121, *kussen*, lat. *culcita*.
- Las, bnw., I, 52, 190, *moede*, *vermoeid*, van fr. *las*.
- Latuarie, znw. vr., I, 185, 96, *toespjjs*, inzonderheid prikkelende lekkernijen, vooral bestemd om den smaak tot den wijn op te wekken, van ofr. *lectuatre*, *laltuaire*, mlat. *electuarium*. Verg. eene plaats aangehaald uit de *Stat. Eccl. Cadurc.* anno 1229 bij Du Cange III, 22: Parasti species vel electuaria, non causa medicinae, sed ut vinum tibi melius saperet, et ad bibendum te fortius incitaret.
- Lenghen, zw. ww., I, 51, 162, *langer worden*, *zich verlengen*.
- Lijnlaken, znw. onz., I, 185, 122, *beddelaken*.
- Lijste, znw. vr., I, 185, 125, *rand*, *boord*.
- Lof, znw. m., *lof*, *prjs*; te love, I, 184, 59, *op eene wijze die lof verdient*, *uistekend*.
- Losen, zw. ww., I, 184, 53, *ontruimen*, *ledigen*, t. w. van de gebruikte spijzen. Verg. *Part. I*, 1005:
 Et quant li siens mès est assis,
 Sempres sont tuit li autre mis.
 Toutes les tables sont assises.
- Maniere, znw. vr., I, 186, 140, *aard*, *geaardheid*.
- Merbersteen, znw. m., I, 48, 38, *marmarsteen*.
- Merren, zw. ww., I, 50, 125, *talmen*, *dralen*.
- Moete, znw. vr., *tijd*, Kil. *otium*, Hd. *musze*; goede —, I, 186, 130, *tijd*, *gelegenheid*. Verg. *Rijnth.* 26814:
 Soe wildene tasten an sine voete,
 Maer hine gaefs hare gheene moete.
- Zie verder *Stoke*, III, 58, 364; *LSp.*, *Rijnth.* Gloss. enz.
- Naghelkijn, znw. onz., I, 185, 95, *kruidnagel*.
- Olifant, znw. m.; I, 47, 16; 48, 34; 49, 61, *elpenbeenen hoorn*, fr. *olifant*. Zie *Ned. Wdb.* op Olifant.
- Onbedacht, bnw., *onbewust*; van hem selven — werden, I, 47, 11, *buiten zich zelven geraken*.
- Ontbeiden, zw. ww., I, 52, 191, *wachten*.
- Ontferren, zw. ww., I, 50, 126, *zich verwijderen*.
- Ootmoet, znw. m., I, 51, 148, *genade*.
- Opclimmen, st. ww., *clami op*, I, 182, 3, *opklimmen*.
- Oplichten, zw. ww., I, 185, 116, *opsteken*. Verg. *Part. I*, 1060:
 Et voit deux cierges alumés.

- Opsitten, st. ww., I, 51, 158, *te paard stijgen*.
 Orlof, znw. m., I, 137, 173, *verlof*.
 Overghiere, bnw., I, 186, 134, *bij uitstek gebeten op*.
 Payen, znw. m., I, 50, 108, *heiden*.
 Pellijn, bnw., I, 185, 121, *van pelle, eene kostbare zijden stof, gemaakt*. Zie *Hild. Gloss.*, en vooral *Taalg.* IX, 193 vlgg.
 Pickel, znw. m., I, 186, 147, *poet* van een stoel of bed; fr. *pecol*, mlat. *pecollus* (Du Cange V, 164b). Verg. *Part. I*, 1090:
 Une chaire a près del lit,
 Dont li *pecol* sont d'or bien cuit.
 Pine, znw. vr., I, 48, 40, *mocite, overlast*.
 Porprijn, bnw., I, 184, 69, *purperkleurig*. In het Hs. staat: *donker achter proprijn*. Verg. *Part. I*, 1021.
 Li safrs est auques *porprijs*,
 Auques obscurs, et si est friss.
 Porren, zw. ww., I, 49, 71, *aanzetten, aanvallen, bedreigen*.
 Ragen, zw. ww., I, 51, 166, *uitsleken*, hd *ragen*.
 Reiken, zw. ww., I, 47, 17, *aunreiken, aangeven*.
 Rikelijc, bnw., I, 182, 3, 6; 185, 111, 116, 124, *kostbaar, prachtig*.
 Rijckelijcheit, znw. vr., I, 184, 86, *kostbaarheid, pracht*.
 Scaerden, scarden, zw. ww.; bedr. I, 49, 68, *schaarden doen verkrijgen*; onz. I, 49, 77, *schaarden verkrijgen, bot worden*.
 Scamp, znw. m., *smaad*; door —, I, 183, 36, *om iemand smaad of schande aan te doen*.
 Scedel, znw. m., I, 184, 73, *deksel*. Verg. *Part. I*, 1025:
 Li *covercles* est d'un rubi.
 Zie *Flor. e. Bl.* 642, 660.
 Scep, znw. onz., I, 51, 171, *schip*.
 Sciere, bijw., I, 185, 104, *spoedig, gauw*.
 Sciltwachte, znw. vr., *wacht*. Die — doen, I, 50, 134, *de wacht houden, de ronde doen*. Verg. *Alex. B. IV*, 1265:
 Selve voer die here mede,
 Daer men *die sciltwachte dede*.
 Scolaken, znw. onz., I, 185, 99, *tafellaken* Zie *Flor. e. Bl.* 1919:

Doe si ghenoech alle hadden gheten
 Ende op waren ghedaen die *scoenlakene*,
 Floris geboot die bedden te makene.

Kil. verklaart *schoonlaken* door *ammelaecken*,
mappa, q. d. *linteum candidum sive mundum*. In den
Alex. B. X, 789 vinden wij het woord *scoetlaken*, servet,
 dat met *schoonlaken* niet te verwarren is.

Ende die liede plegen al

Tetene sonder *scoetlaken*.

Seinen, zw. ww. Hem — van ene dinc, I, 185, 114,
zich kruisen voor iets, het teeken des kruises maken ter
afwering van iets. Verg. *Parth.* 3335:

Alse hem gorden hiet die maghet,

Van groten wonder hi *hem seinde*.

Ze le, znw. vr., I, 183, 45, *zaal*.

Serich, bnw., I, 50, 104, *bedroefd, droevig*.

Sin, znw. m. In allen sinnen, I, 186, 156, *in*
alle opzichten, geheel en al, en bij uitbreiding *overal*.

Sonder, bijw., I, 184, 86, *behalve*.

Stallecht, stallicht, I, 182, 6; 185, 111; 186,
 150, *waskaars*. Zie Woordenlijst.

Starke, bijw., I, 51, 172, *sterk, in grooten getale*.

Tamere, bijw., I, 52, 186, eigenlijk *van daag nog*,
 en bij uitbreiding *heden, thans*, samengetrokken uit
tagemere (te dage mere), *tacmere*, en met uitstooting
 der c: *tamere*. Zie *Limb.* VII, 1632:

Daer omme bidden wi u dat ghi hier

Tammeer blijft, her coninc fier.

Zie verder *Limb.* X, 67; *Wal.* 1984, 8783; *Lanc.* II, 5322;
Ferg. 4425; *Rose*, 11280; *Rein.* Gloss.; *Taalg.* I, 242, enz.

Teerst dat, voegw., I, 183, 24, *zoodra*.

Tegaen, st. onreg. ww., I, 185, 100, *verdwijnen*.

Temeer, voegw., I, 183, 34, *echter, nochtans*. Verg.
Parth. 5808:

Ende niet aen hem en mesteet;

Maer allene dat hi heidin es;

Temeer, waer hi seker des

Datne mijn vrouwe hebben woude,

Ic weet wel dat hi gherne soude

Sine wet begheven door hare.

Tempel, znw. m., I, 48, 32, eigenlijk *slaap van 't hoofd*,
 ofr. *temple*, hier *trommelvlies*. Het hier aangehaalde vers

komt bij *Turolde* niet voor. Wij lezen er alleen, III, 822:

Par les oreilles fors s'en ist le cervel.

Verg. Diefenbach, *Gloss. Lat.-Germ.*, 584 op *Timpus*,
aldaar verklaard door: *slaf by den oren*. In de beteeken-
nis van *slaap* vinden wij het nog *Roel*. III, 314.

Hem scoorde de *tempel* doen hi blies.

Ald. IV, 121:

Derdewerf blies Roelant

Met bloedeghen monde den olifant,

Met al der cracht die hi mochte

Dat hem die *tempel* scoren dochte.

De laatste plaats luidt aldus bij *Turolde*, III, 349:

De sun cervel rumput en est li *temples*.

Tes, voegw., I, 51, 141, *totdat*.

Toecomen, st. onreg. ww., I, 184, 59, *geworden*.

Toren, znw. m., I, 50, 124; 51, 155, *verdriet*, *leed*.

Vaken, zw. onpers. ww. *Mi vaect*, I, 185, 104, *ik
ben vakerig*, *ik ben door den slaap bevangen*.

Vacrech, bnw., I, 177, 422, *vakerig*, *slaperig*.

Vare, znw. m., I, 185, 101, *vrees*.

Verdraghen, st. ww., I, 49, 61, 79, *omhoogheffen*.

Vercoenen, zw. ww., I, 49, 88, *door koenheid te boven
komen*, *overwinnen*, *vervloeken*. Verg. *Turolde*, III, 871:

Ne vos ait hume ki pur altre se fuiet,

d. i.: dat u niemand bezitte, die voor een ander de wijk
neemt. — Verg. *Vad. Mus.* II, 207, 228:

Ende oec hebbic twee jongen soenen,

Die men qualijc mach *vercoenen*,

d. i. in koenheid overtreffen.

Verqueicken, zw. ww., I, 47, 18, *verkwikken*.

Vlien, st. ww., vlo, I, 51, 164, *vlieden*, *vluchten*.

Vray, bnw., I, 185, 99, *fraai*, *schoon*, eigenlijk
waar, van fr. *vrai*, doch reeds in de Middel-Eeuwen in
de gewijzigde beteekenis bekend. Zie *Rose*, 569:

Dedute, die *frai* es ende scone.

Zie verder *Rose*, 718; *Vad. Mus.* I, 47, 4; *Rijmb. Gloss.*

Vrocht, vrochte, znw. vr., I, 183, 34, *vrees*.

Waen, znw. m., *waan*. In wane sijn, met den 2den
nv., I, 185, 109, *iets verwachten*, *er op rekenen*.

Werde, bijw., I, 51, 145, *eerbiedig*. Zie *Rijmb.* 21428:

Up derde

Vielen si ende anebeeident *werde*.

Werken, zw. onreg. ww., ghewracht, I, 186, 161,
bewerken, vervaardigen.

Wide, znw. onz., I, 49, 68, *uiteinde, wijd bovengedeelte
 van een hoorn.* Verg. *Turolde*, III, 857:

Fendus en est mis olifans *el gros.*

Wille, znw. m., I, 186, 162, *lust, genoeg, bekomst.*

Winden, zw. ww., I, 49, 77, *zich krommen, ombui-
 gen, gaan onliggen, stomp worden.* Verg. *Turolde*, III, 864:

Cruist li acers, ne freint ne s'esgruigne.

volgens de vertaling van Génin: »L'acier grince, mais
 sans rompre ni s'esbrescher.»

GEESTELIJKE POËZIE.

Legenden.

REIS VAN SINTE BRANDAEN.

Dr. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. I. 400—414.

Jhr. PH. BLOMMAERT, Oudvlaemsche Gedichten, I en II D.

Dit gedicht, eene rechte „monniks-Odysee“, waaraan eene zeer oude latijnsche legende, hoewel merkelyk vervormd en gewijzigd, ten grond ligt, kan als een verward mengelmoes van oudheidensch bijgeloof, eene herinnering aan de vroegere godenleer en een ziekelijk kloostermysticisme beschouwd worden. De persoon van Brandaen is historisch: hij leefde in het laatst der zesde eeuw als abt van een klooster in Ierland, en heeft waarschijnlijk eene reis gedaan, waarvan hij de beschrijving heeft gegeven in een boek *De Fortunatis insulis*, dat hem wordt toegeschreven. De nml. vertaling is zoowel naar den inhoud en geest als naar den vorm te oordeelen, zeer oud, ja misschien een der alleroudste voortbrengselen onzer poëzie, en kan gerekend worden nog in de XIIe eeuw te zijn ontstaan. Welk het origineel is, waarnaar het is bewerkt, is onzeker; doch de onnaauwkeurige rijmen schijnen een middenhoogduitsch voorbeeld te verraden.

DE BREIDELDIEF.

vs. 725—1114.

In Ierland leefde een heilig man, Brandaen genoemd, wien bij zijne studiën een boek in handen kwam, waarin zoovele wonderen der schepping vermeld stonden, dat hij niet kunnende gelooven alles dat het bevatte, en in toorn ontstoken over den schrijver dier leugens, het boek verbrandde. Hierop verscheen hem een engel, die hem beveelt eene zeereis te ondernemen, om zich met eigen oogen van het wonderdadige in de schepping te overtuigen, en hem oplegt die wonderen te beschrijven. Brandaen gaat van een tal monniken vergezeld scheep en heeft op zijne reis de vreemdste ontmoetingen.

II.

1

1

- Doe voeren si in een eylant,
 Daer die Gods wygant
 Liet sinen kyel staen,
 Also wy vernomen haen.
- 5 Daer ghinghen si up te hant,
 Ende doe si quamen up dat sant,
 Waren si blyde ende vroe.
 Met sente Brandaen ghinghen si doe
 Neven een water te dale
- 10 Tote eene der scoenster zale,
 Die nye kerstin man sach,
 Als ic u mach doen ghewach.
 Die zale was buten guldijn;
 Dat die style souden sijn,
- 15 Dat was al karbonbel;
 Daer en was gheen so doncker,
 Hi en lichte alset sonnescijn.
 Voer die zale spranc een water fijn,
 Daer was so vele goets in,
- 20 Dat vulprysen mochte gheen zin;
 Balseme ende cyroop
 Dies was daer goeden coop.
 Olyve, honich ende zeem
 Dat vloyde daer over een;
- 25 In IIII aderen het vloot:
 Dat dochte hem wonder groot.
 Om dien selven borne scone
 Daer was meneghe wone;
 Daer stonden vele borne scone
- 30 Alomme als eene crone.
 Daer stonden menich cedrus,
 Ende menich platanus,
 Ende furijn ende wijngaerde,
 Ende borne van meneghen aerde.
- 35 Specien stonden daer so vele,
 Dat dar ic u segghen wele,
 Haddict ghescreven alte male,
 Dat daer stont voer die zale,
 Het soude eer lyden een jaer,
- 40 Eer ict ghescreve overwaer,

- In hoe menegher manieren
 Daer bome stonden ende crude diere
 Ende meneghe wonderlike dinc.
 Ay! hoe in twifele ghinc
- 45 Alle dier moonken moet.
 Dwesen dochte hem daer so goet,
 Dat si noede keerden wedere.
 Het scenen scone paues vederen
 Vander zalen boven dat dac.
- 50 Daer was alle dat ghemac
 Dat een keyser hebben soude,
 Of hi feeste houden woude.
 Den moonken quam in haren zin,
 Dat si alle gaen daer in
- 55 Om te siene die scone zale.
 Een der moonken stal daer tien male
 Eenen breydel wel ghedaen,
 Dat sal hi becoepen saen
 Wel zeere sonder twifel.
- 60 Daer stont bi een duvel,
 Diet hem riet met liste.
 Ic wane hijs niet en wiste
 Waeromme dat hine hem boet;
 Dies leet hi pine groot.
- 65 Hi riet hem dat hine name,
 Want hi hem wel ware betame
 Met te rydene in zinen lande;
 Dies leet hi grote scande.
 Hi roerdene dat hi waghede:
- 70 Hoe wel dien moonc behaghede,
 Dat hine claer sach scinen;
 Dies waren sine pinen
 Ter hellen vele groet,
 Want der duvele conroet
- 75 Pijndene, doe hi daer quam,
 Om datti daer den breidel nam
 In die zale metter hant,
 Ende baerchden onder zijn ghewant.
 Doe sijt besien hadden wale,
- 80 Te hant ruunden si die zale,

- Ende ghinghen wech te zamen.
 Doe si een lettelt bet voert quamen,
 Doe so sach sente Brandaen
 Al te scone eene borch daer staen;
 85 Die scoenre was dan die zale al,
 Daer die moonc den breydel stal.
 Doe saghen si tien tyden
 Alomme verre ende wyde
 Dat lant in allen zyden claer.
 90 Negheenen nacht en was daer,
 Daer en was rijm no snee,
 Daer en dede hem de wint niet wee
 Van reghene en waest daer niet nat.
 Een oud man al daer zat
 95 Voer die poorte vrome,
 Hi was harde scone
 Ende wel ghehaert,
 Graeu was hem zijn baert.
 Enter selver borch voren
 100 Ghinghen jonghelinghen dore,
 Harde vele ende ghenoech,
 Also vertellet die bouc,
 Ende seit al openbaren
 Dat het inghele waren.
 105 In die poorte stont een jonghelinc,
 Die maecte eenen wyden rinc
 Met eenen zwerde vierijn,
 Dat mochte wel die inghel zijn,
 Diemen hiet Cherubin,
 110 Die daer niemen liet commen in,
 No stille no openbare,
 Dan der inghele scare.
 Doe quam sente Michaël,
 Die moet ons geleeden wel
 115 Metten anderen jonghelinghen;
 Aldaer die moonken ghinghen
 Nam hi eenen biden rocke,
 Bi den arme, ende bi den coppe,
 Ende leeddene in die borch dore,
 120 Daer doe die inghel stont vore

- Met sinen zwerde vierijn.
 » Hier mochten wi wel te langhe sijn ,”
 Sprac sente Brandaen doe
 Tote sinen ghesellen toe :
- 123 » Hier hebben wi ghenomen
 Meer scaden dan vromen ;
 God heeft ons wonderlike
 Ghemindert in sijn rike ;
 Onsen monc moeten wi hier laten ,
- 130 Weder dat ons mach scaden of baten.
 Dese muere sijn so hoghe ,
 Onser negheen canse verhoghen ,
 No die lanchede verkiesen.
 Hier en willic niet meer verliesen ,”
- 135 Sprac die heleghe Brandaen ,
 » Ic wille weder te scepe gaen .”
 Als ons die bouc maect wijs ,
 So was dit deertsche paradijs .
 Doe si te scepe quamen
- 140 Ende orlof ghenamen
 Van dier doncker zee ende lande ,
 Een der moonke doe verkande
 Dat die gront goudin was .
 Ay , hoe blide waren si das !
- 145 Doe ghinghen si ute met spele
 Ende droughens in den scepe vele ,
 Elkerlijc in sine hande ,
 Daer si zint mede in haren lande
 Eerden menich godshuus.
- 150 Mettien so hoerden si een geruusch
 Metten windes vlaken ,
 Ende een weder also craken ,
 Ende een vier also blecken ,
 Dat die goede Gods reckon
- 155 Ontsaghen des hemels vallen.
 Doe quamen die duvele met allen ,
 Ende heescheden met rechte
 Den breydeldief , die si zochten.
 Omdat hi den breydel stal ,
- 160 Voerden sine in den afgront al ;

- Daer moeste hi in der pinen quellen
 Met anderen, sinen ghesellen.
 Doene begreep die viant,
 Metten breydele hine bant,
 165 Diefs recht maecte hi hem cont;
 Hi voerdene wers dan een hont,
 Hi sleepten met vleesch ende met beenē
 Over strunc ende over steene
 Te zijns heeren aensichte.
 170 Daer was een groet gheruchte,
 Daer hine voerde te zijne scolē.
 Die sintmeer hebben verstolen
 Willent al voer niet slaen,
 Maer en sal also niet gaen,
 175 En si dat zjns afstaen
 Ende daer af penitencie ontfæen;
 Anders sullen si moeten quellen
 Metten duvelen in der hellen.
 Sente Brandaen hads toren,
 180 Dat hi so scandalike verloren
 Sinen moonc aldus heeft;
 Met tranen hi aldus claghende zeecht:
 „Waric niet een droghenare,
 God en hadde mi niet so zware
 185 Ghegheven dese meswende
 Hier in deser allende.
 Dat God des ghehinghet,
 So es mine vaert ghelinghet;
 Ic en sceede henen nemmermeere,
 190 Mi en doe hebben onse Heere
 Minen moonc wedere.
 Eer willic hier nedere
 Soucken ons Heeren oemoet,
 Tote mi die duvele doet
 195 Minen moonc weder zenden
 Ute der zwaerre allenden.”
 Si weenden vele tranen,
 Gode riepen si ane,
 Met herten vele zeere
 200 Dor zijne moeder eere.

- Doe sagen si eenen schijn
 Met II hornen vierijn ,
 Dat so lichte daer inne.
 Daer sprac een stemme ute van binnen :
- 203 » Wat wijstu mi , Brandaen ?
 Des en hebbic niet ghedaen.
 Die duvel voerdene te zijnre scolen ,
 Omme dat hi heeft ghestolen.
 Waer omme belghestu op mi ?
- 210 Onschuldich bem ic jeghen di.
 Du wetes wel dat Adaem ,
 Om eenen appel dien hi nam ,
 Was in die helle vorwaer
 Daer omme V^m. jaer ;
- 215 Also eist uwen moonc vergaen ;
 Met diefs rechte es hi ghevaen ,
 Ende es der hellen ghegheven : ”
 — » Ne scende , Heere , niet zijn leven , ”
 Sprac weder sente Brandaen ,
- 220 » Heeft mijn moonc iet mesdaen ,
 Dies wiltene wederbringhen ,
 Ic wilne altoes verdinghen . ”
 In cruce si hem stracten ,
 Biddende met tranen si wecten
- 225 Gode , onsen sceppare.
 Ter herten wart hem zware ,
 Haer bede wilden si niet begheven ,
 Altoes si daer an bleven ,
 Tote die almachteghe God
- 230 Den duvele gaf een ghebod ,
 Dat hi Brandane tsinen ghenoughe
 Sinen moonc wederdroughe
 Toten kiele in der vloeden.
 Onlanghe si daer mede stoeden
- 235 Hi en ghincker omme loepen .
 Den breydel moest becoepen ;
 Dat hi up sulc een ors zat ,
 Quam om dat hi Gode vergat ,
 Daer hi dien breydel tien male
- 240 Hier voren stal in die zale.

- Der heetder hellen heere
 Torende vele zcere,
 Dat hi dien moenc moeste draghen
 Toten kiele up sine craghen.
- 245 Doe hine brochte up dat boort,
 Doe sprac hi lude, sere ghescoort:
 „Weetstu niet,” sprac hi, „Brandaen,
 Dattu mi leede hebs ghedaen;
 Du en laets mi niet behouden
- 250 Dat wi met rechte hebben soudén;
 Du mesdoet jeghen ons, dats waer.”
 Die moenc dochte hem halfde zwaer,
 Ende die wech harde lanc,
 Daer hi die letanie zanc,
- 255 Sittende up sinen halsbeene,
 Over stoc ende over steene.
 Daer hi den moenc drouch,
 Drouchine ten kiele ende louch,
 Ende warpene in de stevene weder;
- 260 Onsachte sette hine neder.
 Daer was hem sine varwe van eere
 Verwandelt also seere,
 Dat sine cume vercanden.
 Pec hadden hem die helsche vianden
- 265 Ghewreven an lijf ende an baert;
 Die huut was hem ter vaert
 Swart bemasschert ende berompen;
 Van stocken ende van tsompen
 Haddi ghehadht meneghen stoot.
- 270 Die duvel scree daer hi wech scoot
 Ende vloe van den goeden lieden saen,
 Ende die goede sente Brandaen
 Weende van groete lieve,
 Ende sprac toten breydeldieve:
- 275 „Haddi des breydels vermeden,
 Ende met eere haelteren ghereden,
 So en ware u crune met uwen baerde
 Ende u hals niet soe haerde
 Swart bepekét no bezinghet;
- 280 Nu hebdi harde zeere ghelinghet

Up die zee mine vaert."

— » Mi es leet dat hi ye ghesmeet wart,"

Sprac die bezijnchde capelaen;

Doe louch zeere sente Brandaen.

285 Doe aldus sente Brandaen

Weder sinen capelaen

Ghewan van der hellen,

So mach ic u voert tellen,

Dat hi voer langhe wyle

290 Up die zee ende meneghe mile.

Doe vernam sente Brandaen,

Die goede, vele saen

Een dier, dat hiet Cyrene,

Die slapen doet die ghene,

295 Diet horen zinghen ofte sien;

Van zijnre bliscap moet gescien

Ter zee groet ongheweder.

Doe viel sciëre neder

Sente Brandaen op sine knien,

300 Ende bat Gode dat hi moeste ontvlien

Dien diere, so hi best can.

In slape wart die stierman;

Haer selves si al vergaten,

Dat si en wisten waer si saten;

305 Elc moonc wel vaste sliep.

Die kiel sonder stierman liep

Tote eenen bernenden berghe dan,

Daer ute quam een lanc zwert man,

Hi riep tote den stierman vele

310 Uut siere groter kele,

So hi luutst mochte,

Ende wecketse harde onsochte;

Hi hietse tote hem keeren,

Hi seide: hi soude hem leeren

315 Den meester stierman boude,

Waer hi best henen soude.

Doe hiet sente Brandaen

Sinen kiel wel saen

Toten berghe keeren,

320 Omme dat hi hem soude leeren.

- Maer des duvels cose
 Die was harde bosc,
 Ende doe si soe na quamen,
 Dat si sijn werc vernamen,
 323 Ende si verstonden duvels tale,
 Docht hem allen quaet te male.
 Doe seide des duvels bode:
 »Dorstic wel doer Gode
 Dinen kiel, heere Brandaen,
 330 Die soude eene quade vaert angaen;
 Du soudes ontghelden metter spoet
 Dattu ons so leede doet.
 In can jeghen u niet ghehebben;
 God en wille u niet ontsegghen,
 335 So wat dat dijn wille es,
 Want dine bede so moghende es.
 Du souts dat wel ghenieten;
 Lietstu di dat verdrieten,
 Dat u mijn vernoy niet ware lief;
 340 Du naems mi den breydeldief,
 Die achter di sit aldaer.
 Hi zweet van anxte, dat es waer,
 Ende van zorghen, die hi heeft ontfæn."
 Doe sprac sente Brandaen:
 345 »Dat es sine boete,
 Dat hi hem wasschen moete.
 Mine dinct niet so goet,
 Hier es so scone eene vloet,
 Dat hi hem wel ghewasschen mach."
 350 Die moonc scamelike lach;
 Met vele groter zorghen
 So haddi hem gheborghen
 Onder eene scipbanc.
 Die tijt dochte hem harde lanc.
 355 Ay! hoe loech die duvel das,
 Dat hi so zeere vervaert was.
 Doe hi sijn spot hadde ghedreven,
 Bat hi hem dat hi hem wilde gheven
 Weder sinen capelaen,
 360 Ili soudene harde scone dwaen;

- Hi roke up hem te zeere.
 Doe seide die milde heere.
 Die goede sente Brandaen:
 »In gheve u niet den capelaen,
 363 Mi dincke dine cozen
 Onnutte ende ghebozen;
 Dijns sprekens hem ic zat."
 Den stierman hi doe bat,
 Dat hi weder keerde upt meere.
 370 Doe quam des duvels heere
 Uten berghe, ende daden hem wee
 Ende volchden up die zee,
 Ende droughen in haer hande
 Groete gloyende brande,
 373 Ende groete gloyende schichten,
 Als of si wilden vechten.
 Si worpen neder ende scooten
 Up die in den kiel vlooten
 Met groten tornen moede;
 380 Maer God, onse Heere, die goede,
 Behoedese jeghen al mesweghen.
 Ic wane van boven die reghen
 So dicke nye en viel,
 Also daer omtrent den kiel
 383 Die brandere entie schichte vloghen.
 Die moonken met riemèrs toghen
 Omme saen te sine uter noot,
 Dus jaghetse thelsche conroot;
 Si zeylden wat si mochten.
 390 Die duvele worpen onsochte;
 Na den vluchteghen kiel;
 Den heeren saen gheviel,
 Datsi bi Gods hulp waren
 Der vreesen al ontvaren.

THEOPHILUS.

Dr. JONCKBLOET, *Gesch. der Mnd. Dichtk.* II. 259—265.
446—447.

Jhr. PH. BLOMMAERT, *Theophilus, Gedicht der XIVe Eeuw*
(Gent 1838).

(Dr.) VERWIJS, *De Theophilus- en Faust-sage, (Overijsselsche*
Almanak voor Oudheid en Letteren, 1855).

Onder de in alle landen verbreide en geliefde legenden ter eere der H. Maagd, bekleedt de Theophilus zeker eene eerste plaats. Het oudste verhaal van den val en de bekeering van Theophilus is in het Grieksch en door zekeren Eutychianus geschreven, die beweert een tijdgenoot en vriend van Theophilus geweest te zijn, hoogstwaarschijnlijk een verlicht persoon, die zijn verhaal slechts wat meer klem wenschte bij te zetten. Spoedig werd de legende in het westen overgebracht en het eerst door Paulus Diaconus in het Latijn vertaald, en ging van daar in de verschillende talen van westelijk Europa over. De nml. vertaling, hier en daar door lange moralisatiën gerekte en langdradig, munt overigens uit door „den gloed en de naïveteit, die er over verspreid ligt; alsmede door den lyrischen toon, waarop het gestemd is”. Het zou ons niet vreemd voorkomen, dat de tekst die wij thans bezitten eene omwerking is van een ouder gedicht, dat reeds uit de XIIIe eeuw dagteekent.

THEOPHILUS VERZOEKING EN VERBOND MET DEN DUIVEL.

vs. 347—750.

Theophilus, een vroom en godvreezend man, leefde omtrent 540 te Adana in Cilicië als archidiaconus, en werd na den dood van den bisschop in diens plaats benoemd, doch sloeg die eervolle onderscheiding van de hand uit nederigheid en ten volle van zijne onwaardigheid bewust. Een ander werd gekozen, en Theophilus bij dezen door laaghartige vleyers belasterd en van zijnen post ontzet. Diep hierdoor gekrenkt vervalt hij tot ongehoof en rust niet voor hij in zijne eer wordt hersteld.

Hierop sluit hij een verbond met den duivel, en wordt ten gevolge daarvan in zijne waardigheid herkozen. Doch eindelijk krijgt hij berouw en wordt na vurig bidden door Maria verlost, waarop hij sterft.

Alsoe Theophilus was verscroven;
Die te voren was te boven,
Ende begonste tsine te teerne,
Doe begonste hem therte te sweerne;

- 8 Ende die viant begonsten te spaenne,
 Ende begonstem te vermaenne,
 Hoe groten here hi hadde ghewesen,
 Ende hi ghevelt was van desen;
 Wat eren hi hadde menecchsins,
 10 Ende hoe luttel men nu achte sijns;
 Ende hoe luttel dat sine nu eerden,
 Die hem te voren neghen toter erden;
 Diene te voren scone groetten,
 Sine wouden cume, als sine ghemoetten,
 15 Op hem sien of jeghen hem spreken.
 Dusdaneghen dinc dedem therte breken.
 Diene te voren hieten wijs,
 Si gaven hem [nu] crancken prijs.
 Dusdaneghe dinc dedem sijn herte
 20 Vallen in quaden begherte,
 Soe dat hi tgoet van eertrike
 Begherde voer dat hemelrike,
 Ende peinsde, hine rochte hoet gevele
 Nemmermeer met siere ziele,
 25 Indien dat menne hadde vercoren,
 Daer hi gheweest hadde te voren.
 Dus leefdi een stuc onsochte,
 Ende peinsde wat hi doen mochte,
 Dat hi weder ware te bove.
 30 Doen viel hi in onghelove,
 Ende peinsde, men soude hem weder kiezen,
 Al soude hi die ziele verliesen.
 Doe peinsde hi weder ende voert,
 Ende ondervant stille in die poert,
 35 Of daer iemen van toverien
 Wiste ofte van duvelien.
 Ten leste hi ondervant,
 Dat een jode was int lant;
 Die was des duvels eyghijn,
 40 Ende meneghen hadde brocht daer in,
 Dat hi den duvel hadde opghegheven
 Sine ziele ende sijn leven,
 Tien dat hi hem holpe om die sake
 Daer hi was omme tonghemake.

- 45 Als hi dit hadde ondervonden
 Die viant hadde hem soe bedwonghen,
 Dat hi Gods al vergat,
 Ende hi prijsde vele bat
 Een stucke hier in eren te sine,
- 50 Ende euwelike in die helsche pine.
 Dus hadde hem quade ghierchede
 Bracht uut sinen goeden sede;
 Dus hadde hem die viant ghevaen,
 Die langhe wel hadde ghedaen;
- 55 Dus volleec was hi verwonnen,
 Die een goet leven hadde begonnen;
 Aldus es die ghierchede,
 Ende der ghiercheden sede
 Te hebbene soe wat hi begheert,
- 60 Hem en roket wat der zielen deert.
 Hi peinsde hoe hi quame in dien,
 Dat hi den jode mochte sien,
 Mochte sien ende spreken;
 Hi peinsde daer na ende met wat treken
- 65 Dat hi stille daertoe quame,
 Dat oec niement en vername.
 Ten lesten hi hem bedachte,
 Dat hi allene ter middernachte
 Stont op stille, behendelike,
- 70 Ende ginc ten huse haestelike,
 Daer die jode lach ende sliep
 Ghemackelike, dat hi riep:
 »Ontdoe, vrient! ontoe,
 Ende gheeft mi raet of du wets hoe;
- 75 Ontdoe, vrient, ontoe die dore,
 Ende hore na mine avonture;
 Ontoe, vrient, ontoe mi.”
 Die jode seide: »Wie sidi?
 Ic sal weten wie ghi sijt,
- 80 Eer ic ontoe op desen tijt.”
 Dander seide: »Ic en soeke gheen quaet;
 Soete vrient, ic soeke raet;
 Ontoe, vrient! ontoe, ontoe!
 Ic segghe u wat ic hier doe.

- 85 Ontoe, vrient! ic segt di stille
Cortelike minen wille.
Ontoe, vrient! ic ben hier comen
Te miere noet ende te diere vromen.”
Alse dat die jode hadde verstaen ,
- 90 Ontede hi die dore saen.
Hi seide: » Vrient , dies biddic u ,
Segghet wat ghi soeket nu.
Wat avonture hevet u hier bracht
Te desen tide van deser nacht?
- 95 Segghet uwen wille cortelike ,
Ende laet mi slapen haestelike.
Met eren moetti hier sijn comen ;
Ghi hebt mi minen slaep benomen ,
Minen slaep ende mine raste.”
- 100 Die ander seide: » Ic hebbe berste
Van selken rade , als men mi seghet
Die aen u allene leghet ,
Aen u allene ende an el niemen ;
Wel soete vrient , beraet mi sniemen.” :
- 105 Doen telde hi sine avonture
Vanden iersten al duerenture ,
Ende hoe gherne dat hi dade
Alle dinc na sinen rade ,
Mochte hi hem ghehulpen dies ,
- 110 Dat hi verhaelde sijn verlies ;
Ende mochte hi verhalen sine scade ,
Hem en rochte wat hi dade.
Alse die jode ghehoert sine tale :
» Vrient , ic sal u hulpen wale ,
- 115 Wildi na minen wille werken ,
Ende afgaen uwer kerken ,
Der kerken ende der kerken raet ,
Ende tghelove datter anestaet ,
Ende u God ende sine ghelove ,
- 120 Ic bringhe u noch van al te boven.
Laet uwen Here ende houdt u anden minen
Soe mach u sine hulpe schinen.
Sine hulpe ende sine cracht
Hevet meneghen ter eren bracht.”

- 123 Die ander seide dat hijt dade
 Mochte hi verhalen sine scade.
 Die jode seide: » Vrient, nu siet,
 Dat ghi dies en laet niet,
 Ghi comt morghen nacht te deser tijt
- 130 Indien dat ghi beraden sijt.
 Nu sijt ghesont ende gaet.”
 Doen ginc hi metter vaert.
 Theophilus was blide das,
 Dat hi dus ghetroest was,
- 133 Ende hi ginc met haesten thuus
 Ende bleef in dien wille aldus.
 Dien duvel haddene soe verblint
 Dat hi en achte en twint,
 Hoet na den live comen mochte,
- 140 Tien dat hi hadde dat hi sochte.
 Doen ginc hi thuus met grooter haesten,
 Ende sach uut ten naesten
 Daghe ende toter naester nacht:
 Daer toe haddene die duvel bracht
- 143 Met siere cracht, mids joden rade;
 Daer hi bi viel in groter mesdade
 Dan hi te voren hadde wel ghedaen,
 Doen hi in doeghden was bevaen.
 Nochtan en wondert mi niet dies:
- 150 Dicke begheert ene sijn verlies
 Vele meer ende sine scade,
 Dan dinghen daer hi wel ane dade.
 Dit es een dinc dat men mach
 Sien ende merken al den dach:
- 153 Dien tijt hadde hi onweert
 Dies dinc dat hi nu begheert.
 Hier omme soe en radic niemen
 Noch en troeste dat hi sniemen
 Hem en verboude op sine doghet,
- 160 Na dat ghi hier horen moghet,
 Op sine doghet meer dan mate,
 Ende dat hi alle quaetheide late,
 Maer houde hem altoes in dien,
 Dat hi der doghet wille plien;

- 163 Al hadde hi penitencie ghedaen
 Van der tijt dat hi verstaen
 Conste ghesien in sinen moet,
 Dat quaet ghedaen ware ende goet.
 Die tijt was dat desen man,
- 170 Eerne die viant soe verwan,
 Hem hadde onweert ende dochte quaet
 Daer hem sijn herte nu toe staet.
 Bedi es hi ries die hem verbout
 In dien, dat hi hem [ter] doeghden hout,
- 173 Hine si emmer toe vervaert,
 Die hem hier te levne waert.
 Die nu es goet mach wesen quaet;
 Die nu in penitencie staet
 Mach al te gader noch verkeren;
- 180 Alse ghi an desen man mocht leren.
 Of iement oec in sonden ware
 Men hebbe oec niet soe ommare;
 Dat men die hope van hem verliese;
 Bedi het sijn vele riesen,
- 183 Al leven si een stuc in sonden,
 Die in doghden lest werden vonden,
 Ende meer penitencie doen
 Dan daerse die viant noit toe spoen;
 Bedi en sal hem niement verwanen
- 190 Noch anders sonden in quade vermanen.
 Die nu es quaet mach werden goet,
 Ende werden quaet die nu goet doet.
 Nochtan radic dat die gone,
 Die der doeghden es ghewoene,
- 193 Dat hi hem in doeghden hout;
 Ende die der sonden hebben scout
 Peinsen dat die sondeghe sijn
 Des viants al eyghijn.
 Alse Theophilus heeft vernomen,
- 200 Dat die selve tijt es comen,
 Die hem die jode hadde gheseit,
 Doen ghinc hi wech vele ghereit
 Tote des joden huus al stille,
 Om te vorderne sinen wille.

- 203 Die jode was ghereet te hant,
 Ende namene metter hant,
 Ende seide: »Vrient, nu comt met mi;
 Doet minen wille, dat radic di.”
 Hi leidene op ene dwerse strate,
- 210 Daer si beide te gader saten.
 Hi seide: »Vrient, soe wat du sies;
 En vervare di niet te meer dies;
 Soe wat dat du sies ofte hoers,
 Sie dat du niet en verstoers;
- 213 Soe wat dat anders di gheschiet,
 En sechent u metten cruce niet.”
 Die ander seide dat hi dade
 Alle dinc na sinen rade.
 Als si dus te samen sitten[de waren]
- 220 Toghde hem die jode swerte [scaren],
 [Die] herde vele ghecleedt waren,
 Die alle droeghen candelaren,
 Die alle songhen ende waren vroe,
 Ende daer na soe sach [hi] hoe
- 223 [Si] tere scaren voer hem leden
 Dien si alle anebeden;
 Dat was die here van algader,
 Dien si eerden als haren vader,
 Als haren vader, ja vele meer.
- 230 Dat was haer heere Lucifeer,
 Die met siere overmoede
 Was dierste die verwrochte Gode.
 Die jode nam dien kerstijn
 Ende leide hem vore den here sijn.
- 233 Die viant seide: »Wat wiltu, vrient?
 Wat doet hier man die Gode dient,
 Beide Gode ende siere moeder?
 Her jode, en sidi niet vroeder,
 Dat ghi hier selken man hebt brocht?
- 240 Her jode, ghi sijt evel bedocht.”
 Die jode antworde sinen here:
 »Here, en belghet u niet te sere;
 Dese man die wilt laten Gode
 Ende siere moeder ende sine ghebode;

- 245 Wildi hem hulpen ende gheven raet
Van sulker dinc als hem bestaet.”
Doe seide hi hem wat hem mesquame,
Ende hoe gherne hi hulpe name.
Doen sprac die viant: » Vrient kerstijn;
- 250 Wildi laten den here dijn,
Dinen here ende dinen God,
Ende houden di voert an mijn ghebod;
Wiltu van dinen God scheden
Ende van siere moeder ende vlien hen beden;
- 255 Ende algader die heileghe kerke
Ende haer ghebod ende hare ghewerke;
Ic sal di te rade staen
Ende hulpen di weder saen
Te hove, daer du best soe verscroven;
- 260 Ende hulpen di weder te boven
Metten bisscop ende met alle die ghone
Die te sinen rade sijn ghewone;
Maer ic en houde mi niet en twint
Aen dine worden dan an den wint;
- 265 Want ghi kerstine, ghi pleghet,
Als ghi hebt een dinc daer u therte an leget,
Dat ghi begheert herde sere,
Ende niet en moghet bidden uwen Here,
Ende niet en moghet uwen wille gewinnen.
- 270 Dan soe wendi u herte binnen,
Ende comt tot mi om raet ghegaen
Ende wilt van uwen Here staen,
Ende doet mi dan een groot belof;
Daer na stadijs varinghe of,
- 275 Als ic u hebbe uwen wille
Ghedaen, beide lude ende stille.
Dan soe drivedi mi te scherme,
Ende dan beghindi u weder te werne
Ende gaet tot uwen Here, die goedertieren
- 280 Es ende ontfact u sciene.
Aldus hevet mi menech bedroghen;
Al magict qualike ghedoghen;
Maer wiltu hebben minen raet;
Ic sal di segghen hoe het staet:

- 283 Doetstu gherne ende eest u lief,
 Ghi selt mi scriven enen brief,
 Ende ghi selt daer inne scriven,
 Dat ghi wilt mijn eyghen bliven,
 Ende dattet vaster sal moghen sijn
- 290 Seldire an doen den zeghel dijn."
 Theophilus die viel mettien
 Ter eerden over sine knien,
 Ende custe des viants voet,
 Ende sochte sinen oetmoet
- 293 Ende seide: »Ic balme mi Gods
 Ende siere moeder ende haers ghebods;
 Ende ic wille mede sijn
 Euwelijc u vri eyghijn;
 Ende sider dat u es lief
- 300 Nemt hier zeghel ende brief."
 Doen custe hine als men es ghewone
 Te manscape, alst es te doene.
 Hi nam orlof ende hi was vroe;
 Dat hi sciет van hem alsoe,
- 303 Ende ginc weder thuuswaert
 Metten jode al onversaert.
 Des anders daghes began te berouwen
 Den bisscop, dat hi den ghetrouwen
 Theophilus hadde ghedaen
- 310 Van sinen hove ende hadde ontfaen
 Enen ander, die nieuwer naer
 Soe nutte en was, als hi was daer.
 Hi begonde oec mede te claghen,
 Dat hine tonrechte hadde bedraghen;
- 313 Quade orworme die daer waren
 Die pleghen der valscher niemaren.
 Hi claghede dat hi oec selc was,
 Dat hi soude gheloven das
 Dat hem die quade tonghen seiden;
- 320 Dat sine van [danen] deden scheiden;
 Den goeden man, soe lachterlike.
 Des claghede dies ghelike,
 Soe dat hi riep enen seriant,
 Ende hiet hem varen alte hant

- 325 Omme Theophilus, dat hi quame
 Ende sijn ambacht wedername.
 Die seriant en liet des niet,
 Hine dede dat hem die bisscop riet.
 Theophilus voer te hove waert,
- 330 Dies hi langhe hadde begaert;
 Hi was vele meer willecomen
 Den bisscop ende oec hem somen.
 Die bisscop die was sijns herde blide,
 Hi settene neven sine side,
- 335 Ende bat dat hijt hem woude vergeven,
 Dat hine also hadde verdreven
 Van sinen hove ende van sinen rade,
 Ende hi seide, het hadden quade
 Tonghen ghedaen met valscher spraken,
- 340 Die goede liede onweert maken,
 Daer mense wilt gholoven.
 »Van Gode moeten si sijn verscroven,
 Die mi dat daden verstaen,
 Dat ghi jeghen mi hadt mesdaen!
- 345 Vrient, ic segghe u wat ghi doet,
 Vergheeft mi uwen evelen moet,
 Ende sijt here over dit lant,
 Dat ic hebbe in mine hant.
 Beide over lant ende over goet
- 350 Willic dat ghi uwen wille doet;
 Al dat ghi wilt, dat si ghedaen.
 An uwen wille saelt al gaen.
 Beide mijn doen ende mijn laten;
 Ic betrouwe u utermaten,
- 355 Wel sijt ghetrouwe te minen rade."
 Theophilus seide dat hijt gerne dade.
 Ic hope dat noit God en liet
 Dat dese dinc aldus gheschiet,
 Hi en liet dit exempel gheschien,
- 360 Dat wi ons allen daer bi souden castien,
 Dor ons ende doer de sine mede.
 Al waendi dat die viant dede,
 En was bi den viant niet,
 Al waendi dat bi hem gheschiet.

- 368 Ic hope dat God aldus wilde,
 Dat men an hem vaste hilde
 Met goeder herten ende met vasten ghelove:
 Al ware een onder ofte boven,
 Dat wi ons castiden bi desen man
- 370 Ende nemen exempelen hier an,
 Dat ons ghenoege dat hi ons gave,
 Waert armoede, waert grote have;
 Want si nemmer stille en staet
 Die avonture, die sere gaet,
- 375 Somwile op, somwile neder;
 Dus soe gaet si voert ende weder.
 Dus was Theophilus willecome,
 Ende hi was weder ghenomen,
 Beide ghenomen ende ghecoren
- 380 Daer hi gheweest hadde te voren,
 Ende was vele meerder here,
 Ende ginc bat na sinen kere
 Van al dat te hove was te doene,
 Dant te voren was ghewoene;
- 385 Ende es oec vele bat ghehoert,
 Ende sinen wille gaet bat voert,
 Dant oec dede te voren eer.
 Hi es oec selve sonder keer,
 Want hi doet al dat sijn vleesch begheert,
- 390 Ende es worden soe verweert,
 Ende oec van hem selven soe onthonden,
 Dat hi en acht op ghene sonden.
 Dicke quam in sinen moet
 Die jode [ende] vraghede hem of niet goet
- 395 Sinen here en dochte, dien dus saen
 Sinen wille hadde ghedaen,
 Diene dus saen hadde beraden
 Ende van sinen rouwe ontladen.
 Hi dancte oec den jode sere,
- 400 Beide den jode ende sinen here,
 Bi wies rade dat hi al stille
 Wacnde wesen te sinen wille,
 Te siere wille ende te siere ghenoechten,
 Ende hadde al sine ghevoechte.

VAN DEN LEVENE ONS HEREN.

Dr. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. II. 249—259.

Dr. VERMEULEN, Vanden levene ons Heren.

Onder de gedichten, die verdienen eene eerste plaats in het bloeitijdperk der mnl. poëzie in te nemen, behoort ook het hier boven gemelde werk, dat een verhaal van het leven, den dood en de opstanding des Verlossers bevat, en waarvan vooral de nederdaling ter helle het beste gedeelte uitmaakt. Het is uit het Latijn vertaald en wordt door den Hoogleeraar Jonckbloet beschouwd in de eerste helft der XIIIe eeuw vervaardigd te zijn, ja zelfs „wegens de zuiverheid van taal, de strenge, drooge toon van het geheel, de vele assonnancen in het rijm, de verouderde uitdrukkingen, de voorliefde waarmede sombere tafreelen zijn gemaald, de uitvoerige beschrijving van hel en doomsdag” niet onwaarschijnlijk geacht, dadelijk na den Brandaan te zijn ontstaan. Alleen de invloed van den afschrijver is zoo groot geweest, dat daaromtrent niets zekers is te bepalen.

DE HEL.

vs. 3931—4160.

- Die hille staet in een dal
 In derre wijs als ic u seggen sal:
 David die prophete ons orconde gheeft,
 Dat die hille twe stade heeft;
 5 Dene stat boven, dandere onder steet,
 Beide sijnse stinckende ende leet.
 Die onderste stat es jammerlike,
 Alsoe sal sie wesen ewelike:
 Daer es suchtinghe, rouwe ende bitter seer,
 10 Daer weent men ende crit emmermeer,
 Daer es carminghe emmer ende bantgeslach,
 Daer eist vroeck ende spade altoes nacht.
 Elc kaitijf roept al dat hi mach:
 „Twi werd ic ie, eylaes, o wach!”
 15 Daer es onder vlamme ende vier, so heet,
 Dat elken kaitijf es ghereet,
 Waer hi in enen iseren berch gedaen,
 Hi gloeide ende smolte saen.
 Bi dien viere staet ene beke,

- 20 So cout, so swert, so grueleke,
 Half die zee, waer sier in gedaen,
 Sie vervorse te yse saen.
 In dat vier, dat daer es so heet,
 Hanghen ketelen wel ghereet,
- 25 Daer sonder inde kaitivighe zielen
 In barren, wallen ende wielen;
 Ende in die coude swerte beke
 Tormenten zielen eweleke.
 Die beke es bitter als venijn;
- 30 Hoe wee es hem dier inne sijn!
 Nu sijn sie int hete vier,
 Dan worpt mense in die beke onghier.
 Dit torment, dit bitter seer
 Doeghen daer die kaitive emmermeer;
- 35 Nu wallense in dat pe; ewelike,
 Dan badense in die coude beke;
 In dit vier, in dese beke
 Sijn si sonder inde eweleke.
 Daer bi es vele onghiers,
- 40 So groet stanc, so vele ondiers,
 Padden, slanghen, sarpente, draken;
 Die sielen te verslindene si haken,
 Die tote nu in dat pec wielen
 Ende daer tormenten sere hare zielen.
- 45 Die kaitive, die daer sijn verloren,
 Roepen: "Twi worden wi ye gheboren,
 Sondeghe, onsaleghe, vermesamt lijf!"
 Dat crit vele lude elc caytlijf.
 Die slanghen ende die sarpenten
- 50 Hebben in de helle dese renten,
 Dat si den kaitiven al in een
 Sughen dmarch uut haren been.
 Daer bi es soe groten stanc,
 So vuul, so better, so stinkende cranc,
- 55 Dat tonghe vertellen niet en mach.
 Die daer sijn criten nacht ende dach.
 Daer woent in dat vuul ondier
 Als die vissche int water hier.
 Die zielen die daer in sijn,

- 60 In desen stanc, in dit venijn;
 Sie criten, sie suchten al in een:
 Dit lijf hebbense ende el negeen,
 Niet lijf, maer die bitter doet,
 Die daer es sonder inde groet:
- 65 Dats emmer doet al sonder blijf;
 Daer en levet gheen caitijf.
 Voert so sijnse vele onghedwelte
 Vc. hamere op aenbelte;
 Die daer sonder inde slaen;
- 70 Dit horen si allen sonder waen;
 Vroech ende spade, nacht ende dach.
 Daer crit men: „Aylase, o wach!”
 Voert eyst so donker ende so swart,
 So stinkende, gruelijc ende so hart,
- 75 Dat men donkerheit tasten mach;
 Soe groet torment nie man en sacht
 In die dicke donkerhede,
 In die swarte caitivichede,
 So crit elke siele: „Ay lase, caitijf,
- 80 Twi wardic ye, vele sondich lijf!”
 Maer voert so ligghen drake fel,
 Die sonder inde en doen niet el
 Maer laten ute hare kelen gaen
 Vlammen ende vier vele ongedaen;
- 85 Die vlamme es donker, swert ende heet,
 Sie es den sielen emmer gereet;
 In der felre draken kelen
 Sijn die caitive ende emmer selen.
 Daer sijn fornaeyse, gloeyende heet,
- 90 Langhe, diepe, wijt ende breet;
 Daer staen die duvele emmer gereet
 Ende worpen die zielen in dat heet,
 Daer haer die siele pijnt tonsculene.
 Dan beghennen die duvele tulene
- 95 Ende hebben cravelen vele gereet,
 Vaste, sware, gloeiende heet,
 Ende houden die caitivighe sielen;
 Hen waer beter dat sie wielen:
 Beter? arme! daer en es nemmer raste,

- 100 No vroeck no spade, no dach no nachte;
 Daer es torment ende bitter seer
 Sonder inde ende emmermeer.
 Daer berret die moeder metten kinde
 Serichlike sonder inde;
- 105 Daer en claecht die moeder niet haer kint,
 Elc te claghene genoech daer vint;
 No de vader sinen sone,
 Elc heeft daer genoech te doene.
 Daer en swijcht men nemmer stille,
- 110 Daer sien die duvele haren wille,
 Daer crit men, daer sleet men die hande,
 Daer sucht men, daer criselen de tande;
 Daer sijn de duvele alle stout,
 Gierich, wreet, fel ende bout;
- 115 Daer en helpt have no gout;
 Die daer sijn sijn emmer out;
 Daer es emmer hongher ende dorst,
 Den kinde en hulpt niet der moeder borst;
 Daer es die doet ewelike sonder blijf,
- 120 Daer crit men: »Aylase, caitijf!"
 Die daer sijn sijn emmer cranc,
 Hare beste werelt es vule stanc;
 Wat magic segghen der hellen sede?
 Daer es sonder inde caitivichede!
- 125 Dat orcont die ewangeliste,
 Diet vernam ende wel wiste,
 Dat elke siele, die daer sijn sal,
 Sal hebben ewelec ongheval.
 Dit seit ons sinte Gregorijs,
- 130 Diere ave condich was ende wijs,
 Dat daer elke siele sal ontfæen
 Loen, daer jeghen si heeft gedaen.
 Dit seit die boec, oec eist waer,
 Dat elker sielen lichame daer
- 135 Sal met haer sijn in dit seer
 Sonder inde ende emmermeer.
 Dat orcont ons sinte Augustijn,
 Dat dien caitiven, die daer sijn,
 Langher duncket een halve wile daer,

- 140 Dan ons hier Vc jaer.
 Dit torment ende al dit seer
 Sal daer wesen emmermeer.
 Dit sal al doghen sonder inde
 Elc die Gode niet en minde,
- 145 Die jeghen wet hebben gedaen
 Ende te rade niet hebben gegaen.
 So wie tachterst wert verwonnen
 In mesdaet als in hoeftsonden,
 Ende dies berouwenesse niet en heeft
- 150 Al die wile dat hi leeft:
 Al dit seer sal hi hebben swaer.
 Ic wilt wel segghen over waer,
 Dat en sal sijn coninc no grave,
 Dat hem mach helpen sine have,
- 155 Maer verdinct hijs in dit lijf,
 Hi en sal sijn ewelijc caitijf;
 No jonc no out, no arm no rike,
 Verdinct hijs, hi en sal daer ewelike;
 Man ende wijf, leec ende clerke,
- 160 Elc sal daer hebben na sine werke.
 Diet in sine herte venden can,
 Hier mach hi nemen boken an,
 Dat ene halve wile daer
 Es langher dan hier Vc jaer;
- 165 Hier omme soudon wi alle waken,
 Hoe wi dat mochten gheraken
 Te doene, dat ons die felle draken
 In hare kele niet en saken;
 Wi soudon pensen in dit lijf hier
- 170 Om dit gloeyende vier,
 Hoe daer die moeder metten kinde
 Berrent ewelike sonder inde;
 Elc soude dinken, jonc ende out,
 Om die beke die es so cout,
- 175 Die swert es, dicke als venijn;
 Hoe wee es hem die daer in sijn!
 Om die fornayse soudon wi dinken,
 Ende om die daer in sinken;
 Om die ketele die daer in wallen,

- 180 Om die caitive die daer in vallen.
 Wi souden pensen om dien stanc;
 Die so vuul es ende so cranc;
 Wi souden vleien manlike
 Onsen Here van hemelrike,
- 185 Als wi verscieden, dat onse siele
 In dat hete pec niet en wiele,
 Ende wi moesten sijn so wijs,
 Dat wi verdienden dat paradijs
 Dies moeten wi verdienen een ieghelike.
- 190 Dies onne ons God van hemelrike!
 Die onderste stat hebdi gehoert
 Van der hillen, nu hort voert!
 Die onderste stat es sonder gront:
 Maer dat doet ons sinte Pouwels coht,
- 195 Dat die stat die boven staet
 Es ganser, nochtan essie quaet.
 Binnen dier stat ende daer ane
 En sceen nie sonne no mane;
 Al en es sie niet so jammerlike
- 200 Als donderste, si es gruelike.
 Daer eist donker ende swert,
 Daer eist fel ende hert,
 Daer en es bliscap, no spel, no sanc,
 Daer es onghewormte ende vule stanc;
- 205 Wat mochtic segghen hier af meer!
 Daer es vernoeÿ, torment ende seer.
 Alle die ghene die daer sijn
 Verdrinken daer in dat venijn.
 Hem dunct dat si nemmermeer
- 210 En mochten comen in meerder seer.
 Nochtan so eyst men dan niet
 Jeghen dat seer dat onder geschiet.
 Boven in desen menderen sere
 Waren die dienden onsen Here,
- 215 Patriarken, ons Heren vrient,
 Propheten die hem hadden gedient;
 In dese stat waren si alle gader,
 Dochter, moeder, sone ende vader,
 Alle die waren gheboren

- 220 Die moesten wesen hier verloren,
 Propheten menic, Jhesus vrient,
 Die hem hier hadden ghedient.
 Dandere die oec onwettich waren
 Si voeren onder meneghe scaren;
 225 Die doe daer bleven ende noch sijn
 Alse onte Here loeste de vriende sijn.
 Ghehoert hebdi der hellen stade,
 Die beide sijn vuul ende quade;
 Hort voert hoe Jhesus daer toe quam
 230 Datti sine vrient loeste ende nam.

BURGERLIJKE POËZIE.

Jacob van Maerlant.

D^r. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. III. 3—33.

DER NATUREN BLOEME.

D^r. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. III. 33—55.

J. H. BORMANS, Der Naturen Bloeme, I. D.

Onder de oudste werken van Maerlant, die geheel op didactisch terrein behooren, kan *der Naturen Bloeme* in de eerste plaats genoemd worden, waarin een kort begrip der natuurlijke historie wordt gegeven, niet alleen bestemd om wetenschappelijke kennis bij den poorter te bevorderen, maar tevens om aan de moraal dienstbaar gemaakt te worden. Reeds vroeger had Willem van Utenhove, een priester van Aardenburg, eene beschrijving der dieren of eenen zoogenaamden Bestiaris geschreven; doch daar deze uit een „Walsche” bron putte, waarin allerlei onwaarheden voorkwamen, besloot Maerlant een geloofwaardiger voorbeeld te volgen en vertaalde het werk: *de Naturis Rerum*, (verkeerdelijk aan Albertus Magnus van Keulen toegeschreven) dat tusschen 1230—1244 door Thomas van Cantimpré werd vervaardigd. Waarschijnlijk is het dat Maerlant kort na het voltooyen van den Alexander in 1246 dit werk ondernam, dat hij aan Heer Nicolaas Cats opdroeg.

DE HOND.

B. II. vs. 628—775.

Canis dats in Dietsche een hond.

Jacob van Vitri maect ons cont,

Dat beesten sijn, die men mach wel
Leeren menichrande spel.

5 Ende al slapen si gherne mede,
Nochtan so ist hare sede,
Dat si thuus wachten vor den dief.
Hare heren hebben si so lief,
Dat si dicke doot sijn bleven

10 Om te bescermene haers heren leven,
Ende dies toghen si noch vele
Nachts, ende al met haren ghebele.
Oec es dicken dat ghesproken,
Dat honde haren here wroken,

15 Ende synte Ambrosius scrivet mede
Selve over een waerhede.

Plinius ende Solinus leeren,
Doe Alexandre hem soude keeren
Tlant van India te bestane,

20 Dat hem die coninc van Albane
Enen hont sende so groot,
Dat iement noit vant sijn genoot.
Alexandre wonderets seere,
Ende dede evere ende beere

25 Vor ghonen hont ghinder toghen.
Cume keerdi omme sijn ogen,
Ende bleef liggende al stille,
Als die sulke proie niene wille.
Doe gheboot hine te verslane.

30 Dit hort die coninc van Albane,
Ende sende noch enen van dien doene;
Ende omboot dat hine an lyoene
Proevede wies hi ware waert.

Alexandre hiet gaen om I liebaert,

35 Ende die hont scuerdene te hant,
Daer naer eenen olifant.

Jacob spreickt van Vitri,
Dat someghe maniere van honden si,
Die morders ruken ende dieve;

40 Maer, als ons seggen some brieve,
Sijn si met vrouwen melc ghevoet,
Ende ghetrijnt in mans bloet,

- Drie maniere sijn van honden,
 Also als ons boeke orconden:
- 45 Die edelste sijn, hoech ende lanc,
 Ende snel in lopene ende in ganc;
 Ende dese sijn goet ter jacht.
 Te bassene hebben si gheene macht.
 Owi! die honden die niet ne bassen,
- 50 Hoe si alle daghe wassen,
 Dese edele honde vander jacht!
 Edelinghe hebben nu die macht
 Over dat kerkelike goet,
 Daer Jhesus omme storte sijn bloet.
- 55 Dit souden hebben ons Heren lede,
 Nu hevet al die edelhede;
 Ende dese honde ne bassen niet
 (Bassen prediken bediet);
 Want edelinghe niene leeren
- 60 Daer si volc mede bekeeren;
 Maer si neeren hem metter proie.
 Een edelinc die hevets yoie,
 Als hi vrouwen bedriegen mach:
 Dits sine proie ende sijn bejach.
- 65 Andre manieren heten bracken,
 Met langhen oren, entie backen
 Na die diere, ende rieken wel,
 Ende alne sijn si niet so snel,
 Si maeken die beesten moede.
- 70 Ooc vint men riekende so vroede,
 Die al dore in den wouden
 Emmer haer eerste spoer behouden.
 Huushonde dats die darde maniere:
 Ende al ne reket mense niet so diere;
- 75 Nochtan sijn si inder wachte.
 Nuttelijc bi daghe ende bi nachte.
 Plinius beschrijft ons dit:
 Als een man ter erden sit,
 Dat hem dan die honde sparen.
- 80 Hets recht, die hem oetmoedicht te waeren
 Vor die hem fellike vermeten,
 Dat hi ontgaet hare beten.

- Die hont wort gheworpen blent.
 Ende XL daghe, so ist bekent,
 85 So draghet die teve. Als men waent
 Die hont rijt te sire achtende maent,
 Ende die teve als soere hevet sevene.
 XV jaer pleghet si te levne;
 Sulc mach oec XX jaer leven.
- 90 Dat si bachten te samene cleven,
 Comt hem van heeter luxuren.
 Dat welp heet men best bi naturen,
 Datter spaetst sien beghinnet,
 Jof welc die moeder meest minnet.
- 95 XII daghe sijn si blent,
 Ende sulc drie weken omtrent.
 Men sal gheven verwoeden honden
 In haer eten tallen stonden
 Capoens drec, dats hem goet;
- 100 Maer bijt di een hont verwoet,
 Die wortel van der wilder rosen
 Sal di ghenesen van der nosen.
 Als een gequest hont beginnet gellen
 Lopen op hem sine gesellen,
- 105 Ende bitene al ghemeene.
 Pissende heffen si op die beene,
 Sulc tijt so si jarich sijn.
 Want si hebben die roke sijn,
 Ende int riecken ghenoechte groot,
- 110 Rieet elc den andren bachten bloot.
 Een jachthont en levet waer X jaer,
 Ende die teve twee jaer daer naer.
 In al dat levet, sonder in desen,
 Leven langher, als wi lesen,
- 115 Die hye dan die si ghemeene,
 Sonder in jachthonden allene.
 Aristotiles dit seghet:
 Als den hont siecheit an legghet,
 So eet hi gras of ander cruut
- 120 Ende spuwet dat evel uut.
 Sulke seggen oec hier an,
 Gheen hont mach leven sonder man.

- Des honts tonghe es goet ter wonden ;
 Es hi ghewont oec tenigher stonden ,
 125 Ende hijt gelecken niet en mach bloot ,
 So lect hy sijn selfs poot ,
 Ende salfter sine wonde mede :
 Nature leert hem dese sede.
 Douder philosophien boec
 130 Seghet enen vremden ondersoec :
 Neemt een welpin dat men soget ,
 Ende enen sieken , die ghedoghet
 Oranica , dat evel groot ;
 Legghet hem op die borst al bloot ,
 135 Dicken hets des siecs mans helpe ,
 Ende hets die doot van den welpe.
 Honden diene biten niet die teven ,
 Sine sijnre toe bedreven.
 Dus eist welnaer in allen dieren.
 140 Scaemdi man [van] felre manieren :
 Hine nes dies mans name niet waert ,
 Die man , die vrouwen niene spaert.
 Het es meest alre honden sede ,
 Datsi ontreinen die reine stede.
 145 Hondine scoen sijn sekerlike
 Goet jeghen die arthritike ;
 Maer riectse een hont draghen den man ,
 Hi heft up sijn been ende pister an.

HET PAARD.

B. II. vs. 1568—1683.

- Equus heet in Latijn dat paert
 Ende es ene beeste waert ,
 Dat men in menich lantschap vint ;
 Maer die beste die men kint
 3 Die sijn in Capadocia
 Ende int lant van Scycia.
 Die thovet diepst int water steken
 Hout men over best , dat horic spreken.
 Den wilden paerden , wil men wanen ,
 10 Ist dat men ofsnijt die manen ,
 Dat hem die luxurie ontfaert ,

- Om datse dat haer verhovaert.
 Dit selve vint men an die wijf,
 Die hem verheffen in haer lijf
 15 Om haer haer scoen ende lanc,
 Int lant van Silen ende oec ghemanc
 In Capadocia sonder waen
 Spreect men dat die merien ontfæen
 Van den winde; maer over waer
 20 Sone leven si maer drie jaer.
 Alst tpaert es out drie jaer of twee
 So notet; maer nemmermeer
 Ne dyet dat si tilike winnen;
 Tote XX jaren; wil men kinnen,
 25 Es haer noten wel in die tijt.
 Dat paert noot ende rijt
 Al tote sinen XXX jaren,
 Ende die merie tot XX te waren;
 XXXV jaer is des paerts lijf,
 30 Ende XL jaer so levet haer wijf
 Maer men seecht dat in Cycilen
 Een paert levede LXX jaer wilen
 Noch seghet men, dat die paerde daer
 Leven also menich jaer,
 35 Up dat dat paert van dane si
 Dat selve seghet men van Persi
 Die Spaensche paerde entle van Gallen
 Leven onlanghe met allen,
 In paerden meest, boven allen dieren,
 40 Machmen merken hare manieren,
 Hoe dane wijs si sijn ghesinnet;
 Ende dats an doren dat ment kinnet
 Hoet hem van moede mach staen;
 Sijn si vermoeit si laetse gaen;
 45 Sijn si gram si leggense an thoet;
 Ende hebben si vaer, dies ghelovet,
 So rechtse vorwaert weder;
 Ende sijn si siec si legse neder.
 Ysidorus seit dat dat paert
 50 Vier pointe moet hebben, salt sijn waert
 Sceppenesse, dueghet ende scone;

- Die varuwe van den hare mede.
 Dits die sceppensse, nu maerc,
 Dat sijn lijf si hart ende staerc,
 55 Wel ghesonken langhe siden,
 Hoech gherigghet, recht int riden,
 Ront ende ghecloven over den stiet,
 Te vet an die voete niet,
 Hol ende vast ende droghe die hoeven;
 60 Over al sijn lijf sal hem behoeven,
 Dat ront scinende si sijn vel.
 Sine doghet hort also wel:
 Dat snel ende stout si ende niene sneve,
 Ende metten leden beve:
 65 Dat es een tekijn van crachte;
 Ende alst staet stille ende sachte,
 Dat het si te porne goet;
 Ende als hem iet verhit die moet,
 Dat het goet te houdene si,
 70 Ende saen sijn moet ghesocht daerbi.
 Die sconeit prijst men int ghemeene,
 Dat hem si dat hoveit clene,
 Droghe tvel an die beene,
 Doren cort, scarp ende clene,
 75 Grote ogen, nose gate wijt,
 Den hals opwaert talre tijt,
 Dicke manen ende staert,
 Die voete ter ronthenen waert,
 Sine varwe van den hare
 80 Swart, dat seit men dat best ware,
 Root of appelgraeu of wit;
 Anders varwe dan dit
 Nes niet van der bester waerde.
 Men vint drierande paerde:
 85 Een dat es torlogen goet;
 Een ander dat men riden moet
 Elxs daghes na ghevouch;
 Een ander dat nutte es ter plouch.
 Men vant paerde in burden tyden,
 90 Die hem niemene en lleten riden,
 Dan die eerst haer here waert.

- Aldus was Julius Cesars paert,
 Ende des conincs paert van Citen;
 Ende in Alexanders viten
- 95 Was sulc Busifal sijn paert;
 Doet starf doe haddijt so waert,
 Dat hijt eerliken grayen dede,
 Ende maecte in sijn ere ene stede.
 Oec waren sulke paerde hir voren,
- 100 Alsi haren here verloren,
 Dat si nemmerme ne aten;
 Ende oec wenende utermaten
 Hevet men gheweten dat paert,
 Daer die here verslegen waert.
- 105 Ysidorius spreect ende meent,
 Dat sonder die mensche el niet ne weent.
 Oec sijn paerde daer liede aen sien
 Wat in wighe sal gheschien:
 Sijn si droeve ofte vro,
- 110 Dat daerna die dinc comt also;
 Dit vint men an sonderlangen paerde.
 Merien hebben sulke waerde
 Deene ter andere, stervetter eene
 In al hare scare ghemeene,
- 115 Dat dandere ophouden hare vole:
 So ghelieve es hare scole.

GENEESMIDDELEN VOOR VOGELS.

B. III. vs. 1493—1732.

- Tholomeus, dit nes gheen ghilen,
 Hieten alle die coninghen wilen,
 Die in Egipten droughen crone;
 Ende Tholomeus regneerde scone
- 5 In dien tiden, wi lesen dus,
 Dat Aquila ende Simachus
 Ende Theodocion meesters waren
 In die warelt van groter maren.
 Dese drie, bi sinen vorsoeke,
- 10 Die screven in enen boeke
 Der edelre vogle medicine.
 Also als het in Latine

- Van broeder Aelbrecht is bescreven,
 Saltu Jacob in Dietsche vort geven.
- 15 Diē namen van cruden diere in sijn
 Sal ic u scriven in Latijn;
 Die kennesse, also alst waer is,
 Sal kennen elc apoticaris:
- An den hove, na dat wijt connen,
 20 Sullen wi leeren dit begonnen:
 Wort een voghel siec in doghen,
 Men salae te ghenesene poghen
 Met fijnre olie van oliven,
 Die mer in sal sochte wriven,
- 25 Ende men sal doen dicken ditte.
 Wast hem oec int oghe twitte,
 Nem pulver van venkelsade
 Ende vrouwen melc, dats dat ic rade;
 Warem, daer of comt hem bate.
- 30 Hevet hi bestopt de nese, gate,
 Stafisagria ende peper daer toe
 Mac [te] pulvere ende te gader doe,
 Ende blaest hem in, wiltune genesen,
 Met ere pipen in der nesen,
- 35 Ende wrijf hem sijn roest daerna
 Met pulver van stafisagria.
 Hevet reume int hove mede,
 Doe hem, dats die bendichede,
 Rute omtrent die nese gate;
- 40 Sijn aes nette mede, dats sine bate,
 In ruten sopen, dat hi sal eten.
 Noch ene bate sultu weten:
 Neemt oec looc gestampt met wine,
 Doet in die nese gate sine,
- 45 Ende settene daert es sonder locht,
 Ende latene enen dach vasten echt.
 Heeft hi pupeide, hort hir na,
 Nem pulver van stafisagria,
 [Ende] dat met honighe wel gemanc;
- 50 Ende wrijf sine tonghe, dits die ganc,
 Ende ghef hem botre eten dan;
 Ende gheset hi niet daer an,

- Witte colen sal men droghen;
 Dat pulver sal sine macht toghen.
- 85 Roept hi oec te vele int huus,
 So nem ene vledermus
 Ende ghestampt peper daer inne,
 Dan aset: hi swighet ten begheene.
 Vint men die vledermus oec niet,
- 60 So ist best dat men dan siet
 Om els eneghen voghel dan;
 Ten minsten daer nes gheen verlies au;
 Ende men[re] ghemalen peper in doe,
 Het sal lichte helpen daertoe.
- 65 Die vele roept, men wille dat kinnen,
 Dat hi eyer hevet binnen.
 Gheneest hi qualike, du sout het geven
 Tetene muse die leven,
 Jof eens honts welphin, oer het siet.
- 70 Jof hi sijn aes te werpene pliet
 Dicken, so segghet dit ghedichte:
 Neemt een vierendel allincs gewichte
 Scamonia ende daer toe comijn:
 Moet oec also vele sijn;
- 75 Dat sal men pulveren ende mingen
 Ende daer mede sijn aes bespringen
 Sijn aes moet sijn vet swinia vleisch.
 Maecstu van allinc wichte dan eesch,
 Apotecarise sullen di wel
- 80 Dat rechte wisen sonder fel
 Ne mach hi oec niet eten ditte,
 Nem van enen eye dat witted
 Werp hem dat pulver daer ter stede
 Dan in sinen bec daer mede.
- 85 Noch wes ere saken vroet,
 Die ter selver dinc es goet:
 Mac hem eyer met melke van gheete,
 Ghefse hem eten, doe dat ic heete,
 Als op vier geronnen zijn:
- 90 Hi wort gesont dan ende fijn.
 Den havic ende sinen geslachte
 Helpet dit herde wel met machte

- Beghinnet hem oec muten lusten,
 Doene van alre pinen rusten,
 95 Ende ghef hem aes ghenouch;
 Alle weghe na sijn gherouch;
 Also dicken als hi hevet breke,
 Also dicken sekerleke
 Faelgiert hi in die vedren mede;
 100 Dits der naturen heimelichede.
 Groene soden onder voete
 Sijn hem nutte tsire boete;
 Ende daer die sonne scinet heet,
 Ist best dat hem te stane steet.
 105 Hevet hi den rede, so hoer hier na,
 Int sap van artimesia,
 Dat wanic dat biroet si,
 Ghef hem sijn aes, ende noch daerbi
 Moeter heppin aes wesen toe;
 110 IV. warf of vive dit doe;
 Jof doe dit over een;
 Bint hem vaste dat rechter been;
 In die middle dat been sultu sien
 Ene adre, ende mettien
 115 Die sultu wiselike laten,
 Ende dat sal hem comen te baten.
 Hier bi machtu kennen mede
 Jof den voghel heeft den rede;
 So wiltijt so hanghen dien vogel
 120 Sijn hoofd ende sijn vlogel
 Ende hi bevet ende hy dan toghet
 In plumen of hi cout ghedeghet,
 Ende hi wel na aset niet,
 Jof ghierlike der tane sciet,
 125 Ende hijt qualike in mach bringen;
 Bi al dustanighen dinghen
 Mach men sien diere waer toe gheret;
 Dat hi enen rede hevet
 Dan helpt hem also, als die raet
 130 Hier boven gescreven staet.
 Jof hem sere dorst, so doe dus
 Nem pulvere van colen levisticus

- Dats sijn toename in Latyn;
 Anijs stelen sulre toe sijn
- 135 Ende venckel stele; siet dit in wine.
 Oec esser nutte mede te sine,
 Alst es ghesoden recht ghenouch,
 Een lepel honichs int gevouch:
 Dit sal men over een coelen dan.
- 140 Ghef hem dit drinken; of hi ne can,
 So sal ment in den becke ghieten;
 Of doe hem eens daghes ghenieten
 Aes met honighe bestreken.
 Des naests daghes daer na in der weken
- 145 Bestrijc sijn aes, hoe so het gaet,
 Met ere olie, hetet rosaet.
 Es hi oec siec van der galle,
 So bespaers sijn aes met alle
 Met pulvere van wilge bloemen.
- 150 Als hem die vlogle hangen hem somen,
 So nem danne ganse bloet,
 Ende smout van gansen esser toe goet,
 Ende salve sine vlogle saen,
 Ende latene ter sonnen staen,
- 155 Ende ghef hem vleesch van gansen vet.
 Hoor noch meer een ander ende bet:
 Nem olie, die hetet laurijn,
 Dwa teerst die vlogle sijn,
 Ende onder die vlogle sultu mede
- 160 Sine asselen salven wel ter stede;
 Echt nem galle vanden zwine,
 Ende salver mede die vlogle sine,
 Ende ghef hem sijn aes mede ghemeene
 Ghenet in sape van verbeene,
- 165 Jof in sape van salegen crude.
 Hevet hi an die vlogle rude,
 Nem cruut, dat gheheten is
 In Latijn hederā terrestris;
 Sijn Dietsch daer of, als ict weet,
- 170 Es datment goudrave of dresene heet.
 Siet dat in watre, entie blade
 Omtrent sine vlogle begade,

- Daer si der siden ghenaken.
 Sijn aes so soutu nat maken
- 175 In dat water, daert cruut in soot.
 Dit selve es oec den voeten noot.
 Eten sine vlogle de sieren,
 So houten in deser manieren:
 Ghef hen burs vleesch nat in asine,
- 180 Ende bestrijc die vedren sine
 Met warmen aisine, dies gome,
 Ende met olie van lauers bome:
 Ende dit soe doe menichwerf.
 Breict hem vedre, ende dat bederf,
- 185 Dattu sochte uitdoen wilt datte,
 Nem dat bloet van ere ratte,
 Ende bestrijc der vedren staet:
 Sonder pine so dan uitgaet;
 Ende siet honich, dat radicke,
- 190 [Ende] alse dat wort sere dicke,
 Nem dan een roedekijn van sulke mate,
 Na die grote van den gate,
 Daer die vedre in was gestaen,
 Ende doere in honich mede saen:
- 195 Daer sal cortelike wedere
 Wassen een nieuwe vedre.
 Es hem scinkel of vlogel ontwee,
 So nem warem aloë,
 Ende binter op, dat bliven mach
- 200 Enen nacht ende enen dach.
 Echt hanen drec in edec ghesoden
 Es daer op goet in noden.
 Es een voghel ongeroe
 Upt rec of op die hant, daer toe
- 205 Siede merre in water, ende daer mede
 So bestrijcse sine lede,
 Ende uut dien watre IX werf
 Aessene, als hijs bedatf.
 Hevet hi tevel, dat heet rampe,
- 210 Ic waent in Duutsche es de crampe,
 In artimesia, dat bivoet heet,
 Sultu sijn aes netten ghercet.

- In lamsbloet warm wrijf sine voete,
 Dit es oec een ander boeste;
 215 Jof du sout nemen warmen wijn,
 Daer netelen in ghesoden sijn,
 Ende daermede sijn voete dwaan,
 Ende uten watre sijn aes ontfaan,
 Eist dat hi smelten niet ne ran,
 220 Eens hanen galle ghef hem dan,
 Jof witte slecken ghesoden teten,
 Smelt hi te sere so sultu weten,
 Hoe dat hi te stoppens sij,
 Luttel saeps van iusquiami
 225 Ghef hem drinken, ende natter al,
 Sijn aes [in] dat hi eten sal,
 Hevet hi luse, so nem dan
 Van alsene sap, jof nochtan
 Water daer men in siet dit,
 230 Ende als hi ter sonnen sit,
 Bespoeiene ende makene nat,
 Over waer hem sal helpen dat,
 Dits der voglen medicine
 Jeghen messelike pine,
 235 Den Latine ghedicht wel na,
 Also alst wilen Aquila,
 Simachus ende Theodocion
 Screven den coninc Thelomon,
 Jacob diene, vants nemmee;
 240 Hort vort voglen namen in G

DE BIJ.

- A p i s dat es in Dietsche de bie,
 Sente Ambrosius seghet dus mie,
 Ende Basilius die grote
 Dat dit sijn worme sonder genote
 5 Sine noten noch sine riden
 Ende wonen te samen tallen tiden;
 Hare vrome legsi tere stede,
 Ende eten alle te samen mede;
 Cost ende ghewin, groot ende cleene,
 10 Dat es talre stont ghemene.

- hare maghedom; hare reinichede;
 Es al ghemeene hen allen mede;
 Si winnen vrucht ende bringen
 Sonder noten ende minghen.
- 15 An hen pleghet gheene luxurie tsine;
 Dies winnen si vrucht sonder pine;
 Nochtan wort gheslachte groot.
 Si nemen coninghe in haer ghenoot;
 Ende alle gader so sijn si
- 20 Onder haren coninc vri;
 Want si eerne ende minnen;
 Als dien si haren heere kinnen;
 Ende bi haren wille gheset;
 Op hem ne doen si gheene onwet;
- 25 Ende dit nes te wonderen niet een twint;
 Wantse die coninc weder miht;
 Ende es hem sochte sonder waen;
 Ende si bliven hem onderdaen.
 Hier omme sones sonder lieghen
- 30 Onder alle worme die vlieghe
 Meer te wonderne dan an bien.
 Men mach hem honech gaderen sien;
 Dat boven allen soeten es soete;
 Ende te menigher mescame boete;
- 35 Si maken was ende raten;
 Menighen mensche te baten.
 Si hebben raet, voghet ende hertoghen;
 Daer si hem beraden moghen;
 Ende sine sijn nieuwer fel
- 40 Van manieren noch sochte wel;
 Ende dats een wonderlic engien;
 Winters en mach mer gheen sien;
 Ende des somers als men winnen mach;
 Ne lijt daer gheen ledich den dach.
- 45 Hets worem dat ghere vrucht ne deert;
 Ende alst bi hem hevet vertheort
 Die bloemen; doen si dan spien
 Bet of, waer hem goet mach gesien
 Sijn si in tremder stede bi nachte;
- 50 So sijn si in groter wachte;

Hoe hare vederen niet ne werden nat,
 Ende rusten opwaert den buuc dor dat.

Ilare covent deelt hem in drien:

Men macher coninghe ende heren sien,

55 Ende middele die de jonge berechten,
 Ende andre ghelijc rechte dienstknechten.

In elken buuc es emmer een here,

Ende die es scoenre emmer mere,

Ende also groot als II bien.

60 Die vederen sijn cort an dien,

Een deel hogher op die been,

Vor sijn hovet al in een

Ghelijc alst ware crone,

Boven den andren seere scone;

65 Ende oec segghen meesters wale,

Dat hi es al sonder strale:

Sine hoecheit dats sine were,

Nature ontseghet hem den spere,

Om dat prensen van erdrike

70 Exemple nemen an dese gelike.

Dits deerste ordine van den bien.

Dandre die men daer mach sien,

Die sijn tangher, scarp ende snel,

Ende berechten die bedarve wel,

75 Maer sine doen lude no stillen

Anders dan die meesters willen.

Onder dese sijn andre bien,

Die scalkelike te diene plien,

Ende winnent scalkelike ende halen,

80 Daer si den andren mede betalen.

Dese ne hebben strael negheen,

Ende sijn dienende al in een

Den rechten bien enten heren.

Dese steect men uut met onneren;

85 Des morghens slaepsi te lange;

Merren si te vele inden uitgange,

Si bijtse doot sonder ghenaden;

Ist dat si bi hem te vele scaden,

Alst honich ripe es ende goet,

90 Si bitense doot metter spoet.

- Ende als die jonghe sijn starc genouch,
 So doen si hare gevouch,
 Ende steken vor die middelscare,
 Om dat si vliegghen harentare
 95 Om hare ruste ende hare stede,
 Ende somich meester volghet mede
 Diese berecht; dus volgen si an
 Haren meester, haren coninc dan.
 Palladius segghet dus mie:
 100 II dage te voren ofte drie,
 Eer si willen vliegghen ute,
 Singhense mit groten gerute;
 So vaert die coninc voren uut daer,
 Ende die ander volghen naer,
 105 So waer dat si te swaermene vangen.
 Ist dat si tēnen hope hangen,
 So nessere in al tghelooop
 Waer een coninc in den hoop;
 Ist dat si meer oec hopen maken,
 110 So weet men in waren saken,
 Datter alse menich coninc es
 Als menich hoop, sijt seker des.
 Dat edel werc van haren raten
 Mach elc wonderen utermaten.
 115 Si rusten in die morgghen stont,
 Tote dien dat een ondoet den mont
 Ende trumpt twee werf ofte drie.
 Oec leert weder kennen die bie:
 Ist dat die dach scone sal wesen,
 120 So vliegghen si alle ute met desen;
 Ende sal tweder sijn onreene,
 So vliegghen die scalke uut allene.
 Elc hevet besceden ambacht:
 Als deen hevet haren last gebracht,
 125 So sijn daer III of IV gestaen,
 Diese ontladen sonder waen;
 Deene brinct honich van der blomen,
 Water sietmen bringen somen,
 Ende sulke maken die woninghen;
 130 So dienre some van sulken dingen.

- Dat si anders niet ne wachten
 Dan den intganc met crachten;
 Sulke scouwen an die sterten,
 Of hem tweeder iet sal vererren;
 135 Ende al eten si te male
 Te samen ende in ene sale.
 Alst avont es ruten si daer in,
 Ende emmer so lanc so min
 Ruter te samen tere somme;
 140 So datter ene vliegheit alomme
 Ende trompt in der manieren mede
 Also als soese waken dede
 Teerst maken si waer wonen sal
 Ende rusten die ghemeente al:
 145 So scone dats elken mach lusten
 So maecsi der heeren rusten.
 Als die jonghe dan up comen,
 So hebsi te hant vernomen
 Wien si sijn, ist meente of heren.
 150 Die hem sullen ter werringhe keren,
 Die doen si te hant van den live,
 Omdat dandre in paise bliven.
 Als haer coninc ter weide vaert,
 Hi es met sijn here bewaert,
 155 Die bi hem vliegghen ende sijns belden;
 Ende als alle pinen ter weiden,
 So es hi dan ledich allene,
 Ende merct hoe si pinen ghemeene.
 Om hem sijn in sine scare
 160 Sine seriante ende nemen ware,
 Jof hem iemene doot leet,
 Ende die sijn sel ende dorwreet,
 Ende ne latene niet gherne vlien.
 Ende dit ne mach niet dicken gesien;
 165 Sonder alst weder es ghestade,
 Ende dan es niemen so stout van rade,
 Die men op sal vliegghen horen,
 Hare coninc en vlieghe voren.
 Waert dat temene so coene ware,
 170 Die storen wilde des coninc scare,

- Hi moeste dat onghelden seere.
 Verliesen si oec haren heeren,
 So es gheselschap ondaen
 Ende volghet enen andren coninc seen.
 175 Somwile strijt een huuc op den andren
 Om die bloemen daer si in wandren,
 Of om honech, des ghelovet,
 Dat elc andren ofrovet.
 Oec so vint men dorpers bien,
 180 Die felre te wesene plien,
 Ende die sijn vromelic ende wreet,
 Ende altoes te winne ghereet.
 Welc tijt so die bie so steict,
 Dat haer dien stræc utebreict,
 185 Volgheter enich daermkijn naer,
 So moet soe besterven daer.
 Si scuwen sere die quade lucht,
 Vogle van ganse in die vlucht;
 Siet niet crabben bi of hiraet
 190 Si sterven van der roke quaet.
 Die lucht van der doder bie
 Doot die andren, seit men mie.
 In couden tyden bliven si binnen,
 Ende leven bi dat si winnen.
 195 Si minnen seere soete gheolanc,
 Daer mede vergadert mense ghemanc.
 Tiën jaer ten lancsten of sevene
 Set hem nature te levne.
 Nem buffels daerme metten drecke,
 200 Ende dat onder daerde decke:
 Daer of sullen wassen bien.
 Ovidius boeke seggen van dien:
 Delf enen stier of osse of coe,
 Nature doet haer cracht daer toe,
 205 Dat mer of siet wassen bien;
 Maer si noten als vlieghe plien.
 Doch sijn si harde naer
 Den edelen bien, wetet over waer.
 Honech es heet int beghin
 210 Ende droghe als het comt het in.

Honech suvert ende hout
 Medicine in hare ghewout,
 Ende men tempert oec daer mede
 Der medicinen bitterhede.

- 215 Jeghen die coude maghe dat:
 Neemt honech ende tempert dat
 Met waermen watre ende laet ingaen,
 Het sal die maghe suveren saen.
 Het maket oec dat anschijn claer,
 220 Dwaetstu di daer mede daer.
 In een scerf soutu honich braden,
 Ende daer toe sout met staden,
 Ende mac een suppositoris daer mede:
 Het es goet jeghen den rede.

LEVEN VAN SINT FRANCISCUS.

Dr. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. III. 72—82.

J. TIDEMAN, Leven van Sint Franciscus.

Dit werk werd door Maerlant naar het Latijn van Bonaventura, die het in 1261 schreef, vertaald, op verzoek en ten behoeve der Minderbroeders te Utrecht, en is waarschijnlijk na den Rijmbijbel (dus na 1270) gedicht, misschien wel om door de vertaling van dit hyperorthodoxe werk zich van den blaam van onrechtzinnigheid te zuiveren, dien hij door de vertaling van den Rijmbijbel op zich had geladen. Anders moet het onze verwondering ten hoogste opwekken, dat een verlicht en vrijzinnig man als Maerlant de dolzinnige, walgelijke en belachelijke wonderen van een heilige heeft kunnen behandelen, voor wien hij, hoe getrouw zoon der kerk ook, geen de minste sympathie kon gevoelen.

SINTE FRANCISCUS BOETEDOENING.

vs. 2185—2520.

*Hoe hi hem sette ten suren
 Ende hoene solaesten de creaturen.*

Als Fransoys hevet vernomen,
 Dat bi sire exemplen comen
 Vele lieden, die hem bekeren
 Om te dragene tcruce ons Heren
 5 Gewilleke met bernende moede,

- So verstoutte hem de goede,
 Als vaendragere van Gods here,
 Om te comene metter ere
 Toter hoocheit van den zege,
- 10 Ende dat met duechden alle wege.
 Hi verstont nauwe dat woort,
 Dat de apostel brochte voort,
 Die spreict: »Die horen te Cristus name,
 Si hebben gecruust haren lechame
- 15 Met begaerten ende met zonden,
 Want sise scuwen tallen stonden."
 Met so staerker discipline
 Bant hi die begherten zine,
 Dat hi cume tenegher ure
- 20 Nutte de voorderste sire nature.
 Hi seide: »Hets swaer te vulbringene
 Den lechame te gehingene,
 Te hebbene dat hem bedaerf,
 Men moeten bugen enichwaerf
- 25 Den sinnen ende sijn onderdaen
 Dic ter vleescelikeit bestaen."
 Hier omme, als hi was gesont,
 Nutte hi selden teniger stont
 Gesoden spise, dor enige dinc;
- 30 Waest ooc dat hise ontfinc,
 So mingdire asschen mede
 Of waters so vele hire toe dede,
 Datti met dustanigher zake
 Die spise benam de smake.
- 35 Wat soudic maken tale lanc
 Vanden wine, dien hi dranc?
 Want hi waters sijn gevouch
 Cume dranc, ende niet genouch,
 Als hem die hitte entie dorst
- 40 Onsteken hadde sine borst.
 Maniere vant hi, sijt zeker das;
 Van abstinencien die meerre was;
 Altoos dyedi ende wies
 In volchne ende in pleichne dies.
- 45 Ende al was datti was comen mede

- Ter hoocheit vander vulmaecthede,
 Altoos vernieuwe yet sijn sin
 Als of hi eerst ware int begin;
 Want hi met sulker pine mede
 50 Purgierde des vleeschs oncuusscede.
 Nochtan als hi ginc weder ende vort
 Om te predekene ons Heren woort,
 Gevouchdi hem in vele dingen
 Metten gonen, diene ontlingen,
 55 Als om tontfane de spise;
 Maer cam hi thuus, in alre wise
 So hilti vaste ende zere
 Sine abstinencie in allen kere.
 Dus so heefsti hem gegeven
 60 Hem zelve scaerp wreet in sijn leven,
 Ende zinen evenkerstinen mede
 Gevouch in die menscelijchede,
 In allen dingen sonder waen
 Der ewangelien onderdaen.
 65 Hi was exemple talre stede,
 Niet vastende; maer etende mede.
 Als hi was in moetheden groot;
 Was dicken die aerde bloot
 Bedde, daer zijn lechame up lach;
 70 Ende dicken hi slapens plach
 Sittende, thoost an enen steen,
 Of an een hout, els bedde negeen,
 Een armen roc, ende el niet, an.
 Aldus diende de goede man
 75 Onsen Here menichfoude
 In naecteden ende in coude.
 Som wile was hem gevraget,
 Welker wijs hi hem bedraget
 Vanden couden wintre wreet,
 80 Ende hi so dinne was gekleet?
 Met heten wille hi dit andwort,
 Alst hem de helege geest gaf vort:
 » Waert so dat wi waren van binnen
 Yet geporret in onse zinnen
 85 Met begherten vanden viere

Van hier boven in eneger maniere;
Tcoude van buten soudon wi dragen
Lichtelike sonder clagen."

- Hi scuwede dat sochte cleet,
90 Ende minnet, waest scarp ende wreet;
Want hi seide, datti wel wiste,
Dat bedi Johan Baptiste
Van Gode was geprijst hier af.
Als men hem een roc gaf,
95 Daer hi zochteit gevoelde an,
Riedde hine met pesen van binnen dan.
Want hi seide, alst staet in bouken,
Datmen niet ne soude zouken
Sochte cleder ende goede
100 In husekine der aermoede,
Maer in groter heren zalen
Alst God spreekt in zire talen.
Sekerlike haddi vonden,
Dat de vianden tallen stonden
105 Van scaerpen cleden waren in vare,
Ende daer si sochter warden geware
Entie precieus ende diere,
Daer ghinc si tvolc in coren sciere.
Dies gevel in ere nacht,
110 Als hi dor der ziecheden cracht,
Bede van hoofde ende van ogen,
Die hi dicken moeste dogen,
Een cussin, jegen zine costumen,
Hadde onder zijn hoofd, van plumen,
115 Dat die duvel daer in ghinc,
Dat hine moeide vander dinc
Tote mattintijt, ende dede
Hem verdriet in zine gebede,
Tote datti riep zinen geselle,
120 Ende hijt dede uter celle
Dat cussin enten duvel mede
Verre dragen tere stede;
Daer die gone uter celle ghinc,
Om te doene gone dinc,
125 Verloos hi al daer ter steden

- Alde macht van zinen leden;
 Onthier ent Fransoys heeft verheest
 Alle biden helegen geest,
 Die hem van herten ende van lechamen
 130 Die cracht gaf weder al te zamen,
 Die hi hadde eer dat gevel,
 Met sinen woorden ende met niet el. ~~el.~~
 In disciplinen hart van moede
 Hi stont altoos in sire hoede;
 135 Grote zorghe drouchi tsamen
 Sire zielen ende sijns lechamen,
 Hoe hise reine houde met eren;
 Want in beghinne in sijn bekeren
 Baeddi hem zelve in winter tijd
 140 In yse, in watere, diep ende wijd,
 Om datti zinen huus viant
 Binden wilde in enen bant,
 Ende hi dat witte cleet, dat clare,
 Dat der zuverheden ware,
 145 Van den vleesceliken brande
 Houden soude sonder scande.
 Ooc seidi al openbare,
 Dat vele gedoochdeliker ware
 Enen geesteliken man groot coude
 150 Te gedogene menichfoude
 In sinen vleessce, dan hi binnen
 Gevoelen soude in sine zinnen
 Een lettelt bidden teniger steden
 Van vleesceliker ondersceden.
 155 In de woestine van Sarthane,
 Daer hi som wile plach te gane,
 Lachi eens in zine gebede
 In sine celle tere stede;
 Daer riepene de viant te zamen
 160 Drie waerf bi zire namen.
 »Wat wiltu?» heefti geandwoort.
 Valscelike sprac hi dit woort
 Die viant, ende seide openbare:
 »En es ter werelt zondare,
 165 Bekeert hi hem, God ne vergevet

- Al dat hi oyt mesdaen hevet;
 Maer so wie hem zelven doot
 Met penitencien te groot,
 Hine gewint nemmermere
 170 Genaden an onsen Here."
 Die goede man hevet verstaen
 Biden helegen geeste zaen
 Die boosheit vanden viant,
 Hoe dat hi hem dies bewant,
 175 Hoe hine ter laweit dade keren;
 Dat toocht dit, datic hier sal leren:
 Want al te hant, zijt seker dies,
 Dat de viant up hem blics,
 Die met sinen ademe doet
 180 Colen bernen metter spoet,
 Cam te hant den helegen man
 Sijns vleeschs sware coringe an.
 Als de minre der reinichede
 Dat gevoelde daer ter stede,
 185 Heeft den roc ofgedaen
 Ende ghinc hem metter corde slaen.
 »Broeder ezel!» spreecti, »ha! ha!
 Dus betaemt di datmen ga:
 Dits die gesele tinen doene,
 190 Die roc dient ten religioene,
 Die thelege tekin draecht vor ogen.
 Men sal dat niet gedogen
 Dattene doncuusche stele te waren.
 Waer so du wilt mogestu varen."
 195 Hier toe met wonder heten moede
 So wart al ontsteken de goede,
 Ende heeft sine celle upgedaen
 Ende es ute int hof genaen,
 Daer hi hem zelven moeder naect
 200 In der snee warpt ende mesmaect.
 Seven hoopkine te handen
 Maecti daer of metten handen,
 Die hi voor hem zelven lede;
 Sinen vleesché hi daer toe sede:
 205 »Dijn wijf so es de meeste ginder;

- Dese vier andre dine vier kinder,
 Twe sonen ende twe maechdekine;
 Gone andre twe achtic te sine
 Knechte ende dierne, die di sijn
- 210 Orbare ten dienste dijn.
 Nu cleet dese alle; si hebbens noot,
 Want si bliven van coude doot.
 Beghint dat volc te vervaerne,
 So diene enen here gaerne."
- 215 Alder so wort de viant
 Verwonnen, ende voer wech te hant.
 Die helege man, daer wijt of tellen
 Keerde metten zege in sire cellen.
 Want als hi zere ende genouch
- 220 Buten tvleesch pijnde ende slouch,
 Bluscht hi den brant der oncuuscede
 Van binnen altemale daer mede,
 So dat hi clene no groot daer naer
 Daer of niet gevoelde een haer.
- 225 Een sijn broeder, die daer mede
 Al doe lach in zine gebede,
 Die zach dese dinc al ane
 Bider soonre claere mane;
 So dat Fransoys wart geware,
- 230 Ende ondeckede hem openbare
 Vander coringe den proces,
 Ende geboot hem vaste des
 Dat hi niemene die levet,
 Als lange als hi den geest in hevet,
- 235 Die dinc ondecke, up genen dach,
 Die hi van hem ghinder zach.
 Hine leerde niet te doodden allene
 De zonden vanden vleesche gemene
 Ente breken de breckelichede,
- 240 Maer hi leerde daer toe mede
 Te hoedene de uterste zinne,
 Daer die doot bi comt inne
 Toter zielen, datmen de wachte
 Met nereste ende met alre crachte.
- 245 Hemelichede vanden vrouwen,

- Hare spreken ende haer upscouwen,
 Die de menige verduwen,
 Hiet hi nerenstelijke scuwen;
 Want hi sprac: » De cranke breken
 250 Dicken bi al zulken treken,
 Ende ooc hevetmen verheest
 Dicken cranken den staerken geest;
 Ilen ware te wel geproevet man
 Hi nes die met hem wandren can
 255 Niet mogeliker zonder smitte,
 Dan sonder smerte ende zonder hitte;
 Mogelijc es ooc te gane,
 Als ons schrifture doet te verstane,
 Int vier ende in dat hete gloet
 260 Enen mensce al baervoet.”
 Die hadde sine ogen so geleert,
 Van sulker ydelheit ende gekeert,
 Datti daer waert niet ne sach,
 Ende hi sinen geselle plach
 265 Te seggene, daer hi ghinc allene,
 Dat hire int ansijn cume kende ene,
 Want zeker dochten niet wesen,
 Dat yemen zoude int herte lesen
 Hare gedane ende hare gelike,
 270 Die dat vierkijn haestelike
 Weder levende maken connen
 Van den vleesche, dat es verwonnen,
 Entie clareit smetten mede
 Van der reinre zuverhede.
 275 Hi zeide, dat met wive spreken
 Niet dan gedwas ware of treken,
 Sonder in biechten allene
 Ende in leringe, cort ende cleene,
 Na dien dat ere ende zalichede
 280 Eesschet, ende tijt ende stede.
 » Wat bederven of wat doene,”
 Sprac hi, » zal van religioene
 Man met talen doen met vrouwen,
 Sonder als souken met trouwen
 285 Van haren mesdaden raet

- Iof van haren levene betren staet?
 Daer te grote sekerheit es in,
 Scuwet men den viant te min,
 Ende vonde de viant te sijns een haer
 290 Anden mensche, weet over waer,
 Hi zout doen dyen herde zaen
 Tere balken sonder waen." //
 Ledichede, die wortel ende zaet
 Es, daer al quaet gepens uut gaet,
 295 Hiet hi scuwen meer dan yet el;
 Hi proevet bi exemplen wel,
 Dat wederstromige vleesch, dat trage,
 Salmen temmen onder de slage,
 Ende met nutteliker pine.
 300 Hier bi het hi den lechame zine
 Broeder ezel, want hine vaste
 Dwanc te bordine ende te laste,
 Ende gheseldene met risen
 Ende voeddene met cranker spisen.
 305 Waest ooc, datti yemene zach
 Ongestadich, ledich, entie plach
 Tetene, dat een ander wan,
 Dien hiet broeder vliege dan,
 Om datti geen goet ne dede
 310 Ende hi tgoet besmette mede,
 Ende hi onwaert ende leet
 Met elken goeden mensche heet.
 Bedi seit hi te somiger ure:
 • Ic wille mijn covent labure,
 315 Dat si niet bider ledichede
 Met herten of met tongen mede
 No wederpensen, no spreken,
 Daer si den orlof mede breken."
 Hi hietten broeders talre wile
 320 Silencie houden van dewangile,
 Dat si souden tallen steden
 Van allen woorden van ydelheden
 Hem wachten herde nerenstelike,
 Als die daer of zekerlike
 325 Moeste geven sonder zage

- Redene ten jonxten daghe.
 Waest dat hi enigen broeder zach ,
 Die edele woort, te vele plach ,
 Die scalt hi utermaten zere ,
 330 Ende dan zeide de goede here:
 » Gevoegen zwigen met reinen mocde
 Es der zuvere herten hoede ,
 Ende ene doget herde groot ,
 Want dat leven entie doot
 335 Es vele ande tonge belanc
 In woorden ende in smaken gemanc."

SPIEGEL HISTORIAEL.

Dr. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. III. 86—100.

Dr. VERWIJS, Jacob van Maerlant's Spiegel Historiael. III. D.

Onder de mannen, die de encyclopaedische kennis van alle takken van menschelijke wetenschap in de XIIIe eeuw hielpen bevorderen, verdient Vincentius Bellovacensis eene eerste plaats. Zoo ondernam hij op last van Lodewijk IX een Speculum Historiale te schrijven, dat hij stellig vóór 1264 voltooide, en door Maerlant onder bescherming van Floris V werd vertaald, doch niet volledig tot ons is gekomen. Hoewel de tijd der vervaardiging niet met juistheid is te bepalen, is het toch zeker dat Maerlant zijn werk vóór 1283 reeds had begonnen en het vóór 1294 moet hebben voltooid.

III. P. VIII. B. C. XCIII.

Der Vriesen privilegie.

- Tien tiden dat die eerlike Pippijn ,
 Alst God wilde ende soude sijn ,
 Coninc [was] van al Vrankerike ,
 Alle die lieden ghemeenlike ,
 5 Die lants der zee saten hene ,
 Tusscen der Wesere enten Zwene ,
 Dat tien tiden hiet Sincval ,
 Wart ane Gode bekeert al ,
 Bi Willeborde , bi Willade ,

- 10 Ende bi Bonifacis predicade
 Willebort wart in Utrecht
 Aerdsch bisscop gemaect recht;
 Bonifacis wart bisscop mede
 Te Magensen indie stede,
- 15 Ende Wilhaet die moeste anenemen
 Dat erdsch bisscopdoem van Bremen.
 Dit lant, dat wi noemen al,
 Tusscen der Weseren ende Sincval,
 Dat was al, breet ende lanc,
- 20 Onder coninc Pippijns bedwanc,
 Wantse die edele prince verloeste,
 Ende quijtte ende vertroeste
 Vanden bedwange der Normanne,
 Diese slougen ende roveden nochtanne,
- 25 Ende vanden hertoghe Rabbout mede,
 Die doe hilt stoel ende stede
 Te Wiltenburch, dat nu na recht
 Heet die stat tUtrecht;
 Want coninc Pippijn ende sine manne
- 30 Die verwonnen dese tyranne.
 Pippijn, die dit dede ghinder,
 Die wan ane sijn wijf vier kinder,
 Die heilech ende salich bleven,
 Hier ende int ewelike leven:
- 35 Den groten Leuwe, die paues sat
 Tote Rome binnen der stat;
 Den groten Kaerle, die mogendelike
 Coninc was in Vrancrike;
 Enter heileger maget Geertruden,
- 40 Die noch besouken vele luden;
 Ende vrouwe Begge, die na dat
 Lange in wedudoeme sat,
 Daer soe te lone nu hevet of
 Den hogen loen, der lieder lof.
- 45 Also coninc Pippijn versciет,
 Kaerle sinen sone hi liet
 Coninc; — die vinc ane sijn doen
 Rechts also een onvervaert lyoen,
 Ende dwanc onder sine hande

- 50 Der heileger kerken viande:
 Deenen, Sassen, Beyeren, Swaven,
 Alle die princen ende die graven,
 Vander Elven toten Rine;
 Al neecht den swerde sine
- 55 Vanden berghe toter Nort zee,
 Ende was patricius, dats noch mee,
 Van Rome gemaect, alse die cronike
 Seghet noch van Vrankerike.
 Daer naer es hi te keyseren vercoren:
- 60 Dus es hi te tween cronon comen.
 Hier bi quam deerste crone danne,
 Dat die Duutsche, die Alemanne,
 Den Roemscen keyser coes bi wette,
 Datmen tAken inden stoel sette;
- 65 Want die paues Leo cuerde dat,
 Ende sette tAken indie stat
 Upten stoel sinen broeder daer,
 Ende conformeerde ende maecte claer,
 Ende wijede daer die capittle in desen
- 70 Alsemen daer al noch mach lesen.
 Leo die paues sciet van Aken,
 Van sinen broeder, na dit maken,
 Ende alse hi te Rome quam,
 Worden hem die Romeine gram,
- 75 Ende bejageden, eer sine ontfingen,
 Datmens niet en soude gehingen,
 Ende leiden hem up enen Kerstdage
 Teere processie eene laghe,
 Ende hebbene daer gheblent,
- 80 Ende up enen ezel woch gesent,
 Ende seiden: »Vare uut desen lande,
 Drach dinen broeder dese scande,
 Ende sech hem, wine willen niet
 Dat hi over ons ghebiet;
- 85 Ende of hijs macht heeft, doe wrake
 Van aldus gedaenre sake,
 Want hi onse cere ende onse macht
 In Almaengen hevet bracht.”
 Dus quam die paues bi desen saken

- 90 Upten ezel ghevaren tAken,
 Daer Karel met groten payse
 Woende in sinen pallayse;
 Ende alse hi niemare horde das,
 Dat sijn broeder comen was,
- 95 Die paues, in so groter scande,
 Wart hi bedroevet, ende al de lande
 Daertoe al gemeenlike,
 Almaengen ende Vrankerike;
 Ende hi vergaderde groot here.
- 100 An hem vielen met groten ghere
 Die Deenen entie Normanne,
 Die Sassen, ende daertoe nochtanne
 Tfolc dat upter zee woent al,
 Tusscen der Wesere ende Sincval,
- 105 Dat wi Vrieselant heten bi namen.
 Duutsche, Beyeren, Swaven tsamen,
 Lottrikers, Vlaminge, Bertoeene,
 Ende ander menech ridder coene,
 Al eist up Rome ghetogen,
- 110 Om te wrekene des paues ogen.
 Die stat hebben si ommelegen:
 Elc lants volc bi hem moeste plegen
 Te houdene sine porte daer
 Jegen der Romeinen vaer.
- 115 Teenen tiden quam sulc geval
 Den volke, dat tusscen Sincval
 Enter Wesere sat alleene,
 Dat daer was ene scare gemene,
 Ende altemale Vriesen hieten,
- 120 Dat die Romeine up dat volc lieten
 Haer ridderscap uteriden
 Teere porten, daer si lagen tien tiden,
 Want sise wers gewapent sagen.
 Daer lieten hem die Romeine jagen
- 125 Vanden Vriesen met gewelt,
 Want sine consten behouden tselft,
 Entie Vriesen omme tgewin
 Quamen mettem ter porten in,
 Ende wonnen hem af die stat,

- 130 Want die Romeine waenden dat,
 Dat incomen ware alt here:
 Dus wonnen sijt met cleenre were. //
- Te hant die Vriesen die porten sluten
 Ende lieten den coninc Karel buten ,
- 135 Ende bejageden , eer sine ontgingen ,
 Datmens niet en soude gehingen ,
 Dat si van danen vort emmermere
 Wesen souden onder here ,
 Sonder onder des keyzers macht ,
- 140 Ende hem helpen met alre cracht
 Jegen die viande der kerstijnhede ,
 Den paues tsine onderdanich mede ,
 Ende hare tienden haren kerken
 Gheven ende haren clerken.
- 145 Die paues Leo bescreef hem dat ,
 Die aldaer was tier stat ,
 Ende God daer weder sine ogen gaf ,
 Karel, die vro was daer af ,
 Ende andre princen mede tsulle.
- 150 Leo gaf hem hier af bulle ,
 Ende leidere oec up sinen ban ,
 Dat geen prince quame daer an
 Dat hi die Vriesen meer bedwonge ,
 Hine verwietene met sire tonge.
- 155 Karel conformeerde mede
 Dese vriheit aldaer ter stede ,
 Entie Romeine baden ghenaden
 Den paues van haren mesdaden ,
 Omme die miracle , diere gevel.
- 160 Leo vergaest hem also wel.
 Dit seggen die Vriesen dat gesciede.
 Nu en vintmen ne ghene liede ,
 Die ie ystorien bescreven ,
 Dat oint Karel , die hadde leven ,
- 165 Van Rome die stede besat;
 Ende noint ne gesciede dat ,
 Noch noit gewouges coronike ,
 Dat noit coninc van Vrancrike
 Paues te broedere gewan ;

- 170 Ende Puppijn, die sente Geertruden wan,
 Was doot, ende Pippijn, groet Karles vader,
 Alsement hier voren vint algader,
 C ende XXI jaer; (vaer,
 Ende Puppijn, die Vrieselant dede den
- 175 Ende dat lantschap onderdede,
 Ende Rabboude verwan mede,
 Was sente Geertruden suster sone,
 Ende oec oudervader de gone
 Puppijas, die groeten Karle wan.
- 180 (Wat meenen die Vriesen dan?)
 Ende des paues Leuwen vader,
 Dien sine ogen beede gader
 Uutgesteken waren, was een Romein,
 Ende hiet Arnout, vintmen al plein.
- 185 Die dese rude boerde vant,
 Was emmer ute Vrieselant,
 Een rudaris, ende was bedroghen.
 Hi waende, dat niet wesen moghen
 Meer Pippine inde werelt dan een:
- 190 Hier inne dooldi, alst wel sceen!
 Hem was oncont die coronike
 Van Rome ende van Vrankerike,
 Ende wilde visieren, dat metten rechte
 Elc Vriese omme sine vriheit vechte.
- 195 Ende wi niewer en vinden bescreven,
 Dat noit so goet volc ontfinc leven,
 En moeste meester ende here.
 Over hem hebben, sout staen in deere.
 Dus saelt staen toten doemesdage,
- 200 Wien soot leet si, ofte wiet cläge.
 Ja, der IX ingelen chore,
 Naer dat ic bescreven hore,
 Zijn deen boven, dander onder.
 Die quade gheeste, dits meerre wonder
- 205 Hebben macht deen boven den anderen,
 Die omme ons te hoenne wanderen.
 Naer doemesdach sal tkint Marien
 Breken alle heerscapien.
 Ja en spreect in dewangelie God,

- 210 Ende sijn raet ende sijn gebot ,
 Datmen den keyser tsine gheve ,
 Ende God tsine , die wile men leve
 Die dan genen here es onderdaen ,
 Hijs jegen Gode , willement verstaen !
- 215 Nu , ghi Vriescn , laet u genoeghen ,
 Leert u onder die heren voeghen !
 U privilegie es spot ende sceren ,
 Voer alle princen , vor allen heren.
 Ic wane ghire in sijn verdullet :
- 220 Soc was met botren ghebullet ,
 Soene conste ghene zonne gedogen ,
 Anders haddise moghen toghen !

IV. P. I. B. C. XXV—XXVII.

Roelants achterste wijch.

- Doe die kerstine dus doot bleven ,
 God onse Here en wilde niet geven
 Den heidinen daer met die ere ,
 Want donse vochten also sere ,
- 5 Ende vercochten hem so diere ,
 Dat die heidine in ghene maniere
 Ne consten behouden tfelt ,
 Ende traken henen met geweld
 Met menegen ontbondenen vane.
- 10 Roelant die vermoyt was van slane
 Ende sine vriend hadde verloren ,
 Die liep verwoet , in groten toren ,
 Te soukena of iemene ware
 Achter woude harentare ,
- 15 Daer hi an wrake sinen moet ,
 Alse eene leuwinne verwoet ,
 Die hare jonge sijn ontdragen.
 In dit souken , in dit jaghen ,
 Vant hi eenen Sarrasijn ,
- 20 Swarter dan een besinget swijn ,
 Die gheschuult was na der plaghe
 In dat wout in eene haghe.

- An eenen boem so bant hi dien ;
 Dat hi hem niet en mochte ontflien ,
- 25 Ende es up enen berch ghetoghen
 Omme te scouwene van hoghen ,
 Waer die heidine henen waren.
 Hi sach vele grotre scaren ,
 Ongetellet, dochtern wale.
- 30 Neder so quam hi te dale
 Van Roncevale, ende nam den horen ,
 Van yvore, scone, uutvercoren ,
 Ende blies met grotre pine.
 Die kerstine horden die busine ,
- 35 Die in haghén waren geslopen ,
 Ende quamen alle them gelopen ,
 Want si kenden den horen wel ,
 So datter hem anevel
 Omtrent C ende meer.
- 40 Mettien dedi eenen keer
 Toten Sarrasijn tien stonden ,
 Dien hi anden boem hadde gebonden ,
 Ende dregedem te nemene tijf ,
 Hine wise hem den keytijf
- 45 Maercerise, diet al hevet beraden.
 Die Sarrasijn die bat ghenaden ,
 Ende swert, up dat hi moet leven .
 Hi wilre hem lijctekijn af gheven .
 Doe leeddene Roelant up dat velt ,
- 50 Daer dat heidijn here helt ,
 Ende bij wijsdem indie porsse
 Maercerise up enen roden orsse ,
 Met eenen schilde die was ront.
 Roelant sciet van hem ter stont ,
- 55 Ende hem wies herte ende moet ,
 Ende hem verstorende sijn bloet ,
 Alse hi Gods viant sach ,
 Die hem hadde updien dach
 Also grote scade gedaen.
- 60 Met groter druust so viel hi saen
 Indie vianden mettien ;
 Eenen heefti daer versien ;

- Die de meeste was vander scare:
Daer so trac hi hem bet nare.
- 63 Gode riep hi ane, den hoghen,
Ende hevet sijn goede swert getogen,
Ende slouch genen ruese mettien
Vanden hove de tusscen twee dien,
Ende dat ors oec mids ontwee.
- 70 Die ruese viel, no min no mee,
Met half den paerde, de luchter zide
Vander rechter versceden wide.
So coene en was updien dach
Sarrasijn, die sach den slach,
- 73 Dat hi des swerts ontbeiden woude.
Maercerise lietsi upter moude
Met cleenre menechte ende vloen.
Maercerij's wilde al tselve doen,
Maer Roelant was hem te naer.
- 80 Hi moeste tgelach betalen daer,
Ende bleef mede ghinder doot.
Aldaer was echt de wijch so groet,
Dat Roelands C gesellen goet
Daer bleven doot in haer bloet,
- 83 Ende Roelant wart met vier speren
Duerreden daer inder weren,
Ende met steenen geworpen so,
Dat hi cume danen ontflo.
Maercerij's broeder Belygant
- 90 Die vloet danen ende rumde tlant.
Diederic ende oec Boudene
Vloen int wout om tlijf te houdene.

Des stouts Roelants doot.

- Karel en wiste no clene no groet
Van desen stride, van derre noot,
So dat hi Porchesers den pas
Met sinen volke leden was.
- 3 Roelant, die sere was ghewont,
Ende sere moede daer ter stont,
Dreef rouwe ende jammer groot
Onder heilegher ridderen doot.

- Ten voete van Porchesers hi quam;
- 10 Sine ruste dat hi nam
 Onder eenen boem, bi enen stene,
 Die up stont gherecht allene,
 In eene mersch bi Roncevale,
 Die scone was gegroyet wale.
- 15 Aldaer so begaf hi tpaert.
 Nochtue haddi sijn goede zwaert,
 Durenden, dat was so scone
 Gelijc der claerheit vanden trone,
 Dat en mochte scaerden no breken,
- 20 Want emmer eer die handen weken.
 Sijn hilde was van yvore,
 Die appel beril, alsict hore;
 Inden appel stont also
 Ons Heren name Alpha ende O;
- 25 Indie lempele stoet van goude
 Een cruce, sulc als hi hebben woude.
 Also hi dat uut hevet getogen,
 Sach hijt an met droeven ogen,
 Ende dedere up een zwaer geclach,
- 30 Want hi hem dies sere ontsach,
 Dat comen mochte in heidijne hant,
 Die den kerstinen waren viant.
 Up eenen harden maerbersteen
 Wille hi tgeent breken in twee;
- 35 Drie slagen slouch hi ongheduert,
 Dat die steen in sticken scuert,
 Maer het bleef al onghescaet.
 Doe vant hi enen anderen raet,
 Ende sette den horen te monde,
- 40 Ende blies eene cuerte stonde,
 So dat die horen spleet ontwee,
 Ende sine aderen, dats wonder mee,
 An sinen halse scuerden mede
 Van grotre cracht, die hi dede. //
- 45 Gheent luut, also alst dingel drouch,
 Karele indie oren slouch,
 Die VIII milen verre was dane.
 Die keyser hadde wille te bestane

- Weder te keerne omme dit doen ,
 50 Maer het ontriet hem Gauloen
 Ende seide : » Hi jaget inden forceeste ,
 Dies blaset hi omme sine feeste.”
 Roelant verloos al sijn gewelt ,
 Ende lach int gras daer upt velt .
 55 Daer quam sijn broeder Boudene toe ,
 Ende alse hine sach so vroc ,
 Wijsdi dat hi hem drinken brochte ,
 Want die dorst dedem onsochte ,
 Ende hem was die tale ontgaen .
 60 Boudene liep omme water saen ,
 Ende hine hevet gheen versien .
 Roelants paert vant hi mettien ;
 Want hi den broeder sach bider doot ,
 Reet hi naer met haesten groot ,
 65 Omden keyser te bringene mare .
 Mettien so quam Diederic dare ,
 Ende alse hine sach so na der doot ,
 Dreef hi rouwe ende jammer groot .
 Hi bat hem , vor dat hertebreken ,
 70 Dat hi bijechte wilde spreken .
 Nu hadde Roelant opdien dach
 Bijechte gesproken , want hijs plach ,
 Ende Gode ontfangen mede ;
 Want Tulpijn seget , het was de zede
 75 Vanden ridderen , cer si vochten ,
 Dat si hem aldies bedochten .
 Roelant sprac somech wort ,
 Met pinen brochti tleste vort ;
 Boven siere herten hi geprant
 80 Sijn vleesch aldaer metter hant ,
 Ende hi seide aldus mettien :
 » Ic sal in desen vleesche sien
 Minen behoudere , den hogen.”
 Doe leidi die hant up de ogen ,
 85 Ende hi seide drie waerf mettien :
 » Met desen ogen salickene sien.”
 Ende daer hi sciet des lives ave ,
 Seidi : » Ic zie bider Gods gave

- Die bliscap die noit oge sach ,
 90 Noch ore gehoren mach ,
 Noch menschen herte bekinnen ,
 Dat God ghereet heeft diene minnen."
 Oec bat hi ter selver tijt
 Voer alle die bleven inden strijt ,
 95 Ende hi dede sinen ende
 In Julius up die XVIde kalende.
-

IV. P. I. B. C. XXIX.

Tscelden jegen die borderers.

- Hier moetic den borderes antwoorden,
 Die vraye ystorien vermorden
 Met sconen rime, met scoenre tale.
 Omdat die worde luden wale,
 5 Entie materie es scone ende claer,
 So doen sise verstaen vor waer.
 Desen groten Karle, van live reine,
 Dien heten si in Walsch Charlemeine.
 Men lese in Walsch die coronike
 10 Van algader Vranckerike,
 Van Rome, daer hi keyser sat;
 Men gha tAken indie stat,
 Daer hi selve in fiertren leget;
 Men lese Eynaerde, die van hem seget
 15 Sine viten altemale;
 Men lese Segebrechte also wale
 Van Gembloys, die van hem screef;
 Men lese Tulpine, die van hem dreef
 Den raet vele van alden meesten,
 20 Ende vele screef van sinen jeesten,
 Ende alle vraye ystorien gemeine:
 Sine weten niet van Charlemeine.
 Eenen broeder haddi, hiet Karleman,
 Die met hem regneren began,
 25 Die staerf; ic en weet ofsi over een
 Die name mingen van desen tween.
 Die scone Walsche valsche poeten,
 Die meer rimen dan si weten,

- Beliegen groten Karle vele ;
 30 In sconen worden , in bispele ;
 Van Fierabrase , van Alisandre ,
 Van Pont Mautriple een andre ,
 Dat algader niet en was ;
 Van vier Heimskindre dat ic las ,
 35 Daer ic af in groet Karles dagen
 Noint ystorie horde gewagen ,
 Van bere Wisslau die saghe :
 Dit es al erande usage ,
 Datmen aldus goeden man
 40 Met loghene prijs leget an.
 Oec sijn some Walsche boeke ,
 Die werdich sijn grotere vloeke ,
 Die van Willemme van Oringen
 Grote sterke ystorien singen ,
 45 Ende wilne beter dan Karel maken.
 Willem , dat sijn ware saken ,
 Was een Duutsch , een ridder goet ,
 Maer niet so vorbare , datmen moet
 Karle iet geliken alleene ,
 50 Maer minder noemen ende noch als clene
 Alse Roelant was of Olivier ,
 Of [van] Denemaerken Ogier.
 Karel , dat sijn ware dinghe ,
 Was best onder die Kaerlinghe.
 55 Artur was in sinen stonden
 Die beste vander tafelronden ,
 Hoe si van Lancelote zinghen
 Ende van Willemme van Oringen.
 Si wanen die tArleblanke comen ,
 60 Alsi daer hebben vernomen
 Die grave liggende harentare ,
 Dat van Willems orloghe ware ;
 Neent ! het sijn die hoghe heren ,
 Die te Roncevale bleven met eeren.
 65 Willem was een rudder goet ,
 Ende storte menech waerf sijn bloet
 Duer Gode ; sijnt wart hi hermite.
 Die lesen wille sine vite ,

- Te sente Willems, inde wostine ,
 70 Daer hi dogede menēghe pine ,
 Ende daer hi heilech es verheven ,
 Vint hise al van hem bescreven.
 Die Walsche bouke lieghen van hem ,
 Die uten Walschen van Haerlem
 75 Clays, Ver Brechten sone, dichte ,
 Daer scone worde in sijn ende lichte.
 Van Karele hebbic geseit al waer
 Cortelike ende claer.
 Hier latict, want het es te vele ,
 80 Dat scelden updie menestrele,
 Ende ghae te miere ystorien weder
 Van Kaerle, die ic leide neder.

HEIMELIJKHEID DER HEIMELIJKHEDEN.

D^r. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. III. 100—107.

CLARISSE, De Heimelijkheid der Heimelijkheden. (N. W.
 d. M. v. N. L. IV. D.)

KAUSLER, Altniederländische Denkmäler. II. B.

Het aan Aristoteles toegeschreven werk, dat deze voor zijnen leerling Alexander van Macedonië zou vervaardigd hebben, en waarin vooral lessen over de reëerkunde worden mede edeeld, was in de Middeleeuwen algemeen gevierd in de latijnsche bewerking, onder den naam van *Secreta Secretorum*. Behalve het politiek onderricht vinden wij er ook eene gezondheidsteer in. Dit werk werd hoogstwaarschijnlijk door den onvermoeiden Maerlant ook in het Mnl. vertaald; wanneer is onbekend.

LEEFREGELN VOOR DE VIER JAARGETIJDEN.

vs. 1053—1196.

- Viere tiden sijn binden jare.
 Die lentijn beghinnet dare,
 Daer in Maerte der sonnen ganc
 Dach ende nacht maect even lanc.
 3 Dan vernuwet lijf ende lucht,
 Die winde vlieghe hare vlucht,
 Die snee verdoyet al te male,
 Beken lopen in den dale,

- Die fonteynen werden ghier.
- 10 Men siet upwaert clemmen hier
 Dat sap in die borne droghe;
 Tcoren dat wert groene int oghe,
 Die merschen die werden vro,
 Bloemen toghen hem also;
- 15 Beesten bringhen hare vrucht,
 Voghelen singhen in die lucht,
 Lewerken ende nachtegale
 Singhen dan scone ende wale.
 Die erde verchiert hare al,
- 20 Alse die bruut die comen sal
 Te manne ende hare pareert.
 Ende dat huwelijc beghert.
 Die lentin es warem ende nat,
 Enter lucht gheliket dat:
- 25 In den mensche wast dat bloet,
 Ende loept also eene vloet
 In die leden harentare.
 Ghetidich es dan ende mare
 Quackelen, kiekine van hinnen,
- 30 Eyeren, die men goet mach ghewinnen,
 Nemeer dan VI ten male;
 Gheets melc es ghetidich wale,
 Ende van crude wilde latuwe.
 Laten es dan ghetidich ende nuwe,
- 35 Ende ne gheenen tiden int jaer so goet.
 Baden men oec danne moet,
 Ende zweeten ende pinen;
 Dan sal men nemen medicinen
 Die den lachame verdich maken,
- 40 Want alle crude dan waken.
 Die rechte somere comet in,
 Alse die sonne neemt beghin
 Inden lancsten dach van den jare.
 Alle vaerwe vertoghet hare;
- 45 Die winde metter hitten ontsteken;
 Die zee laet hare hoghe breken,
 Serpente wassen ende venijn,
 Die lucht wert claer, heet ende fijn.

- Tcoren wert wit ende vaert
- 50 Henen tsiere rijpheit waert;
 Ende wert die weereit alse die brout,
 Die hare vulwassen toghet al uut,
 Ende met vruchte al vulladen,
 Alse diet al wille versaden.
- 55 Die somer es heet ende droghe,
 Ende dan betaemt dat elc poghe
 Te scuvene, waer so hi gheet,
 Wat so droghe es ende heet;
 Scuwe overdranc ende overate,
- 60 Ete dan tsire bate
 Wat so cout es ende nat,
 Want het es ghetidich bat:
 Alse calf vleesch met aysine,
 Cauworden, coude crudekine,
- 65 Witte kiekine, cout van naturen.
 Mac polument te somegre uren
 Van gherstinen mele, ete saken
 Ende vruut van suerre smaken,
 Al sulke alse sijn pumeghernaten.
- 70 Scuwe vrouwen boven maten.
 Menne sal baden dan no laten,
 Hen doe noot groot utermaten,
 Ende hets quaet dan elken man
 Vele pinen sinen lichame dan.
- 75 Herfst comt, als der zonnen ghanc
 Vor winter maect even lanc
 Beide dach ende nacht:
 Daer beghinnet sine cracht.
 Die nacht gaet dan boven den daghe;
- 80 Die lucht vercout alle slaghe,
 Die winde sijn danne zwaer,
 Rivieren minderen verre ende naer,
 Fonteynen droghen, groenheit vergaet;
 Die scoenheit vander erden slaet.
- 85 Wilde diere soeken hollen,
 Voghelen met menegre scole
 Vlieghe om warme lande vinden;
 Serpenten crupen ende winden,

- Daer si den winter onthouden tlijf.
- 90 Die weerelt es dan alsoe twijf,
 Die hare joghete hevet leden,
 Ende nu meer tijt ter outheden.
 Herfst es droghe ende cout:
 So eist tijt dat men an spise hout
- 95 Waremen ende vucht, als tkeikin of tlam.
 Out wijn es dan wel betam,
 Wijnbesien sijn dan goet in dien tiden;
 Hets beter dan pinen ende riden,
 Baden sijn dan goet ende puseene,
- 100 Up dats een mensche hevet te doene.
 Hets goet dan keeren uter maghe,
 Te maten, int heetste van den daghe;
 Den lachame eist goet zuveren dan,
 Up dats noot hebbe die man.
- 105 Dan beghint des winters cracht,
 Also alre lancst es de nacht,
 Entie daghe beghinnen dyen;
 Tcoude gaet ons ane castien,
 Winde, vorst, rijm ende snee.
- 110 In hollen, berghen sijn dan mee
 Beede, voghelen ende beesten,
 Dan het sijn in den foreesten;
 Ende es die weerelt in der ghebare
 Also oft eene oude quene ware,
- 115 Arem ende in crancheit groot,
 Ende welnaer bi der doot.
 Die winter es cout ende nat:
 Ghenouch es dan tetene dat,
 Dat waremen es bi naturen,
- 120 Hoenre sijn dan goet ter cuere,
 Wederin vleesch, harste ghebraden,
 Heet ende droghe, mach dan niet scaden.
 Heete spise, mach mense ghecrighen,
 Noten sijn dan goet ende vighen,
- 125 Roet wijn, den besten die men vint,
 Es van der naturen meest ghemint.
 Dan es den live zeere onbequame
 Laten ende verdich lechame,

- Het en doe dan groten noet.
- 130 Men sal dan scuwen maeltiden groet,
 Dat men nature niet en verlade.
 Ghetidich sijn dan ghetemperde bade;
 Wandelen, pinen scaet dan niet,
 Noch dat men vrouwe minne pliet.
- 135 Tuterste coude den lechame bint,
 So dat men binnen meer hitten vint,
 Ende dies verduwet men vele te bet.
 Alexander, hout dese wet,
 Ende sette di hier na alse de vroede,
- 140 Ende blijf in ons Heeren hoede.
 Vor waerheit so wet wel ditte:
 Also langhe alstu behouts de hitte
 Ende vuchtheit ghetempert in di,
 So langhe moghestu leven vri.

KEUS VAN RAADSLIEDEN.

vs. 1680—1914.

- Een out philosophe, een vroet,
 Was die ons te verstane doet,
 Dat eens vroeds landsheeren wijskede
 Altoes wast ende dyet mede,
- 5 Hevet hi goeden, gansen raet,
 Alse eene riviere wast ende gaet
 Bi den beken diere in rennen.
 Ende een heere mach meer wennen
 Dicke wile met goeden rade,
- 10 Dan hi met ghewelde dade.
 Dies hebbe elc here in elke tiden
 Goeden raet bi sire siden,
 Ende wese in hoeden vor sinen viant;
 Ende mach hine hebben in de hant,
- 15 Sone latene altoes niet risen:
 Dits de raed van den wisen.
 Gheen heere en si so stout,
 Dat hi hem alleene hout
 An den raet dien hi selve vant,
- 20 Maer eenen anderen vraghe te hant.
 Raet hi bet, hi maghes volghen,

- Ende laten tsine, al onverbolghen;
 Raet hi wers, hout hem an tsine.
 Ende elc poghe ende pine,
- 25 Dat hi niet min hebba dan hem drien
 Te rade, oft hem mach gheschien.
 Liever waerre mi nochtan vive,
 Maer boven VII niet en clive.
 Ende hebbere VII oft hi moghe,
- 30 Daer sijn toe redene groot ende hoghe.
 So radic dan, oft also staet,
 Dat een dus proeve sinen raet:
 Een heere segghe: » Hets dus ghescepen;
 Siet, ic bem in node begrepen,
- 35 Mi ghebreect goet ende scat;
 Raet, waer sal ic betren dat?"
 Raet hi sinen heere dan,
 Dat hi sijns selves goet taste an
 Ende sine rente versette,
- 40 So eist een raet dan van onwette;
 Entie lettelt emmermeere
 Achtet up sijns selves eere.
 Raet hi dat hi reimere sijn lant,
 So eist sijns heeren doot viant,
- 45 Want hijs niet en acht no rouct,
 Dattene sine ghemeente vlouct.
 Ende dats al gader heeren plaghe:
 Want wedewen ende weesen claghe
 Ende hare tranen clemmen vor Gode,
- 50 Ende hine wreecse oec niet harde node.
 Maer vindstu al sulken raet,
 Die tote di segghet: » Heere, verstaet:
 Ic hebbe onder u ghewonnen
 Goet, dies ic u wille jonnen,
- 55 Dat willic vor u utelegghen,
 Ende dies en suldi mi niet ontsegghen.
 Behoudi u eere ende u lijf,
 Sone maghic niet sijn keytijf.
 Mijn goet dochte mi cleene sake,
- 60 Wart dat u goet of lijf ghebrake."
 Heere die vonde sulken raet,

- Hi hadde sconen toeverlaet,
 Want hi sijn goet, sijn lijf, sijn eere
 Te wets al set vor sinen here.
- 65 Echt machtu dinen raet dus proeven:
 Wie dat meer dan sijn behoeven
 Te samen jaghet met ghierichede,
 Dats raet van mordadicheden:
 Die soude di selven omme ghelt
- 70 Vercopen, haddi die ghewelt.
 Ghierighe herte, proef ende scouwe,
 Mach nemmermeer sijn ghetrouwe.
 Aldus so waert noet bedi
 Dat altoes dijn raet bi di si,
- 75 Ende hi niet rune met anderen heeren,
 Die staende waren na dire eeren.
 Ende daer du saghes den ghierighen sin,
 Oft in wies huus, uut ende in,
 Boden quamen van dinen viant,
- 80 Hout dien in eenen zekeren bant;
 Ende meest of si brieve bringhen,
 Ende di niet seiden van dien dinghen,
 Dien soutu doen uut dinen rade,
 Of di magre af comen scade.
- 85 Ende dats dijn alre getrouste raet,
 Die daer na poghet ende staet
 Met alre macht, met allen zinne,
 Dat di dijn volc met herten minne,
 Ende dien al sulke dogheden versieren,
- 90 Alsic u hier sal visieren.
 Teerste es, dat hi al te samen
 Vulmaect man si van lachamen;
 Ende hem niet ghebreect een wort
 Van dat eenen man toehort,
- 95 Wel ghehaert ende wel ghebaert,
 Ende wel ghescepen neder waert.
 Tander es, dat hi verstandel zij,
 Ende wille vast hebbe daer bi
 Te verstane wat men hem segghet,
- 100 Ende wat men hem te voren legghet.
 Terde es, dat hi wel ghedinke

- Ende dats hem niet een wort ontwinke
 Van dat hi hort ende verstaet,
 Hine hout in sire herten raet.
 108 Dat vierde, dat hi neerenstelike
 Die noot bekenne van den rike.
 Hoe men die dinghen sal verlegghen,
 Of wat men hier of daer sal segghen.
 Dat vijfte, dat hi hovesch si,
 110 Ghesprakich, goedertiere daer bi,
 Ende sine herte ende sine worde
 Beede sijn van eenen acorde.
 Dat seste, dat hi gheleert si wale
 Van menegher sciencie, van menegher tale,
 115 Ende hi van naturliken sinne
 Vroet si, ende men dat bekinne.
 Dat sevende, datmen warachtich kinne,
 Ende hi trouwe ende waerheit minne,
 Loghene scuwe, ende van zede
 120 Si van wisere ontfarmichede,
 Ghenoughelic mede omme te gane,
 Ghevouchsame, ghenoughelijc te scouwen ane.
 Tachtende willic, dat hi
 Noch te guls, noch te lekker si,
 125 Noch drinckere, noch gherne tuussche,
 Noch met wive si oncuussche.
 Dat neghende, dat hi van herten
 Groot sij, ende onwert hebbe smerte,
 Daer men eere mede bejaghet,
 130 Ende hi altoes om eere vraghet.
 Dat tiende, dat hi sinen moet
 Niet en sette om twandel erdsche goet,
 Maer om des riken orbare,
 Ende elken man hebbe mare,
 135 Beede vremde ende ghebuere.
 Na die doghet van der natuere.
 Tellefste, dat hi minne mede
 Gherecht volc ende gherechtichede,
 Ende hi tonrecht scuwe dan,
 140 Ende hi gheve elken man
 Wat so sijn es metten rechte,

- Wedert heeren sijn of knechte,
 Ende sta den ghenen in staden
 Die met onrechte sijn verladen,
 143 Ende niemene en spare int recht
 Wedert si heere ofte knecht;
 Want God maecte vander erden
 Al die menscheit van eere werde.
 Dat twalefste, dat hi blive ghestade
 150 In sine achtinghe, in sinen rade,
 In dinghen die hem gheeft sijn moet
 Dat si orbore sijn ende goet,
 Ende scuwe wiveliken sin,
 Ende blive onvervaert daerin.
 155 Dat dertiende, dat hem si becant
 Al dien cost die loept int lant,
 Ende hi wete harentare
 Al des riken orbare,
 Ende niet en cronen die ondersaten
 160 Vorden heere van hare onmaten,
 Hen si of si om claghen comen,
 Die teeren comen of te vromen.
 Dat vertiende, dat hi ne wort
 Niet te vele en bringhe vort;
 165 Si ghesprakich ende mate
 Ende spreke niet, en ware om bate;
 Ende wese in lachene niet tonghevoughe
 Dat hi den volke te wers ghenoege,
 Dat XVde, dat hi die ghene si
 170 Die den wine node es bi,
 Ende sine herberghe ende sine zale
 Ondaen ende open si tallen male
 Hem allen die varen ende keeren,
 Ende bodschepe bringhen van heeren,
 175 Ende hi conne dan ondersoeken
 Wat elc brinct uut sinen hoeken,
 Ende conne ghevreeschen over waer,
 Wat niemaren loept hier ende daer,
 Ende hi daer bi die ondersaten
 180 Troesten conne ende maten,
 Ende ghedoghen hare simpelhede

- Ende hare wonderlike seden.
 Vijf waerf drie, ende drie waerf vive,
 Sijn hier pointen, die ic scrive,
 185 Die wel staen moghen in staden.
 Hem die heeren wille beraden.
 An den mensche prouf ende merc,
 Dat noit so cranc, no so sterc
 En was ghemaect in erderike,
 190 Men ne vant an iemene sine ghelike;
 Ende noit en was creature
 Wisere dan menschen natuere.
 Wat so men vint dat levet of es,
 Men vint yet ghelike des,
 195 Of in ghenen, of in desen,
 Ende dit moet met ghewelde wesen.
 Men vantene stout alse die lyoen,
 Ende blode na des hasen doen;
 Milde alse die hanc mach men kinnen,
 200 Die sijn coren ghevet der binnen;
 Vrec vintmen als die hont nochtan,
 Dies niet en mach ende niemen en jan;
 Hard, onghetempert na des herts zede,
 Die dolende gaet van steden te steden;
 205 Alse die huusduve tam ende sochte,
 Die men be'ghen niet doen en mochte;
 Fel naer des leeuwen maniere,
 Alse die tortelduve goedertiere;
 Simpel naer des lams aert,
 210 Scalc, recht na den vos Reinaert.
 Ghelijc der rec vindmenne snel,
 Traech alse die bere vindmen wel;
 Reene na den elpendiere,
 Luxurieux na des esels maniere;
 215 Overhorich alse die naen,
 Ende alse die kemel onderdaen;
 Scadelijc ghelijc der muus,
 Sot ghelijc den voghel struus,
 Wijs alse dinghel die dwaesde nie,
 220 Nutte ende vromelijc alse die bie;
 Onsuverlijc als een swijn,

- Reene ende cleenlijc alse een conijn.
 Ende wat helpt? men vint nemmermee
 Noch dier upt lant, noch up de zee,
 225 Noch voghel, no sterre an den trone,
 Noch gheene dinc, leelijc no scone,
 Noch keselkijn, noch sant, noch steen,
 Noch oec ander dinc negheen,
 Dat onder Gode wesen can,
 230 Men ne vint tghelike an den man.
 Hier omme heet hi de werelt cleene,
 In Griex, de mensche al ghemeene.
 Dus sal men merken elken man,
 Wat dese weet, wat dese can,
 235 Ende met elken ommegeaen,
 Naer dat sine dinghen staen.

RIJMBIBBEL †)

Dr. JONCKBLOET, *Gesch. der Mnd. Dichtk.* IIIr. 55—72.

Prof. DAVID, *Rijmbijbel van Jacob van Maerlant*, 1^e D.

Als een middel om

dat testament,

Dat menich kersten cume kent.

onder het volk bekend te maken, als bron van alle godsdienstige kennis en zedekunde, vertaalde Maerlant de *Biblia Scolastica*, door Petrus Comestor omtrent 1150 geschreven, en bewerkte, daar deze enkel het O. T. bevatte, het Nieuwe oorspronkelijk bij wijze van harmonie, en voegde er naar Josephus de geschiedenis bij van het Joodsche volk tot de verwoesting van Jeruzalem, welk vervolg de Wrake wordt genoemd. Hij volbracht zijn werk den 25sten Maart 1270, zooals uit het naschrift, dat in alle hsa.

†) Het stuk hier uit den Rijmbijbel medegedeeld had eigenlijk dadelijk na der Naturen Bloeme moeten volgen, doch werd toen achterwege gelaten, daar den schrijver geene hulpbronnen ten dienste stonden. Ondertusschen heeft de uitgave van het eerste deel van dit werk van Maerlant door Prof. David op last der koninklijk Belgische Academie eene leemte aangevuld, die hier nog het invoegen mogelijk heeft gemaakt.

voorkomt, blijkt. Dat dergelijke pogingen om het volk te verlichten vooral bij de geestelijkheid heftigen tegenstand ondervonden is natuurlijk, en het gevolg was dan ook, dat deze over den moedigen voorrechter voor vrijheid en kennis wraak namen en hem scherp berispten. Of evenwel eene vervolging het gevolg van de fuitgave van den Rijnbijbel is geweest, is niet met zekerheid te zeggen.

vs. 1—452.

PROLOGHE.

- Vader, Sone, helich Gheest,
 Enich God sonder beghin,
 Gheeft mi hulpe ende vulleest,
 Ende gratie in minen zin,
 5 Dat ic vinden moete wort
 Scone, ende rime goet,
 Daer ic bi bringhen moghe vort
 Dat vaste leghet in minen moet.
 Maria, moeder der ghenaden,
 10 Moeder der ontfarmicheit,
 Ghi hebt den menighen beraden
 Ende ghetroest van zericheit.
 Helpt mi, Vrouwe, met uwer bede;
 Dat ic ghewinne den helighen Gheest,
 15 Die mi cracht ende mogentheide
 Verleene ende sijn vulleest.
 So bem ic dan al onververt
 Vraye rime te bringene vort
 Van eere jeesten, die ic beghert
 20 Hebbe tonbindene in dietsche wort.
 Scolastica willic ontbinden
 In dietsche wort uten latine.
 Vrouwe, nu moetgi u bewinden
 Troest te sine in mire pine.
 25 Nu merct, ghi die hier in zult lesen;
 Wat nutscap hier an zal wesen.
 Hier inne vindi favle no boerde,
 No ghene truffe, no faloerde,
 Maer vraye rijm ende ware wort;
 30 Hoe die tijt es comen vort,

II.

6

- Sint dat die werelt eerst begonde,
 Toter wilen dat quam ter stonde
 Dat Jhesus Christus themele clam,
 Ende onse menscheit an hem nam.
- 35 Hier vindi reyne dachcortinge,
 Ende daer toe ware leringe.
 Der noten gelijct dese hystorie
 (Dat merct wel in u memorie),
 Die bitter hevet buten de slume,
- 40 Die scale so hard, dat mense cume
 Metten tanden can ghewinnen;
 Maer al die soetheit esser binnen.
 Want die bitterheit vander jeeste
 Dats, dat de vroetste ente meeste
- 45 Van lancheit can ghegronden cume:
 Dats de bitterheit vander slume.
 Die hartheit leghet andie schale,
 Dats dat niemen al te male
 Verstaen mach wat die worden bedieden.
- 50 Die soetheit der of es dat die lieden,
 Die recht verstaen ende minnen,
 Ende warheit ende goed bekinnen,
 Dat sise gherne horen ende lesen,
 Daer ne mach verlies geen an wesen.
- 55 Hoort hoe God die werelt stichte,
 Enten troen metten sterren verlichte,
 Die lucht metten voglen visierde
 Entie erde metten dieren verchierde,
 Entie vissche int water maecte,
- 60 Ende alle goede dinc gheraecte:
 Ende hoe hi lest maecte den mensche,
 Doe hi alle dinc te wensche
 Hadde ghemaect, die hem bedursten.
 Maer nu suldi zonder vursten
- 65 Gode met mi bidden mede,
 Dat hi mi, dur dese waerdigheide,
 Die ic dichte van siere wet,
 Vergheve, dat ic mi besmet
 Hebbe in logenliken saken,
- 70 Die mi de lichtheit dede maken

- Vander herten ende vanden zinne;
 Ende vander wereliker minne;
 Ende hi die nideghe verduwe,
 Die altoes versch ende nuwe
 75 Talre stont zijn daer toe gerust,
 Dat hem emmer begripens lust
 Mijn gedichte ende mine wort.
 Ghi nideghe, merct ende hort,
 Ghi ne zult mi niet gedeeren connen;
 80 Ghi hebbets alte spade begonnen;
 Hets dompheit dat ghi u verteert;
 U nijt dinct mi dat niemen ne dert
 Dan u zelven in uwen zin;
 Ghi hebter meerre swaerheiden in,
 85 Ghi sijts te magher ende te bleker.
 Twi sidi vor mine ogen smeker,
 Ende achter valsch als de verrader?
 Met Judase moetijts al gader.
 Hebt u den nijt; ic wille dichten,
 90 Ende mi daer mede oec verlichten.
 Dur mijn seggen, dur mijn kastien
 Sone zuldijts u niet vertyen:
 Dies willic gaen an mijn beghin:
 Nu, God, verclare minen zin.

Hoe God die Werelt began.

I.

- 93 Merct, ic wille ghijs seker zijt,
 Dits beghin van alre tijt.
 God die maecte int beghin
 Den hemel, ende oec der in
 Alle de ingle edele nature.
 100 Desen hemel heet de Scrifture
 Empyrus bi rechter namen,
 Daer dingle haer beghin in namen.
 Ende hi maecte die erde mede,
 Ende wi verstaen al hier ter stede;
 103 Daer die lettre die eerde noemt,
 Dat met tharre materien coemt
 Al dat bider erden leeft

- Ende al die dinc die zoe uitgheeft,
 Dat soe weder in hare keert.
- 410 Des sijt seker ende gheleert,
 Die materie van allen dieren,
 Van allen crude de manieren,
 Van bomen, van Adams vlesche mede
 Brochte soe vort al daer ter stede.
- 415 Maer niet maketse God nochtot;
 Hierna maket hise: nu hort hoe.
 Die viere elemente, water, vier,
 Eerde ende lucht, de waren hier
 Gheinaect, daer men die erde noemt.
- 420 Nu merct hoe die redene coemt:
 Werelt ende tijt sijn even oud,
 Dus spreekt de waerheit onse behout:
 Van niete maecte God int beghin
 Den hemel, ende oec dingle daer in,
- 425 Entie andre elemente oec mede.
 Die erde was van harre scondede
 Nochtot deellocs nader nature
 (Dies heette ydel de Scriture),
 Ende met demsterheden verdeckt.
- 430 Die Scriture die vertrect
 Dat die helighe gheest ons Heren
 (Dat Gods wille, dus salment leren)
 Die ward upt water gedragen.
 Dies words mach ons wel behagen:
- 435 Daer wart betekent ende bediet
 Dat doepsel, dies men nu pliet.

Hoe God maecte dat Licht upten eersten dach.

II.

- Doe maecte God met zinen worde
 Dat licht, als ict bescreven horde.
 Twort Gods, dat es die Sone
- 440 Die ons verloeste, dats die gone
 Die vlesch in Marien ontfinc.
 Tlecht, eer die sonne upghinc,
 Was een sverc claer ende scone,
 Ghelijc der dagheraet an den trone;

- 143 Der sonnen ongelijc van lechte,
 Dus bescriven ons Gods knechte.
 Doe versach God dat licht was goet,
 Ende hi verschiet daer metter spoet
 Dat licht vander demsterhede,
 150 Ende wi verstaen dat al hier ter stede
 Lucifer ende sine schare
 Verscheden worden al openbare,
 Om haer hoverdighe sonden,
 Vanden inglen die vulstonden.
 153 Diere staende bleven, hieten tlecht,
 Entiere neder vielen, na al recht
 Moghen wel heeten demsterhede.
 Doe noemde God, dus leest men mede,
 Dat lecht bi name, ende hiet dach;
 160 Die tijt, daer demsterhede an lach,
 Die hiet ons Here nacht bi namen:
 Ende dit was, als wijt vernamen,
 Een sondach, ende dalreerste dach
 Die ter werelt ie ghelach.

Hoe God maecte dat Firmament upten anderen dach.

III.

- 163 Des anders dages, dus eist bekend,
 Maecte God dat Firmament
 Int water ter midderwerden recht;
 Ende van watre maechijt echt
 Hart, ende vast gelijc kerstale,
 170 Klaer geschepen als die eyschale.
 Die sterren, dats wel bekend,
 Die staen an dat firmament.
 Firmament hetet bi namen,
 Omdat hem hout so vaste tsamen,
 173 Ende het de watre so vaste hout,
 Die boven ons sijn, met gewout,
 Datsi niet comen hier neder.
 Wat si daer doen, antwoord hi weder,
 Dat ne weet niemen dan onse Here,
 180 Sonder dat sulc met siere lere
 Seit dat de dau danen coemt.

Dit firmament heeft hi genoemd;
 Spreect de boec, Hemel bi namen,
 Omdat hi bedect alte samen
 183 Ende verhemelt die warelt al,
 Water, vier, berch ende dal.

Hoe God dat Water versaemde upten derden dach.

IV.

Des derds dages, lesen wi van Gode,
 Dat hi met sinen ghebode
 Twater versaemde in een covent;
 190 Dat was onder tfirmament,
 Dat hare die droecheit openbaerde.
 Die droecheit noemde God die erde,
 Ende dies waters versamenyngen,
 Daer si alle te ghader ghingen.
 193 Dat hiet hi bi namen zee.
 Daer na so maecti noch mee.
 God besach dat het was goet,
 Ende seide doe metter spoet:
 » Ic wille der eerden geven cruut,
 200 Ende haer groenheit doen comen uut,
 Daer ute mogen comen zaet,
 Ende daer geboemte up staet,
 Dat appel draget na siere maniere,
 Ende vrucht oec wel menegertiere.”
 205 Al dat hi seide dat was vuldaen,
 Want sijn wille moeste al vulgaen.

Hoe God Sonne ende Mane maecte upten vierden dach.

V.

Des vierds daghes maecte daer ane
 Onse Here Sonne ende Mane,
 Ende die sterren, die hi ghesent
 210 Ende gheset hevet int firmament.
 Verre beneden den sterren staen
 Sonne ende mane, sonder waen,
 Ende alle de planeten mede.
 Derde hevet die nederste stede
 215 Van al den sterren, als ic wanc,

Ende als men leest; dat die mane
 Es die minste vanden sterren,
 Die ons lichten noch van verren.

- Die vroede liede seggen al bloet ,
 220 Die sonne es achtendalf werve als groet
 Als dit erderike al gheheel ,
 Ente mane es meerre I deel
 Dan de erde , dus eist bescreven.
 Mane ende sterren zijn gegeven
 225 Dat si den nacht maken clare ,
 Want hi anders te lelic ware ;
 Ende omdat die nachts in water pinen ,
 Ende die oec wandelen in woestinen ,
 Daer bi souden getroest wesen :
 230 Ende alre meest , als wi lesen ,
 Om van Libien tgrote zant ,
 Daer een clene wint al te hant
 Die weghe verwayt , so datse man
 Altoes ne geen bekinnen ne kan ,
 235 Ne ware de sterren , menne vonde
 Niemen dier in gegaen conde ,
 Nomen vonde nemmermee
 Niemen , die voere in de zee.
 Oec leesmen dat men vogle vint
 240 Die vander sonnen niet en tvint ,
 Die clærheit gedogen connen ;
 Nachts moetsi lopen ende ronnen ,
 Ende hem biden sterren voeden.
 Dus sullen wi mede wel gevroeden ,
 245 Dat niet alleene dur de scoenheide ,
 No alleene duer tlicht oec mede
 Sonne , sterre ende mede mane
 Zijn geset ; maer omte verstande
 Scone weder ende quaet daer bi ,
 250 Ende omme dat de mensche vroet si ,
 Dat si sceeden dach ende nacht ,
 Weke , maent , ende jaers cracht ,
 Lentijn , zomer , herfst ende winter.
 Die van doempteit geen splinter
 255 Stekende hevet in sinen zin ,

Hi magher vele leren in.
 Versta wel, wie so merken conne,
 Dat ghemaket was die zonne
 Int Oeste, tilike tharen upgange;
 260 Savons daerna, dans niet lange,
 Dat soe was tharen onderghane,
 Maecte God risende die mane,
 Ende soe was vol van haren lechte:
 Dus proevent meesters al bi rechte.

Hoe God maecte upten vijfdē dach Voghel ende Vissche.

VI.

265 Des vijfde daghes verchierde onse Here
 Water ende lucht met groter ere.
 Der lucht gaf hi dat vliegen conde,
 Ende dat zwemmende ghinc te gronde:
 Vissche ende vogle, dats waer,
 270 Maecthi beide van watre daer.
 God maecte alle dinc die roert,
 Cleene ende groet, dat water voert,
 Ende wat so ghaet ende vliegheit.
 Bedi mesdoet hi ende lieghet
 275 Die seit, dat hi iet maken conde
 Die quade gheest, sonder die zonde.
 Doe seindijt al ende benedyede,
 Omdat hi wilde dat sijn werc dyede.

Hoe God die aerde vercierde met beesten ende met anderen dieren upten sesten dach.

VII.

Ten sesten dage verchierde God
 280 Die eerde, ende hiet na sijn gebot,
 Dat soe beesten brochte vort,
 Hi wiste wel, merct ende hort,
 Dat die mensche vallen soude;
 Maer dur zine doget so woude
 285 Hi den mensce beesten geven,
 Omtē verlichtene der mede sijn leven.
 Beesten, merct dit wordekijn zaen,
 Heetsi, omdat si ons bistaen.

- Nu vraechtmen of die goedertiere
 290 God maecte de felle diere,
 Entie venijnde vor Adams zonden.
 Dese redene hebbic aldus vonden,
 Dat alle die diere sonder waen
 Ghemaect waren onderdaen
 295 Den mensche te sine emmermere,
 Haddi ghehort na onsen Here;
 Maer nader mesdaet, alst wel schijnt,
 Worden si fel ende gevenijnt,
 Ende staende na siere schade.
 300 Oec mede om sine mesdade,
 Seggen ons die helighe lude,
 Dat die bome entie crude,
 Die nu wassen vruchteloos,
 Moettent ontgelden altoes
 305 Vander mesdaet van Adame.
 Sonne ende mane, van groter scame,
 Sterre, ende oec diere steene,
 Ne behilden niet alleene
 Van haerre cracht dat vijften deel;
 310 Te voren hadden sijt al geheel.

Hoe God Adame Maecte.

VIII.

- Doe seide God: »Maken wi den man.”
 Nu merct ende verstaet hier an,
 Tote wien seide hi: Maken wie?
 Der personen so sijn drie;
 315 Die Drievoudicheit spreect gemeene.
 Dits den mensche ene ere niet cleene,
 Dattene God maecte met vorrade.
 Al maecti met siere genade
 Alle de andre creaturen,
 320 Iline sprac niet thare naturen
 Alsoe God toten mensche dede.
 Nochtan was hi gemaect mede,
 Nader zielen na Gods gebeelde.
 Dit was den mensche grote weelde.
 325 Naden lichame, wildijt horen,

Dies so heeft hi vele te voren;
 Want hi es vander meester werden:
 Den beesten staet thoest ter eerden,
 Enten mensce ten hemele waert.

- 330 In drien saken so openbaert
 God des menscen werdichede:
 Dat hi niet allene oec mede
 Ghemaect was om erdsche weelde;
 Tander was, alsic oec telde,
 335 Doe hi maecte de menschede,
 Datter God sinen raet toe dede,
 Ende seide: »Maken wi den man.”
 Die derde werdicheit der an
 Dats, dat hi gemaect was here
 340 Van allen dieren met groter ere,
 Dat sine voeden, naden zonden,
 Ende cleden soudén tallen stonden,
 Ende helpen sinen arbeit dragen.
 Vor die mesdaet, horic gewagen,
 345 Gaf God den mensche enten dieren
 Vruucht tetene van manieren;
 Want die erde brochte niet dan goet.
 Mensche, merct oftú best vroet,
 Du heves verloren anden meesten,
 350 Dine bliscap an sconen beesten,
 An draken ende an liebarden,
 An tygren ende an luparden:
 Dit was grote werdichede.
 Andie mynste hevestu mede
 355 Ghewelt verloren om dijn liegen,
 Dats an mesien ende an vliegen.
 Ande middelste hevestu gewout,
 Omdat du te bet merken zout
 Dat du here altoes was bleven
 360 Der beesten, hadstu niet begeben
 Tgebod dat di God geboed:
 Dus vielstu neder in groter noet.

Hoe God den man benedyede.

IX.

- God benedyede den man,
 Ende seide dese woert daran:
 363 „Wast ende wert menichfout.”
 Dit wort, dat men bescreven hout,
 Ghaet jegen den buggren, de spreken
 Valschelike in haren treken,
 Dat huwelic te ghere stonde
 370 Ne mach wesen sonder zonde.
 Dies waent, hem wert swaer perdoen.
 God ne hiet noyt zonde doen.
 Hi sach dat hi hadde gemaect;
 Al waest goed ende wel geraect.
 375 Vulmaect es nu hemel ende erde,
 Ende hare cierheit met groter werde.
 Des selfs dages vervolde hi mede
 Alt werc daer hi hem toe dede,
 Ende rustem upten zevenden dach,
 380 Niet dat hem die pine verwach;
 Maer dat hi zijn maken liet.
 In zulken ne merkets oec niet,
 Hine maect noch alle dage
 Vele dincs, dans gheene sage;
 385 Maer hine maecte niet hier naer,
 Sine materie ne was al daer
 Ghemaect, ofte haer gelike.
 An Adame was sekerlike
 Die materie van alden lieden:
 390 Dit willic an zijn vlesch bedieden.
 Van zinen vlesche so eist al
 Dat es, ende was, ende wesen zal,
 Ende menscelike vorme hevet ontsaen.
 Vander zielen zuldi verstaen
 395 Dat, so wie so vlesch gewan
 Van Adame, den ersten man,
 God ghaf hem ziele gelijc Adame.
 Die zevende dach hevet de name,
 Daer God up ruste, Zaterdag;

- 400 Ende in Ebreusch , alsiet zach ,
 Daerne de Jueden heten Sabaet ,
 Dats ruste Gods , daert al an staet.
 Ende hi benedidene , dats waer.
 Sint vierde menne menich jaer.
- 405 Dus , als ghi hebt vernomen ,
 So eist ons van Moysese comen ,
 Dat God maecte hemel ende erde ,
 Ende al dat horde te haere werde.
 Al benedide hijt ende zeinde.
- 410 Dat was eert oyt iet reinde ;
 Want cene fonteine van groten prise
 Quam uten erdschen paradyse ,
 Die ghaf natheit in geerre tijt
 Al om ende omme der warelt wijt.
- 415 Die fonteine bediet Marien ,
 Die droech Jhesum , den vrien ,
 Diet al met doechden maecte nat .
 Hier na zalic verclaren bat
 Wat rivieren daer ute quamen ,
- 420 Ende hoe dat si hieten bi namen.
 Hort van Adam dat besceet:
 God maectene , alst hier voren steet ,
 Vander erden , vanden lime ;
 Na den vleesche eist dat ic rime.
- 425 Die ziele maecte hi van niete.
 Weet wel dat hi achterliete
 Die waerheit , de niet geloefde dies.
 Die lettere seght dat hi in blies
 Hem den levendeliken geest.
- 430 Dat bediet recht alre meest
 Dat hi die ziele zende int vat.
 Plato doolde in deser stat ,
 Die edele clerc van hoger name,
 Die seide dat smenscen lichame
- 435 Die Ingle maecten , ende God den gecst.
 Dat bediet recht alre meest
 Dat die ziele ware oec mede
 Ghemaect vander Godliche.

Ware dat waer, sone mochte dan
 440 Gheene sonde doen de man,
 Noch te meer dan ons Here,
 Noch oec sterven nemmermere.

Die man was gemaect vander moude:
 Dat merct wel, in manliker oude,
 445 Vulcomen van crachte, in volre joget,
 Vulmaect van leden, in alre doget,
 Wildi tgebod Gods niet begeven,
 Dat hi wel ewelike mochte leven.
 Verbrake hijt oec, in enigher noet,
 450 Dat hiere om zoude smaken de doet:
 Dus was hem vri wille gegeven
 Weder hi sterven wilde of leven.

DER KERKEN CLAGHE.

Dr. JONCKBLOET, *Gesch. der Mnd. Dichtk.* III. 150—152.

WILLEMS, *Mengelingen van historisch-vaderlandschen inhoud*, I. 45—58.

Onder de uitstekendste strophische gedichten van Maerlant behoort voorzeker *der Kerken Claghe*, eene doorlopende klacht over de verdorvenheid der wereld, vooral van de geestelijkheid, en geheel in den trant van den Wapene Martijn, door den dichter in zijnen ouderdom geschreven, zooals uit het stuk zelf blijkt. Hoogst waarschijnlijk was Maerlant bekend met de geschriften van den Franschen trouvère Rutebeuf die even als hij de gebreken zijner eeuw scherp geeselde, en eenige gedichten schreef, als: *de Sainte Eglise* en twee *Complaintes d'Outre-Mer*, welke met dit en het hierna medegedeelde stuk veel overeenkomst hebben. Doch moge al Maerlant door de werken van den Franschen dichter op het denkbeeld zijn gekomen iets dergelijks voor zijne landgenooten te schrijven, zijne bewerking is geheel vrij en zoo afwijkend, dat aan geene navolging te denken valt.

1.

In dit gedichte settic voren:
 Wie dat doget heeft vercoren,
 Van hem en comt negeene blame,
 Al eest dat hem de quade storen,
 3 Si hebben daer af haer toebehoren.

Daer bi swigic haren name.
 Die int gemeene sayt sijn coren
 Op den steen ende onder den doren;
 Hi wilde datter goede vrochte af quame:
 10 Wat mach die sayere dan verboren?
 Bi quaden herden bliven die scape verloren;
 Die bie trect honech uter brame,
 Dats der coppen onbequame.

2.

Daer wijngaert wies ende edel coren,
 15 Sal seker staen distelen ende doren,
 Alst ter werelt endde gaet.
 Ocht Antkerst nu es geboren,
 Ende sine jongren loepen voren,
 Dorstict seggen, ic wane jaet.
 20 Es een dorper scalc versworen,
 Mach hi geven, men salne horen
 Spreken in der heren raet.
 Al heeft een sot op thoeft gescoren
 Ene breede crune, toten oeren,
 25 Hines te vroeder niet een saet:
 Hi es vroet die wel verstaet.

3.

Almechtech God! staet ons in staden,
 Ende hulpt mi, bi uwer genaden!
 Ic soude gerne doen gewach
 30 Hoe dierste crune was versmaden,
 Die sente Petre was geladen,
 TAnthiochen, daer hi lach
 Ghevaen sonder alle mesdaden,
 Omme dat hi tfolc wilde geraden
 35 Ten wege, dat hi verdoelt sach.
 Nu gaen si op die crune bladen
 Die gierege, die niemen en mochte versaden!
 Ic wane noyt man en sach
 Volc so gierech omme bejach.

4.

40 Si doen hen alse meesters horen:
 Si craken ons die note voren,
 Selve sueken si tcarnel:

- Aldus doen si tfolc verdoren ,
 Dien si souden leven voren ,
 45 Ende bewisen goet bispel 1).
 Hoe vele saets dat blijft verloren
 Op den steen ende onder den doren ,
 Dat seit die ewangeliste wel.
 Om dat die herden nu sijn doren ,
 50 Ende met weelden hen versmoren ,
 Soe sijn die wolve nu rebel ,
 Nidech, gierech ende fel.
- 5.
- Hoe menech wolf es nu herde
 Onder die scaep van groter werde ,
 55 Daer Cristus omme storte sijn heilige bloet.
 Die de waerheit niet en sparde
 Ende sprake als die onvervarde ,
 Hem quame menech fel gemoet!
 Corte rocke, breede swarde
 60 Sijn nu nuwe, ende lange baerde,
 (Trouwe es getrocken onder voet;)
 Ghierecheit ende hovarde,
 Dierre cleedre, hoege parde.
 Opter heileger kerken goet
 65 Toent nu menech fieren moet.
- 6.
- Ic peise dicwile, alsic wake ,
 Dat Lucifer, die helsche drake ,
 Heeft gestort dit quade venijn.
 Elc es nu gierech omme wrake,
 70 Besmet met menegerande sake ,
 Ende niemen en wilt schuldech sijn:
 Doch roepen si met luder sprake
 Om diere spise van goeden smake,
 Ende waermen coept den besten wijn;
 75 Jhesus hinc an des cruce stake ,
 Dorstech, met groten ongemake;
 Hem scinctemen galle ende aysijn
 Omme te makene onsen sijn!

1) Hs. *exempel*.

7.

- Hi es onvroet die metten boghe
 80 Tstrael schietet van goeden vloghe,
 Daer hi hem selven met geraect.
 Wat helpt, dat ic waerheit toge,
 Ende ic selve na voordeel poge,
 Mijn recke gecleedt, ende Jhesus naect?
 85 Sich, hoe Jhesus clam in thoge,
 Hangende an dat cruce droge,
 Dic onsen pays heeft gemaect.
 Al eest dat ic met herten doge,
 Welde verblent menege oge;
 90 Lettel yemen es die smaect
 Dicht, daer mijn oge op waect.

8.

- Noch haddic liever ruumdic dlant,
 Dan ic seide wie dat pant
 Der heilegher kerken hevet gedaen;
 95 Maer dus sprect hi, die dware bevant:
 Dat niemen en mach met vuele hant
 Eens anders ansijn scone dwaen.
 Ocht dan een gierech tierant
 Anedraget sijn diere gewant,
 100 Salic hem te rade gaen?
 Jae ic, willic sijn gescant,
 Gheworpen in der hellen brant,
 Ende daer ewelec binnen staen,
 Ende sijn bedrogen in dommen waen.

9.

- 105 Wat sagic in den spiegel claer:
 Mijn oude leven, mijn graeu haer,
 Hoe sterven es met mi geboren!
 Het es nu menech logenaer
 Die smeeken ende decken dwaer,
 110 Als hen die heren souden horen.
 Tfordeel sueken si oppenbaer,
 Sine willen niet sterven maertelaer;
 Leefden doch alse confessoren,
 Dat ware hen te doene swaer;
 115 Si willen volgen den heren naer;

Sitten in die tafele voren;
 Heefse God aldus vercoren? /

40.

- Es dese redene waer, so gies
 Die bescoren draget sijn vlies:
 120 Een dorper, daer die heren saten
 Ter tafelen, heeft hi sijn verkies
 Gheset in tfordeel, even ries,
 Hine sal hem selven niet gematen.
 Also hem avonture opblies
 125 Ende hem tgeluc toe wies,
 Hine volchde niet ter rechter straten:
 Ic hadde onrecht, stoerdic mi dies;
 Ic hore hen clagen hare verlies,
 Als si tfordeel moeten laten,
 130 Die in weelden redenen haten.

41.

- Redene es nu sere versmaden,
 Hare es so swaren last geladen,
 Daer si onder leit verplet;
 Woudic met redenen mi beraden
 135 Het soude tallen steden scaden:
 Daer es soe menech op geset!
 Die noede clemmen ocht diepe waden;
 Die gaen in Gods wijngaert bladen,
 Ende sniden af die druve vet:
 140 Dat sijn si ende hare gegaden,
 Die tfolc leeren van goeden daden,
 Ende en becommen hen daer met
 Wie es der heilegher Kerken let.

42.

- Die selden van couden verwarmen,
 145 Ende oec van hongere carmen,
 Daer men hen cleene genade doet,
 Dat es dat roepen van den armen:
 „Ay here! en saels u niet ontfarmen,
 So dat mijn lichame werde gevoedt?”
 150 Dus roepen si met ijdelen darmen,
 Met sieken leden, met naecte armen:
 Ghi sit in welden bider gloet;

- Ghi en laetse niet bi u geharmen ,
 Ghi jaechse, die ghi soudt bescarmen ;
 155 Ende hebt der heileger Kerken goet,
 Dat u te rechte noyt en bestoet.

13.

- Nu wacht uwes rechts , gi wert gedaget !
 U recke der armen cleedre draget ;
 U poegen es te gaderne scat.
 160 Wie es soe coene, die u vraget,
 Wanent u comt , dat gi bejaget ?
 U hant es altoes sonder gat.
 Menech arm mensche hem beclaget ,
 Dat gi hen niet en gaeft , daer ghise saget ;
 165 Ghi woudet volgen der heren pat.
 U hoecheit sal noch sijn gelaget :
 Hoe was die rike man geplaget ,
 Doen hi den armen Lazaruse bat
 Te makene sine tonge nat ?

14.

- 170 Siet, hoe es dit rechte verkeert !
 Die te voren was geëert
 Leit nu gevallen in die scande ;
 Hadde hi ontfermecheit geleert,
 So ware hi bleven onverseert ;
 175 Nu moet hi inden helschen brande.
 Wie heeft den dorper daer gemeert
 Int dal , daer die duvel reert ?
 Wat doen nu sijn lekker tande ?
 Oft gi in weelden sijt verweert ,
 180 So dat u al die werelt eert ,
 Hoedt u vore des viants bande !
 Hi jaecht altoes in sine warande.

15.

- Hine derf nochtan niet vele jagen ,
 Noch oec leggen te nauwe lagen ,
 185 Het staeds so vele in siere hoede !
 Al woude God die werelt plagen ,
 Svolcs es so vele verslagen ,
 Ende versmoert in den bloede ,
 Sine sijns te beter niet diet sagen :

- 190 Elc es gierech om bejagen ;
 Ende onvervart van Gods roede.
 Ic dart wel seggen sonder vragen,
 Si doen sware bordenen dragen :
 Van dragene werdic lichte moede ;
 195 Al waert dat men mi saechte loede.

16.

- Die sueken om te sittene boven ,
 De quade in hare secte loven ,
 Si hebben nu die cokene vet ,
 Alsi metten heren hoven ,
 200 Diepe drinken , dat si stoven ,
 Sine slapens maer te bet.
 Sine scelden die heren niet om roven ;
 Si connen hemelrike geloven ,
 Die selve met sonden sijn besmet !
 205 Dus maken si tfolc verscoven ,
 Als si singen gaen den doven ,
 Ende men den dooden kersen set ,
 Die daer onder leit geplet.

17.

- Dits der heileger Kerken clagen
 210 Van den jammerliken slagen ,
 Die de menege op hare slaet !
 Eest dat gi sijt van haren magen ,
 So moetti nuwe wapene dragen ,
 Keeren ende wreken dese overdaet :
 215 Des en laet u niet versagen
 Ghine set u in der wagen ;
 God sal sijn u toeverlaet.
 Die dit quade noch sal verjagen ,
 Hem sal een salech dach bedagen ,
 220 Doet hi der heileger Kerken raet ;
 Als die in getrouwen dienste staet.

18.

- Nu siet of hi niet val ende minde
 Die Gods scape 1) noyt en kinde :
 Hi wilt dat ickene herde scrive !
 225 Dus gaen si vore , alse die blinde ,

1) Hs. Godscape.

Ende leiden die scape in grote alende,
 Also hen volgen die keytive. 1)
 Hier met makic mijns dichtens inde.
 Wi bidden hem die dware bekinde,
 230 Dat hi die quade noch verdrive
 Ende ons sinen heiligen Geest toesinde,
 Die ons troeste in dit ellinde,
 Dor sijn heilige wonden vive,
 Soe dat de heilige Kerke in eeren blive!
 AMEN.

VAN DEN LANDE VAN OVER-SEE.

D^r. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. III. 152—153.
 VAN WIJN, Huiszittend Leven, II. 306 vlgg.

Ook dit meesterstuk vol gloed en leven, waarin ons in sombere kleuren de treurige toestand van het Heilige Land wordt geschetst, en eene krachtige aanmaning wordt bijgevoegd om het uit de handen der ongeloovigen te verlossen, is een werk van Maerlants ouderdom, blijkens de melding van den val van Akers (12 Mei 1291), waarna het waarschijnlijk kort geleden is opgesteld, toen de dichter dus ongeveer op zeventigjarigen ouderdom moet geweest zijn.

1.

Kerstenman, wats di ghesiet,
 Slaepstu, hoe ne dienst u niet
 Jhesum Cristum, dinen Here?
 Peins, doghede hi dor di enich verdriet,
 5 Doe hi hem vanghen ende cruce liet,
 Int herte steken metten spere?
 Tlant, daer hi zijn bloet in sciet,
 Gaet al te quiste, als men siet;
 Lacy, daer en is ghene were!
 10 Daer houdt dat Sarracijnsche diet
 Die keirke onder zinen spiet
 Daer neder, ende doet haer groet onnere;
 Ende di en dunkets min no mere!

2.

Die keirke is van haren lene

1) Hs. keytive.

- 15 Ontervet; dijn herte is van stene;
 Kerstijn, gaet het di na?
 Zi is dijn moeder, die ic mene,
 Die di zuver maect ende rene,
 Als men di in die vonte dwa.
- 20 Satanas kynder alghemene
 Hebben die Mammorie allene
 Beset, op dat di toe besta.
 Nu roept die keirke met groten wene:
 Jhesus, kynt van Nazarene,
- 25 Men rovet dat erve, dat di toega:
Pugna pro Patria!

3.

- Om scat zo gaepstu wide;
 Elc is op andren vol van nide,
 Ende dinen God heefstu vergheten,
- 30 Die door di ontdede zine zide,
 Roept help op di te desen tide,
 Ende claghet; des wiltu niet weten.
 Hoe moghestuut laten dus ter lide,
 Dat dat volc vermaledide.
- 35 Zo verre ghepaelt heeft ende ghemeten?
 God proevet di in desen stride:
 Hi doghet dat menne te halse ride
 Voer di, ende du bist vast geseten,
 Zughende an der weelde reten.

4.

- 40 In weelden zitstu hier versmoert,
 Zo dat met di is onghehoert
 Gods lachter ende zine scande;
 Dune peins niet om die moert,
 Die tot Akers in die poert.
- 45 Wrochten die Gods viande:
 Daer is Gods dienste ghescoert,
 Cloestre ende huse zijn testoert,
 Tvolc verbeten van wreden tanden.
 Kerstijn man, twi en trecstu voert,
- 50 Waerom zitstu hier verdoert?
 Du zout hemelrike panden
 Up Gode, wiltu dien lachter anden.

5.

Jhesus Cristus van Nazarene
 Gaf van Akers der porten ene
 55 Name, die was vermaledijt.
 Daer voersprac hi vanden wene,
 Die opt kerstine volc ghemene
 Ghevallen is in corter tijt.
 Te diere porte, alse ic mene,
 60 Waren ierst uutgetrect die stene
 Ende een inganc ghemaect zo wijt,
 Dat die Sarracine onrene
 Alle ingoten groet ende clene;
 Ende daer becochten zi den strijt,
 65 Die op Gode hadden ghelijt.

6.

Men ghinc daer houwen ende slaen;
 Die kerstine worden zeer ondaen,
 Hem mochte gheen weren ghewepen;
 Zi moesten alle die doot ontfæen,
 70 (Daer teghen mochte niet ontstaen,)
 Die niet ontspronghen in scepen;
 Men zach daer laten meneghen traen;
 Kerstijnheit wart zonder waen.
 Zo jamerlijc int vel ghenepen.
 75 Men mach jammer hier in verstaen:
 Die Predicare dede men vaen,
 Ende alsijt crucifix ghegrepen,
 Zi dadent achter straten slepen.

7.

Joncfrouwen van religioene,
 80 Zuver ende van heilighen doene,
 Onzuverden die Sarracine.
 Wie men hoerde die was zoe coene
 Die Jhesus noemde, Marien zoene,
 Men dede hem torment ende pine.
 85 Men briet zulken ghelijc den hoene,
 Zulc wart onthalst bi den caproene,
 Zulc ghescout ghelijc den swine.
 Ghi heren, ghi princen, ghi baroene,
 Hoe coemt het dat hem elc niet vermoene

- 90 Met live, met goede ghereet te sine;
Te suveren tlant van dien venine?

8.

Kerke van Rome, trec dijn swaert;
Dat di van Gode ghelâten waert,
Kerstijnheit hevet te doene heden!

- 95 Besie oft vlegghe hevet of scaert
Ant einde of daer midden waert,
Ende oft uut overwaer vynds versneden;
Zo spoet di danne metter vaert,
Ende doe al ongespaert

- 100 Een van betren snede smeden.
Qualike is het geachterweert;
Diere cardinale aert
Die is van al zulken zeden:
Hi strect na scat met allen leden.

9.

- 105 Alse thoest gulselike ontfacet
Den wijn, die zine kele doergaet,
Het onkeert alle die lede.
Die monc hi roept, hi slaet, hi vaet,
Hi verzet dat wale staet,

- 110 Bene faelieren ende voete mede.
Die kerke van Roman is dusdaen vraet,
Zi is dronken ende al zonder raet,
Die hoeft is van kerstijnhede.
Zine heeft geen lit dat haer bestaet,

- 115 Keiser, coninc, noch prelaet,
Het en is mids der ghirichede
Ontkeert van goeden zeden.

10.

Hoert, ghi heren, ghi baroene,
Wes die kerke u vermoene:

- 120 Zi zeit, zi hevet tiende ghegheven,
Daer zi noyt af te haren doene
Profijt ghecreech van enen boetoene,
Dat zijt weet oft heeft beseven.

Wat dadi in Tunes, in Arrogoene,

- 125 Jeghen wien waerdi daer coene,
Wat eren hebdi daer beweven?

Waert dat u die duvel niet en spoene,
 Ghi naemt met u te uwen verdoene
 Van uwen rechten goede beneven,
 130 Ende hulpt der kerken, daer si moet beven.

11.

Wat scatte hiesch Jhesus die,
 Doe hi liet met naglen drie
 Aent cruce naeghelen zine lede?
 Hen doghede man die anxe nie
 135 Die hi doghede, ghelovets mie,
 Om di te brenghene ter hoechede.
 Wie is hi nu, wie is hi, wie,
 Die hem volghet na, daer hie
 Ghinc om onze zalichede?
 140 Mi dunct, dat elc omme zie,
 Wat hi begrijpt, offer af plie
 Ghemac te comen ende weeldichede:
 Is niet, hi blivet mat op die stede.

12.

Alsoe vallen prelatien
 145 In kerken ende in canosien,
 Daerwaer spoedet metter vaert!
 Deen gaet smeken, dander vrien;
 Daer ziet men der symonien
 Zere toghen haren aert.
 150 Wie zijn si die daer tvette afzyen?
 Die therte hebben met reinardien
 Van binnen bewist ende wel bewaert.
 Men hevet wat doen van clergien:
 Met loesheiden, met scalkernien
 155 Machmen comen in Gods wijngaert:
 Dus blivet fruit al onbewaert!

13.

Daer men Gods leden mede zoude vocden
 Ende queken in hare aermoeden,
 Dat hebben al gebloet die ghiere.
 160 In zal niet scamen doen die goeden,
 Mer hem mochte therte bloeden
 Die houden die amyen fiere!
 Ay mi of zy te hope stoeden

- Ende ze alle die duvele loeden;
 163 Ic waenre niet ontghinghen viere;
 Zine zouden alle ter helscer gloeden
 Wel neder onder der duvele roeden;
 Ic zie den hoep zo putertiore
 Ende die doeghet in hem zo diere.

14.

- 170 Scalcheit heeft die provende groet,
 Diviniteit gaet om haer broet:
 Dit ziet men nu alle daghe.
 Kerke clach, du heves noet,
 Dune vynds in desen wederstoet
 173 Niewer ghenen vrient noch maghe.
 Elc ondoet wel sinen scoet
 Jeghen dijn rente, mer zy zijn bloet
 Te wederstaen die slaghe.
 Al storte Jhesus zijn bloet roet
 180 Noch ene werf, daer hijt wilen goet,
 Die doeghet is overal zo traghe,
 Men vonde cume die daerwaert zaghe.

15.

- Coninghen, graeven ende hertoghen,
 Die op andren orloghen
 183 Ende om een clene dinc verraden,
 Peinst wat Jhesus wilde doghen,
 Om u te brenghen ten hoghen
 Rike, daer altoes is ghenaden.
 Zijn huus, zijn lant staet doervloghen
 190 Ende verwoest, als men mach toghen,
 Ende u en dunct niet siere scaden?
 Ghi hebt hem zijn bloet ontsoghen,
 Twi ontkeerdi hem in oghen?
 Ghi hebt enen andren last gheladen,
 195 Ende laet uwen God versmaden.

16.

- Nu weert tijt datmen zoude
 Den scilt van sabel ende van goude
 Toghen ende van lasuren.
 Die niet voerttreedt alse die boude
 200 Ende wreect zire moeder, daer hi af houde

- Zine kerstijnheyt, hi salt verburen.
 Twi wil elc leven met groter vroude,
 Zonder hitte ende zonder coude,
 Recht na zijn ghevoech ter curen?
 203 Het moet al sterven, jonc ende oude:
 Peinst wat Jhesus ghedoghen woude
 Dor uwen wille ende besuren;
 Waer over gaen u tijt ende uren?

17.

- Neemt den scilt vermelioene,
 210 Die Jhesus droech omtrent noene
 Op den goeden Vridach,
 Doe hi den camp vocht alse die coene,
 Daer hi verding maecte ende soene
 Ons jeghen hem, diet al vermach.
 215 Vondemen prencen ende baroene,
 Als men hier voermaels plach te doene,
 Die kerke en dade niet zulk gheclach;
 Want zi was des onghewoene
 Bi Godefroits tiden van Bulgoene,
 220 Ende bi Carle, die node sach
 Dat zi stoet ontfinc of slach!

18.

- Wat vaerdi in desen daghen
 Met valken bersen ende jaghen,
 Ghi lantheren, ghi civeteine!
 223 Hoerdi niet die kerke claghen?
 Of ghi zijt van haren maghen
 Openbaer lyets int pleine!
 Dordi uwes kerstijnheids ghewaghen,
 Zo moeti den scilt draghen,
 230 Die God veruwede met roder greine.
 Hine liet hem niet versaghen,
 Ons te loessene uter plaghen,
 Die vloyet uter hel'en fonteine
 Ghemanc met torment ende met weine.

19.

- 233 Ghi heren, dit is Jacobs vont;
 Houdt dit kimmijn in den mont,
 Vanc an desen breidel kuwen,

Later u mede zijn ghewont
 Binnen in uwer herten gront;
 240 Vanc die weelde hier verspuwen.
 Het is ene redene bont:
 Hier massere so menich pont,
 Ende dat aerme volc verdullen.
 God make ons allen zo ghesont,
 245 Met rechten ghelove ter lester stont,
 Dat der zielen te min mach gruwen
 Van Sathanase, den fellen ruwen!

MAERLANTS SCHOOL.

Kronijkschrijvers.

DE GRIMBERGSCH E OORLOG.

D^r. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. III. 163—171.

De Grimbergische Oorlog. Ridderdicht uit de XIVe Eeuw
 (Maetschappy der Vlaemsche Bibliophilen) 2 dln.

Het gedicht dat bovengenoemden titel voert heeft tot onderwerp den strijd tusschen Godevaert met den Baard, hertog van Brabant, en den machtigen Arnold van Grimbergen, die weigerde den hertog als leenheer te erkennen. Na Godevaerts dood werd de strijd met hevigheid voortgezet, tot eindelijk de Grimbergers overwonnen worden en hun geslacht uitsterft. Niettegenstaande na 's hertogen dood Grimbergens tegenpartij een kind van vier jaren is, dat in den slag in zijne wieg aan een boom hangt te schommelen, heeft de dichter alle belangstelling voor de Grimbergers weten te winnen, en vooral den grijzen Arnout met groote voorliefde geschilderd. Wie de dichter van dit werk is geweest, dat in sommige opzichten het midden houdt tusschen eene kronijk en een episch verhaal, is niet bekend; alleen is zeker dat het in het begin der veertiende eeuw algemeen bekend was.

DE BESTORMING VAN NETTELAERE.

I. vs. 3041—3852.

Godevaert, verholgen dat de Grimbergers hem niet als leenheer willen erkennen, zoekt een voorwendsel tot den strijd en laat eenige kooplieden gevangen zetten, die Arnout doet opeischen. Na

de honende weigering van Godevaart vallen Arnouts zonen, Wouter Berthout en Gerart Drakenbaard, in 's hertogen land, en voeren met zooveel heftigheid den oorlog, dat de streek tusschen Brussel en Grimbergen eene kale woestenij wordt. Na jaren lang oorlog voeren, gedurende welke Godevaart en diens zoon sterven, komt eindelijk de regering aan het kleine zoontjen van den tweeden Godevaart, op de tijding van wiens dood de Grimbergers dadelijk naar de wapenen grijpen.

Hierna gevielt sint

- Dat van Grimberghen heer Arnout,
 Ende beide syne sonen stout
 Vernamen van shertogen doet,
 5 Ende hadden nijt herde groet,
 End in haer herte groten toren,
 Datse die hertoghe te voren
 In haer lant hadde versocht,
 Ende so vele volcx hadde brocht
 10 Op hem, die hem daden scade,
 Ende werden des staphans in rade,
 Dat si die wouden wreken seere;
 Om dies dat doot was haer heere,
 Dochten dat si niet ene twint
 15 En gaven om dat jonge kint.
 Dies ontboot heer Arnout
 Sijn vrienden jonc ende out
 Tenen nameliken daghe,
 Ende oic alle sijn maighen.
 20 Leenknechten ende man
 Quamen te Grimbergen an,
 Gewapent herde wel ter cuere.
 Doen sprac mijn heer Arnout vuere:
 » Ghi heren, die hertoge van Brabant,
 25 Die op ons gesticht heeft brant,
 Ende ons geerne hadde verdreven,
 Es doot, ende na hem es bleven
 Een kint van jongen jaren.
 Radijt nu, wy sullen varen
 30 Ons wreken daer int lant
 Op die ons wilen hebben gescant?»,
 Die here van Breda sprac doe:

- » Goeden raet sal ic geven hiertoe;
 Laet ons opsitten sonder vaer,
 35 Wy sellen varen te Nettelaer,
 Dat niet verre en es van hier;
 Wy hebben ridderen stout ende fier,
 En wy sellen in allen sinnen
 Die borch beleggen. Eest dat wise winnen,
 40 So laetse ons in corter stont
 Slechten tot in den gront,
 Ende tdorp verberren sonder sparen;
 Ende van daer laet ons varen
 Te Vilvoorden al te male,
 45 Ende afbreken borch ende sale,
 Ende verberren tdorp gereet,
 Dat ons nu al te na steet,
 Ende in de oogen al te seere,
 Hierna sonder letten meere
 50 Willen wy ons beraden saen
 Wat wy dan voirt willen bestaen."
 Heer Arnout sprac: » Dese raet es goet,
 Also wil ic dat men doet."
 Ili dede gebieden met staden
 55 Dat men wagene dede laden
 Met brode ende oic met wine;
 Ende si loeden hoer wapine,
 Tente ende paveljoene,
 Dies men mochte te doene
 60 Hebben, ende dair toe gescutte,
 Dat oirberlec ware ende nutte.
 Doen die van Grimbergen waren
 Al gereet, sonder sparen
 Togen si al onverveert
 65 Ghereet te Nettelaer weert,
 Ende voerden met hem in de vaert
 Menich starc springende paert,
 Menich ors, menich rosside;
 Oec voerden si met hem tien tide
 70 Menigen scilt ende baniere,
 Die rikelijk waren ende diere.
 Men blies dair hoirnen ende trompen;

- Ende lieten die orssen henen trompen
Des si te Nettelaer quamen ,
- 75 Daer si belagen te samen
Die vaste borch alomame ende omme ,
Beide in rechte ende in cromme.
Sy gingen slaen in dat groene
Teriten ende paveljoene,
- 80 Daer si in souden rusten daghen ;
Ende als die van binnen saghen
There dat daer was gelogiert ,
Werden si seere gescoffiert ,
Ende verveert in allen sinnen.
- 85 Sine wisten wes beginnen ;
Want sy waren onversien.
Doch sloten sy vaste na dien
Haer vaste poorten , dat wet ,
Ende verhameiden met
- 90 Haer wikette met groter spoet ,
Met ketene vaste ende goet ,
Ende met grote bomen sterc.
Daer na droegense hoer werc
Ende grooten steenen totten mueren ,
- 95 Daer si mede souden rueren ,
Woude mense in enigen sinhen
Stormen ; sy droegen en thinnen
Stercke bogen ende gescutte ,
Ende dat te stormen was nutte ,
- 100 Om hem te waerne met eren.
Ende van Grimbergen die heren ,
Doe si gelogeert waren ,
Ginghen si sonder sparen
Eten , drincken , slapen doe ;
- 105 Maer si bewaerden hen alsoe
Dat si daden in der nachte
Doen al te sconen sciltwachte
Goeden lieden , diese in haer laghe
Wel behoeden totten daghe.
- 110 Smorgens dede met gewout
Gebieden mijn heer Arnout
Dat hem elkerlijc bereide ;

- Hy woude die borch sonder beide
Stormen of asselgeren gaen ,
- 115 Ende als men dit heeft verstaen
Wort int here groot gescal.
Tvolc ginc hem wapenen al ;
Sy daden aen halsberge of platen ,
Ende wapenroc , die hem wel saten ,
- 120 Elc na dat hy begheerde.
Sy gorden goede snydende sweerde ,
Ende namen helmen ende scilde.
- Daer na daden de heren milde
Knapen nemen ende serjanden
- 125 Vaste tergien in hare handen ,
Ende hoekawelen in haer hant ,
Daer si mede , si u becant ,
Den muer met souden breken ,
Ende houwen ende aspeken.
- 130 Ende doen si waren bereet
Togen si derwert wel gereet
Ter borch toe met groter spoet ,
Somme tors , somme te voet.
Sy bliesen trompe ende hoorne
- 135 Dien van binnen ten toorne ,
Die hem vaste setten ter weere.
Die van buten quamen met ghere
Al ter borcht toe gereet ,
Wel gewapent ende bereet ,
- 140 Ende gingen die borch sonder vieren
Sterkelic asselgieren ;
Hout ende stroe dat si brachten ,
Ende vulden die diepe grachten
Ondancs die van binnen ,
- 145 Die uytworpen in alle sinnen
Menighen herden , swaren steen.
Oec scoten si al in een
Scerpe stralen ende pilen
Uit haren bogé dicwile.
- 150 Maer dander hadden targien vast ,
Dat hem niet en scade een bast ,
Ende volden die grachten daer ,

- Dat men cortelic daer naer
Aen den muer ginc te voet.
- 133 Doen haelden sy met groter spoet
Grootte leederen ende stercke,
Die men maict te selken wercke,
Ende rechtense ane die mueren.
Der wert groot ende stuere
- 160 Dat assault ende vermede
Wel begonnen te XX steden.
Sy daden comen sonder sparen
Alle haer scutten, die daer waren,
Die opwert in dat rueel
- 163 Scoten menich scarp quareel,
Die daer vlogen min noch mee
Gelijc hagel ende snee;
Ende van buten ende binnen
Elc pijnden om winnen,
- 170 Ende scoot sinen vianden jeghen.
Daer wert gequetst menich degen,
Beide van buten ende van binnen;
Men stormde daer in allen sinnen,
Ende die van buten sonder scop
- 173 Clommen daer die lederen op,
Ende droegen met geweld
Boven haer die vaste schelde,
Waer op men menigen steen
Worp ende stac in een
- 180 Met grote glavien lanc.
Si daden an haren danc
Die lederen tumelen neder,
Die nochtan verquamen weder,
Ende togen emmer ter lederen toe;
- 183 Want dier van buten was doe
Vele meer dan dier van binnen,
Dies sijn si in allen sinnen
Ten mure clommen boven.
Men mochtse prisene ende loven
- 190 Dierste, die ten muere bestreden
Die vianden met vromicheden.
Dier was een voirwaer

- Mijnheer Geraert van Herlaer ;
 Ende van Oyenbrugge mijnheer Henric ;
 195 Ende heer Willem sekerlijc ,
 Die borchgrave van der Thomen ;
 Dese waren opgecomen
 Ten muere aldaer yerstwerf ;
 Nochtan waren si menichwerf
 200 Geworpen op hare scilde ,
 Die sy hielden , die ridders milde ,
 Dat si bina waren gevallen ;
 Doch quamen si mit allen
 Al stridende hantgemene
 205 Jeghen de vianden groot ende cleene ,
 Ende sloegen grote slaghe.
 So vele deden si in dien daghe ,
 Dat men hare dade scone , goet ,
 Met rechte prisen moet.
 210 Wat si geraecten metten sweerde ,
 Dat velden si al tegen deerde.
 Si daden tumelen van den muere
 Met twee , met drie , ter selver ure.
 Die van binnen weerden hem vast ;
 215 Maer si werden te seere verlast
 Ende vermant in allen syden ;
 Ende doen si hare gesellen stryden
 Sagen , die daer waren beneden ,
 Ende si al sulken anxt leden
 220 Op den muer daer si waren ,
 Clommen si op sonder sparen
 Met X , met XII te malen ,
 Ondancs den anderen , wet wale ,
 So dat si quamen ten muere
 225 Boven ; ende dair tier ure
 Wert menige man te dale gevelt
 Van den muere met geweld.
 Dandere lietens hieromme twint ;
 Sine clommens boven met genint ;
 230 Soe dat si ten muer quamen ,
 Ende begonsten alle te samen
 Te stridene op den viande ,

- Die hem weerde metten brande,
 Ende somme, dat wale wet,
- 235 Worpen si met stenen net;
 Maer dire van buten was so vele,
 Dat-si moesten in den nijtspele
 Wiken die van binnen waren;
 Want daer wasser in dit toevaren
- 240 Doot ende gequetst ene partie.
 Van den muere vloen sie
 In de borch, ende slotense toe;
 Maer die ander volgden doe
 Na die andren ter borch waert,
- 245 Ende daden die poerten op ter vaert,
 Dat haer geselschap quam binnen;
 Daer begonst men in allen sinnen
 Die borch te bestriden nu.
 Hier af wil ic swigen nu,
- 250 Ende tellen u die jeste voort,
 Gelijc alser toe behoort.
 Tesen tiden, dat was waer,
 Dat die van Grimbergen Nettelaer
 Asselgieren wouden ende breken mede;
- 255 Quam die niemare in die stede
 Te Bruessele, dat van menigen degen
 Die borch al nu ware belegghen.
 Die mare quam also voren,
 Datse die van Grimbergen storen
- 260 Willen ende slechten in den grond;
 Ende als elc here dat verstont,
 Van dien dat tkynt bevolen was,
 Ende tlantschap met, sijt seker das,
 Vermomboert hadden ende tgoet,
- 265 Wordense erre in den moet,
 Ende ontboden ridderen, knapen;
 Wel te harnassche in die wapen,
 Die daer geseten waren naest.
 Dese quamen met groter haest
- 270 Gewapent, ende dese scare
 Was bevolen oec voerware
 Tachterwaren, ic seker ben;

- Den goeden here van Craynhem;
 Dat si met hem voer sonder letten
 275 Nettelaer die borch ontsetten;
 Hi seide, hi dade geerne doe
 Cracht ende macht daertoe.
 Dien nacht so bleef hi
 Te Bruessel, gelovet mi;
 280 Ende dat volc algader toe
 Tote des anderen mōrgens vroe,
 Dat die dach wert verclaert,
 Gereiden si hem ter vaert,
 Ende sijn gevaren van daer;
 285 Soe dat si sijn by Nettelaer
 Ter borch wel gewapent comen,
 Daer si cort hebben vernomen,
 Dat die van Grimbergen, die gaste;
 Hebben gewonnen die borch vaste
 290 Op die van binnen tien tiden,
 Beide met stormen ende met striden;
 Ende afgebroken tot in den gront.
 Si hadden oec lieden gewont,
 Somme doot, een deel gevaen,
 295 Ende groten roof gedaen;
 Vele goets hadden si gewonnen:
 Dat selen si, opdat si connen,
 Voeren te Grimbergen waert.
 Sy loeden hare carren ter vaert;
 300 Want si wouden algader doe
 Trecken te Vilvoorden toe.
 Wat sijs in haren wegen vonden,
 Dat roofden sy te dien stonden;
 Maer cort daer na si vernamen
 305 Dat daer veel liede gewapent quamen;
 Die hem dair wilden letten,
 Ende Nettelaer ontsetten.
 Alsoe die van Grimbergen verstaen
 Dit hebben, voeren si saen
 310 Den vianden in haer ghemoet
 Met enen hope stout ende goet.
 Bi Nettelaer op een schoon velt

- Vergaderden si met gewelt;
 Ende elc vergorde sijn peert wale.
- 315 Doen sprac heer Seger van den Male:
 » Ghi heren, hoert my voert an;
 Hier comt gewapent menich man.
 Daer by soudic wel raden,
 Dat wy een deel onser lieden daden
- 320 Met haeste na voren varen
 Jegen den vianden sonder sparen,
 End si op hem begonnen den strijt;
 Wy souden hem volgen sonder verspijt,
 Ende van achter comen op hem;
- 325 Want sine selen meer noch min
 Van ons weten; dus mochten wise deren,
 Ende ons selven best verweren.”
 Sy riepen alle: » Men doe alsoe!”
 Doen werter daer gecosen toe
- 330 Wel XX hondert ridderen goede,
 Stout ende van hogen moede,
 Wel ghewapent ende gereden.
 Hi geleidese tien steden
 Selve, heer Wouter Berthout;
- 335 Sijn vader was heer Arnout,
 Van Grimberghen die here,
 Die weert was grooter ere.
 Dus reet heer Wouter fierlike
 Met sconen volke vromelike,
- 340 Ende blicken utermaten claer
 Van sconen wapenen, die men daer
 Sach op bergen ende in valeyen.
 Daer hoerde men menich ors neyen,
 Dat bronken ginc te dier tijt.
- 345 Neven heer Wouteren, seker sijt,
 Reden noch ridderen vive,
 Vrome ende stout van live:
 Deen was heer Segher van der Male;
 Die den raet gaf, wet wale,
- 350 Dat dese voren souden riden
 Die vianden daer bestriden,
 Ende dandre souden comen na.

- Bi hem voer, als ic versta;
 Mijn heer Simon, die sone sijn;
 355 Ende die borchgrave sijn
 Van der Tommen, mijn heer Willem.
 Oec streden met hem
 Heer Geraert ende heer Jan Screyhanc:
 Twee bruederen: na minen wane
 360 Waren si coene ende vroet.
 Dat waren vijf ridderen goet,
 Die met heer Wouteren reden,
 Met groote behagelheden,
 Daer si sagen die vianden
 365 Voer hem comen in den sande
 Met groter haest gevaren
 Wel gewapent sonder sparen;
 Ende als heer Wouter vernam,
 Dat hy by den anderen quam,
 370 So dat hem wale dochte
 Dat mense beschieten mochte
 Met enen boge, horte hi vore
 Op een sterc ors ter core,
 Wel ghewapent als een lanthere.
 375 Een scilt droech hi min no mere
 Ghelijc dat was sijn baniere,
 Die was van gout ende diere,
 Met ere vaesche van lasuere,
 Met drie coken goet ter cuere
 380 Van sabele: twee boven, een beneden;
 Schacht in hant van behagelheden,
 Een pinceel daer ane van siden.
 Jegen hem horte tien tyden
 Een vrome man, maer ic en weet niet
 385 Ter waarheit hoe hy hiet.
 Hy droech enen gekeperden scilt;
 Sijn spere wel te poente hilt,
 Ende sloech Wouteren op de side,
 Beneden den scilt, dat tien tide
 390 Sijn spere al in splinteren brac;
 Maer hoert hoe hi weder stac:
 Hi geraecten bat ter cuere,

- Ende staken op die borste vuere,
 Op sijn plate, dat hi dede waden
 395 Sijn spereyser ende baden
 In sijn lijf enen grooten voet.
 Heer Wouter was vrome ende goet,
 Trac tspere van hem, dander viel neder:
 Nien wetic of hi opstont weder;
 400 Want die strijt began daer tier steden,
 Daer dapperlijc toe quam gereden
 Heer Willem die borchgrave coene
 Op een ors van goeden doene,
 Met sinen wapenen overtoghen,
 405 Die van goude scoon, ongelogen,
 Ende van kelen waren ondersneden
 Met drie keperen vol schierheden
 Van selvere ende van lasuere.
 Dors liet hi lopen te dier ure
 410 Rechte te stride waert in,
 Ende stac een meer no min
 Dat hi nederviel ter erden;
 Soe dede hi den anderen ende den derden.
 Hi trac tsweert doen tspere brac;
 415 Doen wert daer een groot gecrac,
 Beide van slagen ende van steken:
 Menige glavie sag men breken.
 Men ginc daer in beide siden
 Sere vechten ende striden.
 420 Een jongelinc quam in den stride
 Ghereden wale op een rosside,
 Gewapent, ende stac voert ane
 Mijn heer Janne Screyhane,
 Dat hi ter erden wel naer
 425 Oec was gevallen dair;
 Doch onthielt hi hem in tghereide,
 Ende sloech den ghenen sonder beide,
 Dattet hoift ter aerden vel.
 Doen wert die strijt groot ende fel;
 430 Van Grimbergen die gasten
 Worden doen bestreden vaste
 Van den Brabantschen heren;

- Maer si werden hem met eren,
 Ende slogen menighen ter cerden;
 435 Wat si geraecten metten sweerden,
 Dat begaf sine slage voirt ane.
 Doen quam heer Geraert Screyhane,
 Die vrome was ende coene,
 Op een ors van Arragoene,
 440 Dat sprongen groot springende quam;
 Sijn scilt, als ic vernam,
 Was al te male van kelen root,
 Met een hoede van silvere groot,
 Drie rode meerlen, meer no min,
 445 Met enen rande, meer no min,
 Van lasuere al geheel.
 Sijn wapenroc, sijn tornekeel,
 Sijn coevertoere, wet wale,
 Was van den selven al te male.
 450 Hi riep: Grimbergen! sinen cri.
 Aldus quam die ridder vri
 Geslegen voer metten sporen.
 Hi sach enen die hem te voren
 Sere dede te dien stride;
 455 Want hi hadde ten selven tide
 Enen knape nedergesteken,
 Dat heer Gerart woude wreken,
 Ende liet dors lopen te hem waert;
 Den ghenen geraecte hi ter vaert
 460 Op den scilt dien hi stac voere;
 Dyser leet de plate doere,
 Ende raecte hem in het herte,
 Dat hi doot ter erden sterte.
 Dat spere brac; ten sweerde hi vinc,
 465 Dat hem bi der side hinc,
 Ende sloech dair enen anderen mede,
 Dat hi doot viel op de stede.
 Den derden geraecti also warm,
 Ende sloech hem af den arm.
 470 Daerna sloech hi in de scare,
 Ende voer striden hare ende dare.
 Ten stride quam een ridder stout,

- Van Craynem mijn heer Arnout,
 Ende menich man quam ten stryde,
 475 Gewapent nevens sijn syde.
 Selve was hi gewapent wel,
 Ende sat op een ors harde snel,
 Gewapent tote in dogen sijn.
 Sijn tornekeel was goet ende fijn,
 480 Ende was eens met siere baniere,
 Die abelic was ende diere,
 Van claren goude, ende daerin
 Een cruce van kelen, meer no min,
 Van sable een craye fier
 485 Staende int overste quartier.
 Sijn ors was overdect wale
 Van den selvere al te male.
 In sijn hant hilt hi een spere,
 Ende quam gereden int here
 490 Op sijn ors sterc ende goet,
 Ende stac enen int gemoet
 Op den scilt dat hi cloef,
 Oft hadde geweest een loef.
 Dat spere voer voert, ende sneet
 495 Die plate alse een siden cleet,
 Beide vleesch ende huyl;
 Doot werp hine den selven uit.
 Dat spere trac hi na hem weder;
 Daer hi den anderen met stac ter neder,
 500 Ende den derden; doe brac dat spere.
 Ten sweerde vinc hi doe met gheere
 Ende ginc doe striden vreselike.
 Daer werden gemaict vele like,
 Ende menich wert daer gewont
 505 Dat hi meer en wert gesont.
 Mijn heer Arnout sloech in de tas,
 Die der Brabanters leytsman was.
 Nu es daer comen, wet wale,
 Mijn heer Segerman van den Male,
 510 Die van Grimbergen, sijt seker das,
 Van aver taveren geboren was.
 Sijn wapenroc; die hy hat ane,

- Was van rikeliken gedane,
 Al van sinopre, dat wet,
 515 Met een hode van silvere met,
 Gecasseleert harde wel.
 Sijn ors was dapper ende snel,
 Ghedect met eenen groenen samite;
 In sijn hant hilt hi met vlite
- 520 Een spere sterc ende stijf,
 Ende liet lopen sonder blijf
 Sijn ors dapper ende goet,
 Ende stac enen in sijn gemoet
 Op die plate in de slincke syde,
- 525 Dat hi nederviel tien tyde;
 Ende bleef onder die peerde versmacht.
 Daerna stac hi met groter cracht
 Enen ridder ter erden neder;
 Maer hi wert gemonteert weder.
- 530 Tspere brac, maer dat tronsoen
 Sloechi op thoofst een Brabantsoen,
 Dat hi van dors viel op de eerde.
 Daerna vinc hi te sinen sweerde,
 Dat hi greep in sijn handen;
- 535 Daerna sloechi op de vianden,
 Diere hi quetste herde vele
 Ende vermincte in den nijtspele.
 Daer wert herde seere gestreden;
 Ende menich man overreden,
- 540 Die vertreden bleef op deerde.
 Daer braken schachten ende sweerde,
 Die daer geslagen wierden ontwee;
 Daer wert gecrijt ende gecree,
 Ende menich peert doorsteken;
- 545 Daer wert gevochten ridderleken.
 Mijn heer Simon van den Male
 Proefde hem in den stride wale,
 Ende sijn vader, mijn heer Segerman:
 Menighen viant reden si an.
- 550 Die sone nu, sijt seker das,
 Gelijc den vader gewapent was;
 Maer een sterne, seldi geloven,

- Van sable stont int hooft boven.
 Hy sloech sijn ors met sporen
 555 Van goude roet, ende heeft vercoren
 Enen, dien hi stac voere
 Den scilt ende den rugge doere,
 Ende viel ter eerden neder.
 Doen riep hi: Grimbergen! weder,
 560 Lude ende met groter kele.
 Doen ginchi in den nijtspele
 Striden utermaten wale;
 Maer die van Brabant, sonder fale,
 Hadden hem te vele liede
 565 Ende te groten maiseniede.
 Her Wouter Berthout, die here,
 Hadde gestreden herde seere
 Gelijc enen vromen man.
 Sine liede sachi voert an
 570 Verladen utermaten sere,
 Dies hadde die stoute here
 Verdriet ende groten toren,
 Ende sloech sijn ors met sporen.
 Hi schudde den arm metten schachte,
 575 Ende stac met al sulken crachte
 Enen knape, biet Godeskijn,
 Diet in den strijt, alst was in schijn,
 Seer wel hadde gedaen,
 Dat sijn spereyser saen
 580 Sijn lijf dore moest waden,
 Ende hem twint stont in staden
 Van sinen wapenen klein no groot,
 Ende viel ter eerden doot.
 Doen trac hi tspeer na hem weder,
 585 Daer hi menighen man seder
 In den strijt quetste mede.
 Doen quam gereden ter stede
 Heer Willem die borchgrave,
 Ende stac enen knape ave,
 590 Die van walscher Brabant was,
 Dat hi doot viel int gras.
 Ende heer Seger van den Male

- Stac enen dat hi tale
 Tumelde van sinen peerde,
 595 Ende bleef vertreden op deerde,
 Daer si hondert sagen an;
 Dese hiet van Lovene Jan.
 Daer quam cort gereden doen
 Heer Segermans sone, mijn heer Simoen
 600 Van den Male, een ridder stout,
 Ende stac heer Lambrecht met gewout,
 Die van den geslechte wale
 Geboren was van Wesemale,
 Dat hi doot met alle
 605 Voor sijn voeten quam gevallen;
 Want hine dore sijn herte reet.
 Doen reet hi voort ende street
 Met sinen sweerde dat hi trac,
 Ende dede menighen ongemac,
 610 Ende velde neder in dat gras,
 Dies crune nemmermeer genas;
 Voerts sloechi in den strijt.
 Daer quam ghereden tiere tijt
 Mijn heer Gerart Screyhane;
 615 Mijn heer Jan volgde hem ane,
 Die in stride tiere uren
 Beiden wel mochten dueren;
 Van ere wapenen waren si.
 Heer Gerart die ridder vri
 620 Stac enen die Gosewijn hiet:
 Door den buc horte hi den spriet
 Met al met den gonfanone;
 Ende heer Jan die ridder scone
 Stac enen dore sijn wapen snel,
 625 Dat hi neder ter eerden vel:
 Onder die peerden wert hi versmacht.
 Doen wert daer met groote cracht
 Ghestreden ende met grimmigen moede;
 Daer lach menich in den bloede
 630 Ghetorden ende tongereke.
 Daer quam verstormelike
 Mijn heer Wouter Berthout,

- Ende stac een ysere ende hout
In den buic ene elle lanc;
- 635 Dat spere brac in dat bedranc,
Ende vinc ten scerpen sweerde,
Daer hi hem wel mede weerde,
Ende sloech enen boven
Op tbeckeneel, dat hijt gecloven
- 640 Heeft tot sijn ogen.
Die stercke doot deet hi hem doghen,
Daert mijn heer Arnout toesach;
Dies hadde hi quaet verdrach
Van Craynhem, sijt seker das,
- 645 Die der Brabanters leytsman was;
Want die doot bleef was sijn maech.
Dies en was hy lat noch traech:
Met sporen sloech hi ongespaert
Te mijn heer Wouter Berthout waert,
- 650 Ende stacken so onsochte,
Eer hijs hem gehoeden mochte,
Dat hi nederviel op deerde;
Maer hi spranc op als donvervéerde,
Ende trac voor hem sinen scilt.
- 655 Sijn sweert nam hi met gewilt
Ende ginc striden daer te voet,
Als een ridder vrome ende goet.
Sijn volc quam daer toegereden
Met wel grooter haesticheden,
- 660 Ende si wouden hem monteren.
Daer wert gestreden met cren
Boven heer Wouter, sonder waen,
Ende menich schoon pongijs ghedaen
Van den heren in elke side.
- 665 Daer quam in den stride
Mijn heer Wouter de Beere,
Die gestreden hadde met ghere
Op die van Grimbergen fellike.
Daer wert gestreden ridderlike.
- 670 Ili was tors, gewapent wale
Ende met ysere ende met stale.
Sijn wapen hem van prise wel saten:

- Hi hadde boven sire platen
 Een tornekeel, dat hem wel stoet,
 675 Van keelen root als een bloet,
 Van selvere vijf ruten rene
 Daer in met enen palestene
 Staende, sijnde van lasuere.
 Starc, groot ende goet ter cuere
 680 Was sijn ors ende oic snel,
 Dair hi op was geseten wel.
 Nu es hi comen in dat here
 Gereden met gerechte spere,
 Ende stac mijn heer Janne Screyhane,
 685 Dat hi viel in der bane
 Op die doden, die daer lagen,
 Dat hi swaerlic mochte verdragen;
 Maer hi lach harde onlanghe,
 Hine spranc op in den bedwange
 690 Ende ginc staen met gewoude
 Neven heer Wouteren Berthoude
 Te voet in den herden stride,
 Ende trac van ane sine side
 Sijn goede sweert ute sinen scoe,
 695 Daer hi hem met ginc weren doe
 Ende vaste slaen in beiden siden;
 Oic riep hi tien selven tiden:
 Grimbergen! wat hi mochte.
 Daer was van slagen groot gerochte
 700 Ende menich man overreden,
 Ende gequetst daer si streden;
 Doch daden so vele, si u cont,
 Die van Grimbergen tiere stont,
 Dat si met pinen, met groter cracht,
 705 Te peerde hebben wederbracht
 Die heren beide, die te voet
 Streden als ridderen goet;
 Ende als heer Wouter, doe ic u weten
 Ende heer Jan waren opgeseten,
 710 Togen si haer sweerde uter sceide,
 Ende seten dorse lopen beide
 In die vianden te hande,

- Ende ginghen striden metten brande
Vreselyke op die andre doe ,
- 715 Die hem seere ronnen toe
Tallen siden , segge ic u.
Her Wouter gaf enen hu,
Ende sloech enen datti hem cloofde
Die meeste helft van den hoofde ,
- 720 Ende hi op deerde nederviel doot;
Ende heer Jan sloech in den noot
Enen andren thoofst af sonder merre.
Doe worden die van Brabant erre
Als si tsaghen , ende ronnen
- 725 Den anderen op; daer wert gewonnen
Ere ende prijs in beiden siden;
Men sach noyt so sere striden.
Die van Brabant hebben verladen
Dander, die si achter daden ,
- 730 Met grooten slaghen ende met fellen;
Heur sweerden clonken als bellen.
Tegen der Brabanders gemene
Was der anderen macht wel clene,
Het waer hem van spel gegaen;
- 735 Maer daer toe quamen saen
Gereden in der selver bane
Selke die riepen: Viane!
Oec riep daer: Grimbergen! met
Ene partie, die ongelet
- 740 Dorssen sloghen metten sporen.
Elc heeft den anderen vercoren;
Selc vinc ter spere, selc trac tsweert.
Doen worden die Brabanders verveert;
Hem dachte verloren tspel ,
- 745 Dics erselden sy, dat wet wel,
Vorder dan si waren comen.
Als mijn heer Arnout dat heeft vernomen
Van Craynhem, heuren leytsman,
Wert hi erre, ende sloech voert an
- 750 Sijn sterke ors metter sporen,
Ende stac enen rechte voren:
Beide man ende peert

- Keerden die voeten op weert.
 Dat spere trac hi na hem weder ;
 755 Ende stac enen anderen neder.
 Doen trac hi tsweert voert sere ,
 Ende voer striden als een here :
 Al sijn volc vertrooste hi ;
 Sijn sweert als een ridder vri
 760 Voer hi proeven in den stride.
 Dus vercoeverden tien tide
 Die van Brabant overwaer.
 Menich slach groot ende swaer
 Wert daer geslegen in der noot.
 765 Oic bleef dair menich doot
 Die smorgens was al gesont.
 Die van Grimbergen , si u cont ,
 Mochten in der scoffelturen
 Langer niet een twint geduren ;
 770 Sy moesten keeren door de noot
 Ende vlien uter persen groot ,
 Des si met grooter pine daden ,
 Want si waren te sere verladen :
 Si hadden scade genomen swaer.
 775 Oec volgden hem dander naer.
 Een deel sloeghen sire ende vinghen ,
 Ende met deser samenlinghen
 Vercoeverden weder met eren.
 Van Grimbergen die heren
 780 Leerden die van Brabant sterken strijt ,
 Ende dadense algader tiere tijt
 Deisen met slaghen groot na dat
 Tote Bruessele der stat.
 Die van Grimbergen keerden doe
 785 Vaste met hare proyen toe ;
 Sy hadden den strijt verwonnen.
 Na dat si gemerken connen ,
 Soe hebben si , dat wet te voren ,
 Omtrent LX man verloren.
 790 Een deel wasser oec gewont.
 Haer gevangen daden si tiere stont
 In eenen torre spannen vaste ,

- Daer si in hadden cleine raste.
 Hier na dede heer Arnout
 795 Van Grimbergen, die here stout,
 Die ghene halen sonder begheven,
 Die op tvelt doot bleven,
 Beide vriende ende vianden,
 Ende deetse begraven te hande
 800 Op een kerchof, des sijt vroet,
 Dat daer by den cloestere stoet.
 Daer na gingen hem ontwapen
 Ridderen, heren ende knapen,
 Ende ginghen hem daerna rusten,
 805 Dies hem [wel] mochte lusten.
 Die gewonde, in waren saken,
 Deden hem binden ende vermaken;
 Eten, drincken ginghen si mede.
 Van hem swigic nu ter stede,
 810 Ende sal u van den anderen tellen,
 Die henen reden met haren gesellen
 Te Bruessel waert hare straten.

JAN VAN HEELU:

De slag van Woeronc.

D^r. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. III. 172—176.

WILLEMS, Rijkmkronijk van Jan van Heelu betreffende den slag van Woeringen.

Een zeer levendige, met gloed en warmte geschrevene kronijk, welke den slag van Woeronc behandelt, waarin ten jare 1288 de Brabantsche hertog Jan I de overwinning behaalde op den keulschen aartsbisschop Zivaert en de graven van Luxemburg en Gelder, werd tusschen de jaren 1291—1294 vervaardigd door zekeren Jan van Heelu of Broeder Jan van Leeuwen, waarschijnlijk genoemd naar een buurtschap Heelen, een kwartier uurs van het stadjen Leeuwen in Brabant gelegen. Hij droeg dit werk op aan Margaretha van Engeland, de verloofde van 's hertogen zoon, opdat zij uit het verhaal van de roemrijke heldenfeiten van haren schoonvader, dien hij met geestdrift en in stoutte trekken schildert, dietsch zoude leeren.

 DE GEVANGENNEMING VAN ZIVAERT.

B. II. vs. 5917—6232.

- O wie hoege was dat crieren ,
 Daer men wapene soude anteren ,
 Beide ten stride ende ten tornoye ,
 Van Limborch ie ende Monyoye ,
 5 Daer dat geruchte moeste onder blijen !
 Daer sachmen hoge dade driven ,
 Ende met wapenen werken wonder.
 Owi ! doen si gingen onder ,
 Die vrome ridderen ende die wigante ,
 10 Van Luthsenborch die coene gigante ,
 Doen worden daer ontladen ,
 Beide van persen ende van scaden ,
 Die Brabantre alle seere.
 Men mach tellen groote eere
 15 Van diere Brabantre ghewere ;
 Want , daer al hare viande here
 Den strijt allene aen haer began ,
 Waren bi hen cume XL man
 Sine waren Brabantre van aerde :
 20 Dese droegen den strijt int haerde.
 Doen dat herde ontmoet was leden
 Quam dander scare toe ghereden ,
 Die proefst van Aken ende sijn gesellen ,
 Daer ic af hier na sal tellen.
 25 Maer hoort tierst hoe die dinc
 Den grooten heeren daer verginc ,
 Die den hertoge liepen op.
 Van Coelne die ertsbisscop ,
 Die gheweldege vorste Zivert ,
 30 Coenlike ende onververt
 Quam hi ten hertoge wert ghetogen ;
 Hi waende wel dat hine soude mogen
 Vercrighen , doot oft gevaen ;
 Maer dat wert soe wederstaen ,
 35 Dat selve die bisscop op dien dach
 Den hertoge nie en gaf slach ;
 Nochtan hilt die hertoge daer

- Bi sine baniere openbaer
 Jeghen die Limborcheren , ende street
 40 Vore sijn bataelge alsoe bereet ,
 Datten elc man mochte vinden.
 Maer tallen staden ende tallen inden
 Vant die bisscop ende sijn conroet
 Alsoe swaren wederstoot ,
 45 Daer si die Brabantre bestonden ,
 Dat overliden niet en conden
 Die eertsblisscop ende die sine
 Die groote scade ende die pine ,
 Die si daer ontffingen af.
 50 Dat die bisscop nie en gaf
 Selve den hertoge slach noch stoot
 Te dien stride , clene noch groot ,
 Dat wert hem daer bi benomen :
 Metten bisscop waren comen
 55 Maseleren ende Ruire ,
 Die te wine ende te biere
 Dobbelden in die taverne
 Om Brabantre , te haren scerne ,
 Ende vermaten hen , datsi sporen
 60 Ghecocht hadden te voreh
 Jeghen dire Brabantre peert ,
 Daer si met haren weert
 Souden gelden ende betalen.
 Doen quamen si vore Woeronc halen ,
 65 Ende wouden se haren weert bringen :
 Sonder coep ende sonder dinghen
 Waenden sise hebben gegrepen ;
 Maer doen si weder nepen
 Diere Brabantre swerde ,
 70 Doen lieten si manne ende peerde
 Op die plaetse , daer sise vonden ,
 Sonder taenverdene enege pronden ,
 Want men lovese hen te diere.
 Daer bi keerden si hen wech sciere ,
 75 Ende lieten den blisscop daer.
 Hier was Vrancke van Cosselaer
 Leidsman ende hoeft ave ,

- Die te diere tijt borchgrave
Te Wassenberge was geset.
- 80 Die heere van Heimsberge hadde gelet
Den hertoge gherne met sinen lieden:
Die dede hi gaderen ende gebieden,
Ende sindese ten stride waert
Metten bisscop; maer in die vaert
- 85 En dorste hi selve nochtan niet comen;
Maer hi sinde met enen vromen
Seriante daer sine baniere.
Dese twee lande keerden sciene,
Heimsberge ende Wassenberge, al geheel;
- 90 Ende met hen daer een groot deel
Van diere gebuerten ende vanden lande;
Die met hen bleven in die scande;
Want si moesten achterlaten
Met lachtere dies si hen vermaten.
- 95 Dus siet men berpemelike tale
Selden vergaen met eeren wale.
Soe en dede haer roem ende haer viseren
Maselendre ende die Ruiren,
Die aldus vanden stride reden.
- 100 Sint datsi vlouwen nochtan, deden
Beide die bisscop entie sine,
Ute Overlant ende van den Rine,
Soe sterke weringe ende, soe groot,
Dat daer vrome riddere doot
- 105 Blevén, ende menich stout seriant,
Eer si wouden gaen in hant,
Ochte door noot enich vloë.
Selve die bisscop deedt alsoe.
Dat es die ghelove mijn,
- 110 Dat na den bisscop Tulpijn
Nye coenre pape en gorde swert,
Dan die bisscop Zivert;
Want, daer hi voer den strijt beginnen,
Dine anders niet en hadden mogen kinnen;
- 115 Hine hadde aen hem niet mogen merken,
Dat hi crune hadde, ochte kerken,
Ochte eneghe papelike wise;

- Want hi sceen ridder goet van prise,
Beide in suekene ende in ghewere.
- 120 Maer diere Brabantre heere
Vant hi jeghen hen soe strac,
Dat weder dorebrac
Des bisscop scare met ghewout.
Doen gaf men voer selver ende gout
- 125 Den bisscop daer af sinen loen,
Dat hi hadde na sijn sermoen
Ghegeven valsch pardoën ende loes.
Daer bi riep al in fransoes
Van Simpoel her Ghi,
- 130 Doen hi quam den bisseop bi:
» *Tuwe, tuwe li faus prester !* »
In ben des franseys niet wel meester,
Maer ic wane, alsoe bediet dit walsch:
» Doodet den pape, hi es valsch ! »
- 135 Daer bi woude hine hebben doot.
Dit was heeren Godevaerts conroot
Van Brabant ende sire neven
Van Simpoel, die onderdreven
Den bisscop, daer hi bleef gevaen.
- 140 Doen dus vreesselike bestaen
Die bisscop ende die sine wāren,
Quam die grave toe ghevaren
Vanden Berge ende die Coelneren,
Ende ghemeenlike al die heeren,
- 145 Diere te voren was gewach.
Doen die bisscop dat sach,
Dat die vanden Berge quamen,
Riep hi ontfermelike met namen:
» Her Godevaert van Brabant,
- 150 Edel riddere! ic ga in hant.
Voert my gevaen met u te lande,
Ende hoet my voor mine viande;
Want, waer datsi mi over vueren,
Dese duvelike ghebueren
- 155 Vanden Berge, ic bleve verslagen.”
Doene her Godevaert hoorde clagen,
Ontfinc hine te ghenaden,

- Ende en lieten vanden live niet scaden.
 Maer daer op die plaetse lagen
- 160 Doot gesteken ende geslagen
 Soe vele liede ende peerde
 Tusschen heeren Godeveerde
 Van Brabant ende den bisscop,
 Al gaf hi hen gevaen op,
- 165 Dat her Godevaert niet en mochte comen
 Soe verre, datti hadde genomen
 Den bisscop metten breidele doe.
 Hier en binnen soe quamen toe
 Die vanden Bérge op die stat,
- 170 Ende vonden den bisscop mat,
 Soe dat hi was in hant gegaen;
 Daer bi en wouden sine niet slaen;
 Maer vanden Bérge die grave bat
 Heeren Godevaerde van Brabant dat
- 175 Beide hi ende sine neven
 Van Simpoel hem wouden geven
 Den eertsbisscop ghevaen;
 Want hi woudene sonder waer
 Int ghevancnesse houden stille,
- 180 Tot dat na des hertogen willê
 Die bisscop quame te genaden
 Van alle sine mesdaden.
 Heeren Godevaerde dochte,
 Dat hi den bisscop niet en mochte
- 185 (Die wile dat soude die strijt dueren)
 Daer houden noch henen vueren;
 Want hine woude van daer niet riden,
 Noch stille houden sonder striden:
 Daer bi gehoorde hi die bede,
- 190 Die de grave Adolf dede,
 Ende sprac: » Vanden Bérge, heere!
 Op u ridderlike eere,
 Ende op trouwe, die onderlingen
 Goede ridders altoes volbringen,
- 195 Soe willen wi u den bisscop laten,
 Bider vorwaerden dat hi saten
 Jeghen u nie en sal mogen,

- En si bi wille des hertogen
 Mijns broeders ende mijns heeren,
 200 Ende oec alle diere Coelneren,
 Ende daer toe alle die heeren mede
 Die met hem swoeren lantvrede.
 Op dese vorwaerde gheven wine u:
 Nemtene ende voertene thant met u,
 205 Ende laet u volc hier ten stride.”
 Die grave vanden Berge was blide,
 Dat hi met soe grooten pande
 Wederkeeren soude te lande,
 Ende greep den bisscop ane ter vaert,
 210 Doen hi hem ghelevert waert,
 Ende deden thant over Rijn
 Te Monben, daer dat lant was sijn,
 Met hem in die kerke vueren.
 Aldus en vielen die aventueren
 215 Den bisscop daer niet wale.
 Doen menne spien sprac hi dese tale:
 » Domine God! mij wondert seere,
 Wat ons van Valkenborch die heere
 Metten stride hier heeft gheweten:
 220 Hine liet die Brabantre niet heten
 Liede die ye van stride consten;
 Maer, sint dat wi den strijt begonsten,
 Hebben si ons wel doen bekinnen,
 Dat die werelt niet en heeft binnen
 225 Soe vromege liede noch soe coene,
 Alse si sijn, die Brabantoene!”
 Aldus hebdi wel verstaen
 Hoe dat die bisscop wert gevaen,
 Ende hoe datti street met eeren,
 230 Eer hi van den velde woude keeren;
 Maer noch en es hier niet getelt,
 Hoe dat sijn standaert wert ghevelt.
 Die standaert stont op enen wagen,
 Daer op gheset was ende beslagen
 235 Van sterken planken een casteel,
 Daer liede binnen waren een deel;
 Want dat casteel hadde tinnen

- Daer men stont te storme binnen,
 Met ghescutte ende met ghewere,
 240 Alse men pleget jeghen een here;
 Starke orsse, die men daer aen spien;
 Dede men den wagen vorwaert tien,
 Daer men den standaert hebben woude.
 Ende waer die standaert bliven soude,
 245 Grooten boeme, die boven hingen
 Aen die tinnen met sterken ringen,
 Dede men worpen dan daer buten,
 Ende neder vaste in deerde sluten,
 Om dat te rechte noch te cromme
 250 Den standaert nieman en mochte omme
 Worpen noch vorwaert minnen;
 Dat casteel, dat dus binnen
 Was ghemant ende bewaert,
 Om te houdene dien standaert,
 255 Dat wert al van bloten knechten,
 Die daer niet en waren bracht om vechten,
 Ane gestormt ende bestaen.
 Die ghene, daer dat af was gedaen,
 Al waren si blote knechte,
 260 Si volgeden na haren aert te rechte;
 Want si waren van den gronde
 Van Brabant, dat nie vlien en conde.
 Daer bi liepen si met trouwen
 Den standaert coenlike nederhouwen,
 265 Omdat bi des standaerts valle
 Hare viande souden alle
 Hen versagen ende vlien;
 Dit wert bestaen oec van hen drien.
 Maer thant meerde haer conroot
 270 Van knechten, die oec waren bloot,
 Ende liever wouden kiezen die doot,
 Dan si weken door enegen noot,
 Soe wouden si die doot kiezen;
 Eer Brabant soude sijn eere verliesen
 275 Soe woudense liever alle sterven.
 Doen gingense houwen ende kerven
 Beide met haecsen ende met swerden

- Den standaert dapperlike ter erden.
 Al hadden si gheweest die beste ,
 280 Die nie met storme sochten veste ,
 Si haddent eerlike genoeg aengaen.
 Die ghene diet wouden wederstaen
 Blevē daer al met verslagen.
 Het dede daer seere versagen
 285 Menegen man ints bisscops side ,
 Dat die Brabanters met nide
 Des bisscops standaert ondersloegen ,
 Daer dandere niet seere om en loegen.
 Dit machmen tellen langen tijt
 290 Dat daer op dien selven tijt
 Die blote knechte bedreven ,
 Diere was vele biden tinten bleven ;
 Die worden daer hen afghewonnen :
 Doen quamen si ten stride gheronnen ,
 295 Selc met spieten , selc met sverden ,
 Na dien dat elken mochte werden.
 Ende doen si in den strijt quamen ,
 Wat si sagen ofte vernamen
 Dat haren wille ye was weder ,
 300 Dat stakensi vaste ter neder ,
 Beide orsse ende liede.
 Ic wane dat nie en gesciede ,
 Dat men sach van bloten knechten
 Soe coenlike ende soe zeere vechten.
 305 Diere quam daer luttet alsoe bloet
 Sine scenen wel te dire noot
 Seriante van prise in haren werken.
 Ane die knechte mochtmen merken ,
 Soe bloet, soe coenlike metter hant
 310 Haren heere holpen , dat Brabant
 Natuerlike es die coenste aert ,
 Ende die ghetrouste die ye waert :
 Dat toenden si openbare
 Met haren coenen werken dare :
 315 Des swigic nu ende overlide.
 Nu hoort voort vanden stride.
-

MELIS STOKE.

Rijmkronijk.

Dr. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. III. 176—188.

HUYDECOPER, Rijmkronijk van Melis Stoke, 3 D^e.

Even als Maerlant zijnen Spiegel Historiae aan Floris V opdroeg, zoo ook Melis Stoke eene rijmkronijk van Holland, waarvan het eerste gedeelte eene vrij getrouwe vertaling van het Chronicon Egmondanum is, het laatste en belangrijkste een uitvoerig verhaal van gebeurtenissen uit zijnen tijd tot 1305 bevat. Hij noemt zich zelve „*sgraven arme clerc*”, en was dus hoogst waarschijnlijk een monnik uit het Egmonder klooster, en secretaris van den Graaf, en als zoodanig geheel vreemd aan de democratische begrippen, welke Maerlant en zijne school kenschetsen. Het eerste gedeelte der Rijmkronijk werd waarschijnlijk omstreeks 1283—1287 geschreven, en later na Floris dood het werk nog weder opgevat en tot 1305 vervolgd, welk tweede deel Stoke denkelijk niet veel na 1305 voltooide. Aan het slot komt eene tweede opdracht aan den jongen graaf Willem III, dien de schrijver aanmaant:

Wacht dat niet verloren blive
De name de ghi hebt nu.

Hoe hooge waarde deze kronijk als geschiedkundig gedenkteken hebbe, als kunstproduct bezit zij eene zeer geringe, daar de toon meest dor en gerekt is.

DE MOORD VAN FLORIS V.

B. IV. vs. 1323—1325, B. V. vs. 1—179.

De grave Florens hadde begonnen,
Also als wi merken können,
Soene te maken onder de heren
Vanden Ghestichte. Doe wilde hi keren
5 Hem daer an, dat hijt voldade.
Oec so wort hi des te rade,
Dat hi doe versoenen liet
Heren Wolfaerde, dat die hem niet
Met sinen live soude begheven;
10 Want si waren na gheneven.
Dus ghetrouwede hi hem te bet.
De grave Florens hem daer toe set,

- Hoe hi de dinghen te zoenen brochte.
 Nu hoort, wes hi hem bedochte.
- 15 Hi voer tUtrecht inde stat,
 Ende ontboot daer ende bat
 De heren, dat si te hem quamen
 Ende omboot si oec bi namen,
 So dat si quamen, alle ghemene,
- 20 Van beiden siden, groot ende clene,
 Ende blevens op sijn segghen daer.
 Doe beriet hi hem daer naer,
 Dat hi daer so langhe lach,
 Dat hi recht op enen dach
- 25 Sijn segghen seide vander zoene.
 Nu hoert wat hi achte te doene.
 Om dat hem dochte op de stont
 Tghelt te groot, vijf hondert pont,
 Gaf hi der toe van sinen goede,
- 30 Dats hem te bet soude sijn te moede,
 Ende te min soude bescelden
 Die de penninghe soude gelden.
 Doet was gheseghet ende ghedaen,
 Hiet hi te hants eten gaen.
- 35 Hi deedse alle mit hem eten.
 Bi siere side waren gheseten
 Herman van Woerden ende Ghisebrecht
 Van Amestelle, de over recht
 Altoos te siere taefle saten,
- 40 Ende met hem dronken ende aten.
 Dandre waren gheseten daer,
 Dene voren, dandre naer,
 Als daer betaemde haer ghelike.
 Men at ende dranc blidelike
- 45 Over al daer inden hove.
 De herberghe was van goeden love.
 Want een hoghe avont was,
 Was men vele te blider das.
 Maer dat hof moeste sceiden,
- 50 Eer avont quam, met droefheiden:
 Dat pensde van Woerden de verrader,
 Ende sine ghesellen allegader,

- Mocht na haren wille gaen.
 Alst gheten was ende opghedaen,
 55 Ghinc de grave in siere rusten,
 Want hem begonste slapens lusten.
 Elc ander ghinc daer hi woude.
 Doe ghevielt, alst wesen zoude.
 De verraders treckeden te samen,
 60 So dat si buter stat doe quamen,
 Ende reden voren over de weide,
 Ende hadden liede in haer gheleide,
 De alle tharnassche met hem reden,
 De si met behendicheden
 65 Hadden brocht met hem aldaer;
 De sider wilden al der naer,
 Dat si te Rome hadden ghesijn:
 Dat seghet mi tghelove mijn.
 Si soudent hem node hebben gheseghet.
 70 Ic waens, elc verrader pleghet,
 Dat hi heelt sine daet
 Den ghenen, de sinen raet
 Niet en weet; al wil hi dat si
 Bi hem sijn; dat is daer bi,
 75 So hi meer volcs bringhet int stric,
 So hi meer helpen hevet int pic,
 De mede besmit sijn inde daet,
 Al ne gaven si niet den raet.
 Hoort hier grote jamerhede,
 80 De de here van Amestelle dede
 Op deen nameliken dach.
 Hi ghinc daer de grave lach,
 Ende wectene ute sinen slape,
 (Dat en dorste doen gheen cnape)
 85 Ende seide: »Ghi slaept al te lanc."
 Also dat de grave opspranc
 Ende sprac: »Wies daer?" — »Ic bent," seit hi,
 »Ghisebrecht. Also scone weder alst si,
 So slaepti te langhe vele:
 90 Ghi sout utevaren met vederspele,
 Want tweder es also scone."
 Als de grave hoerde tgone,

Sprac hi: » Ic hebbe te langhe gheslapen,
Roept mi enich van minen cnapen."

98 — » Ic salt doen," sprac hi doe,
Ende seide den camerlinghe toe:
» Gaet tuwen here, ende sect hem dat,
Ic ride voren uter stat;
Latene comen als hi wille."

400 De grave ne bleef niet stille.
Hi seide: » Heer Ghisebrecht, hier inne
Sal ic u sinte Gherden minne
Geven, eer wi hene riden."
Men brochte wijn ten selven tiden.

408 De grave hiet scinken den wijn,
Ende seide: » Drinct vander hant mijn
Sinte Gherden minne ende vaert wel."
Doe nam de verrader fel
Den wijn van des graven hant,

410 Ende keerde hem omme te hant,
Ende seide: » God hoed u! ic ga varen."
De grave de hiet sonder sparen,
Dat men sadelde al de paert,
Zonder beiden, metter vaert.

418 Sijn neve Jan, sgraven zone
Van Henegouwen, vernam tgone,
Ende hiet sine perden sadelen alle.
Hi pensde lettelt vanden ghevalle,
Dat hem in de vaert ghesciede.

420 Gheraert van Vorne ende lettelt liede
Reden metten Grave doe.
Hi sprac sinen cnapen toe:
» Volghet mi, als ghi sijt ghereet,
Ic vare voren." Ende hi leet

428 De straten mitten tweekinden,
Diene bede gader minden.
Hi reet voren ter poorten uut
Blidelike sonder gheluut.

Doe hi op de weide quam,
430 Sach hi voer hem ende vernam
Den heer van Woerden houden daer.
Als hi sijns wort ghewaer,

- Reet hi tot hem , omdat hi woude
 Vraghen , waer hi riden zoude.
- 133 Doe hi aldus quam ghevaren ,
 Voeren teghen hem tere scaren
 De van Woerden entie van Amestelle ,
 Gheraert van Velsen de morder felle ;
 Daer quam Aernt van Benschop ,
- 140 Ende Gheraert van Craienhorst inden hoop ;
 Willem van Teilinghen quam der mede ,
 Ende Willem van Zaenden daer ter stede ;
 Daer quam oec mede menich man ,
 De ic ghenoomen niet en can.
- 143 Als si hem quamen dus te ghemoet ,
 Hevet hise alre eerst ghegroet.
 Herman van Woerden reet hem ane ,
 Als dene wille hadde te vane ,
 Ende grepen biden breidel zaen.
- 150 » Uwe hoghe spronghe sijn ghedaen ,
 Ghine sult niet meer der voeren driven ,"
 Sprac hi , » Heer meester ! ghi moet bliven
 Onse ghevanghen , wien lief of leet."
 Ic seg u , dat ic seker weet ,
- 153 Dat de grave hilt over spel ,
 Want hi loech , dat wetic wel ,
 Ende andworde den fellen man :
 » Help ," seit hi , » in ben nochtan."
 Arnout sprac : » Bi Gode , ghi sijt !
- 160 Ic moet nu op dese tijt
 Uwen sconen sperwaer draghen ,
 U te lachtere ende uwen maghen."
 Den sperwaer hi doe gheprant ,
 Ende namen hem vander hant.
- 163 De grave sloech de hant ten swerde ,
 Als de ghene de begheerde
 Hem te werne , mocht hem gheskien.
 Gheraert van Velsen trac mettien
 Sijn zweert ende swoer. » Bi Gode !
- 170 Ghi moghet dat ghemaken ode ;
 Ic sla u tsweert tote inden tanden !"
 Dit mochte den grave seer anden ,

- Datten Gheraert wilde ontliven.
 Daer most hi ghevanghen bliven,
 175 Wast hem lief ofte leet.
 Een knape daer tusschen reet,
 De met Janne daer was comen,
 Ende hadt hem gheerne benomen.
 De knape wort daer ghewont sere,
 180 Ende sijn paert ten selven kere
 Wort gheslegghen inden hals.
 Dese knape, als ende als,
 Pijnde hem te weerne ende niemant el.
 In can gheweten hoet ghevel,
 185 Dat si de kinder lieten riden.
 Hadsise ghevaen ten selven tiden,
 Si waren al te boven bleven.
 Ic wane wel, dat si beneven
 Deen den anderen ter stat waert reden.
 190 Si hadden goede paerde bescreden,
 Ende reden sere ter stat waert,
 Wat ghelopen mochte de paert.
 Als si quamen in de stat,
 Ende men daer ghevreeschede dat,
 195 Waren de vreende tonghemake,
 Alst billic was, om sulke zake.
 Die viende waren an dander zide
 Van deser vanghenessen blide.
 Si voeren te Muden metten grave,
 200 Ten huse, dat hi met siere have
 Hadde ghecocht ende doen maken.
 Hem dochte doe in allen zaken,
 Dat si wel hadden ghevaren.

 Dat volc wert al in roere
 205 Ende verwoet om dese voere.
 De Kenemaren entie Vriesen mede,
 Ende Waterlanders voeren ter stede,
 Daer men hem dede verstaen,
 Dat haer here lach ghevaen:
 210 Dat was te Muden. Doe siere quamen
 Mochten si doen ghene vramen,

- Want dat volc was sonder hoves,
 Ende lettelt of niet, des gheloves.
 Si voeren dolen op de zee,
 215 Daer IV, hier V, daer III, hier twe,
 Recht als volc dat wilde ontsinnen.
 Doe dit vernamen de van binnen,
 Seidsi ten grave: » Doet u liede
 Keren. Waert dat ons messiede,
 220 Ghi souter selve om sterven mede."
 De grave sende staphans ter stede
 Enen brief, ende ontboot
 Sinen lieden clene ende groot,
 Dat si thuus al stille zaten:
 225 Hi hoppede cortelike der baten,
 Dat hi met minnen soude comen uut.
 Dat volc wart doe so luut,
 Dat wel na al was verdovet.
 » Gods hat hebbe dies ghelovet!"
 230 Spraken douden metten jonghen:
 » Sine hebben hiertoe bedwonghen.
 Dus ne sulsi niet ontgaen."
 Als de verraders dit verstaen,
 Waren si te blivene niet bout,
 235 Ende wildene voeren in haer behout
 Verre in een ander lant.
 Die van Naerden vreeschdent te hant,
 Ende leiden hem ene laghe.
 Recht opden vijften daghe
 240 Souden sine voeren haerre vaerde,
 Ende settene op enen paerde,
 Ende bonden hem sine voete
 Ondert paert wel onsoete,
 Ende enen hantscoe in den mont.
 245 Dat seide mi deent was cont,
 Ende diene dus ghebonden vant.
 Doe voerden sine altehant,
 Tote dat si bi Naerden quamen.
 Doe saghen si ende vernamen
 250 De liede ligghen in dat coren.
 Gheraert van Velsen de reet voren.

- Ende vraghede hem , wat si sochten.
 Dandre seiden : Dat si brochten ,
 Dat wildsi hebben , dat waer de grave ;
 255 Dan wildsi laten doer gheen have.
 » Dan sal niet wesen ! » sprac Gheraert ,
 Ende warp omme metter vaert.
 Hi trecte tsweert ende wilde slaen
 Den grave , de hem pijnde tontgaen.
 260 Hi waende tpaerdekijn springhen soude
 Over den vliet , ende also houde
 Viel dat paert metten grave
 Inden sloot. Gheraert sat ave ,
 Ghetrects sweerts , ende ghinkene slaen.
 265 De grave mochte niet ontgaen ,
 Want hi ant paert was ghebonden.
 Daer stac hine ten selven stonden
 Metten sweerde door den live ,
 Ende gaf hem wonden meer dan vive.
 270 Oec stac hine int herte , dats waer ,
 Dat ment vant al openbaer.
 Si gaven hem ten selven stonden
 So diepe ende so vele wonden ,
 Dat hi daer den gheest opgaf ,
 275 Eer de van Naerden wisten der af.
 Doe sijt vernamen liepen si toe ;
 Ende Gheraerde van Velsen was doe
 Sijn paert so verre van hem ghegaen ,
 Dat hijs niet en mochte vaen.
 280 Een sijn knape gaf hem sijn paert ,
 Daer hi mede ontreet ter vaert :
 So deden de op paerde waren.
 Ente knape wert bevaren
 Van dien van Naerden , de niet en beiden ,
 285 Dan sine op enen rade leiden ,
 Ende hebben hem sine lede tebroken.
 Dus wart de grave eerst ghewroken.
 Doe si den grave vonden doot ,
 Hadden si alle rouwe groot ,
 290 Ende namen den doden met zericheden ;
 Si droegene van deer stede

- Tere ander stat, daer sine ontleden,
 Ende balsemden ende bereden,
 Ende leidene in een scrine,
 295 Daer menich mede doghede pine;
 Ende scepeden kortelike daer naer,
 Ende voerdene tote Alcmaer;
 Daer settemen inden chore.
 De wonder horen wil, de hore.
 300 Twe winde waren hem ghegheven
 Van siere nichten, de bi hem bleven,
 Waer hi ghinc of waer hi stont.
 Oec was mi ghemaect cont,
 Dat si liepen mede ande vaert,
 305 Daer de grave ghevangen waert,
 Ende oec mede al tote Muden,
 (Dit merkeden ende zaghen vele luden)
 Ende bleven daer tote op deen dach,
 Datmen hem gaf den dootslach.
 310 Doe sine voerden, liepen si mede:
 Recht aldaer ter selver stede;
 Doe menne moorde, si saghen toe.
 Als hi doot was, si ghinghen doe
 Bi hem ligghen bede gader,
 315 Alst kijnt doet biden vader.
 De van Naerden vondense daer,
 Als men mi seide over waer.
 Doe men den grave voeren soude,
 Si quamen ten scepe also houde,
 320 Ende spronghen in ende voeren mede
 Al tote Alcmaer in de stede.
 Doe si quamen tot Alkemade,
 Ghinghen si sitten bider bare
 Ten voeten voer den outaer;
 325 Ic sachse beide sitten daer.
 Oec seide mi een garsoen,
 Dese verwaerde in dit doen,
 Dat si ghevast hadden so langhe,
 Dat hi hem beiden bi bedwanghe
 330 Moste gheven zoete melc.
 Oec so seide hi mi, dat elc

- Gheen vanden twee eten wouden ;
 In weet hoet quam ende bi wat scouden ;
 Binnen langher tijt daer naer.
- 333 Dus bleven si beide aldaer
 Toter wilen enten daghe,
 Dat menne groef met groter claghe.
 Doe dedemense beide wech leden,
 De node van danen wilden sceden.
- 340 Hadden si ghemoeten, si waren bleven
 Ligghende, wanic, al haer leven.
 Kerstijn menschen, hoer dit wonder,
 Dat de hondekijn bisonder
 Minden haren heren alsoe,
- 345 Dat si bi hem bleven doe,
 Daer meene vinc ende sloech,
 Daer togheden si hem ghenoech ;
 Dat sine minden van rechter scout ;
 Maer de morders waren so bout,
- 350 Dat si morden haren rechten here,
 Die hem ghedaen hadde menich ere ;
 Te menigher tijt, te menigher stonde:
 Hier waren si quader dan de honde.
 Al hadde hi te voren misdaen,
- 355 Jane hadden si de zoene ontfaen
 Ende was vergheven alte male,
 Ende scenen vreende also wale,
 Als enighe liede mochten wesen.
 Dus so dinket mi bi desen,
- 360 Dat honde niet en sijn so quaet ;
 Es hem ghedaen enighe misdact
 Van sinen here, hoe groot het si,
 Hi coemt tot hem, op dat hi
 Hem anespreket vriendelike,
- 365 Ende verghevet hem ewelike,
 Al hadde hi hem ofgeslegen den voet.
 Maer dese moederen verwoet
 Hebben haren here verbeten:
 Hem niet allene, suldi weten ;
- 370 Maer hem selven ende menighen man ;
 Als ic een deel segghen can ;

- Ende onbinden sal hier naer,
 Daert stede hevet al openbaer.
 Kindre, maghe sijn onteert,
 378 De an haer doen hem hebben ghekeert;
 De noch an haren doene hem houden,
 Sullen verraders sijn ghesconden
 Alle daghe de si leven,
 Ende met hem sijn verdreven
 380 Uut haren lande, uut haren goede:
 Des mach hem wesen wee te moede;
 De der moert onsculdich sijn.

DE PASTOOR VAN VELTHEM.

Spiegel Historiael.

Dr. JONCKBLOET, *Gesch. der Mnd. Dichtk.* III. 188—210.
 LE LONG, *Spiegel Historiaal van Lodewijk van Velthem.*

Deze wereldkronijk, welke een uitvoerig verhaal van de gebeurtenissen van 1248—1316 bevat, en als een vervolg van Maerlants Spiegel Historiael kan beschouwd worden, werd vervaardigd door eenen geboren Brabanter, in 1304 kapelaan te Sichen en in 1313 pastoor te Velthem, wiens naam ons geheel en van wiens levensgeschiedenis ons weinig bekend is. In het jaar 1293 was hij te Parijs wellicht als student, wellicht aan 's konings hof, daar hij reeds toen en ook later in de gelegenheid was met invloedrijke edelen over staatsaangelegenheden te spreken. Ook reisde hij veel, om welke reden is ons onbekend, daar hij over het doel dier tochten voorbedachtelijk schijnt te zwijgen. De zes eerste boeken voltooide hij den 14den Augustus 1316, en schijnt de twee overigen kort daarop geëindigd te hebben.

Hij vervaardigde zijn werk op verzoek van zekeren Jan Visier, voor een heer van Voorne, in het land van Daalhem, onder het bisdom Luik, bij wien hij als huiskapelaan hoopte geplaatst te worden.

Hoogst waarschijnlijk is Dr. Jonckbloets gissing, dat de pastoor van Velthem het onafgewerkte of niet uitgegeven gedeelte van Maerlants Spiegel letterlijk in zijn werk heeft opgenomen, en wel bepaaldelijk de drie eerste boeken van deze vijfde partie uit Maerlants slot zijn samengesteld, aangevuld met groote stuk-

ken uit Heelu en andere onbekende bronnen, en dat het eigen werk van den schrijver zich tot de gebeurtenissen van 1300—1316 bepaalt.

HUWELIJKSFEESTEN VAN KONING EDUARD I. VAN ENGELAND.

B. II. c. 15—20.

Hoe die coninc Edewerd een wijf nam, ende vander feesten die men daer dreef. I.

- In desen tide dat dit gesciede,
 Daer ic nu af hier bediede,
 So was een sake sonderlinge
 Alse van huwelike dinge;
 5 Want hier vore had gesant
 Edewerd in Spaengenlant
 Ane den coninc deser gelike,
 Of hi hem in huwelike
 Siere dochter geven wille nu.
 10 Dese liede quamen, seegic u,
 Recht doemen dese stat
 Gewonnen hadde, ende brachten dat
 Die coninc van Spaengen gaerne soude
 Siere dochter geven, opdat hi woude.
 15 Om dit so was geverst aldaer
 Van dien gevangen overwaer,
 Datmer niet en over rechte;
 Maer die coninc beval bedechte,
 Datmense vaste hoeden soude;
 20 Ende werd oec, dat bi yemens scoude
 Enich van hem ontginge daer,
 Ic soude den genen rechten so naer,
 Dat diet sagen [nem]meer vordan
 Hem lieten ontgaen gevangen man.
 25 Die stat heeft hi oec bewaerd,
 Ende daer in geset mede ter vard
 Met siere hand alle gerechte,
 Die die stat selen berechten,
 Ende hueden vort van caesualle.
 30 Dus trac die coninc daen met alle
 Jegen sine bruut, God weet,

- Die men hem brinct jegen gereet.
 Dus quam dese huwelyc toe,
 Daer menich om blide was ende vroe:
- 33 Feeste was daer in allen sinne.
 Te Lonnen was si vort binnen,
 Daer was hi sekerst na sijn verstaen,
 Want hi was daer eerst ontfacen,
 Doen hi ongeweldich was
- 40 Synes lants, alsiet hier voren las.
 Dansen, reyen, singen, springen,
 Hets niemen diet mochte vortbringen
 Die feeste die de stede dreef.
 Die gene, diet dLatijn bescreef,
- 45 Seide so vele van deser saken,
 Dat ongelovelyc waer in spraken;
 Want so grote behagelhede
 Alse men daer dede in die stede,
 Dadict u also verstaen,
- 50 Gine gelovets niet sonder waen.
 Alle dagen, al VIII dage unt,
 Was in die stat dmeeste geluut
 Van trompen, vedelen ende tambusen,
 Sitolen, harpen; in allen husen
- 55 Van der stat was sonderlinge spel.
 Hoe soude men dit toebringen wel,
 Dat ment al mocht gescriven
 Die feeste, die si onderlinc driven,
 Die van der Stat? — Ens lichte niet.
- 60 Ic late bliven alsoet gesciet,
 Ende scrive vanden coninc vord,
 Van dingen die te hem behord.
 Des conincs feeste was dusgedaen:
 Daer mochte uut ende in gaen
- 65 Wie dat wille ende ongeheten;
 Ende spelen, dansen, drinken, eten,
 Dit was niemen daer wederseit.
 Binnen der feeste werd daer geleit
 Ene tafelronde van ridderen ende cnapen;
- 70 Dat wie so wille mochten der wapen
 Dragen ende joesteren mede.

- Daer was gemaect na den sede
 Een spel, na art van den coninc,
 Ende geordineert also die dinc,
 75 Ende uutgescoren die beste saen,
 Ende genoemt daer sonder waen
 Na die heren van ouden stonden,
 Diemen hiet vander Tafelronden.
 Oec hadde die coninc geheten te voren
 80 Cnapen, die daer soudon doen horen
 Neuwe boetscape ute alle lande,
 Van stride, van orloge althande;
 Ende hoemen vermane van desen
 Elken ridder, die uitgelesen
 85 Ware na siere werdichede,
 Dat hi bescudden vare die stede,
 Oft dien casteel ofte dat lant,
 Daer hem die bode af dade becant.
 Dit hadde die coninc met vorrade
 90 Gemaect so vast ende so gestade,
 Dat elc sijn recht houden sal,
 Na dat men daer ordinieren sal;
 Ende swoerent daer opter stede,
 Te houden na coninc Arturs sede
 95 Dat spel ende die tafelronde.
 Maer sine wisten niet ter stonden,
 Noch en horden hem oec niet
 Van dat die coninc sinen cnapen hiet,
 Dat men int spel soude vortbringen
 100 Van allen steden die werringen,
 Die hem letten ende die hem deren;
 Ende dat si om dit verweren
 Selen sijn gemanet daertoe,
 Dat sijt daer moeten geloven alsoe,
 105 Oft si selen met scanden groot
 Ontwijst sijn daer al bloet
 Van haren gesellen. Dus waest daer
 Geordineert daer al vorwaer.

*Hoe die tavelronde began, ende van den heren
vander tavelronde. II.*

- Die coninc es uutvertoghen voren,
Ende die ter tavelronde behoren
Troocken uut al met geweldē,
Ende alle dese heren quamen ten velde;
5 Daer dat spel was op geleit.
Also hier vore es af geseit,
So vercoes daer elc den sinen:
Haer vromicheit sal daer nu scinen.
Daer was Lanceloet ende Walewein,
10 Ende Perchevael ende Eggrawein,
Ende Bohort ende Gariet,
Ende Lyoneel ende Mordret,
Ende een Keye was daer gemaect.
Dese ende andere, (wat holpt ontsaect?)
15 Die hiertoe waren gecoren,
Waren verre best geboren,
Ende die meeste vanden rike.
Dit was een mergens tidelike
Dat dit was begonnen:
20 Recht int opgaen van der sonnen
Began die tafelronde aldaer.
Het was scone weder ende claer,
Ende daer waren vrouwen ende joncfrouwen,
Die dat spel soudē anescouwen.
25 Daer was oec geboden in al Ingelant:
Die daer comen wilde opt sanct
Te brulocht ende tesen spele,
Dat hire comen mochte wele,
Sonder toren ende verdriet;
30 Al ware enige dinc gesciet
Hier vormaels, dat soude men laten staen,
Tote dat die feeste waer gedaen.
Om dit so quam daer menich man
Dat grote spel te siene an:
35 Hets een wonder te verstaene
Wat daer volcs was comen ane.
Nu sijn die dinge toecomen,

- So dat elc daer heeft genomen
 Spere in hant, ende reden daer
- 40 Starke joeste openbaer.
 Die heren vander tavelronden
 Hilden hem te dien stonden
 Te gader, dat verstaet nu wel;
 Al waest dat den enen mesvel,
- 45 Die ander wraect daer optie stat.
 Om dit maecten si daer mat
 Menigen man in corter stont.
 Key ward daer een luttel gewont,
 En dat ward daer al willens gedaen,
- 50 Want welsi XX sonder waen
 Jonger liede hadden hem beraden,
 Dat sy Keyen souden scaden
 Ende scande doen ende al te spele,
 Om datmer secgen soude vele
- 55 Van outs ende borde maken:
 »Hier scinen noch wel Keys saken!»
 Dit werd ginder soe toebrocht,
 Dat Keye welna had becocht;
 Want eer hi hem verwinnen liet,
- 60 Om dat men Keye daer hiet,
 Ward hem geslegen een wondekijn;
 Ende hem waren oec die daremgerden sijn
 Ontwee gesneden ende van sinen gereide;
 Doen werd hi daer al sonder beide
- 65 Van sinen orsse so gesteken,
 Dat hem dochte die hals breken.
 Om dit werd ginder gerochte groet
 Met roepen: »Der Keye heeft noet,
 Hi leit ende tumelt op dat sant:
- 70 Mi donct, hier werd wel becant
 Van sinen daden die hi pleget!»
 Dit werd ginder dicke geseget.
 Daer ward om gedreven feeste,
 Daer loegen omme al die meeste,
- 75 Doen si geware worden das,
 Dat hi niet sere gequetst en was.
 Die coninc ende die coninginne

- Warens blide in haren sinne,
 Dat dit also was gevallen.
- 80 Die coninc geboet doen hem allen,
 Dat genoeg ware. » Laet ons eten
 Varen te hove. Dit spel vermeten
 Es recht ná Arturs wesen comen.
 Nu laet ons dit vort begomen,
- 85 Dies gelike dat hi plach.
 Elc doet tsine oft hi mach!"
 Dus geloefdense noch alle daer
 Dit te volbringen openbaer.

*Vanden etene ende vanden genen die daer
 boetscap bringen. III.*

- Dus sijn die heren te hove gevaren,
 Daer men genen oost sal sparen
 Van dat men drinken mach ende eten.
 Die coninc es tere tafel geseten,
- 5 Entie heren van der tavelronde
 Dede die coninc ter selver stonden
 In sittenen sitten oec daer mede,
 Gelijc dat coninc Artus dede,
 Alse hi feeste hilt, dat wi gelesen
- 10 Dicke hebben. Gelijc oec desen
 So dede Edeward nu, God weet;
 Die ridders sitten daer gereet.
 Menich minsce volgede daer naer
 Om die feeste te siene daer,
- 15 Ende al die wilden mochten mede
 Eten ende drinken daer ter stede;
 Maer daer was menich die niet en at,
 Om die feeste te siene bat.
 Dus als die ridders waren geseten,
- 20 Ende men vortbrachte teten,
 Ende teerste gerechte was gedaen,
 Dede die coninc ane enen venster slaen
 Met ere roede een der cnapen,
 Om een gestille daer doen maken:
- 25 Doe sweech al dat ginder was.
 Die coninc sprac doen na das:

- » Bi mire cronen sweric dit word,
 Eer hier heden gerecht comt vord,
 So moet ic niemare hebben vernomen!
- 30 —» God geve datse ons moete vromen!
 Spraken die heren die daer saten.
 Niet lange daerna quam utermaten
 Sere gereden een wonderlijk cnecht,
 Ende met bloede bespringet echt
- 35 Al versch, ende reet ter taflen alsoe,
 Endé sprac den coninc ierstwerf toe:
 »Versaect coninc ende oec blode,
 Ende die hier sitten bi u! Hoe node
 Souden si comen daer men soude striden;
- 40 Ic sie wel, coninc, nu ten tiden,
 Dat si sitten al versaect;
 Siet, hoe die gene sit ende traect
 Onverweect met sinen hode,
 Ic wane hi vechten soude wel node
- 45 Enen camp teghen hem tweek! —
 Her coninc, gi sit hier al in een
 Met uwer feest, ende u lant
 Es den Waloyzen bat becant
 Dant u es cont! Waer toe eest goet,
- 50 Dat gi coninc heten doet?
 Ic moet u seggen nu ter stont:
 Siet hoe ic bem gewont
 Ende bebloet om uwe sake!
 En doedi hieraf gene wrake;
- 55 Ic secge, dat gi geen coninc sijt.
 Ende die hier sitten nu ter tijt
 — Bi uwer siden eten ende drinken,
 God hi moetse alle scrinken,
 Of si mi niet helpen wreken
- 60 Over die Waloyse! — Na dit spreken
 Antwerde die coninc: »Bode, God weet,
 Datti mesdaen es dats mi leet;
 Ende bi mire crone besweric di toe;
 Dat ic dat sal wreken soe,
- 65 Dat mens nimmermere sal gewagen;
 Oft ic bliver selve verslagen!

- Doe spraken die vander tavelronden
 Alle gader ute enen monde:
 »Here coninc, wi willen mede varen
 70 Met al onser macht ende hulpen twaren;
 Ende die u hier toe oec gebrect,
 Wi willen datmen hem dogen uutstect.”
 Dus hadde die coninc daer een belof
 Van den genen, die hem of
 75 Daer voren dicke ware gegaen.
 Die coninc heefse nu bevaen
 Ende noch sal bestriken meer,
 Eer die maeltijt doet sinen keer.

Van den selven meer. IV.

- Doen gesproken waren dese word,
 Bracht men dander gerechte vord
 Met groter feeste, want overwaer
 Om dese botsscap was lettelt daer
 5 Gesorget; maer daer was gedient,
 Gelijc dat een man doet sinen vrient.
 Doen derde rechte werd gedregen,
 Heeft die coninc echt geslegen
 Met ere roede an die want,
 10 Ende sprac daerna al te hant:
 »Noch soudic gerne niemare horen,
 Wilse ons yeman bringen voren,
 Eer wi mere vorwerd aten.”
 Gene ridders die ginder saten
 15 Toefdent alle daer ter steden.
 Niet lange daerna so quam gereden
 Een knape op enen somer ter stonden,
 Dien hande ende voete waren gebonden,
 Ende den breidel in sinen arm;
 20 Dese maecte groet gecarm,
 Ende quam aldus in dien zale
 Vore die tafle, daer altemale
 Die vander tavelronden sijn geseten:
 »Deus! hoe gerne soudic weten,”
 25 Sprac die gene, »wat heren dit waren,
 Die hier sitten in deser scaren,

- Ende berechten een der dinc,
 [Daer mi therte meest toe hinc."]
 [Doe sach hi omme al den rinc,]
 30 Ende began daer op ten coninc,
 Ende so vort tote Lancelote:
 »Ja!" seit hi, »sint dat dese genote
 [Mi niet en connen helpen wale,]
 [Ende niet en achten mire tale,]
 35 So willic Lancelote clagen dan
 Mijn verdriet, ende els genen man.
 Hi sal mi wreken, wetic wale!
 Nu maecs den coninc nember tale,
 Want hine can hem selven berechten,
 40 Wat soudi dan over mi vechten?"
 Doen sprac die gene Lancelote an:
 »Lancelot van Lac, edel man,
 Ic groete u vor den besten een,
 Dien die sonne nie besceen;
 45 Ende oec vor alle die hier sijn
 So groet u die herte mijn.
 Lancelot, here, verstaet dit word:
 Ghi moet hier selve comen vord,
 Ende mi van derre noet ontbinden.
 50 Van allen sheren conincs gesinden
 Sone heeft niemant macht gemene
 Dit te doene dan gi allene;
 An u staet mijn toeverlaet!"
 Mettien Lanceloet opstaet,
 55 Ende ontbant den genen daer.
 Als hi ontbonden was, daernaer
 Gaf hi Lanceloet metter spoet
 Ene lettere, daer in gescreven stoet:
 »Die desen cnape heeft ontbonden,
 60 Hem ontbiet ten selven stonden
 Die coninc van Irlant, dat hi es
 Een valsch ridder, des sijt gewes,
 Ende een verrader ende een quaet;
 Ende dar hi oec wreken dese daet,
 65 Die dien gedaen es dien hi ontbant;
 Comme optie zide van Ingelant,

- Optie side te Gales werd,
 Daer vint hi den coninc onvervaard
 Van Irlant met sinen lieden opt lant,
 70 Tontbeidene sgeens diene onthant.
 Wie hi oec es onder die sonne,
 Van wat geslachte, van wat connen,
 Hoe vrome, hoe starc, hoe rike hi es,
 Hi vint mi daer, sijt seker des!"
- 75 Doen dese lettre was gelesen,
 Werde Lancelot hier af in vresen
 Ende versacct. Doe sprac Walewein:
 »Lancelot, wi selen comen int plein,
 Met u te wederstane dese dinc;
- 80 Ons sel oec helpen die coninc
 Met siere macht te deser verd."
 Die coninc sprac: »Sijt onvervaard,
 Dat ic hier yemen sal gebreken;
 Ic sal elken hulpen wreken
- 85 Sinen ween ende sinen scande.
 Gelijc dat Artur in allen lande
 Voer om die vander tavelronde,
 Al diergelijc wil ic ter stonde
 Met elken riddere oec nu varen;
- 90 Van allen sticken die si selen baren
 In dit spel al sonder vresen,
 Daer willic een geselle af wesen.
 Oec willic dat gi dat oec mi
 Geloeft, ende doet als ridderen vri."
- 95 Dit geloefdense alle daer.
 Doe sprac die coninc ten bode daernaer:
 »Vrient, welc tijt dat Lancelot heeft vernomen,
 Dat die coninc van Irlant es comen
 Ter stat, daer du af seges teken,
- 100 Lancelot sal di comen wreken."
 Die bode bedancten sere van desen.
 Dit latewi nu aldus wesen,
 Ende scriven van der feesten vord,
 Dier gi genoeg niet hebt gehord.

Van den derden bode die wonderlijk gemaect was. V.

- Nu was ginder bliscap groet
 Onder alle die genoet;
 Men brachte die gerechten vord;
 Also also ter feesten hord.
- 8 Twee gerechten brachtmen daer,
 Dene vore ende dandere naer,
 Eer die coninc spreken wille;
 Doe riep hi sere: »Hout al stille!
 Ic wil eer niemare hebben gehort,
 10 Eer men enich gerechte brinct vort."
 Si loefdent alle die saten daer.
 Niet lanc was dit geseit, daer naer
 En quam ene lelike creature,
 Die nie was na wives figure
- 15 Gemaect, want die nese van hare
 Was eens voets lanc openbare,
 Ende meer dan ere palme breed;
 Die oren waren haer, God weet,
 Gelijc van den esel die oren;
- 20 Vlechten hadsi achter ende voren,
 So dat si toten gordele gingen;
 Si scenen so grof daer si hingen
 Als peerts vlechten of grover vele
 Enen crop hadse onder die kele
- 25 Also een gansey es groet;
 Den hals lanc ende herde roet
 Den mont wijt ende ongescepen
 In dene side haddi begrepen
 Die kinnebacken toten oren toe
- 30 Hi ginc op in weet hoe,
 Ende stont slem opwerd wide ontdaen;
 Die tande, die men daer in sach staen
 Waren som swerd ende som wit,
 Ende vingerlanc, dat qualijc sit,
- 35 Rageden heruut twee tande groet.
 Op een perdekijn dat was roet
 Quam si gereden, dat mager was;
 Ende dat houte oec, sijt seker das,

- Achter ende vore herde scre.
- 40 Dese joncfer met enen corten kere
 Es comen vor die tafel gereden,
 Daer mense ansach te selsenheden;
 Want wonderliker vorme vort an
 Sone hadde gesien geen man.
- 45 Die joncfer die men in Perchevael vint
 En geleec derre niet een twint,
 Soe selsen so was dese gescepen.
 Nu hort watse heeft begrepen
 Te segene onder die genote:
- 50 „Wetti,” seit si, „wien ic groette
 Vor alle die sijn in dien zale:
 Dat es den here Perchevale;
 Hem so groetic vor u allen!
 Ic weet alle dinge die gevallen,
- 55 Ende alle u meninge sonder waen
 Soudic u hier wel doen verstaen;
 Ende wie dat elc es geheten
 Na der tavelronde vermeten:
 Lanceloet, Perchevael, Walewein,
- 60 Mordret, Keye ende Ecgrawein,
 Ende Gariet ende dander mede,
 Die hier sitten in die stede;
 Dits mi al cont op dese ure.
 Nu hort hier vort mine avonture,
- 65 Die ic u allen bringe te voren
 Die ter tavelronde behoren:
 Perchevale sprekic irst ane,
 Ende doe hem hier nu te verstane,
 Dat hi te Licestere vare saen,
- 70 Daer mach hi prijs ende lof ontfaen
 Vor dien casteel, ic secge twi;
 Want hi wilt dwingen die hem bi
 Sijn geseten ende asselgieren;
 Seldi in eniger manieren
- 75 Prijs bejagen, dat sal daer wesen.
 Ende trecti achter oec van desen,
 Ic sal u lachten in allen hove,
 War ic come, van uwen love!

- Walewein, ic groete u mede,
 80 Ende seg u, dat te Cornuaelge in stede
 Ompays es, dat moetti keren,
 Tusscen die gemeente entie heren,
 Om die liede dier liggen gevaen,
 Die den coninc hebben mesdaen;
 85 Want uut dadense die heren gaerne,
 Entie gemeente staet te werne,
 Ende Ridsard die coninc heeft daer gesint
 Om die gevangen, si u bekint.
 Here Walewein, nu vart daer saen,
 90 Ende helpt der gemeente dit wederstaen;
 Ende doedijs niet, so seegic twaren,
 Dat gire niet en dorret varen
 Van bloetheden, dat si u cont!"
 Walewein die doe opstont
 95 Seide: »Bi trouwen, dit sal ic wreken,
 Oft mi sal mijn scilt gebreken,
 Ende mijn goede swerd, God weet!"
 Perchevael stont op oec gereet,
 Ende seide: Licestre soudi winnen
 100 Optie gene van daer binnen,
 Oft hi souder sterven voren.
 Doe mocht men in die sale horen
 Groet geruchte ende groet geclanc;
 Het stont al op eer yet lanc
 105 Om dit wonder dat daer was.
 Die joncfer maecte haer na das
 Uter zale, dat si u cont,
 Die wile dat gerucht stont,
 Ende es hem dus van daer ontgaen
 110 Dat niemen en weet sonder waen.

*Van der joncfer noch ende hoe dat hof
 sciet. VI.*

- Also dese joncfer was uter zale,
 Const si daer die pade wale;
 Si was ontsloopen saen,
 Ende heeft die paruren afgedaen;
 5 Daer si mede ontlicsent was.

- Dese joncfer, daer ic af las,
 Was een van des conincs cnapen;
 Entie coninc had dese wapen
 Ende dit ansicht ende dit hoeft
 10 Heymelike doen maken, des geloeft,
 So dat na een joncfer sceen.
 Ende alle dese worde overeen,
 Die dese boden brochten vort,
 Hadden si van den coninc gehort,
 15 Ende gevest oec herde wale.
 Doent geruechte in den zale
 Leden was, vraechden men daer nare,
 Waer die lelike joncfer ware.
 Daer liep so menich soeken gaen,
 20 Maer si was hem allen ontgaen.
 Om dit werd noch geruchte groet;
 Men wilde daer seggen nu al bloet,
 Dattie quade geest had gewesen.
 Die coninc, die wel wiste van desen,
 25 Ontgaeft hem allen ende seide daer:
 »Ic secg u, heren, dit overwaer,
 Dese aventure, die gi saecht hier,
 Die quam bi onser feesten fier:
 Dat wetic wel ende bens wijs,
 30 Wildewi noch staen in den prijs
 Der heren van der tavelronden,
 Ons soude comen te enigen stonden
 Boetscap die nu blivet achter.
 Wildewi wreken elkes lachter,
 35 Ende men dat gevreist int lant;
 Ons soude comen genoegh te hant
 Selsenhede van dien, van desen."
 Doen seidense alle: »Het mach wel wesen!"
 Dus brachten daer die coninc toe,
 40 Dat si moesten, sine weten hoe,
 Hem hulpe doen van allen saken,
 Die hem in sijn lant gebraken,
 Ende som oec jegen haers selfs mage.
 Die coninc ne was hier toe niet trage
 45 Dit te vervorderne, dat verstaet:

- »Gi heren,» seiti, »geeft mi raet!
 Gi wet wel, ic heb geloeft diere
 Jegen Gales te vechten sciére;
 Help mi diergelike hier nu,
 50 Alse gi wilt dat ic helpe u.
 Hulpti mi wel, ic segt u bloet,
 In ga u of in gere noet.
 Van al. dat gi hebt geloeft,
 Daer willic vore setten mijn hoeft;
 55 Indien dat gi getrouwe wilt wesen.”
 Si antwerden hem: »Van allen desen;
 Daer gi ende wi beroepen af sijn,
 Set ons daer af een termijn,
 Wi wilden dan sijn gereet
 60 Met u te volbringen onsen eet
 Met al onser macht, dat verstaet;
 Ende die ons hier toe asgaet,
 Dien selwi houden over viant.”
 Des gaven si haer trouwe te hant.
 65 Ende hi geloefden daer met
 Bi siere kerstenliker wet,
 Dat hise van der uren sal
 Houden over sine gesellen al.
 Dit geloefdense weder daer.
 70 Doen werd die dach geset daer naer,
 Binnen XIII nachten in termine
 Te Cornuaelge vor die stat te sine,
 Ende van daer te Gales ward,
 Ende Irlant mede in die vard;
 75 Ende dat si warneert comen,
 Datsijt mogen begomen,
 Eer si weder omme keren;
 Dit geloefden daer die heren.
 Dus es dif hof gesceden,
 80 Ende elc voer thuswerd hem gereden;
 Dat hem gebrac daer sonderlingen.
 Nu hort een lettcl van andren dingen.

LEERDICTERS.

Jan van Boendale.

D^r. JONCKBLOET, *Gesch. der Mnd. Dichtk.* III. 213—268.

D^r. DE VRIES, *Inleiding op den Lekenspiegel*, CIII—CXXVI.

P. GÉNARD, *Over Jan Boendale*.

Het Sterfjaar van Jan van Boendale. *Dietsche Warande*, IV. 303—321.

Jan van Boendale, de waardige geestverwant van Maerlant, aldus genoemd naar een gehucht in de nabijheid van Brussel, waarschijnlijk de geboorteplaats zijns vaders of zijner voorouders, werd zelf vermoedelijk tusschen 1285 en 1290 te Tervueren bij Leuven geboren en tot geestelijke opgeleid. Te Antwerpen gekomen werd hij daar sedert 1310 onder de klerken der schepensbank opgenomen, en zijn geslachtsnaam maakte daardoor allengskens plaats voor dien van Jan de Clerc. Dat hij in zijne betrekking zeer geacht en gezien was, blijkt ten duidelijkste uit de verschillende zendingen die hij ondernam. Reeds in 1312 vergezelde hij een der schepenen naar de Staten-vergadering te Tervueren; in 1324 deed hij in stads dienst verschillende reizen, als naar Brussel, Gent, Male, Aardenburg, St. Nicolaas en Brugge; in 1332 was hij tegenwoordig bij de monsterring der troepen van hertog Jan III in het kamp van Helleshem, en een jaar later bij het gevecht van ten Helleken; in 1336 was hij vertegenwoordiger der stad in een geschil tusschen den magistraat en het kapittel van O.-L.-V.; en eindelijk kwam hij in 1338 in kennis met den Engelschen koning Eduard III en den beroemden Vlaming Artevelde. In 1358 was hij nog in zijne betrekking als *clerc van der stat* te St. Wynoxbergen, waar hij gedwongen was zijn zegel te hechten aan eene gewelddadige beslissing des Graven, waarbij Antwerpens privilegien werden te kort gedaan. Wanneer hij zijne betrekking heeft neergelegd en waar hij de laatste jaren zijns levens heeft doorgebracht, of te Antwerpen of te Tervueren, is geheel en al onzeker. Hij stierf in 1365.

JANS TEESTEYE.

D^r. JONCKBLOET, *Gesch. der Mnd. Dichtk.* III. 219—239
en 253—257.

D^r. DE VRIES, *Inleiding op den Lekenspiegel*, LXXXIX—
XCVII.

De Teesteye; dat is 's dichters *Overtuiging*, is eene hevig
kastijding van den maatschappelijken toestand dier dagen, vooral

van adel en geestelijkheid, en tevens eene verheffing van de twee standen, waaronder enkel zedelijkheid en deugd waren blijven bestaan, die alleen de steun der maatschappij waren: burgerij en boerenstand. Hij droeg dit werk even als den Lekenspiegel aan zijnen beschermmer den Heer Rogier van Leeftdale op, die in 1333 overleed. Wanneer de dichter het vervaardigde is nog onzeker, of tusschen 1315—1325, of tusschen 1330—1333; het eerste is evenwel het waarschijnlijkst.

DE VROUWEN.

vs. 2631—2928.

*Vander wive selsenheyt ende dat si sijn onder
den man. XXXII.*

- Jan, ic hebbe menech woert
 Vander wive selsenheyt ghehoert:
 Ic bidde u, op dats u niet en verdriet,
 Dat ghi mi daer af wilt segghen yet,
 5 Want vele meesters scriven seden
 Van hare groter selsenheden.
 Wouter, daer af willic u dan
 Segghen een luttel, so ic best can.
 Dwijf es van naturen loes,
 10 Vrecke ende ghierrech altoes,
 Onvreedsam ende onghestadech,
 Wrakelech ende onghenadech
 Over den ghenen dien si haet.
 Haer hoverde es ongemaet,
 15 Ende die can si qualike so besluten,
 Men wertere gheware van buten;
 Ende meneghen wive dunct des,
 Dat hare ghelike niet en es,
 Ende wilt gheëert sijn vroeck ende spade;
 20 Ende als men haer des niet en dade,
 Dat soude haer duncken grote smade.
 Van sinne sijn si onghestade,
 Ende haer lachen ende haer gheween
 Dat leghet beyde bi een.
 25 Kijnsch sijn si ende ongheleert,
 Ende met haren worden saen ghekeert,
 Ende saen gheloven si datmen hen seyt;
 Daer om es den wiven ontseyt

Te comene tot vroeden rade ,
 30 Beyde in hoven ende in stade ;
 Hare ghetughe en heeft macht enghene ,
 Ende si en mach oec niet allene
 Nieman vermomboren , also die wet
 Ende dlantrecht heeft gheset.

35 Ende prelatye oec mede ,
 Om hare onghewarechede ,
 Ridderescap ende priesterscap met ,
 Dese sijn hen beyde ontset.
 Gherne vernemen si vele ,

40 Eest in ernste of in spele ,
 Weder het si quaet of goet ;
 Ende onlanghe , des sijt vroet ,
 Helen sijt si en segghent voert ,
 Al waert een diefte of een moert.

45 Daerom en sal hem nieman bevelen
 Dinghen diemen wille helen ,
 Want daer af groet verdriet
 Menech werven es gheschiet ,
 Om datmen wiven gaf te verstante

50 Heymelijcheyt , daer macht lach ane.

Dwifl begheert oec sonderlinghe
 Scoenheyt boven alle dinghe ,
 Ende daer toe grote sierhede ,
 Beyde om thoest ende om die lede ,

55 Ende daer op verheft si haer sere ,
 Ende wilt beter sijn vele mere ,
 Als si die sierheyt heeft an ,
 Dan doe si thuus sat ende span.

Dat wijf boven al scoenheyt begheert :

60 Dat moghedi merken , want si smect
 Haer aenschijn ende hare ghedane
 Anders dan God maecte daer ane ,
 Ende maken hoerne twee ,
 Ghelijc enen stommen vee ,

65 Ende enen sleyp na haren ganc ,
 Oft waer een steert twee ellen lanc.
 Dits wonder boven alle saken ,
 Dat aenschijn aldus maken

- Beestelike vorme aen haren lichame ;
 70 Menscheliker naturen te blame.
 Dwijf heeft oec te meneghen stonden
 Harde scalke rade vonden ,
 Maer sine weet niet wel al
 Hoe dat sise vervolghen sal,
 75 Want si en blijft niet in enen gedachte
 Tfierendeel van eenre nachte ;
 Ende sonderlinghe es si blide dan ,
 Als si bedrieghen mach den man ;
 Ende hoe si hogher es in state ghekeert ,
 80 Soe si meer daer in glorieert ,
 Ende daer na set si sere hare ,
 Alsoet wel scijnt hier ende dare ;
 Want die wijste die ye hadden leven
 Daden si swaerlike sneven
 85 In scennessen ende in swaren sonden ,
 Alsi noch doen in onsen stonden.
 Maer dats jammer sonder verdrach ,
 Dat enech bose wijf mach
 Eneghen goeden man also verleyden
 90 Ute sire beschedenheyden ,
 Dat hi lijf, ziele, ere ende goet
 Van haren wille verliesen moet.

Noch vanden wiven. XXXIII.

- Alle die meesters te waren ,
 Die vore onsen tiden waren ,
 Die scrifturen in boeken legghen ,
 Si scriven alle ende segghen
 5 Vander wive onghestadechede
 Ende van hare onghetruwecheyt mede ;
 Ende oec seget een meester van hem dat :
 Si es allene reyne die nye en had lat 1).
 Menech man oec , dat verstaet ,
 10 Spreect van eens anders wive quaet ,
 Die swighen soude ende en spreken niet ,
 Wiste hi wat hi thuys liet ;

1) Lees *lac*?

- Want menech man wilt seker sijn ;
 Dat sijn wijf es reyne ende fijn ,
 15 Die luttel weet vander mare ,
 Die heymelike loept van hare.
 Daer om en sal nemmermere
 Man sijn wijf prisen te sere ,
 Want men harde nauwe heelt
 20 Sulke spele die men speelt.
 Dat es wel een gheluckech man ,
 Die een wijf wel dvinghen can ,
 Dat si vreedsam , vroet si ende reyne.
 Van honderden esser cume eyne ,
 25 Die dese drie poenten heeft wel !
 Het dunct meneghen man spel
 Een wijf te nemene metter wet :
 Hi es meer in davonture gheset
 Dan die over zee vaert striden.
 30 Dien arbeyt mach hi gheliden ,
 Ende mach daer ere hebben ave ;
 Maer valt sijn wijf ongave ,
 So valt hi in vernoye groet ,
 Tote datse sceedt de doet.
 35 Wilt hise oec met allen laten ,
 So willene die papen verwaten ,
 Ende segghen : sijn ziele es verloren.
 Neemt hise weder , so heeft hi toren ,
 Ende verliest sijn siele ende sijn lijf ,
 40 Ende blijft daer toe een keytijf
 Al sijn leven , hoe dat gaet ,
 Ende en weet sijns ghenen raet.
 Maer ic segghe dat sekerlike ,
 Wie dat es in huwelike ,
 45 Ende verduldechlike goed ende quaet
 Nemt dat hem overgaet ,
 Dat hi loens bejaget mere
 Dan een monc of een clusenere ;
 Want des nachts so sijn si
 50 Doch van castimente vrij ,
 Maer die man werdt ghecastijt
 Nacht ende dach , in alre tijt ;

- Sine penitencie duert vaste
 Nacht ende dach, sonder raste!
- 55 Nochtan soude dwijf altoes staen
 Tote smans dienste, sonder waen,
 Ende hem onderdanech zijn met trouwen,
 (Dat es trecht van goeden vrouwen)
 Ende met haren live zijn ghereet,
- 60 Alsoe men tijt ende stede weet:
 Dan es hare ghene onnere,
 Want hijs hare voeght ende hare here.
 Ende daer bi so moet die man
 Altoes vore wesen dan,
- 65 Als men dat werke werken sal,
 Daer bi steet die werelt al,
 Dat behoert ten huwelike,
 Dien God maecte van hemelrike,
 Daermen die werelt meerret mede
- 70 Nader menscheliker naturen sede;
 Ende wie so dat anders dade,
 Wrachte jeghen der naturen rade,
 Dies hem God belghet sonder wanc,
 Want hire twee stede om verdranc.
- 75 Dat die vrouwe tsmans dienstwijf es,
 Moghedi daer ane oec sijn ghewes,
 Dat si draghende blijft dat kint,
 Dat de man selve wint',
 Ende beydt haers tijts met vresen groet
- 80 In avonturen vander doet,
 Ende alst ter werelt heeft sijn leven,
 Moet si hem sijn voetsel gheven,
 Ende blijft in hare hoeden mede
 Met sorghen ende met arbede,
- 85 Tote dat hem ghehelpen can.
 Alles des so es die man
 Van rechte quite ende ontladen,
 Ende dat wijf si moet draghen
 Die sorghe ende den last allene
- 90 Vanden kinde, groet ende clene.
 Die man hi es sekerlike
 Here ende voeght van ertrike,

- Ende heeft al in sijn bedwanc
 Deser werelt ommegeanc,
 95 Ende datter in es, quaet ende goet,
 Es al onder des mans voet,
 Ende alle creaturen vlien
 Den man, want sine alle ontsien.
 Van sinen aensichte hem ververen
 100 Wolve, leewe, serpente, beren.
 God heeft den man ghegheven
 Grote gracie in dit leven,
 Wijsheyt, coenheyt ende starchede,
 Daer si die werelt houden mede.
 105 Dese drie te samen en heeft
 Ghene creature die leeft,
 Dan die man, sijt seker des,
 Die allene voeght der werelt es,
 Ende edel boven alle dinghen,
 110 Die ter werelt ye lijf ontvinghen.
 Dat toende God harde wale,
 Doe hi in Marien zale
 Mans vorme nam an,
 Daer hi den viant mede verwan.

Een exempel vanden wiven. XXXIII.

- Wouter, ic hebbe segghen horen,
 Dat een coninc hier te voren
 Maercolve ontboet, dat hi quame
 Te sinen hove ende met hem name
 5 Sinen vriend ende sinen viant,
 Ende hi met hem die brachte te hant.
 Maercolf nam tier selver stont
 Sijn wijf ende sinen hont,
 Ende ghinc ties coninx hove waert.
 10 Te sinen wive sprac hi op die vaert:
 »Hertelike lieve vriendinne,
 Ghi wet wel dat ic u minne
 Boven al dat ye lijf ontfinc;
 Ic moetu een heymelijke dinc
 15 Segghen, die mi es ghesciët,
 Maer ghine moghes verseggen niet,

- Om ghene sake, om ghene noet,
Want wist die coninc — ic waer doet!"
- Dwijf zwoer bi groten eeden,
20 Dat si haer liever bleve ghesceden
Uut hemelrike teweghen daghen,
Dan sijs een woert soude gewagen.
»Lieve minne," sprac hi, »ic segt u dan:
Ic vermoerde enen man
- 25 In dese weke op ene stont,
Daer ic aen wan CCC pont,
Ende ic barchene met haesten doe
Onder onse bedde int bedstroe:
Aldus hebben wi tgoede ghelt.
- 30 Nu siet dat ghi ons niet en melt
Aen mijn lijf no aen mijn ere."
— »Maercolf, mi verwondert zere,
Dat ghi so luttel betrout mi:
Ic storve mi liever dan ghi,
- 35 Dat wetti selve harde wale!"
Hier mede lieten si die tale,
Ende quamen in sconinx hof mettien,
Ende alsene die coninc heeft versien,
Hiet hise willecome saen,
- 40 Ende vraghede hem, of hi hadde gedaen
Also als hi hem beval.
»Here," sprac hi, »ja ic, al.
Hier es mijn vrient ende mijn viant mede."
— »Hier af moetic die waerhede
- 45 Weten," sprac die coninc.
»Here," sprac Marcolf, »dese dinc
Willic u tonen nu ter stat,"
Ende gaf sinen wive enen plat
In haer aenschijn, also wel
- 50 Dat si bina ter erden vel.
Doen riep si lude: »Ay mi, ay mi!
Dese mordenare hoe slaet hi mi!
Here coninc," sprac si, »sekerleke,
Hi vermoerde in dese weke
- 55 Enen man om sijn ghelt,
Dien ghi noch vinden selt

- Thuys onder sijn bedstroe:
 Hi lies mi seker selve also.
 Die galgaert heeft verdient dat
- 60 Ghine settet op een rat,
 Hi heves langhe verdient wale."
 Doen die coninc hoerde dese tale,
 Loech hi ende sweech nochtan,
 Ende Marcolf, die wise man,
- 65 Riep sinen hont, daer hi stoet,
 Ende sloech hem af enen voet.
 Doen riep hine weder saen,
 Ende hi quam te hem ghegaen
 Oetmoedelijker vele mere,
- 70 Dan hi gheploghen hadde ere.
 „Here coninc,” sprac Marcolf mettien,
 „Nu hebdi ghehoert ende ghesien
 Minen vrient en minen viant.
 Nu mercti wel al te hant,
- 75 Dat mijn viant es mijn wijf,
 Die mi woude doen nemen tijf
 Om enen slach, dien ic haer gaf;
 Ende minen hont sloeghic af
 Van sinen live een let,
- 80 Nochtan es hi mijn vrient bet,
 Dan hi ye was te voren,
 Also ghi sien moghet ende horen.”
 Die coninc seyde: „Marcolf, ghi
 Hebbet wel betoent mi
- 85 Metten werken al bloet
 Die dinghen, daer ic u om ontboet.
 Ic sie wel dat nieman en sal
 Sinen wive ontdecken al
 Sine heymelijcheyt, daer macht an leyt:
- 90 Dit houdic wel over waerheyt.”
 Dus toende Marcolf den coninc daer,
 Dat sijn wijf sijn viant waer.

DE PRIESTERSCHAP.

vs. 3139—3502.

Vander papen state ende gebreken. XXXVII.

- Jan, nu hebdi mi gheseyt
 Van vele dinghen die waerheyt,
 Dies ic noyt en hebbe geweten;
 Maer bina haddic vergheten
- 5 Te vraghene vanden heren
 Die de kerken regeren:
 Paeuse, bisscope ende ander prelâte.
 Hoe dunct u van haren state,
 Ende dander paepschap also mede,
- 10 Dat behoert ten kerstenhede?
 Want vele liede segghen sekerlike,
 Dat si hem bewaren cranckelike.
 Wouter, soudic die waerheyt spreken
 Al uut vander papen ghebreken,
- 15 Si souden mi vermaledien;
 Want si souden mi betyen,
 Dat ic onghelove brachte voert,
 Ende souden verkeren mine woert,
 Want si hebben de wet bescreven,
- 20 Die si den volke uitgheven,
 Ende si tonen statuten ende ander saken,
 Hem selven alder houdst te maken,
 Ende al meest den volke jeghen.
 Al eest dat sijs selve niet en pleghen,
- 25 Sine mesdoen daer niet an,
 Maer tfolc doen si daer om inden ban:
 Si houden rijt ende ghierchede,
 Ende die volght hem altoes mede,
 Want inder prelaten hove
- 30 En es nieman van love,
 Noch oec weert, noch willecome,
 Hine brenghe ghewin ende vrome.
 Men derf te haren hove niet keren
 Om dinghen of om impetreren,
- 35 Men brenghe mede die florine:
 Anders eest al verloren pine;

- Want trecht moet daer sneven.
 Eest datmen niet en mach gheven,
 Ende onrecht dat ghelt bringht,
 40 Heeft sinen wille saen ghedinght.
 Haer provenden vercopen si toe,
 Oft waer een peert of een coe;
 Maer om doeght ende om goet leven
 Sie ic selden provenden gheven.
- 45 Symonie es nochtan
 Een ghebot daer de ban
 Swaerre op leget, sijts ghewes,
 Dan op enech ghebot dat es.
 Si leren tfolc ende castien
- 50 Van sonden ende van heresien,
 Maer si en doens selve twint;
 Nochtan datmen ghescreven vint,
 Dat al haer leven ende al haer kere
 Volghen soude haerre lere,
- 55 So dat haer leven soude sijn
 Een raye ende een sonneschijn,
 Die dleke volc soude leyden
 Toter ewigher salicheyden.
 Maer nu can men aen hem gemerken
- 60 Luttel dogheden in haren werken,
 Want dat paepscap heeft verloren
 Die seden, die toe behoren
 Der gherechter gheestelijchede.
 Proeft of dit es waerbede:
- 65 In gane, in stane, in oefeninghen
 Ende allen wandelinghen,
 In cledren ende in haren abyte,
 So dunct mi al hare vyte
 Den leken volke al ghelijc,
- 70 Sonder in dien namelijc,
 Dat traepscap noch gheen strijpt en droech.
 Nochtan ghebrekes luttel genoegh,
 Ic siese persemen ende voercopen,
 Van tavernen te tavernen lopen,
- 75 Dansen, reyen in rivelen,
 Ende alle ydele spele spelen,

- Dobblen , wedden ende sweren ,
 Ende met scalcheden hem gheneren ;
 Ghelijc den leken lieden ,
- 80 Dien sijt souden verbieden.
 Traghe sijn si , alsict merke ,
 Ten ghetiden in die kerke ,
 En si datmen daer deylt ghelt :
 Dan gaen si derwaert alden telt ;
- 85 Maer si bliven onlanghe daer ,
 Sine maken hem saen elwaer ,
 Daer men drinct ende hoveert ,
 Vrouwen spreek ende bagineert.
 In die kerke sijn si node langhe
- 90 Ten ghelese ende ten ghesanghe ;
 Ja si , wildijt verstaen ,
 Die de meeste renten ontfæen ,
 Sitten daer ende sien omme
 Ende swighen stille alse stomme ,
- 95 Ende staen vanden boeke bat achter.
 Songhen si , het dochte hem lachter ,
 Maer si sitten daer ende bronken ,
 Luttel ghebrekes si en ronken.
 Maer die vicarise allene
- 100 Ende die capellane , die clene
 Gheprovent sijn ende cranc ,
 Die moeten der kerken sanc
 Ende die pine algader dragen ,
 Beyde bi nachte ende bi daghe ,
- 105 Ofte men soudse corrigeren
 Ende uter kerken keren ;
 Maer die met voglen ende met honden
 Jaghen ende beeten tallen stonden ,
 Ende haer kerke selden houden ,
- 110 Die bliven al onbescouden.
 Dits niet ghelijc , sijts ghewes :
 Meest heeft , meest sculdech es.
- Vanden state ende ghebreke der abden ende der
 abdissen. XXXVIII.*
- Die cloestro ende die prelate mede ;

- Die in alle verweenthede ;
 Die der werelt toebehoert ,
 So vervult zijn ende versmoert ,
- 5 Dat si niet en connen gheweten
 Wat si drincken moghen of eten ,
 Ende hebben haer cameren sonderlinge ;
 Daer si in houden haer wandelinghe ,
 Ende des convents goet verteren ,
- 10 Ende hoechelike daer met hoveren ,
 Met haren vrienden ende met maghen :
 Dan sittet convent ende knaghen
 Een ey of enen vulen harinc :
 Dan en es niet ghelike dinc !
- 15 Cranc wermoes , case een luttelkijn ,
 Cranc bier hebben si ende haer wijn
 Die sal zijn vander crancster foren .
 Den abt en dunckes niet mere verloren ;
 Dan dat tconvent mach verteren ;
- 20 Maer selve hebben si haer kelheren
 Wel bewaert met goeden wine ,
 Den besten die comt vanden Rine :
 Dies drincken si vol haer butseel .
 Aldus doen si cranc ghedeel
- 25 Haren convent , des sijt ghewes ,
 Dies tgoet altemale es ;
 Ende dat convent verdient bat
 Die provende , wet wel dat ,
 Dat alle den laste moet draghen ;
- 30 Beyde bi nachte ende bi daghe ,
 In lesene , in singhene , in vroeck opstaen ,
 Alse die der reglen zijn onderdaen ,
 Daer dat goet om es ghegheven ,
 Daer si alle gader bi leven .
- 35 En es sabds niet allene ,
 Maer het es al tconvents ghemene .
 Die abt die soude altoes zijn
 In sijre moncke aenschijn
 Ten dormtre , ten reestre ende ten chore ;
- 40 So dat si sien mochten ende horen
 Haers abds volmaecte seden

Van dogheden ende van oetmoedecheden,
 Ende na dan volghen sinen state:
 Aldus soudē doen prelate!

- 45 Doen God onse here waerlike
 Met sinen jongheren ginc op ertrike,
 En hadde hi camer no spise allene,
 Maer het was al ghemene,
 Dat si hadden vroeck ende spade;
 50 Ende sijn lere ende sijn predicade
 Was ghereet met sueten woerden
 Van dinghen, die ter zielen hoerden.
 Hine scheen niet der andre here,
 Maer haer knecht scheen hi mere,
 55 Ende te dienene was hi ghereyt,
 Also hi in deewangelie seyt;
 Maer des selfs si nu missen
 Beyde die abde ende die abdissen,
 Die verteren nacht ende dach
 60 So watmen den convente of breken mach:
 Ic vruchte dat hem God harde swaer
 Ten ordele sal verwiten, daer
 Hi elken loen sal gheven
 Van dat hi hier heeft bedreven.

Van der biddender ordenen. XXXIX.

- Wouter, van desen mendicanten
 Moetic u een luttel ranten,
 Alse Minderbrueder ende Jacopine,
 Witte brueder ende Augustine,
 5 Die lopen weder ende voert
 Prediken ons Heren woert
 Den leeken volke openbare,
 Ic vruchte dat si dware
 Niet en segghen ende leren;
 10 Daer sise biechten ende absolveren,
 Want si vleyende ende volghende sijn
 Hem, die hem gheeft broet ende wijn,
 Bedi si moeten leven
 Van datmen hen sal gheven,
 15 Daer groet perijl in legghet,

- Als ons een wijs man seget.
 Wie arm es ende niet en heeft,
 Ende met goeder spisen gheerne leeft;
 Ende aen bidden legghet sijn lijfnere,
 20 Die moet sijn een smeker sere;
 Ende wie smeect, also wi lesen,
 En mach niet gherecht wesen;
 Ende den ongherechten moetmen scuwen,
 Ende den smeker niet betruwen,
 25 Also also die wise segghen,
 Die scrifturen in boeken legghen.
 Hoverde, ghiererecht ende nijt
 Vindic in gheestelijc abijt
 Vele meer, sijts ghewes,
 30 Dan in enech volc dat es,
 Ende oec luxurie bedect,
 Daer der vele mede es bevlect.

Hier berespt Wouter Janne van sinen worden. XL.

- Jan, dits wonder dat ic hore:
 Ghi seydt int beghin hier vore,
 Dat dat volc nu beter ware
 Dant ye was: dits contrare;
 5 Want van wat state wi spreken,
 Ghi vinter in grote ghebreken,
 Ende aldus en volghedi niet wale
 Uwer redenen ende uwer tale.
 Wouter, een peert of een rent
 10 Die en sijn niet so blent
 Van sinne, also ghi sijt.
 Men moet u in alre tijt
 Al dat knuwen, dat men u seyt;
 Also den kinde dat in de wieghe leyt.
 15 Ic seyde vore ende ic lye noch des,
 Dat tfolc nu also goet es
 Of beter, dat ic nu sye,
 Dant hier vormaels was ye;
 Maer niet en makic u vroet,
 20 Dat tfolc es altemale goet.
 Men heeft in allen stonden

- Beyde goede ende quade yonden,
 Also men doet noch heden dages;
 Maer die meyninghe mijn ghewages,
- 25 Dat dat volc van ertrike
 Also goet es ghemeynlike,
 Ja! dleeke volc, alst ye ghewas.
 Oec vermetic mi wel das,
 Datmen nu meest trouwen siet
- 30 Int ghemeyne weerlike diet,
 Dat sinen arbeyt dagelijx verteert,
 Ende met sinen acker hem gheneert,
 Ofte van lande te lande rent,
 Ende met comenscape went,
- 35 Des die meneghe te bat heeft.
 Ja! al dies die werelt leeft
 Steet naest Gode bi desen,
 Dat willic wel ter waerheyt lesen;
 Ja! sal trouwe staende bliven,
- 40 Dat sal bi desen tveen becliven.
 En es paeus, bisscop no pape,
 Lantshere, riddere no knape,
 Selen si haer leven hier ontdragen,
 Dese twee en moetent bejagen.
- 45 Oec behoren si ghemeynlike
 Ten edelen goeden huwelike,
 Dien God, die voersieneghe, wise,
 Yerst maecte inden paradise.
 Dits doerdene daert al aen steet;
- 50 Dat der werelt anegheet;
 Ende daermen trouwen meest aen vent;
 Belghe hem die wille: — in achts twent!
 Dat sijn lantsheren ende pralate,
 Daer ic mi minst trouwen toe verlate;
- 55 Ende volc van gheesteliken abite,
 Want si houden verkeert haer vite;
 Dat doet al nijt ende ghierechede,
 Also ic u hier vore seyde.
 Du leec man, en ontsie di niet:
- 60 Dat paepscap en es sekerre niet
 Hemelrijx dan du best;

- Die best leeft, best es.
 Al predect tpaepscap Gods woert;
 Ende haer theologie bringht voert,
 65 Ende du sits daer voer hare voete,
 Du best lichte also soete,
 Ende also weert voer danscijn ons Heren;
 Als si sijn die di lefen;
 Want clergye sonder goet leven
 70 En can ghene salecheyt gheven.
 Hets beter een doghet allene
 Dan alle phylosophye ghemene.
 Al eest oec dat si di biechten
 Ende dine ziele verlichten,
 75 Ende van dinen sonden ontladen daer;
 Du best lichte also claer,
 Oft claerre voer Gode dan hi
 Die daer absolveert di.
 Al bestu in scrifturen blent;
 80 Daerom en twivele di niet een twent:
 Dijn simpel ghelove clare
 Es voer Gode also mare,
 Also eens clercs, des benic wijs,
 Die XXX. jaer lach te Parijs.
 85 Cristus sprac liefliker mee
 Jeghen dwijfken van Cananee:
 „U ghelove becomt mi bat
 Dan der papen, gheloeft mi dat;”
 Want al sijn scelden ende sijn horeest
 90 Hadde hi op die papen meest,
 Ende die berespte hi niet harder tale;
 Maer dat wijfken bequam hem wale,
 Die hi opten putte vant,
 Ende si gheloefde aen hem te hant.
 95 Maer wat miraculen Cristus dede
 Die papen bleven in hare quaethede.
 Hore mi nu, dorpman,
 Ende legt hier dinen sin an:
 Du die leves op dinen acker;
 100 Ende te dinen labore best wacker,
 Du best also seker, sijts ghewes,

- Alse paeus ofte bisscop es ;
 Lantsheren ofte ander papen ,
 Die altoes plucken ende rapen
 105 Dine pine ende dinen arbeyt ,
 Daer du om storts dijn sweyt,
 So spreken si aldus :
 » *Iste est rusticus* ,
 Men neme hem dat hij heeft ,
 110 Het es scade dat hi leeft .”
 So tijdt men hem tferwoede an ;
 Ende so moet die onsculdeghe man
 Verliesen daer sijn goet ,
 Weder hijt verboert of en doet .
 115 So duncket hem ghewonnen al ,
 Maer om datter na volghen sal
 En peynsen si twint no dele ;
 Si houden hen aen dierste morsele ;
 Daer si haer siele mede verworghen ,
 120 Want nieman en heeft ghenen morghen .
 Du volre , wever , coepman ,
 Scoemaker , cledermaker , stierman ,
 Ende alle die arbeyds pleghen ,
 Die hier vanden minsten sijn gheweghen ,
 125 Ende met pinen wint u brodekijn ,
 Ghi selt ghinder vanden meesten sijn ,
 Ende vele meerre , dat wetic wale ,
 Dan deken , prelate ofte officiale ,
 Die u versmaden ofte verdrucken ,
 130 Ende u goedeken hier af plucken ,
 Ende dat uwe verteren in welden ,
 Ende in hoverden , daer si in helden .
 Sijt verduldech , u en sal niet ghebreken ;
 God sal u harde wel wreken
 135 Ghinder in deewelike vier ,
 Ende wet dat u vernoye hier
 Cort es ende verganckelijc ,
 Ende ghinder u vroude ewelijc ,
 Die nemmermeer inde en heeft ,
 140 Op dat ghi wel hebt gheleeft .
 Sijt alle verduldech ende doet wale :

- Hemelrijc es u altemale.
 Ghi leeke liede ghemeynlike,
 Die sit in den edelen huwelike,
 145 Ende u met redenen gheneert,
 Of uwes selfs renten verteert,
 Ghi sijt met Gode lief ende weert,
 Want al ertrike, hoe dat veert,
 Moet bi u staen sonderlinghe,
 150 Of die werelt si verghinghe.
 Ende oec machmen in u scuouwen
 Meer dogheden ende trouwen,
 Ende Gode vruchten ende eren,
 Dan in prelaten of in lantsheren;
 155 Ende sal trouwe staende bliven
 Dat suldi meest toedrijven!

LEKENSPIEGEL.

D^r. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. III. 239—257.

D^r. DE VRIES, Der Leken Spiegel, Leerdicht van den jare
 1330, door Jan Boendale, 'gezegd Jan de
 Clerc, Schepenclerk te Antwerpen. 4 D^o.

Boendales hoofdwerk, waarin als in een spiegel datgene den
 leeken wordt voorgehouden en geleerd, wat op hunne zedelijke
 en wetenschappelijke ontwikkeling betrekking heeft, werd mede
 opgedragen aan den Heer Rogier van Leefdale en diens echtge-
 noot, en vervaardigd tusschen de jaren 1325—30. Het geheel is
 met veel minder heftigheid en overdrevenheid geschreven dan de
 Teestye, ook daar waar het een opmerkenswaardige overeen-
 komst met dit werk bezit, en pleit er daarom sterk voor dat het
 later uit 's dichters pen is gevloeid.

DES SCHRIJVERS Plichten.

B. III. c. 15.

*Hoe dichters dichten sullen ende wat si
 hantieren sullen.*

Om dat die leeke van allen zaken
 Rime ende dichte willen maken

- Ghelijc clerken , dat wonder es ,
 So hebbic mi bewonden des
- 5 Dat ic nu wil bringhen voort
 Wat enen dichter toebehoort ,
 Die te rechte sal dichten wel ;
 Want dichten en is gheen spel
 Drie pointen horen toe
- 10 Elken dichtre , ende segghe u hoe :
 Hi moet sijn een gramarijn ,
 Warachtich moet hi ooc sijn ,
 Eersaem van levne mede :
 So mach hi houden dichters stede.
- 15 Gramarie is deerste sake ;
 Want si leert ons scone sprake ,
 Te rechte voeghen die worde ,
 Elc na sinen scoonsten accoorde ,
 Te rechte scriven ende spellen
- 20 Ende dat pointelijc voort vertellen.
 Men sal ooc voren versinnen ,
 Hoemen dat dicht zal beghinnen ,
 Middelen ende daer toe enden ,
 Ende uter materien niet wenden.
- 25 Dat prohemium int beghin
 Sal verstandenisse hebben in
 Van datter volghet na ;
 Auctoriteite , alsic versta ,
 Ende exemple daer toe mede
- 30 Sullen hebben propre stede ,
 Daer hem behoort te stane
 Na datter materien hoort ane ;
 Dat einde vanden dichte sal
 Dat voorste besluten al ,
- 35 Ende daer toe setten proper woort
 Also tier materien hoort.
 Aldus moet die dichtre sijn
 Van rechte een gramarijn ;
 Want die niet en versinnet des
- 40 Wat consten gramarie es ,
 Also leecke liede , die en moghen
 Te goeden dichters niet doghen ;

- Want sine hebben gheen fundament
 Daer men recht dichten in kent.
- 45 Wat helpster vele of ghelesen?
 Hi moet een gramarijn wesen
 Ende te minsten connen sine parten:
 Dat is t'beghin van allen arten:
 Die des niet en weet, sijts ghewes
- 50 Dat hi gheen goet dichter en es,
 Noch dichter ooc en mach sijn.
 Is hi Walsch, Dietsch of Latijn.
 Tander point dat ic seide,
 Dat is warachticheide.
- 55 Met rechte sullen dichters plien,
 Datsi loghene sullen vlien;
 Want een dichtere dats een poëte,
 Die wel wil datmen wete
 Sine lere ende sine scrifture,
- 60 Ende dattie ooc ewelike dure.
 Vintmen sihe scrifture valsch dan,
 So en sal nemmermeer man
 Hem van rechte gheloven voort;
 Want hi heeft dichten verboot.
- 65 Ende verloren dichters name,
 Ende sal hebben des ewelike blame.
 Twee dinghen sijn onder dandre al
 Daer men niet in lieghen en sal.
 Hystorien dat sijn deene;
- 70 Want om saken en ghene
 En salmen daer in lieghen een haer;
 Want wilen in doude jaer
 En moeste dichten nieman
 Dan hi diese scouwede an,
- 75 Alsoe Darijs Troyen dede:
 Hi sach selve die waerhede
 Vanden orloghe altemale,
 Dat hi screef scone ende wale,
 Alsoe hijt sach mitten oghen;
- 80 Want en hadde niemant moghen
 Bescriven dan hi diet sach;
 Wantmens doe ghemeynlijc plach;

- Ende noch met rechte soude,
 Waert datmen trecht doen woude.
- 83 Daer omme heet ment hystoria:
Hystoria, alsic versta,
 Coomt van *hysteron*, ic hout in dien:
 Dats Griecsche ende luudt also vele als *zien*,
 Om datmens niemene betrouwe.
- 90 Dan den ghenen diet aenscouwe.
 Hier bi zullen die dichtens plien
 Harde nauwe voor hem zien,
 Als si van hystorien maken.
 So nauwe vallen die zaken,
- 95 Datmen uut der waerheit keert,
 Als ons een wijs man leert,
 Ende tyen sulken ere an
 Dies noit scout en ghewan,
 Ende sulken werpen si in donnere
- 100 Die wel waert is alre ere.
 Dit doet een deel onwetenthede,
 Ende nijt wercter dicke mede
 Ende ooc onste van gronde,
 Die de waerheit slaet van monde.
- 105 Hier bi blijft, voorwaer gheseit,
 Verholen menighe vromicheit,
 Menighe duecht ende scone daet,
 Die nidicheit van monde slaet,
 Dat jammer is sonder verdrach,
- 110 Dat elc niet ghenieten en mach
 Sijnre doghet ende sijnre archeit met:
 Dit ware nochtan gherechte wet.
 Die heilighe scrifture seit albloot,
 Dat loghenen die ziele slaen te doot,
- 115 Ende dat wi zullen antwoorden
 Van allen ydelen woorden,
 Daer die rechte rechtse sal
 Doemen dese werelt al.
- Jacob van Maerlant, die vader
- 120 Is der Dietsche[r] dichtren algader,
 Schelt zere die loghenieren,
 Die valsche materien visieren,

- Die si subtiſljlic connen cleden
 Ende met sconen woorden leden :
- 125 Alse Kaerlen ende Octaviane,
 Den welken si draghen ane
 (Ende ooc andren goeden lieden)
 Dinc die hem noit en gheschieden.
 En betaemt haerre eren niet,
- 130 Datmen dese belieghe yet,
 Want men machse ghenoech prisē
 Metter waerheit in vele wisen.
 Men leest dat Kaerle voer stelen :
- Ic segt u, al zonder helen,
- 135 Dat Kaerl noit en stal.
 Sulke maken ooc ghescal,
 Dathi Kaerle hiet die man,
 Om datten sijn vader wan
 Op enen waghen, aen een dienst wijf.
- 140 God die gheve hem onlanghe lijf,
 Die dese loghene dachte
 Ende eerst in plaetsen brachte!
 Want Puppijn, sijn vader, was
 Een heilich man, sijt zeker das,
- 145 Ende wan Kaerle aen sijn vrouwe,
 Die hi ghegheven hadde trouwe
 Mids der heiligher kerken raet.
 Sijn moeder hiet ver Baetraet,
 Ende was dochter, wi lesent dus,
- 150 Eens keisers, hiet Eraclius.
 Sijn ouder vader, wildijt weten,
 Was Kaerl Marteel gheheten,
 Ende was in overspele ghewonnen;
 Maer niet wi gheweten en connen
- 155 Weder op karre ofte op waghen:
 Ic en hoords noit boec ghewaghen.
 Si doen ons ooc verstaen,
 Dat keyser Octaviaen
 Bi Lueven wart gheboren
- 160 In een stede, die wi horen
 Noemen Ten Zeven Tommen.
 Mi dunct datsi zere dommen

- Die dese loghene maken cont,
 Daer si mede verliesen haren stont.
- 163 Octavianus moeder was
 Julius zuster, alsic las,
 Gheboren uut Romen der stat.
 Wat node hadde dese vrouwe dat
 Si vier hondert milen van daer,
- 170 Op een velt woeste ende blaer,
 In couden ende in winde,
 Ligghen soude van kinde?
 Ondanc hebben si diet peinsen
 Ende dusdane loghene veinsen!
- 173 Want si daer moort werken an,
 Die belieghen dus goeden man:
 Men soude hem dichten verbieden.
 Hets waer, si willen den-lieden
 Yet nuwes bringhen te voren,
- 180 Om dat sijt gherne horen,
 Ende dat sire lichte aen winnen
 Ofte haren name doen kinnen.
 Hets waer, Ysopus ende Aviaen
 Dichten ende doen verstaen
- 183 Ghedichten van vele zaken,
 Van dieren alsoe datsi spraken:
 Dats om leringhe diere uitgaet,
 Daer men des volcs wesen bi verstaet;
 Ende menighe ander rime,
- 190 Als van Reynaerde ende Ysegrime,
 Brunen den bere ende den das.
 Dat dese dinc vonden was,
 Was al om lere ende wijsheit,
 Als ic u voren hebbe gheseit;
- 193 Want een sin, die is zwaer,
 Die maken exemple claer;
 Want in parabolen God selve sprac
 Sine sermoene die hi vertrac.
 Men mach ooc, dat ghi dat wet,
- 200 Een boerdekinj vertrecken met,
 Al ist dat nie en gheschiede,
 Daer omme lachen die liede,

- Op dat en is niemens lachter.
 Nochtan so bleeft beter achter;
 205 Want wi van allen ydelen woorden
 Ten oordele sullen antwoorden.
 Dus en salmen lieghen niet
 In hystorien, wats gheschiet.
 Dander willic u ruren:
- 210 Dat sijn heilighe scrifturen,
 Alse viten van heilighen lieden.
 Van dingen die hem gheschieden
 Ende van wat ter heiligher kerken hoort,
 En salmen lieghen niet een oort;
- 215 Want die heilighe kerke is ghesticht
 Op Jhesum Cristum; themelsche licht;
 Die allene is die waerbode,
 Daer ghene loghene en wil mede.
 Dat derde point vanden drien
- 220 Dies die dichters sullen plien,
 Dat is eerachtiche[i]de,
 Alsic u hier voren seide;
 Want dichters die in haer dichten
 Al aertrike willen berichten,
- 225 Papen, riddren ende ander heren
 Duecht ende wijsheit willen leren,
 Ende hem dicke spreken na,
 Dese sullen, alsic versta,
 Hem ten duechden keren mere.
- 230 Hets den lerare leellijc zere,
 Dathi selve niet en hanteert
 Doghet die hi enen andren leert,
 Alse Cathoen, die wise man,
 In sinen boec wel spreken can.
- 235 Nu meret dan wie dichtren waren
 Wilen inden ouden jaren:
 Moyses, onse heilighe vader,
 Die wilen maecte algader
 Die vijf boeke scone ende fijn,
- 240 Die dat beghin vander biblen zijn:
 Josephus, die wel ghefaecte,
 Die der Joden hystorien maecte

- Ende menich boec, als een clerc;
Was eersaem in al sijn werc.
- 243 Aristoteles ende Catho,
Seneca ende Plato,
Oracius ende Ovidius,
Boëcius ende Orosius,
Die dichtren waren al haer leven,
- 250 Ende some van hystorien screven,
Ende eersaemlijc altoos hanteerden,
Ende selve hilden dat si leerden.
Jheronimus, die heilighe verlichtere
Ende die edele waerde dichtere,
- 255 Trac die bible met zire pine
Uten Ebreeusche in Latine,
Ende den zouter mede alsoe
Ende menich groot werc daer toe.
Hi hilt altoos waerhede,
- 260 Waer hi quam telker stede;
Want dat Latijn, waerlijc,
Den Ebreeuschen is so ghelijc,
Datmen niet en wert gheware des
Dat teen yet dan tander es.
- 265 Aldus sullen dichters mecken,
Die scrifturen uuttrecken
Van eenre spraken in dander sprake;
Datsi om ghene zake
Te scrivene en onderwinden
- 270 Anders dan sijt daer vinden;
Want uut des auctoors woort
En salmen niet gaen een oort,
Ende uter materien winden twint;
Alsic u voren dede bekint.
- 275 Seghebrecht ooc van Gembloos
Screef die waerheit altoos;
Want hi was een coroniste,
Een die beste die men wiste.
Vincent ooc diè Jacoppijn,
- 280 Die vier partijen in Latijn
Vanden Spieghel Hystoriale
Scone toebrochte ende wale,

- Was goet gramarijn, dat ghijt wet,
 Warachtich ende eersaem met.
- 283 Dit waren die clerke,
 Die wilen die goede werke
 Toeleden in ghescrifte,
 Niet om onste noch om ghifte.,
 Maer om ghemeen oorbaer daer toe,
- 290 Datse nature vermaende doe.
 Noit men ooc en ondervant,
 Dat Jacob van Maerlant
 Loghene dichte of voortbrochte,
 Hoe nauwe dat ment ondersochte;
- 295 Want sijn leven was eersaem,
 Als enen dichter wel betaem.
 Wie recht dichter wesen sal,
 Dat moet hem meest ofte al
 Van naturen in sijn gheboren
- 300 Met dinghen die daer toe horen.
 Dient nature niet en hadde ghegheven;
 Alle die ghene die nu leven
 En soudent hem niet leren wel;
 Want dichten dat en is gheen spel:
- 305 Het moet comen uut reynen zinne,
 Daer gheen commer en is inne,
 Ghiericheit noch felheit met,
 Daer de menighe mede is besmet.
 Rechte dichters, hoe dat vaert,
- 310 Sijn groots loons wel waert,
 Die doghet houden ende waerhede
 Ende eersaem leven daer toe mede.
 Men mochter ontberen twint;
 Want dat nuwe ende toude testamint;
- 315 Alle rechte ende onse wet
 Ende onse ghelove daer toe met,
 Hantvesten ende hystorien,
 Daer goet of sijn die memorien,
 Waren te niete al ghegaen,
- 320 En hadde die dichter ghedaen,
 Bi wien si behouden bliven
 Mids sijn dichten ende sijn scriven.

- Nu willic u segghen ter vaerde,
 Welke dichters sijn van aerde.
- 325 Sulc is die dicht van minnen,
 Om dat hi sijn lief wil ghewinnen;
 Sulc dicht openbare,
 Om dat hi gherne namecont ware;
 Sulc dicht ooc om gheniet;
- 330 Maer dat dichten en is niet
 Van naturen gheboren in;
 Want si dichten om ghewin,
 Sonder der naturen beheet.
 Een rechte dichtere, God weet,
- 335 Al waer hi in enen woude,
 Dathi nemmermeer en soude
 Van dichtene hebben danc,
 Nochtan soude hi herde onlanc
 Sonder dichten daer gheduren,
- 340 Want het hoort te sire naturen:
 Hi en mochts niet laten, al woude hi.
 Dichten moet uut herten vri
 Comen ende uut elaren zinne;
 Daer God behoude inne
- 345 Elken dichter die waerheit mint!
 Hier mede is dit dicht gheint.

JAN DE WEERT.

Nieuwe Doctrinale.

D^r. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. III. 273—284.

Jh^r. BLOMMAERT, Oudvlaemsche Gedichten. III. D.

Onder de leeken, die het ingeslagen voetspoor van Maerlant en Boendale volgden, en heftig de bestaande gebreken gispten, behoort ook Jan de Weert van Yperen, alwaar hij „clerc in surgien” was, zooals blijkt uit eene navolging van Maerlants Wapene Martijn, den Wapene Rogier, eene „disputacie van Rogiere ende van Janne”, welke hij na de Nieuwe Doctrinale of Spieghel der Sonden dichtte. Dit laatstgenoemde werk geeft ons een zeer duidelijk tafereel der maatschappelijke denkbeelden van de veertiende eeuw en van de gebreken van geestelijkheid, adel en burgerij.

DE GIERIGHEID.

vs. 290—732.

- Ghireheit es een tempeest van moede ;
 Om hope van ghelde oft van goede
 Te crighen , die altoes doet gapen
 Die herte hoe hi tgelt mach rapen ,
- 5 Weder met rechte so qualike ;
 Dits een sonde , die op ertrike
 Sere regneert nu ten tiden.
 Ic salt verclaren int overliden ,
 Hoe vele graden hier uut comen ,
- 10 Ende die int Latijn noemen.
 Ambicio so heet die eerste graet ;
 Symonia hier na staet ;
 Die derde graet hiet Usura ;
 Die vierde Latrocinia ;
- 15 Die vijfte hiet Periuria ;
 Die VI Rapina ;
 Die VII Injusta Iudicia ;
 Dit sijn die grade , als ic versta ,
 Der ghiericheden int Latijn.
- 20 Negheen vreseliker venijn
 Was nie ter zielen behoef ghevonden ;
 Want van allen anderen sonden
 Moghen die papen wel onbinden
 Die zielen , sonder daer si vinden
- 25 Onrecht goet te gader ghedreven :
 Dat moet men emmer wedergheven ,
 Oft spapen hant gheleecht op thoest-
 Helpt der zielen niet , des gheloest ;
 Ende dese sonde es soe ghemeyne ,
- 30 Al en ware sonde el engheyne ,
 Dan allene ghierichede ,
 Daer bleve menich verloren mede ,
 Soe ic hier na sal ontladen
 Int bediet van desen graden.
- 35 Ambicio is die ierste graet ;
 Die ater ghiericheiden gaet :
 Dit es als een te ghevene pliet
 Om dat hi enen andren gheven siet ,

- Ende na der ghiften es hem leet,
 40 Dat hem die pennich so saen ontgheet:
 Hij gheeft den pennich om der werelt ere,
 Ende ghenen danc weets hem onse Here;
 Al doet hijt in caritaten,
 Hi scaemt hem dat hijt soude laten;
 45 Die ghifte en comt niet uter herten,
 Mer om der werelt ere begherten,
 Den andren graet, als ic versta,
 Dien so noemic Symonia.
 Desen graet mach men wel merken
 50 In gheleerden, papen ende clerken;
 Waer dat woent een gheestelijc prelaet,
 Daer mochdi vinden desen staet;
 Want als beneficien worden gestelt in kerken,
 Men gheefse dan gheen en armen clercken,
 55 Maer om eere, om bede oft om ghelt,
 So zijn die beneficien nu alle ghestelt:
 Al dusdanighe sonden noemt men Simonien.
 Wij sien oec mede in canesien,
 In abdien, meer oft minder,
 60 Dat sijn al riker lude kinder,
 Diet gheestelike goet besitten;
 Si en connen dammen, graven no spitten,
 Noch doen enighe hantgewerken:
 Men gheeft hen crune, so sijn si clerken.
 65 Diese proeft doet hem segghen niet mee
 Dan in den souter een vers of twee,
 Also men leert in leeken scolē.
 Die leeke die clergie siet dolē
 In desen, si meenen in haren zin,
 70 Datter gheen mesdoen es in,
 Ende segghent oec int openbare:
 Waert dat so grote sonde ware,
 Als die papen segghen int sermoen;
 Si en soudens selve niet doen,
 75 Soe vele als si ghemeynlijc pleghen.
 Dus gaen die blinde die cromme wegghen;
 Ende leyden elc andren in den vliet;
 Mer dit en salse ontsuldighen niet

- Als God ten ordele comen sal:
- 80 Haer werken sullen hen volghen al,
Also wel den leeken als den clerken.
Dat mach men in Jobs boec merken,
Dit scrivet tot elken ende niemant los:
» *Opera enim illorum sequuntur illos.*»
- 85 Die leeke sullen volghen ende merken
Der papen woorde in der kerken;
Mer haer ghebreke sullen si vlien,
Ende op haer ydele werke niet sien.
Dat meeste deel der predicaren,
- 90 Wanneer si staen ende openbaren,
Hoe men sal scouwen alle quaethede,
Soe swigen si van der ghierichede;
Want spreken si van hare te vele
Si nepen hem selven bi der kelen.
- 95 Ic hebbe prochipapen ghekent,
Die selve maecten dat testament,
Daer haer prochiane ziec laghen;
Haer ondanx ende oec der maghen
Waest besegheldt ende bescreven,
- 100 Eer si tsacrament wilden gheven.
Men vint noch wel sulken cappellaen,
Als hi tot enen zieken sal gaen,
Ende hem niet en wille gheven
In sijn testament bescreven,
- 105 Soe gaet hi bidden ende claghen sere:
» Ic en soude niet dorren voer minen Here
Comen met desen testamente ! »
Dus crighen die prochipapen renten,
Ende maken Gode om vercoopen.
- 110 Daer sijn noch Judase bi hopen,
Die Cristuse, ghinghe hi noch op derde,
Verraden ende doen soudon onwerde,
Op datter hem testament af quame.
Owy der jamerliker blame !
- 115 Al heeten si gheestelike prelaten,
In haer werken sijn tmeest Pilaten.
Desen selven graet es oec ghestelt
Den ghenen die prediken om ghelt,

- Ende hueren twoert Gods om voert te vercopen ,
120 Als dese questeerds , die omme lopen
 Ende loven afflaet , ende scelden quite
 Al tsmenschen sonden om een mite.
 Wee hem ! ende tot hoerre scanden
 Ende oec der gheenre diese uutsanden ,
125 Dat si tfolc aldus bedrieghen ,
 Haer ghelt aftuyschen ende ontliagen !
 Die derde graet hiet Usura ,
 Dats woeker , als ict int Latijn versta ,
 Dats als men meer ontfact oft gheeft
130 Van ghelde dat men gheleent heeft.
 Daer es sulc die ghelt te nemen ontsiet ,
 Maer bidmen ten eten hine weyghers niet ,
 Of wilt men hem andere hoefscheit doen :
 Eest causen , rocken , oft hemden , oft scoen ;
135 Dat neemt hi , maer hine wille niet woekeren ;
 Maer desen telle ic vore den cloeckeren ;
 Want wat men hem ghevet hi wille meer ,
 Ende sulke weten enen anderen keer :
 Men set hen voer haer ghelt in hant
140 Coren , beesten , huys , erve oft lant ,
 Dat deerdendeel beter es oft bet :
 Dit heet in coop tot jaren gheset ;
 Want dieghene die tghelt ontfact
 Maecht lossen binner der tijt , daert op staet ;
145 Staet langher soe es sijn recht verloren ,
 Ende die tghelt leent bruuct tgoet daer voren ;
 Alle die bate ende tghenot
 Des goeds vore dat overscot
 Van der baten van sinen ghelde.
150 My duncke diet wel te rechte spelde
 Dat woeker es oft also quaet.
 Nu es daer noch een ander graet
 Van ouden luden of jonghe kinderen ;
 Of ledighe menschen , die node minderen
155 Haer goet , maer gheen ambacht connen ;
 Dese sal men quanchuys gonnen ;
 Dat si haer ghelt redelljic leenen :
 Dat si X penninghe om eenen ;

- Ja, sulc van achte, sulc van viven,
160 Ende dit sal men voer renten scriven,
 Omdat si hen des woekers scamen;
 Al waert dat si van M eenen namen,
 Soe salt voer Gode woeker heten.
 Wee allen den ghenen diet wel weten;
165 Ende daertoe raden ende consenteren,
 Si sijn sculdich der wraken ons Heren.
 Men saelt goed winnen met goede,
 Met avonturen ende met voorspoede,
 Als God der op verscinen laet;
170 Maer die een naelde wert goets ontfaet,
 Dat men eenen andren leent,
 Hets woeker; — siet wel wat ghi meent;
 Ghi richters, die hier over sit,
 Hoe swaerlijc ghi u ziele besmit;
175 Ghi lijt ende bringhet in eenre zeden,
 Daer tfolc hem selven verdoemt mede,
 Ende daer God om plach te plaghen
 Lant ende steden in ouden daghen,
 Ende noch, al beidt hi, wat sal doen,
180 Want ghy sijtter al af occusoen.
 Nu es des woekers broeder voorcoop,
 Die nu sere heeft allen loep
 Daer men comenscape doet;
 Want nu men quans niet woekeren moet
185 Voor die boete die daer op staet,
 Soe vinden si enen anderen raet:
 Si doen huse ende kelniers vollen
 Met yser, met vlasse, coren oft wollen;
 Ende vorderen coopwijn oft coopman.
190 Ghemate lude comen dan,
 Die des goets hadden wel een deel;
 Ende niet verghelden moghen gheheel;
 Soe moeten sijt coopen jeghen desen,
 Of si moeten daer sonder wesen.
195 Siet hi dat si sijn in sorghen,
 Hi troestse ende seit: »Ic sal u borghen!«
 Daer vercoopt hi ende gheeft
 Dat hi selve niet en heeft:

- Dats dach ende tijt, also diere als tgoet;
 200 Want men den derden penninc moet
 Diere coopen dant es wert,
 Om dat men des dages beghert;
 Ja sulc, dat noch quader si,
 Vercoopt sijn goet op daghe, ende hi
 205 Coopet weder om ghereet ghelt,
 Den derden penninc min oft die helft;
 Of heeft hijs selve te doene scame,
 So doet een ander in sinen name,
 Maer der sonden en acht hi niet:
 210 Dits al woeker, wie soos pliet.
 Al maken si Gode eenen vlassen baert,
 Si varen allen ter hellen waert.
 Die vierde graet volcht hierna,
 Die heet Latrocinia,
 215 Dats diefte, als goet te nemen met vare,
 Daer mens niet en wort gheware,
 Te stelene in heimelike steden,
 Of valsch ghelt op ketel smeden,
 Borsen sniden om dat ghelt;
 220 Of van den riemen tselver smelt,
 Of beesten bi daghe of bi nachte
 Stelen, ende villense om smeer oft om vachte;
 Want dit moeten al met vare doen,
 Ende decke crigen si haren loen.
 225 Die oec beleit hebben van steden,
 Ende dan met machte by ghierichede
 Nuwe assisen ende scalke ocketten
 Op tfolc visiren ende insetten,
 Op dat sire af ghenieten moghen;
 230 Of ander beleyders, die daer na poghen,
 Dat si der ghemeenten goet van der poort,
 Dat totten ghemeynen orbaer hoert,
 An haer selves bate legghen:
 Dats quader dan diefte, mochtment segghen;
 235 Want si stelent al den armen,
 Diet met pinen besweten ende becarmen.
 God haetse allen die des pleghen,
 Ende al tgemeene bet es hen jegen

- Elc haetse of vloere lude oft stille.
- 240 Oec valt dicke, wacts hem die wille,
 Dat si in haer sonden smoren
 Sonder biechte, soe blijft verloren
 Die ziele, dats te duchten zere.
 Dat goet en sal oec nemmermere
- 245 Op haer oer ten derden erven:
 Dus laet God die quade verderven;
 Want men mach met lichten dinghen
 Die quade ghewoente niet weder af bringhen.
 Soe wort die ghemeente dan verwoet
- 250 Om dat onrecht dat men hem doet,
 Ende maken ghevecht ende discort,
 Daer dicke af comt ghewelt ende moert;
 Ende van al datter in messciet
 So is hy oersake die teerst beriet.
- 255 Die oec om gonst oft om scat
 Die ghemene vriheit van der stadt
 Ontrichten ende breken laten,
 Sijn ghierich, valsch, voer Gode verwaten.
 Die corn, oft wijn, oft ander goet
- 260 Valscht anders dan God wassen doet,
 Olie, botere, wolle of vlas,
 Dats grote sonde: elc hoede hem das.
 Die wijn bereiden of maken claer
 Die droeve is, lanc ende swaer,
- 265 Si dooden die lude ende maken cranc;
 Als si mesvallen in den dranc,
 Daer sijn si allen af occusoen.
 Alle diet raden of diet doen
 Sijn van der gracen Gods versteken;
- 270 Ende al eest dat sire biechte af spreken,
 Elc pape hem te absolveren wacht,
 Want den busscope toehoert of sijn macht.
 Die vunsch coren minghet met neuen,
 Of dat droghe met water beschryewen,
- 275 Soe dijnt het ende waert te mere vele;
 Of backers, die semel doen in haer mele
 Meer dan die scoef opt felt uutgaf,
 Of hoer broet bachten te laf

- Van water, opdat hi te meer sal weghen:
 280 Dats al valsch; — wachts hem des pleghen.
 Die den andren sijn erve ontmet,
 Of palen uuttrecht oft verset,
 Of wie anders ghevet quade mate,
 Of goet ontweghet om sijn bate,
 285 Ic segt hem, es hi Duutsche of Walsch,
 Dats ghiericheyt in Dietsche valsch.
 Een joncman die een huwelijc doet
 Aen een out wijf om haer goet,
 Daer hi gheen kindre an mach winnen,
 290 Dats ghierige sonde ende luttel minnen;
 Ten ware kenlijc openbare,
 Dat orbarlike noetsaken ware.
 Die hoopt of wacht om anders doot,
 Om sijn goet, dats sonde groot.
 295 Comans ofte wisselaren,
 Die hen metten ghelde ghenaren,
 Ende den swaren goeden penninc uutwieden,
 Ende den lichten quaden wederbieden,
 Ende brenghen dat goede ghelt van weghe,
 300 Dats een quade, ghierighe pleghe.
 Wisselhouden dats woekers quader,
 Want hi es des goeden pennincs verrader,
 Hi weet altoes wat hem baet,
 Eer hine wisselt oft ontfaet.
 305 Diet gelt scroden ofte besniden,
 Moghen oec aen desen graet wel riden;
 Het sijn die sondichste dieften die men doet,
 Want si stelen alder lude goet,
 Eest rijc oft aerm, leec oft clerc:
 310 Dit is al ghiericheit ende sduvels werc.
 Die vijfte sonde die hier uyt gaet,
 Die ic hete den vijften graet,
 Die der dieften volghet na,
 Die noemic Perjuria,
 315 Dats in Duutschen gheseyt Versweren:
 Hier mede hen vele lude gheneren.
 Dese diefte es argher in velen
 Dan daer men met anxste moete stelen;

- Want si roepen totter stonden
 320 Gode te hare valscher orconden ,
 Also ic sal verclaren hier na ,
 Als ic ten X gheboden ga.
 Die VI graet hiet Rapina ,
 Ende es een sonde die verre ende na
 325 Onder die edele lude wel es bekint :
 In Dietschen heet men Transament.
 Dit sijn ontsamel edelinghe of heeren ,
 Die haer volc roven ende transeneren.
 Als edelinghe hebben arme maghen ,
 330 Diese in hare quaetheit draghen ,
 Soe worden si volghende desen graet.
 Soe wie nu hevet enighe staet ,
 Die en scamet hem niet een blat ,
 Dat hi sine gheburen bescat :
 335 Het dunct hem eere dat hijt doet.
 Een simpel man hi en heeft lijf no goet ,
 Die enen onscamelen here heeft ;
 Eest dat hi hem niet en gheeft
 Dat hi hem heischet van sinen goede ,
 340 Hi slaten metter langher roeden ,
 Of raet op hem valsche loeghen ;
 Dander en can soe vele niet toeghen
 Daer jeghen , dat hem iet mach baten ,
 Hi en moet daer van den sinen laten
 345 Also vele als den heren ghenoecht ;
 Hi wort bedraghen ende ghewroecht
 Van soe vele quader saken ,
 Hy en can tot gheender onscout gheraken ,
 Nochtan dat hy daer noyt om en dochte.
 350 Ander heeren sijn van selken ambachte ,
 Dat sy riden ghewapender hant ,
 Ende halen die rike liden opt lant
 Verradelijc uut haren huze ,
 Ende slaense in stocken met groter confuse
 355 Op haer casteelen oft op haer borghen ,
 Daer sy dan sitten ende leden in sorghen :
 Sy pijnse dan met tormenten so groet ,
 Dat sy dicwile bicant sijn doet ,

- Om van hem goet te hebben oft scat,
 360 Anders en weten sy hem witen wat.
 Dit selde doen sy oec den coepman:
 In bosschen, in velde sy comen daer an,
 Daer hi wandelen waent met vreden;
 Daer comen sy dan op hem ghereden,
 365 Sy slaen, sy steken, sy nemen hem tsijn;
 Dat willen dan luden van wapen sijn,
 Ende selen goede liede heeten.
 So waer dat sy oerloghe weten
 Daer verhueren sy haer lijf,
 370 Om te doden, te roven man ende wijf,
 Om de steden te bernen ende te verraden,
 Die hem noyt niet en misdaden.
 Och dier neringhe ender pleghen,
 Dat sy haer aldus Gode ontweghen;
 375 Ja, sy versmaden oec ende blameren
 Den ghenen die har broet winnen met eeren:
 Sy hetense carels ende vyleyne.
 Haer ontfermen ende haer docchts is cleine,
 Sy sijn in die quaetheit so verhart,
 380 Datter nimmermeer doghet an en wert;
 Hare ambacht dat is roef ende moert,
 Dat leeren sy haren kinderen voert.
 Hoe wee so mach hem sijn te moede
 Dien sy ghecrighen onder haer roede;
 385 Nochtan hoe vele quaets dat sy pleghen,
 Sy hebben heeren die so dregghen
 Ende mededeylen an haer roven,
 Ende loven hem huyze, daer sy boven
 Ter noet op riden ende hebben onthout:
 390 Deser heeren tellic menichfout
 Argher dan die dese ondaet doen,
 Ende sy sijn der al af occusoen;
 Maer dit sijn so ghemein saken,
 Dat sire gheen consiencie of en maken;
 395 Si nemen, na haren werken dunct mi,
 Dat God noch hemel noch helle en si,
 Noch na dit leven gheen lijf hier boven;
 Want elc levet gherne na sijn gheloven.

- Den sevenden van desen graden
 400 Wille ic u in Dietschen ontladen,
 Wat hi es, wat men daer in mesdoet.
 Menich richter, waer hijs vroet,
 Diet vele liever mochten laten,
 Die onrecht wijst om enigher baten ,
- 405 Die volghet desen graet na:
 Dits Injusta Judicia;
 Hier af es die verstannesse
 In Dietschen Onrecht Vonnisse.
 Leid een scepen of raet in scouden
- 410 Jeghen enen, dien hijt wille onthouden,
 Sijn gheselle, die by hem sit,
 En weet gheen vonnisse op dit.
 Al heeft hi goede brieve, nochtan
 Men seit: » Wildus bliven, jan
- 415 Aen ons segghen, hets u goet,
 Ende wi raden u dat ghijt doet.”
 Blijft hijs, soe moet hi gheven dach,
 Ende of hijt dan ghecrighen mach,
 Dats scoene; ende eest dat hijs niet en doet ,
- 420 So heeft hi ondanc ende evelen moet.
 Wil hi dan metten rechte voert
 Soe es sijn reden qualic ghehoert;
 Die rechter nemet hem uter hant
 Dat beraet ende settet uut so lanc
- 425 In vorsten, dat hem des lopens verdriet,
 Ende heeft liever half recht dan niet;
 Soe gaet men plaesteren ende maken.
 Aldus eest met velen zaken,
 Datten riken anegaet,
- 430 Oft den ghenen daert recht aen staet:
 Den enen biet men trecht, dander moetet zoeken.
 Si versuptilen ende vercloeken
 Trecht in soe menigher manieren
 Met newer consten, die si versieren,
- 435 Ende maken tonrecht soe ghemeen,
 Dat men recht ende onrecht gheen
 Vaerinc onderkinnen sal,
 Het dunct mi, nu overal.

- Wijst mi den man , ic wise u trecht.
 440 Die taelmanne hebben hier oec of plecht,
 Die haer tonghe om ghelt verhueren
 Moghen hier in wel verboeren ;
 Want si die richters dicke verblinden
 Met losen vonden die si vinden ,
 445 Dat si sitten als dwase of doeren ,
 Die niet ghevroeden wat si hoeren ,
 Of dincken dat si sweren den eet ,
 Recht te doene om lief, om leet,
 Dat niet te laten spade noch vroe,
 450 Dat God hen hulpen moet alsoe ;
 Ende God sal hem also dan
 Helpen, daer nes geen twivel an.
 Verstaen sijs niet, als menichen doet,
 Soe leeren dan so vele dat sijs zijn vroet,
 455 Eer dat si ten rechte comen ;
 Want wien si met onrechte doemen,
 Dat sal God op hem wreken houde ;
 Want haer onwijsheit es gheen onscouden.
 Daer es oec sulc die swighet ende hoert,
 460 Ende latet onrecht driven voert,
 Ende meynt dat hijs en hevet ghene scout ;
 Maer alsoe sculdich es hi die hout
 Die coe, als hi es diese vilt.
 Swighet, ghi richters, oft ghi wilt,
 465 Elc sit voer hem selven daer :
 Laet ghi tonrecht maken claer,
 Ende swighet sonder spreken,
 God en salt niet min an u wreken,
 Dan oft ghijt selve wiset of daet ;
 470 Siet ghi anders hoe ghi ten rechte gaet.
 Och sijn somighe rike lieden,
 Die ter doot restoor ghebieden ,
 Als quans ic wil weder gheven
 Dat ic onthiel in mijn leven.
 475 Als dan die arme luden comen ,
 Wye men tierst heeft afgenomen ;
 Dan gaet men daer jeghen visieren ende dinghen ;
 Om dat men iet daer uut mocht wringhen ;

- Soe gheeft men hem dan van viven twee ,
 480 Ende sulc tijt eer min dan mee.
 Die armen, die niet waenden hebben gehad,
 Sijn blide dat si ghecrighen wat;
 Met dat si hebben si henen trecken.
 Dan comt die doot ende stect den vrecken ,
 485 Die testament dus heeft besneden ,
 Ende stierten ter langher droefheden.
 Andere stichten voer haer doot
 Met quaden goede missen ende sanghe groot,
 Of capelrien, of outaren :
 490 Dat sal ic hierna verclaren ,
 Wien dat daer af comt profijt:
 Hoert van Invidia , dats Nijt.

M E L L I B E U S .

D^r. JONCKBLOET, Gesch. der Mnd. Dichtk. III^r, 284—295.

Dit leerdicht, dat met Boendales wijze van voorstelling en uitdrukking eene groote overeenkomst verraadt, en misschien van zijne hand kan zijn, werd vertaald uit het Latijn naar Albertanus van Brescia, die van 1235—1246 verschillende stukken schreef. Het is opgedragen aan „den hertoghe van Brabant,” denkelyk Jan III, en schijnt in 1345 nog niet het licht gezien te hebben, daar men in de Dietsce Doctrinale, B. II. vs. 3461 leest :

Also alst meester Albertaen
 In sinen boeke doet verstaen ,
 Alsoe ict las in dat *Latijn*.

Het tijdperk van het ontstaan der vertaling schijnt dus bepaald te moeten worden tusschen 1345—1355, toen Jan III stierf.

LESSEN VOOR STUDIE.

Wat moet is den studere. XI.

Die studeren wil ende leeren
 Sal den sin algader keeren
 Totter dinc, lude ende stille,
 Daer hi in studeeren wille,

- 5 Met neerste groet, gheloves mi;
 Ja! in dinghen die nuttelic si,
 Ende die den man moghen bringen
 Te goeden state ende dinghen.
 Men sal eerst leeren dat verkoert,
- 10 Ende neerstelike leren vort.
 Niemen soude, alse wi lesen,
 Te vrouch meester willen wesen;
 Want men moet pinen menighen dach,
 Eer men ten hoochten comen mach;
- 15 Ende oec ter eeren van eerdrike
 Ne mach men niet comen haestelike,
 Men moet die tijd lang leeden
 In sorghen ende in arbeiden.
 Men sal eerst dat cleene leeren,
- 20 Ende dan ten meesten keeren.
 Hets beter, alsic versta,
 Dat men neder op den pleine ga
 Dan men boven op toghe liepe,
 Ende viele in den dale diepe.
- 25 Een wijs man seit dese dinc:
 • Deen wech die een nie en ghinc
 Sal hi alleene niet bestaen,
 Hine sal eenen voren doen gaen.
 Die vliegghen wil eer hi vloegghel heeft
- 30 Dicken ghevalt dat hi sneeft."
 Een jongher die wil leren,
 Hi sal sinen meester-eeren,
 Ende oec sijn onderdaen,
 Ende met hem gherne gaen,
- 35 Ende wat hi seit wel verstaet,
 Ende met ghenoechten anevaet.
 Alsoe die meester hevet voren
 Jongher die gheerne horen,
 So glorifiert hi in dat,
- 40 Ende lesset vele te bat.
 Niemen utet gherne sijn wort,
 Daer ment niet gherne hort.
 Die jongher en mach niet wesen
 Boven sinen meester, alse wijt lesen.

- 45 Dat hi in die scole hort
 Sal hi thuus vertellen vort,
 Ende dicken in herte bevaen,
 So ne mach hem niet ontgaen,
 So en slacht hi niet, weet wel dat,
- 50 Den sacke die heeft een gat,
 Die onder en houdt niet
 Wat mer van boven inghiet.
 Men moet pinen ende arbeiden,
 Ende die tijt met neereeste beleiden;
- 55 Want roekelooshede, dats waer,
 Es ene stiefmoeder harde zwaer,
 Ende neerstichede, als ic bevroede,
 Die es moeder van allen goede;
 Met arbeiden mach men comen
- 60 Te groter eeren ende vromen;
 Ende der ledichede
 Can volghen alle onsalichede.
 Die studeren wil, dat hi siet
 Ne sal hi haestelike liden niet,
- 65 Maer met staden sal hi
 Grondeeren wat geschrifte si,
 Ende na der waerheit dat verstaen.
 Die scrifture heeft bevaen
 In woerden die ewangelie al;
- 70 Mer weet wel dat men niet sal
 Op die woerde niet studeren,
 Mer sal wijsheit gronderen:
 Dat morch vander redenen leit
 In die verstannisse, dats waerheit,
- 75 Also die ziele, dat ghi weet dat,
 In den lichame es ghesat,
 Also es die sin van der scrifturen,
 Mer die worde sijnt diene rueren.
 Paulus doet ons verstaen,
- 80 Die lettere can doot slaen,
 Ende die gheest can levende maken.”
 Nu hort tbediet van deser saken:
 Grote clerke, weet dat wale,
 Die hem funderen alte male

- 85 Op die lettere ende op die wort ,
 Om scone te vertreckene woert ,
 Verheffen hem in haren sin ,
 Ende doden haer siele daer in ;
 Mer die haer ziele menghen
- 90 Met der heiligher leeringhen ,
 Die de lettre uutgheven ,
 Dat maect in hem een leven.
 Dan wercter die heilige geest in[ne]
 Ende vulmaect die Gods minne.
- 95 Die Joden , wildijt weten ,
 Hebben bibelen ende propheten ,
 Ende si verstaen die lettere bloet :
 Daer om slaen si hare siele doot.
 Die lettere ne zoude doghen niet ,
- 100 Ne dade die sin die mer ute tiet :
 Aldus sullen si hem bekeeren ,
 Studente die willen leeren.

Wat scolieren toebehoert. XII.

- Scolieren sullen stille wesen
 Ende gherne studeeren ende lesen ;
 Ende haren sin bedwinghen
 Van onnutter wandelinghen ;
- 5 Want die den sin , lude ende stille
 Tallen dingen gheven wille ,
 Moet van al te min ontfæen.
 Een scolier , al sonder waen ,
 Die sal hem altoes bekeren
- 10 Ter nutteliker leeren ,
 Ende hebben sulke boeke ,
 Daer hi wijsheit in soeke ,
 Ende int cleene eerst beghinnen ;
 Ende emmer vort mee ghewinnen.
- 15 Die een huus wel maken sal ,
 Hi leget tfundament vor al ;
 So dat fundament starker is ,
 So men daer op , des sijt ghewes ;
 Maken mach zwaer last ,
- 20 So es dat huus dan vast :

- Also moeten die kindere
 Eerst leeren dat mindre ,
 Ende daer naer hem te meere gheven
 Daer wert hare conste verheven,
 25 Ende ute eenen wortele ghegroyet,
 Daer hem niemen vroeders en moeyt.
 Men gaet rechter, dats waereit,
 Den wech op tlichte lant geleit,
 Dan men op dat hoghe trede,
 30 Ende dan van boven neder gleden:
 Dit staet ghescreven in Decreten.
 Paulus doet ons oec weten:
 »Sonder leedre ne gaet te geen stont
 Den wech die u niet es cont.”
 35 Oec spreekt dit een wijs here,
 Dat hi vallet al te zeere
 Die hem selven te vliegen geeft,
 Eer hi vlogel of plumen heeft.
 Vor uwen meester telker stede
 40 Weest sober ende stille mede,
 Ende uwen sin saltu altoes keren
 Om sijn spreken ende leeren,
 Ende neven hem en wilt niet gaen,
 Maer weest hem altoes onderdaen,
 45 Ende hem en saltu begripen niet,
 Wat ghi an hem hort of siet;
 Want gheen jongher mach wesen
 Boven zinen meester, alse wi lesen.
 Die jonger sal den meester minnen,
 50 So sal hi vele te [bat] versinnen
 Die leeringhe ende verstaen,
 Die ute sijns meesters monde gaen;
 Maer heeft hi den meester leet,
 Te min het hem in therte gheet.
 55 Also die meester lesen wille,
 Sal die jongher zwighen stille,
 Ende sine herte setten vort
 Te onthoudene dat hi daer hort;
 Want van zwighene ende spreken is tijt;
 60 Elc te sinen ponte, des seker sijt,

- Also ons Salemoen seit :
- » Men sal eerst leeren die waereit
Swighent ende daer naer
Die wort prediken openbaer.”
- 65 Men sal zwighen ende horen ,
Ende daer toe leveren die oren ;
Want die leerer seit node sine wort ,
Daer mense niet gherne ne hort ;
Maer alsi siet dat die scolieren
- 70 Sine wort merken ende begheren ,
So leest hi te bet , alsic eer seide ;
Dits scolieren eere ende bate mede.
Scolier die ter scolen gaet
Ende niet onthout dat hi verstaet ,
- 75 Slacht den sacke die heeft een gat ,
Ende die ne onthout dit no dat.
Men sal neerstelike studeeren ,
Ende met staden dat gronderen ,
Ende den sin der waarheit verstaen ;
- 80 Eer men vort in den text sal gaen.
Ghene ghenouchte suldi ontfæen
In die scone worde sonder waen ,
Verchiert alset bloumen waren ,
[Maer ghi sult merken sonder sparen] ¹⁾
- 85 Den sin ende sine virtuut ,
Ende daer morch sughen uut ,
Also die siele , des sijt ghewes ,
Boven den lichame es ,
Also men daer vint gescreven :
- 90 » Die lettre doot , die gheest doet leven.”
Die alle die loye die moghen wesen
Buten boeke conste lesen ,
Ende wisti niet den sin daer af ,
Het en doochde hem niet een caf.
- 95 Also ghi twifelt vraghet dan ,
So doedi also die wise man ;
En rouke u hoe cleene hi si ,

1) Waarschijnlijk ontbreekt hier een regel in het Hs. , welke ongeveer aldus zal geluid hebben.

- Of hoe jonc of so mate daer bi:
 Emmer vraghet, nacht ende dach,
 100 Hem die u berechten mach.
 Ghine sult den man anesien twint,
 Maer dat hi u leert dat mint.
 Alse ghi vor den meester hort,
 Suldi sijn al onghestort,
 105 Ende al ute uwer herten setten,
 Dat u ant verstaen mach letten;
 Ende bedinken u te voren,
 Dat ghi niet ne sult horen
 Van uwer lessen int ghevouch
 110 Meer dan ghijs hebt ghenouch.
 Ghi sult vraghen altoes met
 Die dinc, die ghi niet en wet,
 Den genen die de waerheit weten,
 Ende dat onthouden zonder vergheten,
 115 Ende dat altoes leren vort
 Den genen diet gherne hort.
 Dese die doen zonder waen
 Den scolier boven den meester gaen.
 Van uwer conste, wats ghesbiet,
 120 Ne suldi u selven prisen niet;
 Want lof ende prijs in dinen mont
 Wert onsuver talre stont.
 Die hem selven vroet seggen
 Sal men metten sotten legghen.
 125 Die een meester wil wesen
 Hi wachte hem wel van desen,
 Ende sie dat hi hebbe spade ende vroe
 Dat enen meester behort toe,
 Ende hem niet anneme die name,
 130 Daer hi of ontfaet blame,
 Ende en soeke eere no stede,
 Daer hi valt in blamen mede.
 Hets menich goed clerc diet besochte,
 Die tenen meester niet ne dochte.
 135 Sulke goede moncke men oec vint,
 Die teenen abt ne doghen twint.
 Een meester sal sijn betame,

- Besceden ende oec eersame;
 Ende wel sijn ghefondert
- 140 In die dinc dies hi instrueert,
 Erachtich in allen saken,
 Ende van eenre scooure spraken.
 Men sal studeeren al met staden
 Ende den sin niet te zere verladen :
- 145 Wat men sonder mate doet
 Dat valt gherne ondervoet,
 Ende dat men met maten past
 Es ghestade ende vast;
 Want oeffeninghe, weet al bloet;
- 150 Die men doet met neerste groet,
 Doet sin ende nature verteren,
 Ende sonderlinghe dat studeren;
 Want een wijs man ons dat seit,
 Dat in middel leit die salicheit.
- 155 Een ander wijs man dat segghet,
 Dat die cracht in middel leget.
 Dat derde punt, dat ghi dat weet;
 Daer men den sin mach rusten met,
 Ende in punte bringhen weder,
- 160 Men sal den boec leggen neder,
 Ende yet anders gaen werken,
 Daer die sin in mach sterken,
 Of erghent gaen spacieren, ¹⁾
 Dat die sinne mogen sijn te vreden.
- 165 Onder andre dinghe sijn II saken
 Die den meester maken,
 Hine mochte anders niet fijn
 Van siere conste meester sijn:
 Deen is wille, sijt des vroet,
- 170 Ende conste es dander dat men hebben moet.
 Ist so dat ghi dan u leeren
 Ter clergien wilt bekeeren,
 So moghedi met III saken

1) Hoogst waarschijnlijk is hier een paar regels uitgevallen,
 welke men misschien aldus zou kunnen aanvullen:

Ende den sin dus aysieren,
 Ofte ander dinc doen mede,

- Uwen sin gheduerich maken,
 175 Ende scerp te al sulken dinghen :
 Deerste is met neerster meeningen;
 Dander dat is, sonder waen,
 Neerstelike lesen ende verstaen;
 Terde is dat ment sal
- 180 Int herte wel versten al;
 Tvierde is, alse seit die lesse,
 Dat men in die ghedinkenisse
 Die dinc dicken sal verstaen,
 Sone mach soe lichte niet ontgaen.
- 185 Die in scolen wil lesen
 Sullen sachte ende eersam wesen,
 Ende oetmoet [hebben] daer toe met,
 Van quaden wille ombesmet,
 Ende haten des vleeschs welichede,
- 190 Ende scuwen alle dorperhede;
 Ende dat hi hem daer toe keert,
 Dat hi van al gherne leert,
 Ende hem te verheffen niet
 Van siere conste, wats ghesciot.
- 195 Die aldus is gheordineert,
 Dat hi andere instrueert
 Ende berecht van allen vragen,
 En salt siere wijsheit niet andragen,
 Maer Gode danken diet hem gaf,
- 200 Daer alle wijsheit coemt af;
 Daer na den genen oec alsoc
 Van wien dat het quam toe.
 Drierande oetmoedicheit
 Sal hi hebben die ten studien leit:
- 205 Deerste is, hoet vert,
 Dat hi ghene sciencie veronwert
 Noch scrifture hebben sal;
 Want die scrifture sijn al
 Ghemaect om onse leere.
- 210 Seneca seit, die wise heere :
 » Dune souds niemans onwijsheit
 Versmaden noch hebben dat leit;
 Want an beede mach men leren,

Diet te rechte wil keren.

213 Arech connen hort toe den vroeden,
Om dat siere hem voren moghen hoeden,
Ende sullense scuwen ende vlien,
Ende altoes na die doghet tien."
Dander es dat scolieren

220 An wien si leren hem niet sconfieren,
Weder hi si sot of vroet;
Want Seneca die maect ons vroet:
»Hets beter cleene dinc studeren
Dan niet in ghere wijs leeren."

223 Die derde wijsheit, sijt des vroet,
Also een is worden clerc goet,
Dat hi dan vro ende spade
Ander clerke niet versmade;
Want Seneca seit dit wort 1):

230 »Dat ghi cont dat leert vort
Omoedelike, dat radic u,
Den ghenen diet beghert an u."
Men sal den sin daer toe keren,
Dat men altoes gherne sal leren;

233 Nochtan is niement dan
Die alle dinc gheleren can.
Oec en mach die memorie niet
Al onthouden dat men siet.
Floy 1) seit: »Alle dinc ghedinken

240 Ende onthouden sonder winken,
Is bet godlijc dan menschelijc."
Oude recht seit oec desghelijc:
»Die vele wil weten

Ende des niet te myn vergheten,
243 Sal altoes leeren, des sijt gewes,
Alst point ende tijt is;
Ende soe wie des niet en doet,
Is meer dwaes dan vroet.

Gheen sin sal ledich staen,
250 Maer in ledicheden vortgaen."
Seneca seit, die vroede man:

1) Hs. *vrot*. 2) Lees: *Eloy*?

- »Die niet leert vergeet dat hi can,»
 Ende hi seit oec, dat men sal
 An elken leren overal,
 253 Mach hijt onthouden dat geval;
 Want dien luden alle gheven
 Wert in rijcheden seer verheven.
 Wie dat te learne niet verstaet,
 Ende onwerdelike dat versmaet,
 260 Weet dat hi tduuls kint bet si
 Dan ons heren Jhesu Christi.
 Een wijs man sprect daer hier ave:
 »Had ic enen voet inden grave,
 Nochtan soudic willen 1) leren,
 263 Daer coemt af soe vele eeren.»
 Hets vele beter gheleert min,
 Ende dat onthouden in den sin,
 Dan dat men vele leeren wilde,
 Ende dies luttel of niet onthilde.
 270 Ledichede brecht die sinne
 Ende brinct ydelheit daer inne,
 Ende nerectichede sonder letten
 Cannen weder te punte setten.
 Tulleus seit oec daer toe:
 273 »Dat ic sdaghes hore of doe,
 Dies ghedinket des avonts al,
 Eer mi die slaep comen sal.»
 Die wise Seneca die seit:
 »Mine leet nie dach in ydelheit;
 280 Want oeffeninghe des arbeids can
 Goeden sin maken in den man.»
 Goede scolieren sullen sijn
 Nerstich alse een zwijn,
 Dat des morghens utegaet
 283 Ende al den dach soect sijn aes,
 Sonder ruste, dats waer;
 Ende altoes leeren hier ende daer:
 Dus sullen clerke sijn die leren,
 Die hem ter weisheit willen keren.

1) Hs. *willie*.

Bij den Uitgever dezès zijn mede te bekomen :

Dr. L. A. TE WINKEL, *De logische analyse*. Beschouwingen naar aanleiding van Prof. T. ROORDA's rede omtrent de logische analyse der taal. I. f 1,75.

JOH. VAN VLOTEN, *Spraakwording, Taal en Schrift; Nederlandsche Spreek- en Schrijftaal*. Inleidende Taalbespiegeling. „ 2—.

Dr. H. KERN, *handl. bij het onderwijs der Nederlandsche taal*, ten gebruike van inrichtingen voor middelbaar onderwijs. „ 0,90.

Dr. H. J. NASSAU, *Taalontwikkelingen I—VII*. „ 0,40.

Dr. M. DE VRIES, *De Nederlandsche Taalkunde, beschouwd in hare vroegere geschiedenis, tegenwoordigen toestand en eischen voor de toekomst*. „ 0,50.

————— *De Nederlandsche Taalkunde in haren aard en hare strekking*. Redevoering, ter aanvaarding van het Hoogleeraarsambt aan de Hoogeschool te Leiden, den 29 October 1853. „ 0,60.

Verslag der Redactie van het Nederlandsch Woordenboek, omtrent den stand harer werkzaamheden, van 1 Januarij 1852 tot 1 Augustus 1854. In de Vergadering van het vierde Nederlandsch Letterkundig Congres, te Utrecht, den 22 September 1854, voorgedragen door Dr. M. DE VRIES, Hoogleeraar te Leiden. „ 0,75.

Verslag der Redactie van het Nederlandsch Woordenboek, omtrent den staat harer werkzaamheden, van 1 Augustus 1854 tot 1 Julij 1856. In de Vergadering van vijfde Nederlandsch Letterkundig Congres, te Antwerpen, den 26 Augustus 1856, voorgedragen door Dr. M. DE VRIES, Hoogleeraar te Leiden. „ 0,75.

Binnen kort zal verschijnen :

JOH. VAN VLOTEN, *handl. voor de leer van den Nederlandschen Stijl*.

Dr. L. A. TE WINKEL, *de logische analyse*. II.

